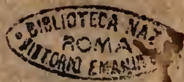

eca
Rom.
su

post 27. i

non proveduto
[illegible]

S. ISIDORI IVNIORIS, HISPALENSIS EPISCOPI SENTENTIArum de Summo Bono Lib. III. ad veterum codicum fidem iam primùm accuratè restituti: per Hubertũ Scutteputæum, Canonicum Reg. in Bethleem prope Louanium.

Eiusdem de Contemtu mundi libellus.

Sententiæ Tropologicæ B. Nili Episcopi & Martyris antiquißimi auctæ & restitutæ.

Index locupletißimus, tum Capitum, tum Materiarum de quibus per totum opus agitur.

ANTVERPIAE,
Apud Ioan. Bellerum sub Aquila aurea.
M. D. LXVI.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO. D. IAcobo VVelleckerio Tongerlenſis Monaſterij Abbati, viro in maioribus meritò obſeruando: Hubertus Scutteputæus Canonicus Ord.D.Aug. in Bethleem iuxta Loua. cum omni tùm reuerentia, tùm obſeruantia. S. P. D.

Erfectum omni ſui ex parte ita fuiſſe vnquã nihil, quod non progreſſu temporis ſit deprauatũ, cùm multis è rebus, tùm verò potiſsimum ex illuſtrium Authenticorũ monumentis Patrum indies videre licet, Pater ac Domine, omni decorum virtutumq; genere ornatiſsime. Vt enim ſileam de cæteris, cùm vel id ex his Sancti Iſidôri Hiſpalenſis Epiſcopi Sẽtentiarum libris videre eſt, modò Lector ea quæ nunc in lucem damus, cum reliquis Antigraphis, quibus hactenus vſi ſumus, conferre volet: quomodo infinitis vitiorum anfractibus, mendiſque teterrimis deprauata, ac pardo maculoſio-

losiora sint penè exemplaria omnia: ita vt interdum in eã adducar opinionem, minori difficultate ac negotio ab Authoribus primùm libros fuisse editos, quàm corruptos postea labeculis, & multiplicibus maculis interspersos, in primum nitorem ac pristinam integritatem posse restitui. Quare mihi non minùs bene de re literaria, ac studiosis omnibus mereri videntur ij, quorum in id potissimùm incumbit studium, vt pro viribus ad veterum codicũ collationem, optimos quosque scriptores, quorum monumenta temporum iniuria, scribarumque temeritate collapsa sunt, (Deo illos adiuuante) examussim corrigant, restituãt, emendentq́;, quum nunc nquorum librorum γέργαρα, vt habet vetus Comœdia, penè nos obruant: quàm qui noua cudunt volumina, præsertim cùm quod sua ætate verè dixit Ecclesiastes, nihil esse nouum sub sole, & scribendi plureis libros nullum esse finem, in hoc seculum multò verius dici poßit. Inter Priscos autem Ecclesiæ doctores Latinos Sententiæ vt extent integræ, vix quempiam arbitror esse digniorem (nolim id contumeliæ caussa dictum videri) quàm Diuũ Isidôrum. Nam nihil mihi ab eo in his videtur prætermissum, quod ad rerum

illuſtrium cognitionem faceret. Nam & omnium hominum ordines recenſens, eorum cuilibet quaſi certum officium præſcribit. Omitto interim incredibilem rerum omniũ varietatem, quibus notandis animus cuiuſque ſumma quadam voluptate afficitur. Nam ſiue vitæ, morumq́ue inſtitutionem: ſiue diuinarum, humanarumq́ue rerum mirificam congeriem deſideres: ea omnia hi libri cumulatiſsimè ſuppeditabunt, adeò vt ſi ſe his Lector diligenter dederit, poſſet quacunque de re propoſita, copioſè & nonnulla etiam cum admiratione diſſerere. Poterat hic vnus, pro cũctis ſufficere Latinis, vel ad vitæ pietatẽ, vel ad Theologicæ rei cognitionẽ. Quid enim eſſe poſsit, quod vel ad hominis fœlicitatem, vel quod ad vllam huius vitæ functionem pertineat: quod in his non ſit traditum, diſcuſſum, & abſolutum? Aureum fonticulum habet, quiſquis vnum habet Iſidôrum. Ex quo quãtò quiſque plus hauſerit, tantò magis redundabit. Non poteſt animus fidelis expleri, qui cœperit inde ſatiari. Sed fons ille cœleſtis, quantùm aſsiduè conſtat hauriri, tantùm minus nouit expendi. Habet ex eo omnis ætas quo inebrietur, quo reficiatur, quo delectetur. Habet infans

in eo quod lactet, puer quod sugat, adolescens in quo viam suam corrigat, iuuenis quæ sequatur, senior solidum cibum quo mentem reficiat. Tanta est rerum omnium summarum temperantia. Nullam ætatem, nullum sexum, nullam fortunam, nullam reijcit conditionem. Omnibus ex æquò sese accommodat, submittit se paruulis, ad illorum modulum sese attemperat, lacte illos alens, ferens, confouens, sustinens, omnia faciens, donec grandescamus in Christo. At rursum ita non deest infimis, vt summis etiam sit admirabilis. Quod autem ad ipsam dictionum compositionem attinet, est hic in *Sentētijs & Authoritatibus*, quas ex Authenticis Patrum lucubrationibus excerptas, studiosè suis quasque capitibus, ceu locis communibus reposuit (quæ nostra iam cura & diligentia, cùm in Ortographia, tùm in sententiarum accurata distinctione, vt suis locis, vnde decerptæ erant, numero quæque responderent, in lucem à tenebris quasi vetustatis prolatæ sunt) breuis & elegans: ita vt adsit dictioni modesta quædam iucunditas, grataque ciuilitas. Vnde non dubito, quin nostra illius correctio, & (vt ita dicam) expolitio, multum illis additura fuerit

venustatis atque elegantiæ: qui sua ex varijs sententiarum generibus, velut ex versicoloribus tessellis contexta (quo dicendi genere supra modum delectatus videtur Lucius Annęus Seneca sanctissimus Philosophus: nec nos minus illo in opusculo quod de Pio viuendi edidimus modo) scripta componere ac adornare nituntur. Eas autem idcirco, vt sermo ad te recurrat, Pater Venerande (qui totius probitatis, eruditionis ac religionis specimen es egregium: quique pro tua singulari modestia, eximijsque virtutibus, ac non vulgari eruditione, atque sapientia, ad istud Prælaturæ fastigiũ sis euectus, in quo velut ex editiore speculo, tua pietas clarius latiusque diluceat) mittendas putaui: vt meæ singularis in te obseruantiæ, & gratæ animi voluntatis, pro tuis non vulgaribus erga Christi fidem, veramque & puram Dei Religionem meritis: quæ multa profectò & insignia sunt, testimonium aliquod ac monumentum extaret: præsertim cùm ad eas quæ in te elûcent virtuteis, hanc quoque laudem accedere intelligerem, quòd tu etsi maximis & grauissimis curis ac occupationibus, nunquàm ferè non distringeris: quod tamen interdum otij tibi & vacui tempo-
ris

ris conceditur, id in Priſcorum (vt audio) monumentis patrum, ac eorum ſententijs perpoliendis, libentiſsimè conſumis. Accipies igitur in pignus & teſtimonium amoris noſtri mutui, pro tua humanitate et bonitate, hec noſtra ab optimo animo & propenſa erga te voluntate profecta, læta exporrectaque fronte, id efficiens quod Artaxerſem Perſarum Regem feciſſe memoriæ traditum eſt: nempe vt donum, non ipſius magnitudine, ſed prono donantis affectu metiaris. Equidem maiora tibi præſtare pro tuis eximijs virtutibus, ac in me fauoribus ante annos quatuor, vbi ad monaſterium tuum hoſpitandi gratia declinaram impenſis (quod te meminiſſe aliqua ex parte arbitror) quàm me humaniter comiterque exceperas, quàm honorificè tractaras, atque abeuntem quàm arctiſſimè complexus dimiſeras, non ſine ſingulari tuæ in me voluntatis conteſtatione: & quod amoris maximi indiciū eſſe poterat, vehiculum tuum mihi vnà cum Acolythis & iuuenibus tuis, quibus tum temporis, aduerſus Herentals Brabantiæ oppidulum, vt ſacris initiarentur, iter arripiendum fuerat, commune eſſe volebas, atque etiam maiora ſi vti velim præſtiturum vltrò te offi-

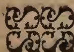
cia offerebas, nulla tamen mei notitia, nullo etiam digno officio præcedentibus: ſed ſola D. Bernardi veſtræ religionis Collegæ, Parœciæque Herſſelenſis Paſtoris, viri certè non literis tantùm, vt tu ipſe noſti, verùmetiam humanitate colendi commendatiuncula motus & extimulatus: aut verius ingenita illa humanitate tua, qua ex æquò ſemper penè in omneis religioſos, atque bonis literis deditos vteris: & cupio & debeo. Verùm enimuerò quando maioribus officijs non poſſum, hoc ſaltem paruo literarum munuſculo, meum ſummum erga Reuerendiſsimam Amplitudinem Tuam ſtudium, amoremque ſingularem, declarandum fore exiſtimaui: tùm vt tibi de amplificatione tuæ dignitatis gratularer, atque etiam grati & benefici hominis officio fungerer, ne tot tuis quondam prouocatus & officijs & beneficijs, videar omninò tuorum in me magnitudinem meritorum, vel diſsimulare, vel non agnoſcere, quorum alterum ingratitudinis ſit, alterum ſtuporis: tùm etiam vt aliquod ſolidum argumentum nec vulgare extaret, per quod mea erga te voluntas, obſeruantiaque, ac animus amiciſsimus perſpici liquidò poſſet. Deus Opt. Max. Reuerendiſs. T.

Pat.

VELLEK. ABB. TONGER.
Pat. Christianæ suæ Religioni in diutina sanitate, & in bona fœliciq; Administratione, semper conseruet ac tueatur, Amen. Datum ex Collegio nostro Bethleemitano Can. Reg.
An. recuperatę salutis humanæ M. D. LXVI.

*

* 5

CAPITVM INDEX LIBRI PRIMI.

De

Libri Tertij.

De

CAPITVM.

FINIS.

VITA BEATI ISIDORI IVNIORIS, HISPALENSIS EPISCOPI, per Diuum Braulium Cæſaraugustanum Antiſtitem deſcripta.

Habetur in fine operis eiuſdē Iſidori de viris illuſtribus nondum typis vt arbitror excuſi.

Sidôrus vir egregius, Hiſpalenſis Eccleſiæ Epiſcopus, Leandri Epiſcopi ſucceſſor & germanus, floruit à tempore Mauritij Imperatoris & Recaredi Regis, in quo quicquã ſibi antiquitas vendicauit: imò verò tempus antiquitatis in eo ſcientiam imaginauit. Vir in omni genere locutionis famatus & peritus, doctusque qualitate ſermonis exiſtens & apertus. Congrua verò oportunitate loci, incõparabiliter eloquentia clarus. Iam verò quantus ſapientia fuerit, ex eius diuerſis ſtudijs, et elaboratis opuſculis, perfacilè prudens lector intelligere poteſt. Edidit enim libros differentiarũ duos, quib⁹ ſubtili diſcretione ea quæ confusè vſu præferuntur, ſenſu diſcreuit. Procemiorũ librũ vnũ, in quo quid quiſq; ſanctę ſcripturæ liber contineat, breui ſubnotatione

tione

tione diſtinxit. De ortu & obitu patrum, in quo geſta dignitatemq́ue & mortem eorum atq; ſepulturã ſententiali breuitate ſubnotauit. Ad germanum ſuum Fulgentium Aſtigitanum Epiſcopum, officiorum libros duos, in quibus originẽ officiorum, cur vnumquodq; in Eccleſia Dei agatur tempore ſuo, non ſine maiorũ authoritate elicuit. Synonymorũ libros duos, in quibus ad conſolationẽ animi, & ad ſpem percipiendæ veniæ, intercedente orationis exhortatione erexit. De natura rerũ ad Siſebutum Regem vnũ, in quo tàm de Eccleſiaſticorũ doctorũ, quàm etiã de philoſophorũ indagine, obſcura quædã de electione abſoluit. De numeris librũ vnum, in quo Arithmeticam, propter numeros Eccleſiaſticis ſcriptu ris inſertos, & ex parte tetigit diſciplinã. De nominibus legis & Euangeliorum librum vnũ, in quo oſtendit quid memoratę perſonę myſterialiter ſignificẽt. De hæreſibus librũ vnũ, in quo maiorũ ſecutus exẽpla, breuitate qua potuit, diffuſa collegit. Sententiarũ libros treis, quos floribus ex libris Papæ Gregorij Moralibus decorauit. Chronicorum à principio mundi vſq; ad tempus ſuum, librũ vnũ, nimia breuitate collectũ. Contra Iudæos poſtulante Floren

tia

tia germana suá proposito virgine, libros duos, in quibus omnia quæ fides catholica credit & legit, etiã Prophetarum testimonijs approbauit. De viris illustribus librum vnum, cui nos ita subiungimus. Monasticæ regulæ librũ vnũ, quem pro patriæ vsu, & inualidorũ animis decentissimè temperauit. De origine Gotthorum & regno Sueuorũ, & etiam Vandalorum historiæ librũ vnũ. Quæstionũ libros duos, quos qui legit, veterum tractatorũ multam supellectilẽ recognoscit. Etymologiarum codicem nimiæ magnitudinis, distinctum ab eo titulis, non libris: quem quia rogatu meo fecit, ego in viginti libros diuisi, quos oẽs omnimodæ philosophiæ repletos, quisquis crebra meditatione perlegerit, non ignorabit diuinarũ humanarumq; rerũ scientiam. Et meritò, est enim ibi redundans diuersarum artium elegantia, vbi quæcunq; fert scribi, restricta collegit.

Ioã. Trithem. Authenticorum scriptorũ indagator eximius, plures re-

Sunt autem alia huius viri opuscula multa in Ecclesia Dei cum ornamento inscripta. Quẽ Deus post tot defectus Hispaniæ, nouissimis tẽporibus suscitans, credo ad restaurãda antiquorum monumenta, ne vsquequaq; rusticitate veterasceremus, quasi quandam lucem apposuit destinari, cui non immeritò

ritò illud philoſophicum à nobis appropriatur, Nos, (inquit) in noſtra vrbe peregrinantes errantesq́; quaſi hoſpites, tui libri tanquã domum reduxerunt, vt poſsimus aliquando qui, & vbi eſſemus, agnoſcere. Tu autẽ patriæ in temporũ deſcriptione, & ſacrorum vitis ſacerdotum, tu domeſticam publicamq́; diſciplinã, tu ſediũ, regionũ, locorũ, tu omnium diuinarum humanarumq́ue rerum nomina, genera officia, cauſſas aperuiſti.

cenſet in Catalog. illuſtr. virorũ, atq; nos perluſtrando monumẽta patrũ, multò plures indies comperimus.

Quantò verò flumine eloquentiæ, & quot iaculis diuinarũ ſcripturarum ſeu patrũ teſtimonijs, Acephalitarum hæreſim confuderit, ſynodalia geſta coram eo ſpecialiter acta declarant, quæ contra Gregorium præfatæ hæreſis Antiſtitem eam aſſerunt veritatem. Obijt temporibus Heraclij Imperatoris, & Chriſtianiſsimi Suintiliani regis, ſumma doctrina præſtantior cunctis & copioſior operibus charitatis Anno Domini.

D. C C C C.

*

PRÆFATIO S. ISIDORI AD BEATVM MASSENVM EPISCOPVM.

Eniẽs ad nos famulus vester, vir religiosus Nitetius, literas honorificentiæ vestræ nobis detulit: in quib⁹ agnitio salutis vestræ nihilominus perpatuit, maximè per eum portitorem, cuius lingua epistola viuens erat. Vnde pro salute vestra, gratiarum actionibus Deo nostro rẽpensis (in quantum valuit mediocritas nostra) vicem inquisitionis studuimus rependere: poscentes vestrorum meritorum suffragijs diuinis nos commendari conspectibus. Verùm quod sequenter in epistolis venerabilis fraternitas tua innotuit, nulla est in huiusmodi sententijs decretorũ diuersitas intelligenda: quòd alibi legitur, in lapsu corporali restaurandum honoris gradum post pœnitentiam: alibi post huiusmodi delictum, nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum. Hæc enim diuersitas, hoc modo distinguitur. Illos enim ad pristinos officij gradus redire Canon præcepit, quos pœnitentiæ præcessit satisfactio, vel di-

gna

gna peccatorum confeßio. At contra, hi qui neq; à vitio corruptionis emendantur, atq; hoc ipsum carnale delictũ quod admittunt, vindicare etiam quadam superstitiosa temeritate nituntur: nec gradum vtique honoris, nec gradum communionis recipiant. Ergo ita est vtraque dirimenda sententia, vt necesse sit illos restaurari in locum honoris, qui per pœnitentiã reconciliationem meruerunt diuinæ pietatis: hi nec immeritò consequuntur ademptæ dignitatis statum, qui per emendationem pœnitentiæ recepisse noscuntur vitæ remedium. Id enim ne fortè magis ambiguũ sit diuinæ auctoritatis sententia cõfirmetur. Ezechiel enim Propheta sub typo præuaricatricis Hierusalem ostendit post pœnitentiæ satisfactionem pristinum posse restaurari honorẽ. Confundere, inquit, ô Iuda, & porta ignominiam tuam. Et post paululũ: Et tu, inquit, & filiæ tuæ reuertimini ad antiquitatem vestram. Quòd dixit, confundere, ostendit post confusionis confusionẽ, id est, post peccati opus: debere quenquã erubescere, & pro admißis sceleribus verecundam frontẽ humi prostratã demergere, pro eo quòd dignũ confusionis perpetrauerit opus. Deinde præcepit vt portet ignominiam, id est, dehonorationẽ nominis suæ dignitatis. Ergo dum quisq; post opera confusionis suæ confunditur, atq; ignominiam depositionis suæ lugens

gens cum humilitate portauerit, reuocari secundum Prophetam ad priorem statum poterit. Item Ioannes Euangelista, Angelo Ephesi Ecclesiæ inter cætera simile quiddã scribit: Memor esto, inquit, vnde cecideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac: alioquin veniam tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo. In Angelo, Ecclesiæ præpositum vtiq;, id est sacerdotẽ ostendit iuxta Malachiam qui dicit: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legẽ requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini est. Præpositus ergo lapsus in vitium per Euangelistam monetur, vt memor sit vnde ceciderit, & pœnitentiam agat, & prima opera faciat, vt non commoueatur candelabrum eius. Nam cãdelabrum Angeli, doctrina sacerdotalis, vel honor potestatis quem gestat, intelligitur: iuxta quod scriptum est apud Samuelem, in damnationem Heli: Oculi eius caligauerunt, nec poterat videre lucernam Dei antequàm extingueretur. Lucerna quippe Dei fuerat, quando dignitate sacerdotali pollens, iustitiæ claritate fulgebat. Extinctam Propheta asserit, dum ob scelera filiorum, sacerdotij potestatem meritorumq; lumen amisit. Candelabrum ergo siue lucerna sacerdotis, quæ intelliguntur charismata honoris, tunc penitus iuxta Ioannem extinguitur, vel mouetur: quando post delicti casum, neglecta

pœni-

pœnitentia, admissa scelera non deflentur. Non enim dixit: Pro eo quòd cecidisti, mouebo candelabrum tuum: sed nisi pœnitentiam egeris, mouebo candelabrum tuū. Ergo quenquam præpositum peccantē, si præuenit pœnitentia delicti, vtiq; sequitur reparatio meriti. Et in Prouerbijs: Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui verò confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Nam & ipsum quod Canonum censura, post septem annos remeare pœnitentem in statum pristinū præcipit: nō hoc ex electione proprij arbitrij patres, sed potius ex sententia diuini iudicij sanxerunt. Nam legitur, quòd Maria soror Aarō Prophetissæ, dum obtrectationis aduersus Mosen incurrisset delictum, ilico stigmatæ lepræ perfusa est. Cumque peteret Moses vt emundaretur, præcepit eam DEVS *extra castra septem diebus egredi, & post emundationem rursus eam in castris admitti. Maria ergo soror Aaron, caro intelligitur sacerdotis, quæ dum superbiæ dedita, sordidissimis corruptionum contagijs maculatur: extra castra septem diebus, id est, collegium sanctæ Ecclesiæ septem annis proijcitur: vbi post vitiorum emundationem: loci siue pristinæ dignitatis recipit meritum. Ecce inquantum valui consilio, antiquam planè & plenam auctoritate sententiam sacris testimonijs explanaui:*

naui : ostendens eum proprio honori posse restaurari, qui per pœnitentiæ satisfactionem nouit propria delicta deflectere : eum verò nō posse restaurari, qui nec luget quæ gessit: & lugenda sine vllo pudore religionis, vel timore iudicij diuini committit. In fine autem epistolæ huius, hoc adijciendum putaui, vt quotiescunque in gestis Conciliorum, discors sententia inuenitur : illius consilij magis teneatur sentētia, cuius aut antiquior, aut potior extat authoritas.

Data sub Pridiæ Calend. Martij.
Anno tertio, regnante Domino nostro VViterico
glorioso Rege.

✝

SANCTI ISIDORI IVNIORIS, HISPALENSIS EPISCOPI, Sententiarum de Summo bono Liber Primus.

Quod Deus summus & incommutabilis sit.

CAPVT PRIMVM.

SVmmũ bonũ Deus est, quia incommutabilis est, & corrumpi omnino non potest. Creatura verò bonum, sed non summum est, quia mutabilis est : & dum sit quidem bonum, non tamen esse potest & summum. 1.

Quid est Dei immortalitas, nisi eius incommutabilitas? Nam & Angeli & animæ immortales sunt, sed immutabiles non sunt. Ideo Deus solus dicitur immortalis, quia solus incommutabilis est. Nam anima moritur, dum deserente Deo, de bono in malũ mutatur : sic & Angelus est mutatus, dum deserto Deo est lapsus. 2.

3. Quòd materiã habet vnde exiſtat, mutabile eſt: quia de informi ad formam tranſit. Quòd verò nõ habet materiam, immutabile eſt, ſicut Deus vtique eſt. Itaque bene ac ſubſtantialiter ſunt iſta in Deo, id eſt, incorruptio, immortalitas, incommutabilitas: inde & meritò cunctæ præponitur creaturæ.

4. Opus, non conſilium apud Deum credimus mutari: nec variari eũ, quia per varia tempora diuerſa pręcipit: ſed manens idem incommutabilis & æternus: quid cuique congruum eſſet tempori, ab ipſa æternitate in eius manſit diſpoſitione conſilii.

5. Non vſu noſtro aliud Deum putare, aliud pulchritudinem eius, atque aliud magnitudinem ipſius debemus: ſicut aliud eſt homo, aliud pulchritudo eius: quia deſiſtente pulchritudine, homo manet. Ac per hoc qui ita intelligit Deum, corporeum eſſe credit: dũ pulchritudo & magnitudo Dei, ipſe Deus ſit.

6. Ideo Deus dicitur ſimplex, ſiue non amittendo quod habet: ſeu quia non aliud eſt ipſe, & aliud quod in ipſo eſt. Inordinatè dici ſeu conferri vitiis, ea quæ ordinata ſunt in Deo patet: vt pote ſimplicitas, quæ aliquando dicitur proſtultitia, & non eſt in Deo. Apud

Deum

Deum verò summa simplicitas est. Iuxta hanc regulam & cætera æstimanda sunt.

Quòd immensus & omnipotens sit Deus.

CAP. II.

NOn ideo cœlum & terram implet Deus, vt contineant eũ: sed vt ipsa potius contineantur ab eo. Nec particulatim Deus implet omnia, sed cùm sit idem vnus, vbique tamen est totus. Nec ita putandus est esse in omnibus Deus, vt vnaquæque res pro magnitudine portionis suæ capiat eũ: id est, maxima maius, & minima minus: dum sit potius ipse totus in omnibus, siue omnia in ipso. 1.

Omnipotentia diuinæ Maiestatis, cuncta potestatis suæ immẽsitate concludit: nec euadendi potentiam eius quisquam aditũ inuenire poterit, quia ille omnia circumquaque constringit. Cuncta enim intra diuini iudicii potentiam coarctãtur: siue quæ continenda sunt, vt salua sint: siue quæ amputanda sunt, vt pereant. Nullatenus ergo dicimus posse effugere Deũ quempiam. Qui enim eum non habet placatum, nequaquam euadet iratum. 2.

Immensitas diuinæ magnitudinis ista est, vt intelligamus eum intra om- 3.

nia, sed nõ inclusum: extra omnia, sed non exclusum. Et ideo interiorem, vt omnia contineat: ideo exteriorem, vt incircunscripta magnitudinis suæ immensitate omnia concludat. Per id ergo quòd exterior est, ostenditur esse creator: per id verò quòd interior, gubernare oĩa demõstratur. Ac ne ea quæ creatã sunt, sine Deo essent, Deus intra oĩa est. Verũ ne extrà Deũ essent, Deus exterior est: vt oĩa concludãtur ab eo.

4. De consummatione alicuius facti, dicitur perfectio: Deus autem qui non est factus, quomodo est perfectus? Sed hunc sermonem de vsu nostro sumit humana inopia, sicut & reliqua verba: quatenus id quod ineffabile est, * vtrunque dici possit: quoniam de Deo nihil dignè humanus sermo dicit.

*vtcunq;

5. Dum localis non sit Deus, localiter tamen in suis ambulat sanctis, dum de loco in locum prædicatur ab eis. Nam Deus qui nec loco mouetur nec tempore: in seruis tamen suis, & tempore & loco mouetur, quoties ab eisdem localiter prædicatur.

6. Dum de Deo nec secundum quantitatem, nec secundum qualitatẽ, nec secundum situm, nec secundum habitum, aut motum aliquid dignè dicatur: inest tamen ei quodammodo latitudo

tudo charitatis, qua nos & ab errore colligit, & continet in veritate. Ineſt ei et lōgitudo, qua nos lōganimiter ma los portat: donec emendatos patriæ futuræ reſtituat. Ineſt ei & altitudo, per quam omnem ſenſum ſuæ ſcientię immenſitate exuperat. Ineſt ei & profundum, quo damnandos infernis iuxta æquitatem diſponens præordinat.

Quòd inuiſibilis ſit Deus.

CAP. III.

CVm de Deo loquens ſcriptura plerunque dicit: Ecce Deus, non quaſi viſibilem oſtendit: ſed vbique eſſe præſentem ſignificat. Per id quod dicit: Ecce Dominus, vel quod magnitudinē diuinitatis eius nullus poſsit ſenſus attingere, etiā nec Angelicus: quāuis vſque ad parilitatem Angelicā, humana poſt reſurrectionem natura proficiat, & ad contemplandum Deū indefeſſa conſurgat: videre tamen eius eſſentiam plenè non valet, quam nec ipſa perfectio Angelica in totum attingit ſcire, ſecūdum Apoſtolum qui ait: Pax Dei quæ exuperat omnē ſenſum, vt ſubaudias etiam, Angelorum. Sola enim Trinitas ſibi integrè nota eſt, & humanitas à Chriſto ſuſcepta, quæ tertia eſt in Trinitate perſona. 1.

Intelligibiliter quodam miro mo-

do Dei essentia sciri potest, dum esse creditur. Opus verò eius quod vtique æquari ei non potest, atque iudicia à nullo penitùs sciuntur. Dei secreta iudicia non posse sensu penetrari vel Angelico vel humano cõstat: et ideo quia
* sed occulta * & iusta sunt, tantundem venerari ea opus est & timere: non discutere aut inquirere, secundum Apostolum qui ait: Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis cõsiliarius eius fuit?

Quòd ex creaturæ pulchritudine agnoscatur Creator.

CAP. IIII.

1. SAepe ad incorpoream creatoris magnitudinem, creaturarum corporea magnitudo comparatur: vt magna cõsiderentur ex paruis, & ex visibilibus, inuisibilia æstimentur: atque ex pulchritudine factorum, effector operum agnoscatur: non tamen parilitate consimili, sed ex quadam subdita & creata specie boni.

2. Sicut opus vel ars in artificem retorquet laudem: ita rerum creator, per creaturam suam laudatur: & quãto sit excellentior, ex ipsa operis conditione monstratur. Ex pulchritudine circunscriptæ creaturæ, pulchritudinẽ suam quæ circũscribi nequit, facit Deus intelligi:

telligi: vt ipsis vestigiis reuertatur homo ad Deum, quibus auersus est: vt quia per amorem pulchritudinis creaturæ à creatoris forma se abstulit: rursum per creaturæ decorem, ad creatoris reuertatur pulchritudinem. Quibusdam gradibus intelligētiæ per creaturam, progreditur homo ad intelligēdum Deum creatorem: id est, ab insensibilibus surgens ad sensibilia: à sensibilibus surgens ad rationabilia: à rationabilibus surgēs ad Creatorem. Intelligibilia per se collaudant Deum: irrationabilia & insensibilia non per se, sed per nos, dū ea considerantes Deū laudamus. Sed ideo dicuntur laudare & ipsa, quia eandem laudem earum parturit causa.

Dixerunt antiqui, quod nihil tam * hebes sit, quod nō sensum habeat in Deum. Hinc est illud quod ex silice duro scintilla excutitur. Et si ignis in saxo, vtique ibi sentitur sensus, vbi se vita non sentit. 3. *absurdū

Quòd ex vsu nostro quædam species ad Deum referantur.

CAP. V.

Nostro vsu zelare Deus dicitur vel dolere. Horū enim motuum apud Deū perturbatio nulla est, apud quem tranquillitas summa est. Non 1.

ita est præcipitanda mentis sententia, vt credamus posse Deo furoris vel mutationis accedere perturbationem: sed ipsam æquitatem iustitiæ qua reos punit, iracundiam sacra lectio nominauit: quoniam quod iudicantis æquum est, furor est, & indignatio patientis. Ita ergo intelligere opus est & alias passiones, quas de affectione humana ducit scriptura ad Deũ: vt & iuxta se incommutabilis sit credendus, & tamen pro causarum effectibus vt facilius intelligatur, nostræ locutionis & mutabilitatis genere appelletur.

2. Tam clementer Deus humanę infirmitati consulit, vt quia eum sicut est non possumus agnoscere: nostræ locutionis more seipsum nobis insinuet. Vnde et membrorum nostrorum qualitatem habere describitur, et passionũ indigna dici de se voluit: quatenus ad sua per nostra nos traheret, & dũ condescendit nobis, consurgeremus ei.

Quòd ex rerum inferiorum similitudine, & humanis motibus figuratur Deus.

CAP. VI.

1. Multis modis Deus ad significandum se hominibus de inferioribus rebus species ad se trahit: vt quia omnia videt, dicatur oculus: & propter quod audit omnia, dicatur auris:

pro eo autē quod auertitur, ambulat: pro eo quod expectat, stat. Sic & in cæteris horum similibus, ab humanis motibus trahitur similitudo ad Deum, sicut est: obliuiscens & memorās. Hinc est quod Propheta dicit: Iurauit Dominus exercituum per animam suam: non quod Deus animam habeat, sed hoc nostro narrat affectu. Et alibi simili figura, & vermis & scarabeus intelligitur. Nec mirum si vilibus significationibus figuretur, qui vsque ad nostrarum passionum seu carnis contumelias descendisse cognoscitur. Nam & Christus agnus, non pro natura, sed pro innocentia: & leo pro fortitudine, non pro natura: & serpens pro morte: & sapientia non pro natura scribitur. Nam & in Propheta plaustri portantis fœnum species ducitur ad Deum. Et hæc omnia ideo per figuram Christus, quia nihil est eorum ad proprietatem substantiæ eius: quem reuerà iuxta propriam substantiam inuisibilem esse & incorporeum constat.

Quòd non secundum essentiam, sed secundum similitudinē species dicuntur ad Deū: neq; pro substantiæ proprietate; sed pro efficientijs causarum, rerum species in ipso describuntur.

CAP. VII.

1. PLerunque de corporibus ad Deũ ſumuntur qualitatum ſpecies, quę tamen in Deo non ſunt: quia in propria natura incorporeus eſt & incircunſcriptus. Sed pro efficientiis cauſarum, rerum in ipſo ſpecies ſcribuntur: dum non ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum ſimilitudinẽ ſpecies dicuntur ad Deum: neque pro ſubſtantiæ proprietate, ſed pro efficientiis cauſarum. Vnde & creditur Deum nunquam viſibiliter hominibus apparuiſſe, niſi per aſſumptam creaturarum ſpeciem.

2. Falluntur quidam ſtultorum, dum legunt ad imaginem Dei factum eſſe hominem: arbitrantes Deum eſſe corporeum: dum non caro, id eſt corpus: ſed anima, id eſt ſpiritus Dei imaginẽ habeat. Non ergo eſſe corporis formã in Deo credamus, qui hominẽ ad imaginem ſuam fecit: quia mentẽ, non carnem ad ſimilitudinem ſuã creauit. Cogita igitur quale corpus habeat Veritas; & dum nõ inueneris, hoc eſt Deus.

3. Facies Dei in ſcripturis ſanctis non caro, ſed diuina cognitio intelligitur, ea quidem ratione qua per faciem conſpectam quiſque cognoſcitur. Hoc enim in oratione Deo dicitur: Oſtende

nobis

nobis faciem tuam, ac si dicatur: da nobis cognitionem tuam.

Os Dei vnigenitus eius est. Nam sicut pro verbis quæ per linguam fiunt, sæpe dicimus illa & illa lingua: ita & pro verbo, os Dei ponitur: quia mos est vt verba ore formentur. Et si volueris genere locutionis illo demonstrare, quo is qui efficit, per id quod efficitur, nominatur, bene os pro verbo ponis: sicut linguam pro verbis: sicut manus pro literis. 4.

Vestigia Dei sunt, quibus nũc Deus per speculũ agnoscitur. Ad perfectum verò omnipotens reperitur, dum in futuro facie ad faciem quibusque electis præsentabitur: vt ipsam speciem contemplentur, cuius nunc vestigia comprehendere conantur: & hoc est quod per speculum videri Deus dicitur. Sic & cætera. 5.

Quòd Deo nulla temporum successio ascribatur.

CAP. VIII.

OMnia tempora præcedit diuina æternitas: nec in Deo præteritũ, præsens, futurúmve aliquod creditur: sed omnia præsentia in eo dicuntur, quia æternitate sua cuncta complectitur. Alioquin mutabilis est Deus credendus, si ei successiones temporum 1.

ascribantur. Si semper aliqua essent cũ Deo tẽpora, non esset tempus, sed esset æternitas: nec mutarentur tempora, sed starent.

2. Præsens, præteritum & futurũ, nostrum est habere, nõ Dei. Verbi causa, dicimus pro præsenti: teneo codicem, pro præterito, tenui: pro futuro, tenebo. Vniuersitatem verò Deus tenet: & pro tenuit, & tenebit, tenet dicitur.

3. Sed nec ipsorũ Angelorũ discessio, accessióue est temporum. Nam duas esse in creaturis res, quibus vicissitudo temporum non valet, Angelis scilicet, propter quod incommutabili inhærẽt creatori: siue materiæ illi informi prius quàm ex ea omnia ista quæ temporaliter iam voluuntur, formarentur, nec ipsi vtique valebat tempus. Tempus igitur non ad eas creaturas quæ super cœlos sunt: sed ad eas quę sub cœlo sunt, pertinere cognoscitur. Non enim Angelis accedunt tempora vel succedunt, sed nobis qui sub cœlo versamur in hoc infimo mundo.

De temporibus.

CAP. IX.

1. NVlla ante principium mũdi fuisse tempora manifestum est: quia dum sit ipsum tẽpus creatura, in principio cum mundo factum esse creden-

dum eſt. Ideo ergo principium dicitur, quod ex ipſo cœpit rerũ vniuerſarum exordium.

Nullum ſpatium corporaliter habent tempora, quia ante abſcedunt penè quàm veniát. Ideoq́ue in rebus nullus ſtatus eſt tẽporum: quia celeri creaturę motu mutantur. Nec centum anni, vnum tempus eſt: nec vnus annus, eſt vnum tempus: nec vnus menſis, vnum eſt tẽpus: nec dies, nec hora: quia dum hęc omnia particulis accedũt ſuis & decedunt, quomodo vnum dicendũ eſt, quod non ſimul eſt? 2.

Vtrum ſit pręteritũ futurúmve tempus ſicut præſens, quærendum eſt. Et ſi eſt, ſcire oportet qualiter aut vbi eſt: ſed aduerte cuncta & futura & præterita, & præſentia in animo potius requirenda. 3.

Tria iſta præterita, præſentia, & futura, in animo tantùm inueniri conſtat. Præterita reminiſcendo, præſentia contuẽdo, futura expectando. Speramus igitur aduenientia, intuemur præſentia, recolimus tranſeuntia. Hæc non ita in Deo ſunt, cui ſimul omnia adſunt. 4.

De mundo. CAP. X.

MVndus ex rebus viſibilibus, ſed tamen inueſtigabilibus conſtat. 1.

Homo autē ex rerū vniuersitate compositus, quasi alter in breui quodammodo creatus est mundus.

2. Ratio mundi de vno considerãda est homine. Nam sicut per dimensiones ætatum ad finem homo vergit: ita & mundus per hoc quod distenditur tempore, deficit: quia vnde homo atq; mundus crescere videtur, inde vterque minuitur.

Similitudo.

3. Frustra dicitur per tanta retro tempora Deo vacanti, nouam pro mundo faciendo ortam fuisse cogitationem, quando in suo æterno maneret consilio huius mundi constructio: nec tempus ante principium, sed eternitas fuit. Tempus verò à substitutione creaturę, non creatura cœpit à tempore.

4. Quidam aiunt: Quid faciebat Deus antequàm cœlum faceret? Cur noua voluntas in Deo vt mundum conderet orta est? Sed noua voluntas in Deo exorta non est: quia etsi in re mundus non erat, in æterna tamen ratione & consilio semper erat.

5. Dicunt quidam: Quid subitò voluit Deus facere mundum, quem ante non fecit? voluntatem Dei immutari arbitrantes, qui aliquando voluit, quod aliquando nõ voluit. Quibus respondendum est. Voluntas Dei, Deus est: quia

non

non ipse aliud est, aliud voluntas eius: sed hoc est illi velle, quod ipse est. Et quod ipse est, vtique æternũ et incommutabile est. Hæc est ergo voluntas eius.

Materies ex qua formatus est mundus, origine nõ tempore res à se factas præcessit, vt sonus cantum. Prior enim est sonus cantu, quia suauitas cantilenæ ad sonum vocis, non sonus pertinet ad suauitatem: ac per hoc vtrũque simul sunt, sed ille ad quẽ pertinet cantus prior est: id est, sonus. 6.

Materia ex qua cœlum terraque formata est, ideo informis vocata est: quia nondum ex ea formata erant, quę formari restabant. Verùm ipsa materia ex nihilo facta erat. 7.

Aliud est aliquid fieri posse, aliud fieri necesse esse. Fieri necesse est, quod Deus naturis inseruit. Fieri autẽ posse est, quod extra cursum inditum naturarum Creator vt faceret quando voluit, sibi reseruauit. 8.

Non ex hoc substantiam habere credendæ sunt tenebræ, quia dicit Dominus per Prophetã: Ego Dominus formans lucẽ, & creans tenebras: sed quia Angelica natura, quę non est præuaricata, lux dicitur: illa autem quæ præuaricata est, tenebrarum nomine nuncupatur. 9.

patur. Vnde et in principio, lux à tenebris diuiditur. Sed quia & hos & illos Deus creauit, ideo dicitur: Formans lucem, & creans tenebras. Veruntamen bonos Angelos non tãtùm creans, sed etiam formans: malos verò tantùm creans, non formans. Hoc & de hominibus bonis malisque accipiendũ est.

10. Post annumeratã cœli terręque creaturam, ideo nominatur in Genesi Spiritussanctus, vt quia superferri eũ dici oportebat, antè illa nominarẽtur quorum creator Spiritussanctus superferri diceretur. Quod & Apostolus indicat, dum supereminentem viam charitatis demonstrat.

11. Ideo superferri aquis sanctus dicitur Spirit⁹, quia donũ est Dei, in quo subsistentes requiescimus atque protegendo nos, superfertur nobis.

12. Vnaquæque natura suo pondere nititur. Ignis autem & oleum meritò superiora semper appetunt: quia per ipsorum figuram superferri vniuersæ creaturæ Spiritussanctus probatur.

13. Dies prior factus, Angeli sunt: quorum propter vnitatẽ insinuãdam non dies primus, sed dies dictus est vnus. Et idcirco ipse repetitur semper in executione creaturæ * Qui dies, hoc est natura Angelorum, quando creaturam

*Quia

ipsam

ipſam contemplabatur, quodammodo veſperaſcebat: non autem permanendo in eius creaturæ contuitu, ſed laudē eius ad Deum referēs, eamq́ue melius in diuina ratione conſpiciens, cōtinuò mane fiebat. Si verò permaneret, neglecto creatore in creaturæ aſpectu, iam non veſpera, ſed nox vtique fieret.

Dū ſe creatura melius in Deo, quàm 14.
in ſeipſa nouerit: ipſa ſui cognitio quę maior in Deo eſt, dies & lux dicitur. Cognitio verò ſua in ſeipſa ad cōpenſationem cognitionis illius quæ eſt in Deo, quia lōgè inferior eſt, veſpera nominatur. Ideoq́ue poſt veſperam mane fiebat. Quia dum ſuam in ſe cognitionem ſibi ſatisfacere non agnoſceret, vt ſe plenius noſſe potuiſſet: ad Deum ſeſe referebat creatura, in quo ſe diem agnoſcendo melius fieret. Nā ſic quēadmodum nos tranſitoriè dicimus: fiat aliquid, ſic Deus dixit: Fiat cœlum in principio. Illud enim ſempiternè in verbo vnico dictum eſt.

Si trāſitoriè dictum eſt à Deo, Fiat: 15.
erat vtique creatura aliqua, vnde iā talis fieret vox. Sed quia antequàm diceret, Fiat: nulla extitit creatura, ipſum fiat quod dictum eſt, in æternitate verbi, non in vocis ſono enunciatum eſt.

Non ſepties à Deo viſa, ſeptieſque 16.
lau-

laudata est creatura: quæ antequã fieret, perfectè ab illo est visa: sed dũ nos singula videntes laudamus, fit tanquã ipse videat laudetque per nos, sicut est illud: Non estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Proinde sicut ipse & per nos loquitur, ita videt & laudat per nos: sed per se perenniter ac sempiternè videt, per nos verò, temporaliter.

17. Attende vniuersaliter creaturam in principio valde bonam vocari, singulariter verò tantùm bonã: quia & mẽbra corporis cùm sint singula bona, maius tamẽ bonum faciunt, dum singula oĩa valde bonum corpus efficiũt.

Decor elementorum omniũ in pul-
18. chro & apto consistit. Sed pulchrum est, quod per seipsum est pulchrum, vt homo ex anima & membris omnibus constans. Aptum verò est, vt vestimentum & victus. Ideoque hominem dici pulchrum ad se, quia non vestimẽto et victui est homo necessarius, sed ista homini. Ideo autem illa apta, quia non sibi sicut homo pulchra, aut ad se, sed ad aliud, id est ad hominẽ accommodata, non sibimet necessaria. Hoc & de cæteris elementorum naturis dicendum est.

19. Cuncta quæ sunt & facta sunt, mi-

ra

ra valde ſunt: ſed conſuetudine viluerunt. Ideoq́ue ſic diuina ſcrutare opera, vt ſemper ea cogites immenſa.

Vnde malum.

CAP. XI.

MAlum à diabolo nõ eſt creatum, 1.
ſed inuentũ: et ideo nihil eſt malũ, quia ſine Deo factũ eſt nihil. Deus autem malum non fecit. Non quia alicubi aut aliquando erat malum vnde fieret diabolus malus: ſed quia vitio ſuo dum eſſet Angelus bonus, ſuperbiendo factus eſt malus: & ideo rectè dicitur ab eo inuentum malum.

Nullam eſſe creaturam malam con- 2.
ſtat, quia natura omnis aut incommutabilis eſt, vt Deus: aut commutabilis eſt, vt creatura. Malum verò ideo natura nulla eſt, quia accedendo in bonam naturam efficit eam vitioſam. Quod cùm diſcedit, natura manet: & malum quod inerat nuſquam eſt. Ex eo quod vitiũ nocet naturæ, agnoſcitur vitium naturam non eſſe: quia nihil quod naturale eſt nocet.

Dum natura bona damnatur pro- 3.
pter voluntatem malam, ipſa voluntas mala teſtis eſt naturæ bonæ: quæ intantùm teſtatur eam eſſe bonam, vt illam Deus pro malo non relinquat inultam.

4. Creditur ab hæreticis mentẽ à Deo, vitia à diabolo fuisse creata, vnde & ab ipsis duæ naturæ bona & mala putantur. Sed vitia natura nõ sunt: & dũ verè à diabolo sint, non tamen creata sunt.

5. Quàm ob causam permiserit Deus mala oboriri statim, nisi vt ex contrariis malis bonæ naturæ decor emineret? Modus iste etiã in verbis esse comperîtur. Qui modus antitheton Græcè dicitur, quod Latinè oppositũ vel con trapositum nominatur. Et fit pulchra locutio, quando mox contraria prospe ris proferuntur. Ita & in rebus permixtum est malum, vt naturæ bonum ad comparationem excelleret mali.

6. Fecit Deus omnia valde bona. Nihil ergo natura malum, quando & ipsa quæ in creaturis videntur esse pœnalia: si bene vtantur, & bona & prospera sunt: si malè vtantur, nocent. Ita ergo pensanda est creatura ex nostro vsu non bona, nam ex sua natura valde bona.

7. Si radas superciliũ hominis, paruam rem demis: sed totius corporis ingeris fœditatem. Ita & in vniuersitate creaturæ est. Si extremum vermiculum na tura malum dixeris, vniuersæ creaturæ iniuriam facis.

Cun-

Cuncta mala per peccatũ primi hominis pro pœna ſunt tranſlata in vniuerſum genus humanũ. Proinde quæcunque videntur mala, partim nobis ſæuiunt origine, partim culpa. 8.

Mala dicunt multa in creaturis peruerſi, vt ignem, quia vrit: vt ferrũ, quia occîdit: vt ferã, quia mordet: ſed commoda ipſorum non intendens homo, accuſat in illis quod ſibi debet potius imputare: cuius pro peccato iſta effecta ſunt noxia, quæ illi omni ex parte fuerunt ante peccatum ſubiecta. Noſtro vitio, non ſua natura nobis mala ſunt, ea quæ nobis nocent. Nam lux cùm ſit bona, infirmis oculis noxia eſt: & tunc oculorum vitium, nõ lucis eſt. Sic & cætera. 9.

Cùm creaturarum ſtimulis & elementorũ aduerſitatibus homo verberatur, peccati hoc exigit pœna, vt Deo ſuperbiens homo, ea quæ infra ipſum ſunt patiatur aduerſa. Vnde & in Sapientia legitur pro Deo: Pugnabit cum eo orbis terrarum contra inſenſatos. Merito ergo peccatorum hoc actũ eſt, vt natu raliter proſpera mutentur homini in aduerſa. Vnde & Salomon dicit: Creatura exardeſcit in tormẽtum aduerſus iniuſtos, & leuior eſt ad benefaciendum his qui in Deo confidũt. 10.

Non

11. Non erit caro ſubiecta animæ, nec vitium rationi: ſi animus non eſt ſubditus conditori. Tūc autem rectè ſubiiciuntur nobis omnia quæ ſub nobis ſunt: ſi nos ſubijcimur ei, à quo nobis illa ſubiecta ſunt. Nam & quæ videntur ſubiecta eſſe ei, qui Deo ſubiectus nō eſt: ille potius ſubijcitur eis, qui ſuā voluntatem ſubiugat amori eorū quæ ſibi eſſe ſubiecta exiſtimat.

De Angelis.

CAP. XII.

1. ANgelorum nomē officii eſt, non naturæ: nam ſecundum naturam, ſpiritus nuncupantur. Quando enim de cœlis ad annunciādum hominibus mittuntur, ex ipſa annunciatione Angeli nominantur. Natura enim ſpiritus ſunt. Tunc autem Angeli vocantur, quando mittuntur.

2. Natura Angelorum mutabilis eſt, quia ineſt illis mutabilitas in natura: ſed facit eos incorruptos charitas ſempiterna. Gratia dicimus non natura eſſe incommutabiles Angelos. Nam ſi natura incommutabiles eſſent, diabolus non vtique cecidiſſet. Mutabilitatem itaque naturæ, ſuffragatur in illis cōtemplatio Creatoris: inde & priuatus eſt apoſtata Angelus, dum fortitudinem ſuam, non à Deo, ſed à ſe

ſe voluit cuſtodiri.

Ante omnem creaturam Angeli fa- 3.
cti ſunt, dum dictum eſt, Fiat lux. De
ipſis enim dicit ſcriptura: Prior omniũ
creata eſt ſapientia. Lux enim dicun-
tur, participando luci æternæ. Sapien-
tia verò dicuntur, ingenitæ inhærendo
ſapientiæ. Et dum ſunt mutabiles na-
tura, non tamen ſinit eos contempla-
tio mutari diuina.

Ante omnem creaturam mundi, cre 4.
ati ſunt Angeli: & ante omnem crea-
tionem Angelorum, diabolus condi-
tus eſt, ſicut ſcriptum eſt: Ipſe eſt prin-
cipium viarum Dei. Vnde & ad com-
parationem Angelorum Archangelus
appellatus eſt. Primus enim creatus
extitit ordinis prælatione, non tempo
ris quantitate.

Primatũ habuiſſe inter Angelos dia 5.
bolum conſtat excellentia prælatio-
nis: ex qua fiducia cecidit, ita vt ſine re
paratione laberetur. Cuius prælationis
excellentiã Propheta his verbis enun-
ciat: Cedri non fuerunt altiores illo, in
paradiſo Dei: abietes non adæquaue-
runt ſummitatem illius: omne lignum
paradiſi non eſt aſsimilatum illi, quo-
niam ſpecioſiorem fecit eum Deus.

Diſtat conditio Angelica à condi- 6.
tione hominis. Homo enim ad Dei
ſimi-

ſimilitudinem conditus eſt: Archangelus verò qui lapſus eſt, ſignaculũ Dei ſimilitudinis appellatus eſt, teſtãte Domino per Ezechielem: Tu ſignaculum ſimilitudinis plenus ſapientia, perfectus decore, in delitiis paradiſi Dei fuiſti. Quantò enim ſubtilior eſt eius natura, tantò plenius extitit ad ſimilitudinem diuinæ * virtutis expreſſa.

*veritatis

7. Prius de cœlo cecidiſſe diabolũ creditur, quàm homo conderetur. Nam mox vt factus eſt, in ſuperbiam erũpit: & præcipitatus eſt de cœlo. Nam iuxta veritatis teſtimoniũ, ab initio mendax fuit, & in veritate non ſtetit: quia ſtatim vt factus eſt, cecidit. Fuit quidẽ in veritate conditus, ſed non ſtando, confeſtim à veritate eſt lapſus.

8. Vno ſuperbiæ lapſu, dum Deo per tumorem ſe conferunt, & homo cecidit & diabolus. Sed homo reuerſus ad pœnitentiam, Deo ſe inferiorem eſſe cognouit: diabolus verò non ſolùm hoc contentus, quòd ſe Deo æqualem exiſtimans cecidit, inſuper etiam ſuperiorem Deo ſe fecit, ſecundum Apoſtoli dictum, qui ait de Antichriſto: Qui aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur.

9. Diabolus ideo non petit veniã, quia non

non compungitur ad pœnitentiam. Membra verò eius ſępe per hypocriſim deprecantur, quod tamen pro mala cō ſcientia adipiſci non merentur.

Diſcat humana miſeria, quòd ea cau ſa citius prouocetur Deus præſtare veniam, dum infirmo compatitur homini: quia * ipſe homo traxit ex parte inferiori, peccandi infirmitatem : hoc eſt ex carne, qua incluſa anima detinetur. 10. *ſcilicet

Apoſtatæ verò Angeli ideo veniam non habent , quia carnalis fragilitatis nulla infirmitate grauati ſunt, vt peccarent . Homines autem poſt peccatū idcirco reuertuntur ad veniam, quia ex lutea materia pondus traxerunt infirmitatis: ideoque pro infirma carnis cō ditione reditus patet homini ad ſalutē, ſicut et Pſalmiſta dicit: Ipſe ſcit figmētum noſtrum. Memēto Domine quod terra ſumus. Et iterum: Memorare, inquit, quæ mea ſubſtantia. 11.

Poſtquam apoſtatæ Angeli ceciderunt, cæteri perſeuerantia æternæ beatitudinis, ſolidati ſunt. Vnde & poſt cœli creationem in principio repetitur: Fiat firmamentum. Et vocatum eſt firmamentum cœlum. Nimirum oſtendens quòd poſt Angelorum ruinam, hi qui permanſerunt firmitatem meruerunt æternæ perſeuerantiæ 12.

& beatitudinis, quam antea minus acceperant. Vnde oportet agnosci, quòd malorum iniquitas, sanctorum seruiat vtilitati. Quia vnde mali corruunt, inde boni proficiunt.

13. Bonorum Angelorum numerus, qui post ruinam Angelorum malorum est diminutus, ex numero electorum hominum supplebitur: qui numerus soli Deo est cognitus.

14. Inter Angelos distantia potestatum est, & pro graduum dignitate ministeria eisdem sunt distributa: aliique aliis præferuntur tam culmine potestatis, quàm scientia virtutis. Subministrant igitur alii aliorum præceptis, atque obediunt iussis. Vnde & ad Prophetam Zachariam Angelus Angelum mittit, et quecunq; annũciare debeat precipit.

15. Nouem esse distinctiones, vel ordines Angelorum, sacræ scripturæ testantur, id est, Angelos, Archangelos, Thronos, Dominationes, Virtutes, Principatus, Potestates, Cherubin, et Seraphin. Horum ordinum numerum etiã Ezechiel Propheta describit sub totidem nominibus lapidum, cùm de primatu apostatæ angeli loqueretur. Omnis, inquit, lapis pretiosus operimentum tuum: sardius, topazius, & iaspis, chrysolitus, & onyx, berillus, saphirus & car-

carbunculus,& ſmaragdus. Quo numero lapidum ipſi ordines deſignati ſunt Angelorũ, quos apoſtata Angelus ante lapſum quaſi in veſtimento ornamenti ſui affixos habuit:ad quorum comparationem dũ ſe clariorem cunctis aſpexit,confeſtim intumuit,& cor ſuum ad ſuperbiam eleuauit.

Angeli ſemper in Deo gaudent,non in ſe. Malus verò ideo eſt diabolus, quia non quæ Dei, ſed quæ ſua ſunt re quiſiuit. Nulla autem maior iniquitas quàm non in Deo, ſed in ſe velle quẽpiam gloriari. 16.

Angeli in verbo Dei cognoſcunt omnia antequàm in re fiãt: & quę apud homines adhuc futura ſunt, Angeli iã reuelante Deo nouerunt:præuaricatores Angeli etiam ſanctitate amiſſa, nõ tamen amiſerunt viuacẽ * naturæ Angelicæ ſenſum. Triplici enim modo præſcientiæ acumine vigent, ſcilicet ſubtilitate naturæ,experientia temporum, reuelatione ſuperiorum poteſtatum. 17. *creaturę

Quoties Deus quocunque flagello huic mundo iraſcitur, ad miniſterium vindictæ apoſtatæ Angeli mittuntur: qui tamen diuina poteſtate coërcentur ne tantùm noceant, quantùm cupiunt. Boni autem Angeli ad miniſte- 18.

rium salutis humanæ deputati sunt, vt curas administrent mūdi, & regant
* omnia * animas iussu Dei, testante Apostolo: Nónne omnes, inquit, sunt administratorij spiritus in ministeriū misi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis?

19. Angeli corpora, in quibus hominibus apparent, de superno aëre sumunt, solidamque speciem ex cœlesti elemento induunt, per quàm humanis obtutibus manifestius demonstrentur.

20. Singulæ gentes præpositos Angelos habere creduntur, quod ostenditur testimonio Angeli Danieli loquentis: Ego, inquit, veni vt enunciarem tibi: sed princeps regni Persarum restitit mihi. Et post alia: Non est qui me adiuuet, nisi Michael princeps noster.

21. Item omnes homines Angelos habere probantur, loquente Domino in Euangelio: Amen dico vobis, quia Angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est. Vnde & Petrus in Act. Apost. cùm pulsaret ianuā, dixerūt intùs Apostoli: Nō est Petrus, sed Angelus eius est.

22. Si Deum Angeli contuentur & vident, cur Petrus Apostolus dixit: In quem desiderant Angeli Dei conspicere? Iterum si eum non contuentur

nec vident, quomodo iuxta ſententiā Domini: Angeli eorum ſemper vident faciem patris qui eſt in cœlis? Sed bene vtrunque eſt. Nam veraciter credimus quòd Deum & Angeli vident, & videre deſiderant: & habent, & habere feſtinant: & amant, et amare nituntur. Si enim ſic videre deſiderant, vt affectu deſiderij non perfruantur, deſiderium hoc neceſsitatem habet: neceſsitas iſta pœnalis eſt: ſed à beatis Angelis omnis pœna longè eſt, quia nunquā ſimul pœna & beatitudo conueniunt. Rurſum ſi eos dicimus Dei viſione ſatiari, ſatietas faſtidium habere ſolet: & ſcimus illos Dei viſionem, quàm et deſiderant, faſtidire non poſſe: quid ergo eſt, niſi vt miro modo ſimul vtrunque credamus, quia & deſiderāt, & ſatiantur? Sed deſiderant ſine labore, & ſatiātur ſine faſtidio. Ne enim ſit in deſiderio neceſsitas, deſiderantes ſatiantur. Et iterum, ne ſit in ſatietate faſtidium, ſatiari deſiderant. Vident ergo Angeli faciem patris per ſatietatē, ſed quia ſatietas iſta faſtidium neſcit, Angeli deſiderant in eo proſpicere ſemper.

Vbicunque in ſcripturis ſanctis, pro Deo Angelus ponitur, non pater, non Spiritusſanctus: ſed pro incarnationis 23.

diſpenſatione ſolus filius intelligitur.

24. Ante Dominicæ incarnationis aduentum diſcordia inter Angelos & homines fuit. Veniẽs autem Chriſtus, pacem in ſe & Angelis & hominibus fecit. Eo quippe nato clamauerunt Angeli: In terra pax hominibus bonæ voluntatis. Per incarnationẽ igitur Chriſti, non ſolùm Deo recõciliatus eſt homo, verùmetiam pax inter homines & Angelos reformata eſt. Diſcordia igitur ante aduentum Chriſti hominum & Angelorum fuiſſe per id maximè agnoſcitur, quod in veteri teſtamẽto ab hominibus Angeli deſpiciunt ſe ſalutari, quod in nouo teſtamento à Ioanne factum non ſolùm reuerenter Angelus non ſuſcipit, verùmetiam ne faciat, interdicit.

25. Ob hoc homo in veteri teſtamento deſpicitur nec reſalutatur ab Angelo, eo quòd homo adhuc nondũ tranſiſſet in Deum.

26. Suſcipitur autem homo à Deo, & reuerenter ſalutatur ab Angelo. Nam & Mariam Angelus Gabriel legitur ſalutaſſe: & Ioanni Angelum ſalutanti ab eodem Angelo dicitur: Vidè ne feceris, conſeruus enim tuus ſum & fratrũ tuorum. Per quod agnoſcitur, per incarnationem Dominicam, pacem homini-

minibus fuisse & Angelis redditam.

De homine.

CAP. XIII.

OMnia sub cœlo propter hominẽ 1.
facta sunt, homo autem propter
seipsum: inde & omnia per figuram ad
eius similitudinem referuntur. Cõmunia
homini omnia naturalia esse cum
omnibus rebus, quæ constant: & in homine
omnia contineri, atque in eo omnium
rerum naturam consistere patet.
Vniuersitatis creaturæ homo magna
quædam portio est: tantoque gradu
est cæteris excellentior, quantò imagini
diuinæ vicinior. Quantùm cæteris
creaturis præstet homo dignitate virtutis,
ex ipsa reuerentia discitur creationis,
dum per omnia dixit Deus: fiat,
& facta sunt. Creare verò hominem
cum quadam æterni consilij deliberatione
voluit, dicens: Faciamus hominẽ
ad imaginem & similitudinẽ nostram,
* Qui enim boni sumus naturaliter *Quia.
conditi, culpæ quodammodo merito
contra naturam mali sumus effecti.

Sicut præsciuit Deus hominem pec- 2.
caturũ: ita & præsciuit qualiter illum
per suam gratiam repararet, qui suo arbitrio
deperire potuisset.

Originaliter Adã et Eua simul crea- 3.
ti sunt, specialiter verò postea mulier

de latere viri formata est. Pariter ergo conditi sunt, vterque rationis ordine, non pariter temporis vnitate.

4. Vir ad imaginem Dei factus est, mulier ad imaginem viri formata est: vnde & illi lege naturæ subiecta est.

5. Item vir propter semetipsum factus est, mulier ad adiutoriũ viri creata est.

6. Homo propter peccatũ tunc traditus est diabolo, quandó audiuit: Terra es, & in terrã ibis. Tunc enim dictum est diabolo: Terram manducabis. Vnde & Propheta ait serpenti: Puluis est panis eius. Serpens enim diabolus est, puluis impii: & ipsi sunt cibus diaboli.

7. Quia praua voluntate ad ima collabimur, rectè ad bene agendum cum labore consurgimus: quod non ita esset, si delectatio flagitium primorum hominum non persuasisset, quibus ad bene viuendum tantùm velle sufficeret: & sine difficultate statim actio obtemperaret.

8. Diuisio & pugna vt sit in hominis animo, pœna peccati est ex primo homine in oẽs ei⁹ filios propagata: vt qui noluit cũ Deo esse vnîtus, esset in seipso diuisus: & qui imperãti Dño noluit esse subiectus, fieret sibimetipsi rebellis atq; contrarius. Vnde nec sibi poterit subiugari, si prius Deo nõ fuerit subiugatus:

gatus: sibique seruiet nolens, qui Deo noluit volens.

Quàm variè per diuersa humanum 9.
defluxerit genus, dum se ab vna stabili semperque manente diuinitatis soliditate subtraxit. Nam dum opus quodlibet appetit, quasi ibi iam requiē mentis infigit. Sed dum ei non sufficit, mutata intentione ad alias atque alias actiones transit: dumque per diuersa requiem solidam quærit, nec inuenit: in labore miser & varietate viuit, & vacuus à requie manet. Quamuis eadem mutabilitas non sit homini concreata, sed pro meritò primæ præuaricationis illi accessit: iam tamen naturalis facta est, quia originaliter à primo homine sicut & mors in omnes homines trāsit.

De Anima, cæterisque sensibus.

CAP. XIIII.

VIta corporis, anima: vita animæ, 1.
Deus. Et sicut corpus mortuum est sine anima, ita anima mortua est sine Deo.

Anima hominis non est homo: sed 2.
corpus quod ex humo factum est, id tantùm homo est. Inhabitando autem in corpore anima, ex ipsa participatione carnis, hominis nomen accepit: sicut Apostolus interiorem hominem dicit animam, non carnem, conditam

esse ad Dei imaginẽ. Malè ergo à quibusdam creditur animam hominis esse corporeã, quæ per id ad Dei imaginẽ facta est, vt si non incommutabilis vt Deus esset, tamen incorporea vt Deus existeret.

3. Sicut Angeli, ita & animæ habent initium, finem verò nullum. Nã quædam in rebus tẽporalia sunt, quædam perpetua, quædam verò sempiterna. Temporalia sunt, quibus inest ortus & obitus: perpetua quibus ortus, non terminus: sempiterna, quibus nec ortus, nec terminus.

4. Animam non esse partẽ diuinæ substantiæ vel naturæ: nec esse eam prius quàm corpori misceatur, constat: sed tunc eam creari quando & corpus creatur, cui admisceri videtur. Philosophorum sententiæ dicunt esse animam priusquam nascatur in corpore. Quod verum esse nullis approbatur indicijs. Nam vtrûm antea fuissemus, nec ipsi nouimus, nec quis hominum dicat, habemus. Non est ergo quærendũ, quod quærendo magis est irridendum.

5. Gentiles & Hæretici de anima disputare conantur, sed quomodo de illa aliquid rectè sentire possunt, qui authorem, ad cuius imaginem facta est, non nouerunt? Et ideo multa erro-

te digna dixerunt.

Mutabilis est anima non localiter, 6.
sed tẽporaliter suis affectionib⁹. Corpus autem & loco, & tempore mutabile est: quia & tempore mutatur & loco variatur. Quod est ad corpus mutatio locorum, hoc est ad animam mutabilitas cogitationum. Quæ varietas malæ motionis tunc menti inhæsit, quando ab æternorum contemplatione primus homo recedens in illo stare noluit, à quo malè recessit: & iusta dãnatione inconstans, per rerum raptus varietatem defluxit.

Multum ex sua natura splendorem 7.
possidet anima, sed fuscatur commixtione carnis, qua detinetur inclusa. Ex eius enim parte, vertitur ad peccãdi infirmitatem, Salomone dicẽte: Corpus quod corrumpitur aggrauat animam: & deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem.

De sensibus carnis.

CAP. XV.

NOn virtute, non sensu corporis: 1.
sed ratione mentis excellimus animalibus cæteris.

Pro rebus corporeis vtendis sufficit 2.
sensus carnis, non pro spiritalibus capiendis. Illecti autẽ homines vsu corporearum rerum nihil putant aliud esse,

ſe, præter quod carnis ſenſu concipiũt. Sicut præcellunt ſibi corporei ſenſus diuerſitate locorum: ita ſibimet virtute ſentiendi præcellunt. Nam ſicut pręſtantior eſt odoratus ſapore, & poſitione loci, & ſentiendi longinquitate: ſic auris odoratu. Longius enim audimus, quàm odoramus: & ſic oculi, auribus: longius enim videmus quàm audimus. Animus autem & loco, & meritò, his vniuerſis ſenſibus ſuperfertur. In arce enim capitis conſtitutus, quod illi corporaliter non attingunt, iſte intellectualiter contuetur. Amplius *excedit oculorum ſenſus cęteris ſenſibus: quandoquidem quæ ad alios pertinent ſenſus inde dicamus, veluti cùm dicimus: Vide quomodo ſonat: Vide quomodo ſapit, &c.

*excellit

3. Quemadmodum oculus, ita & animus cætera videt, ſeſe non intuetur. Aliarum enim rerum origines, ſpecies, & magnitudines perſpicit: de ſe autem tanta veri ignorãtia inficitur, vt in his omnibus nihil incertius contempletur.

4. Homo qui miraris ſyderum altitudinem, & maris profunditatem: animi tui abyſſum intra, & mirare ſi potes. Multa cogitantes ſine ſenſu carnis, & ſine imaginibus viuis: animo tantùm cer-

cernentes intuemur, memoriaque mẽtis ibi eas figente, tenemus. Multa quoque intelligimus ſenſu, quæ lingua explere non poſſumus.

Innoxios eſſe infantes opere, non eſſe innoxios cogitatione: quia motum quem gerunt mente, nondum poſſunt explere opere: ac per hoc in illis ætas eſt imbecillis, non animus. Ad nutũ enim voluntatis nondum obtemperat illis fragilitas corporis: nec adeò opere poſſunt, ſicut cogitatione mouentur. 5.

Ex cauſa vocabulum ſortita eſt cogitatio. Cogendo enim animam reminiſci quod memoriæ commendatum eſt, dicitur Cogitatio. Rerum omniũ theſaurus, memoria eſt. * Ipſa eſt enim cuſtos rebus inuentis, ipſa cogitatis: de qua ad liquidum difficilè eſt aliquem diſputare, quia grandis eius perplexitas eſt: & animus ipſe eſt. 6.

*Præeſt enim cũctis rebus inuẽtis ipſa cogitatio: de qua &c.

Imago à ſenſibus corporis remota, ſuæ ſpeciei ſimilitudinem relinquit in memoria: ſimilitudinem autem non per imagines ſicut cætera, ſed ſicut gaudiũ ſine imagine reminiſcimur. Dum obliuionem rememoramus, non per ſeipſam adeſt. Quod ſi per ſeipſam adeſſet, vtique non obliuiſceremur. 7.

Communem hominis animaliumque eſſe memoriam, nullum autẽ ani- 8.

malibus irrationabilibus intellectum inesse, nisi homini tantùm prædito ratione. Cæteris enim in ipsa qualitate considerationis suæ, sensus carnis, non intelligentia mentis est.

De Christo filio Dei.

CAP. XVI.

1. Filij Dei perfecta natiuitas, nec cœpit esse, nec desijt: ne præterita sit, si desijt: & ne imperfecta sit, si adhuc fit: sed sic æterna sit & perfecta: quatenus in ea natiuitate eternitas, & perfectio habeatur.

2. Ex vtero Virginis minor dicitur patre Christus, videlicet iuxta humanam assumptionem, non iuxta diuinitatem.

3. Christus & in forma serui, seruus: et in forma serui, non seruus. In forma quippe serui, Domini seruus: & in serui, hominum Dominus. Christus in forma serui propter conceptionis excellentiam, Dominus est hominũ: quia & si suscepit carnem, non tamen ex carnis libidinosa contagione.

4. Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus nequaquam alter in humanitate, alter in Deitate est: sed in vtraq; natura idem vnus est. Nec purus homo conceptus est, nec purus homo editus est, nec postea meritũ vt Deus esset accepit: sed Deus verbum manen

te incõmutabili essentia, quæ illi cum patre & Spiritusancto est coæterna, assumpsit carnem pro salute humana, in qua & impassibilis pati, immortalis mori, & æternus ante secula temporalis posset ostendi.

5. Mediator Dei & hominũm homo Christus Iesus, quãuis aliud ex patre, aliud ex virgine: non tamen alius ex patre, alius ex virgine: sed ipse æternus ex patre, ipse temporalis ex matre: ipse qui fecit, ipse qui factus est: ipse de patre sine matre, ipse de matre sine patre: ipse conditoris templum, ipse conditor templi: ipse author operis, ipse opus authoris: manẽs vnus de vtroque, & in vtraque natura: nec naturæ copulatione confusus, nec naturæ distinctione geminatus.

6. Ideo De9 in homine venit, quia per seipsum ab hominibus cognosci non potuit. Sed vnde nobis consulit, inde despectionem tulit: quia infirmitatem, quam pro nobis suscepit, homo superbus despexit. Ob hoc infirma & stulta mundi elegit, vt fortia & sapientiora per quæ non cognoscebatur, confunderet.

7. Similitudo. Sicut cibum fortem inualidus infans capere non potest, nisi à matre prius editus, in lactis succum vertatur,

vt

vt quod in cibo non potuit vti, ſugendo potetur in lacte per carnem: ita & nos dum eſſemus infirmi ad conſpiciendam verbi æternitatem, factum eſt ipſum verbum caro, vt enutriti per carnem, fortioresque effecti, cibum ſolidũ, id eſt: verbum Domini cum patre ſempiternum contemplando, vt Angeli ſatiemur.

*Prima 8. * Propria Dei dona eſſe, quibus nos nobis reos eſſe oſtendit, qui dum iaceremus ſub reatu culpæ, iuſtos non eſſe credebamus. Venit medicus, patefecit vulnus, compoſuit ſemetipſum, & de ſua morte nobis medicinam aptauit, vt non eſſet oſtenſor tantùm vulneris, ſed & ſanator.

9. Primùm ad Iſraël venit Chriſtus, ſicut & ait: Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël. Ad populum enim Iſraël prius venit, ſed quod non eſſent credituri, Propheta non tacuit dicens: Primùs ad Sion dicet, aſſum: & Hieruſalẽ Euangeliſtam dabo: & vidit, & non erat neque extitit quiſquam qui iniret conſilium, & interrogatus reſponderet verbum. Sed quia ad gentes tranſiuit, ſequitur: Ecce ſeruus meus ſuſcipiam eum, electus meus, cõplacuit ſibi in illo anima mea: dedi ſpiritum meum ſuper eum, iudicium

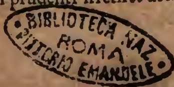
cium gentibus proferet.

Quamuis ordinem nostræ libera- 10.
tionis * nescierit diabolus, sciuit tamẽ *omnis
quod pro saluatione hominum Christus aduenit: sed quod sua idem nos morte redimeret, ignorauit, vnde & eũ occîdit. Nam si ille Christum per mortem redimere humanum genus scisset, non eum vtique peremisset.

Quòd nouerit diabolus pro salute 11.
humani generis Christum venisse, Euangelij testimonio docetur, quem vt vidit, cognoscendo pertimuit, dicens: Quid nobis & tibi fili Dei? venisti ante tempus perdere nos.

Christus sicut peccatum quod pœ- 12.
na dignum est nõ admisit: ita pœnam peccati nostri suscepit: vt per indebitã pœnam suam, debitã ablueret culpam nostram: vt per hoc amitteret diabolus, * qui reos tenebat, dum vnum in- *quos
terfecit, qui nihil peccati admiserat. Ideoque quos quasi iustè tenuit, amisit: quia iniustè redemptorem nostrum occîdit.

Illusus est diabolus morte Domini 13.
quasi auis. Nam ostensa Christus suæ carnis mortalitate, quam interimendam ille appetebat, abscondit diuinitatem: vt laqueum, quo eum velut auem improuidam prudenti irretiret decipula.

la. Nam si innoxius Christus non occideretur, homo diabolo addictus per prævaricationem, non absolueretur.

14. Diabolus dum in Christo carnem humanitatis impetit, quę patebat quasi homo: diuinitate eius capta est, quæ latebat. Est enim in Christo hamus, diuinitas: esca autem, caro: linea, genealogia, quæ ex Euangelio recitatur. Tenens verò hanc lineam Deus pater est, de quo Apostolus: Caput Christi Deus. Et Lucas lineā generationis Christi ab imis ad summa contexens inchoat à Ioseph, & consummat in Deum, dicens: Qui fuit Heli, perficiēs lineā generis, ait: Qui fuit Dei.

15. Ideo Dominus in inferno descēdit, vt his qui ab eo non pœnaliter detinebantur, viam aperiret reuertendi ad cœlos, iuxta testimonium Isaiæ dicentis: Posuisti profundum maris viā, vt trāsirent liberati. Viam quippe Christus in profundū maris posuit, cùm in infernum descendens, sanctis iter ad cœlos reuertendi monstrauit.

16. Sancti ex tēpore resurrectionis Christi, statim vt de corpore exeunt, mox ad cœlestem habitationem ascendunt, quod antiquis patribus non dabatur. Nam ante aduentum Saluatoris, quanquàm sine pœna supplicij, tamen non in

in cœlo, ſed in inferno ſanctorum animæ tenebantur: pro quibus abſoluendis Dominus in infernum deſcendit. 17.

Chriſtus in cœlū aſcendens, diſceſſit quidem carne, ſed præſens eſt maieſtate, ſecundum illud quod ipſe ait: Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. (Vbi forſitā percunctatur quiſpiam quid ſit quod legitur: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Quomodo promittitur hominibus cœlorum aſcenſio, & magis dum ipſe dicat: Pater volo vt vbi ſum ego & ipſi ſint mecum. Si tantùm ipſe, ſolus aſcendit in cœlum? Sed ſi membra coniunxeris capiti, vnus in ſe, & in nobis Chriſtus. Rectè ergo & ipſe aſcendit ſolus, quia & nos in ipſo aſcenſuri ſumus.)

Parentheſi incluſa in vulgata editione decrāt: habebantur autem in antigraphis manuſcriptis.

Sedet Chriſtus ad dexteram patris, non vt dexteram corporeā habeat pater: ſed dextera patris beatitudo eſt, ſicut ſiniſtra, miſeria. 18.

De Sancto Spiritu.

CAP. XVII.

Spirituſſanctus creator eſt ſicut pater, & verbum, teſtante Propheta: Spiritus Domini fecit me, & ſpiraculū omnipotentis viuificauit me. 1.

Spirituſſanctus patris, & filij eſt, & 2.
inde

inde vnum ſunt pater & filius: quia ni hil habet pater quod non habet filius. Non enim res vna & duorum conſub ſtantialis poterit ſimul ab eis procedere, & ſimul ineſſe: niſi vnum fuerit à quibus procedit.

3. Spirituſſancti pignus, accepit Eccleſia: vt per eum in vno corpore vnũ fierent credentes, per quam pater & filius vnum eſſentialiter ſunt, ipſo Saluatore ad patrem dicente: Vt ſint vnum ſicut & nos vnum ſumus.

4. Chriſtus non tantùm à patre, ſed etiam à Spirituſancto ſe miſſum teſtatur, dicente Propheta: Accedite ad me & audite. Non à principio in abſcondito locutus ſum vobis, ex tempore antequam fieret ibi eram: & nunc Dominus miſit me, & ſpiritus eius.

5. Spirituſſanctus pro eo quòd conſolator ſit, paraclêtus nuncupatur. Nam Latinè paraclêſis, cõſolatio dicitur. Et reuera dum dona ſacramentorum diſtribuit, conſolationem animę præbet: Credo equidem quod magnam lætitiam ſentit, qui aliquid reuelante ſpiritu * didicit. *dicit

6. Donum Sanctiſpiritus in membris Eccleſiæ ſigillatim diuiditur: & in ſingulis ſingula dona tribuuntur. Chriſtus autem omnem plenitudinem gratiarum

tiarum habuit, de quo ita legitur: Plenus gratia & veritate. In Christo ergo omnis plenitudo gratiarum est. Nam singulis electis, singula dona tribuuntur.

In Spiritusancto omnis gratia donorum consistit. Ipse enim prout vult gratiarum dona largitur, alijs dans sermonem sapientiæ, alijs scientiæ, alijs fidem: atque ita vnicuique virtute Spiritussancti diuisio gratiarum tribuitur, & in omnibus idem vnus habetur. Ipse enim etiam ineffabilia docet quæ proferre humanus sermo non potest. 7.

Ante aduentum Domini tantùm Prophetæ, & pauci ex omni populo iusti, donum Sanctispiritus merebantur: post aduentum autem Domini Spiritussanctus cunctis est credentibus distributus, iuxta quod per Prophetã Dominus loquitur, dicens: Et erit in nouissimis diebus, effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ. Cunctis enim nunc gentibus gratia Sanctispiritus tradita est, neque in paucis, vt in populo Israël: sed in omni credentium multitudine Spiritussancti gratia manet. 8.

Aliquando non dignis & reprobis dona Spiritussancti conferuntur, sicut 9.

Saulo

Saulo data est prophetia & Balaam. Vnde & multi in fine dicturi sunt: Domine virtutes in tuo nomine fecimus, quibus dicturus est Dominus: Nescio vos vnde estis.

10. Christi aduentum non tantùm plebis Iudææ sancti prophetantes expectauerunt: sed fuisse etiam in nationibus plerosque sanctos viros prophetiæ donum habentes: quibus per Spiritumsanctum Christus reuelabatur, & à quibus eius expectabatur aduentus, sicut Iob, sicut Balaam: qui Christi vtique prædicauerunt aduentum.

11. Conuersio gentium veteri populo latebat, sed tamen in consilio Dei erat vt fieret: & iam tunc à sanctis prophetis occultè per Spiritumsanctum prædicabatur aduentus Christi, sicut dicit Propheta: Cùm appropinquauerint anni, cognoscêris, dum aduenerit tempus, ostendêris. Nunc verò reuelatum patet, quod tũc carnalibus latebat, spiritualibus verò notum erat, nondum tamen manifestè dicebatur, eo quòd tempus ostensionis non esset.

De Lege.

CAP. XVIII.

1. VIa per quam itur ad Christum, lex est, per quam vadunt ad eum hi, qui vt est intelligunt eam.

San-

Sanctarum ſcripturarum altitudo, 2.
quaſi montes paſcuæ ſunt:ad quos dũ
quiſque iuſtorum conſcendit, ſe paſcuæ indeficientis refectionem inueniſſe congaudet.

In ſcripturis ſanctis quaſi in monti- 3.
bus excelſis & viri perfecti habẽt ſublimia intelligentiæ, quibus greſſus contemplationis quaſi cerui erigãt: & ſimplices quaſi parua animalia inueniunt modicos intellectus, ad quos humiles ipſi refugiant.

Scriptura ſacra infirmis & ſenſu par 4.
uulis, ſecundum hiſtoriam humilis videtur in verbis: cum excellentioribus autem viris altius incedit, dum eis ſua myſteria pãdit: ac per hoc vtriſque manet communis, & paruulis & perfectis.

Scriptura ſacra pro vniuſcuiuſque 5.
lectoris intelligẽtia variatur, ſicut mãna, quod populo veteri pro ſingulorũ delectatione varium dabat ſaporem. Iuxta ſenſuum capacitatem ſingulis ſermo Domini congruit. Et dum ſit pro vniuſcuiuſque intellectu diuerſus, in ſe tamen permanet vnus.

Ideo in libris ſanctis quædam ob- 6.
ſcura, quædam aperta reperiuntur, vt intellectus lectoris & ſtudium augeatur. Nam ſi cuncta paterent, ſtatim intelle-

tellecta vilescerent. Rursus si cuncta clausa existerent, confestim differentiam gignerent. Ne ergo de obscuris desperatio fiat, ea quæ manifesta sunt, satiant: & ne de intellectis fastidium existat, ea quæ clausa sunt, desiderium excitant. Nam pleraque quantò magis latent, tantò magis desiderium præbent.

7. In scripturis sanctis sæpe ea quæ futura sunt, quasi facta narrantur, sicut est illud: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerũt me aceto. Sed cur futura quasi præterita scribuntur: nisi quia quæ adhuc facienda sunt in opere, iam facta sunt in diuina prædestinatione? Nobis igitur temporaliter accidunt, quæ à conditore omnibus sine tempore prouidentur.

8. Propterea Propheta rerum futurarum gesta præterita præsentibus miscet rebus, vt ita credantur illa futura, quemadmodũ ista cernuntur esse completa. More enim suo per præsentia, de futuris loquitur: sicut in persona Ierusalem, de Ecclesia: Et sicut in persona Effraim, de hæreticis.

9. Pro factis diuinis plerunque & dicta ponuntur: idcirco, quia non operatione manuum Deus, sed dicendi imperio operatur, sicut scriptum est: Dixit,

xit, & facta ſunt: mandauit, & creata ſunt.

Quòd in ſcripturis ſacris vna bis repetitur ſententia: aut confirmationis cauſa eſt, aut myſterij: ſicut lex & gratia: ſicut initium & perfectio: ſicut bonum & melius. 10.

Lex diuina trib⁹ diſtinguitur partibus, hiſtoria, præceptis & prophetis. Hiſtoria eſt in his, quæ geſta ſunt. Præcepta, in his quæ gerenda iuſſa ſunt. Prophetia, in his quæ futura pronunciata ſunt. 11.

Lex diuina triplici ſentienda eſt modo. Primò, vt hiſtoricè: Secundò, vt tropologicè: Tertiò, vt myſticè intelligatur. Hiſtoricè nanque iuxta literam: tropologicè, iuxta moralem * ſententiam: myſticè, iuxta ſpiritalem intelligentiam. Ergo ſic hiſtoricè oportet fidem tenere, vt eam & moraliter debeamus interpretari, & ſpiritaliter intelligi. 12.

*ſcientiā

Tria & ſeptem * præcepta ſunt: ſed tria ad amorem Dei pertinent, ſeptem, ad homines. Illa tria quæ ad amorem Dei pertinēt, in vna tabula ſcripta fuerunt, reliqua ſeptem in ſecunda. In prima tabula trium mandatorum, hoc primum eſt: Diliges Dominum Deum tuum. In ſecunda: Honora patrem tu- 13.

*decem

um & matrem. Hinc eſt quòd Saluator Scribæ interroganti, quod præceptum eſt primum in lege? ait: Audi Iſraël, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt, hoc primum eſt. Secũdum verò ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Vnum namque præceptum, de prima tabula dixit, quod ad Dei pertinet amorem: alterum verò de alia tabula quod ad hominis pertinet dilectionem.

De Eccleſia & hæreſibus.

CAP. XIX.

1. GEmina eſt Eccleſiæ pulchritudo: vna, quam hîc bene viuendo conſequitur: altera, per quam illic ex retributione glorificabitur.

2. Eccleſiæ propter Chriſtum geminæ tribulationes exiſtunt, id eſt, ſiue quas à Pagânis pertulit in martyribus: ſiue quas ab hæreticis perfert in diuerſis concertationibus. Vtraſque autem per gratiam Dei exuperat: partim ferendo, partim reſiſtendo.

3. Sancta Eccleſia catholica, ſicut malè viuentes in ſe patienter tolerat: ita malè credentes à ſe repellit.

4. Sancta Eccleſia contra gentilium atque hæreticorum * pertinaciam ſummoperè ſapientiam & patiẽtiam opponere ſtudet: ſed exercetur eius ſapiẽtia,

*peruicaciam.

cùm

cùm tentatur verbis: exercetur patientia, cùm tentatur gladijs. Nunc enim persecutionibus appetitur, nunc falsis assertionibus lacessitur.

Causa prauitatis hæreticæ, doctrinis est propagata Ecclesia: nã antea simplici tantùm fide vigebat. Hæreticorum igitur occasione propagati sunt doctores in fide: & per acumina hæresiũ Ecclesiæ magistri creuerunt. Nam tunc clarius manifestatur veritatis assertio, quando patuerit quælibet dissensio. 5

Sancta Ecclesia ideo dicitur catholica, pro eo quòd vniuersaliter per omnem sit mundum diffusa. Nam hæreticorum Ecclesiæ in partibus mundi coarctãtur: hæc verò in toto orbe diffusa expanditur, Paulo attestante Apostolo: Gratias, inquit, ago Deo meo, pro omnib⁹ vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo. Hęreses autem in aliquo angulo mundi, aut in vna prouincia inueniuntur versari. Ecclesia verò catholica, sicut per totum mundum extenditur: ita & omnium gentilium societate construitur. 6.

Qui sunt hæretici, nisi qui relicta Dei Ecclesia priuatas elegerunt societates? De quibus Dominus dicit: Duo mala fecit populus meus, me derelique 7.

runt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.

8. Causa hæresis, ob quam rem fit? Ad exercitationẽ fidei. Via verò per quam fit, obscuritas est diuinarum scripturarum, in qua caligantes hæretici aliud q̃ se res habeat, intelligunt: nec esse possunt, quia id ipsum quod existunt, hæreses iam non sunt. Malè enim sentiẽdo esse iam desierunt, ad nihilum enim tendunt.

9. Hæretici ingenti studio mendacia sua discunt, & labore vehementi ne in vnitatem Ecclesiæ veniant, decertant, de quibus per Prophetam congruè dicit: Docuerunt linguã suam loqui mendaciũ, & vt iniquè agerẽt, laborauerũt.

10. Dum vicissim hæretici mutuò se lacerant, quando alterutrũ se in proprias sectas inducunt: sic tamen inuicem sese collidunt, vt contra Ecclesiam pari erroris spiritu decertent. Et qui ab inuicẽ diuisi sunt, in aduersitate Ecclesię simul existunt vniti: eisque qui pro eo quòd tantùm valeant, hæreses videntur habere veritatem, hoc respondẽdum est: Non ideo saluti præponendi sunt morbi, quia plerunque ita generaliter mundum occupant, vt parum saluti loci relinquant.

De hæreticis.

CAP. XX.

NOn posse hæreticos habere veniã, 1.
nisi per Ecclesiã catholicam constat: sicut & amici Iob non per se placare Deum potuerunt, nisi pro eis Iob sacrificium obtulisset.

Opera bona, quæ hæretici faciunt, & 2.
iustitia illorum, nihil eis prodest: testãte Domino per Hieremiam: Quia mei oblitus es, ecce ego annunciabo iustitiam tuam, & opera tua non proderunt tibi.

Hæretici quamuis legem & pro- 3.
phetas adimpleant, ex eo tamen quod catholici non sunt, non est Deus in eorum conuentibus, ipso Domino testante: Si steterint Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Eijce eos à facie mea, & egrediantur. Per Moysen quippe & Samuelem, legem accipe & prophetas: quos quamuis hæretici opere implere contendant, propter erroris tamen impietatem, à vultu Dei proijciuntur, & *conuentibus.
à iustorum * cœtibus separantur.

Paganus & hæreticus, ille, quia nun- 4.
quam fuit cum Dei populo: iste, quia recessit à Dei populo: vterque recedentes à Christo ad diaboli pertinent corpus.

5. Qui ab idololatria ad Iudaismũ vel hæresim transeunt iuxta prophetã, de malo ad malum egressi sunt, et Dominum non cognouerunt: quia de infidelitatis errore, in errorem alium transierunt.

6. Cuius doctrinam quisque sequitur, huius & filius nuncupatur, sicut & per Prophetam: Amoreum patrem, & Getheam matrem esse Israël Dominus dicit: non vtique nascendo, sed imitãdo. Sic & in meliorem partẽ filij Dei nuncupantur, qui præcepta Dei custodiũt. Vnde & nos non natura, sed adoptione clamamus, dicentes: Pater noster, qui es in cœlis.

7. Non solum tantùm natiuitate, sed etiã imitatione filios posse alicuius vocari. Nam Iudæi secundum carnem filij Abrahæ, secundum verò conuersationem filij diaboli nuncupãtur: ac per hoc illi sunt semẽ Abrahæ, qui eius imitantur fidem: non qui ex eius generati sunt carne.

8. De errore authoris trahitur à quibusdam & nomẽ & culpa: vt ipsius vocabulo censeatur, cuius errorem insequitur, sicut Ecclesię Pergami in Apocalypsi dicitur: Habes tenentes doctrinam Balaam & Iezabel. Doctrinam igitur Balaam dicitur habere propter imi-

imitationem, non propter præſentiam corporalem.

De gentilibus philoſophis.

CAP. XXI.

PHiloſophi gentium, nõ ſicut oportet Deum quærentes, in Angelos ceciderunt præuaricatores: factusque eſt illis mediator diabolus ad mortem, ſicut nobis Chriſtus ad vitam. 1.

Multum mundi philoſophi prædicantur in dimenſione temporum, curſuque ſyderum, ac diſcuſsione elementorum: & tamen hoc non niſi à Deo habuerunt. Volando enim ſupernè, vt aues aërem: & mergentes in profundum, vt piſces mare: & vt pecora gradientes, terram deſcripſerunt: veruntamen tota mẽte auctorem eorum intelligere noluerunt. 2.

Quare non poſſunt animalia bruta interrogare? quia neſciunt ratiocinari. Ideo non diſsimiles gentiles homines animalibus extiterunt, qui talia nõ conſiderantes, & ipſa amplius diligentes, vſque ad eorum cultum euanuerunt. 3.

Via Chriſtus eſt: ſi quis in ea nõ graditur, non eſt quomodo veniat ad Deum. Philoſophi autem mundi vtique Deum cognouerunt, ſed quia diſplicuit illis humilitas Chriſti, in inuio trãſierunt, et nõ in via. Ideoque euaneſcen 4.

res gloriam Dei in mendacium mutauerunt: & rectitudinem viæ relinquentes, in anfractibus inciderunt errorum.

5. Primùm vnicuique est scire quid appetat: secundùm verò est, vt id quod appetit, apprehendat. Imperfecta quippe sapientia est, quò tendas scire: & nescire iter per quod expediat ire. Quid enim prodest, si quis famis tẽpore vbertatis regionem videat, et viã per quam ad illam pergat, ignorat? Ecce patriam quisque quærit, sed viam perdidit: errando graditur, non proficiendo: quantoque plus ambulat, tãtò magis ab eo quod quærit, elongatur.

6. Qui viam regiam, hoc est Christum deserit: etsi videat veritatem, à longè videt: quia nisi per viam, non est quomodo ad eam appropinquet. Quod si gradiens per desertum leonem incurrerit, semetipsum redarguat, dum in diaboli faucibus hæserit.

De differentia Testamentorum.

CAP. XXII.

1. QVidam hæretici ideo non recipiũt vetus testamentum, pro eo quòd aliud in tempore prisco, aliud agatur in nouo. Nõ intelligentes quod Deus quid cuique congruerit tempori * incognita quadam distributione concesserit: sicut in lege imperat nuptias: * magna

in

in Euangelio virginitatem commendat: in Lege oculum pro oculo auferre: in Euangelio alteram præbere percutienti maxillam. Sed illa pro tempore fragili populo, ista verò perfecto: vtrique tamen pro tẽpore sua quæque conuenientia commodans. Et tamen pro ista mutatione non est credendus Deus mutabilis, sed potius inde admirabilis prædicandus est: quia manens incommutabilis quid cuiq; (vt diximus) tempori commodum fuit, magna cum distributione concesit.

Sub veteri testamento, minoris culpæ erant peccata: quia in eo nõ ipsa veritas, sed vmbra veritatis aderat. Nam in testamento nouo præceptis altioribus, veritate manifesta facta, quædam quæ in illo populo vmbræ veritatis deseruierant, deserenda nobis præcipiuntur. Illic enim fornicatio & retributio iniuriæ permissa sunt, nec nocebãt: in testamento autem nouo, graui animaduersione damnantur, si admittantur. 2.

De Symbolo & Oratione.

CAP. XXIII.

Fidei symbolum & dominica oratio, pro tota lege paruulis Ecclesię ad cœlorum regna sufficit capessenda. 1.

Omnis enim latitudo scripturarum 2.

in eadem oratione dominica & symboli breuitate concluditur. Vnde & propheta Esaias dicit: Abbreuiationē audiui à Domino Deo exercituum, super vniuersam terram: Attendite & audite eloquium meum. Sed hæc abbreuiatio, aut illud intelligitur, quod Dominus dicit: Omnem legem, & prophetas in duobus præceptis dilectionis Dei, & proximi pendêre: aut propter ipsam orationem dominicam vel symboli breuitatem, in quibus (vt prædictum est) omnem scripturę coarctari cernimus latitudinem.

De Baptismo & Communione.

CAP. XXIIII.

1. SOlam Ecclesiam catholicam habere baptismum ad salutē Zacharias Propheta testatur: In die, inquit, illa erit fons patens domus Dauid, & habitantibus in Ierusalem, in ablutionē peccatoris & menstruatæ. Domus quippe Dauid & Ierusalē Christi Ecclesia est, in qua manat fons in ablutionem peccatorum. Hęretici autem id solum imaginaria ostentatione faciunt, ideoque illis baptismus non ad remissionem peccatorum, sed ad supplicij testimonium datur.

2. Pro solo reatu originali luunt in inferno nuper nati infantuli pœnas, si renouati

nouati par lauâchrũ non fuerint. Proinde Adæ cauſa nuper natus infans, ſi non regeneratur, damnatur: quia originis noxietate perimitur.

Cur paruuli peccato originali carẽtes per baptiſmum, et necdũ proprium 3.
habentes delictum, à beſtijs pœniſque cæteris laniantur? Hęc igitur cauſa eſt. Baptiſmus enim à pœna æterna, non à præſentis vitę ſupplicio liberat. Quòd ſi à pœna præſenti homines liberarentur per baptiſmum, ipſum putarent baptiſmi præmium, non illud æternũ. Ergo ſoluto reatu peccati, manet tamen quædam temporalis pœna: vt illa vita feruentius requiratur, quæ erit à pœnis omnibus aliena.

Nullus negat fidelium etiã poſt baptiſmum, quo peccata delentur, quotidie quamdiu in iſto ſeculo ſumus, ad Deũ nos debere conuerti. Quod quãuis ſine intermiſsione ſit quotidie agẽdum, nunquam tamen feciſſe, ſufficiet. 4.

Qui in maternis vteris ſunt, ideo cũ matre baptizari non poſſunt: quia qui natus adhuc ſecundum Adam non eſt, renaſci ſecundum Chriſtum non poteſt. Neque enim dici regeneratio in eo poterit, quem generatio non præceſsit. 5.

Qui intra Eccleſiam, non ex digni- 6.

 tate

tate Ecclesiæ viuunt, sed fidem quam verbo tenent, operibus destruunt, de ipsis legitur: Multiplicati sunt sup numerū, vt subaudias, in regno reproborū.

7. Qui scelerate viuunt in Ecclesia, & communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari: discant nihil ad emundationem sibi proficere, dicente propheta: Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas? Et Apostolus: Probet, inquit, seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

De septem regulis.

CAP. XXV.

1. SEptem esse inter cætera regulas locutionum sanctarum scripturarum quidam sapientes dixerunt.

2. Prima regula est de Domino, & eius corpore: quæ de vno, * ad vnum loquitur: atque in vna persona, modò caput, modò corpus * ostendit, sicut Esaias ait: Induit me vestimēto salutari, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. In vna enim persona duplici vocabulo nominata est, vt caput, id est, sponsum: & Ecclesiam, id est, sponsam manifestauit. Proinde notandum in scripturis, quando specialiter caput describitur, quan-

* aut

* ostenditur

quando & caput & corpus: aut quando ex vtroque transeat ad vtrunq; : aut ab altero, ad alterum: sicque quid capiti, vel corpori conueniat, prudens lector intelligat.

Secunda regula est de corpore Domini verò & permixto. Nam videntur quædam vni conuenire personæ, quod tamen non est vnius, vt est illud: Puer meus es tu Israël, ecce deleui vt nubem iniquitates tuas, & sicut nebulam peccata tua: conuertere ad me, & redimam te. Hoc ad vnum non congruit. Nam altera pars est cui peccata deleuit, cùm dicit: Puer meus es tu, & altera, cui dixit: Conuertere ad me, & redimam te. Qui si cõuertantur eorum peccata delentur. Per hanc enim regulam sic ad omnes loquitur scriptura: vt boni redarguantur cum malis, & mali laudentur cum bonis. Sed quid ad quem pertineat, qui prudenter legerit, discet. 3.

Tertia regula est de litera & spiritu, id est, de lege & gratia. Lege, per quam præcepta faciẽda admonemur. Gratia, per quam vt operemur, iuuamur. Vel quod lex nõ tantũ historicè, sed etiam spiritaliter sentiẽda sit. Namq; & historicè oportet fidem tenere, et spiritaliter legem intelligere. 4.

Quarta regula est de specie & gene- 5.

re, per quam pars pro toto, & totũ pro parte accipitur: veluti si vni populo vel ciuitati loquatur Deus, & tamen intelligatur omnem contingere mundum. Nam licet aduersus vnam ciuitatẽ Babyloniam, per Esaiam Dominus comminetur: tamen dum contra Ecclesiam loquitur, transit ad genus de specie, & conuertit contra totum mundum sermonem. Certè si non diceret aduersus vniuersum orbem, non adderet infra generaliter: & disperdam omnem terram, & visitabo super orbem mala, & cætera quæ sequuntur ad internecionẽ mundi pertinentia. Vnde & adiecit: Hoc est consilium quod cogitaui super omnem terram, & hæc est manus eius extensa super omnes gẽtes. Item postquàm sub persona Babyloniæ arguit vniuersum mundum, rursus ad eãdem quasi de genere ad speciem reuertitur, dicens quæ eidem ciuitati specialiter contigerunt: Ecce ego suscitabo super eos Medos. Nam regnante Balthasar à Medis est obtenta Babylonia. Sic & in onus Aegypti ex persona eiusdem, totum vult intelligere mundum, dicẽdo: Et concurrere faciam Aegyptios aduersus Aegyptios, regnum aduersus regnũ: cùm Aegyptus non multa regna, sed vnum habuisse describitur regnũ.

Quin-

Quinta regula est de tẽporibus, per 6.
quã aut pars maior tẽporis per partem
minorẽ: aut pars minor tẽporis per par
tẽ maiorẽ inducitur, sicut est de triduo
Dominicæ sepulturę, dũ nec tribus ple
nis diebus ac noctibus iacuerit in sepul
chro: sed tamẽ à parte totũ triduũ acci
pitur. Vel sicut illud, ꝙ quadringentis
annis prædixerat Deus filios Israël in
Aegypto seruituros, & sic inde egressu
ros: qui tñ dominãte Ioseph, Aegypto
dominati sunt, nec statim post qua-
dringẽtos annos egresi sunt, vt fuerat
repromissum: sed quadringẽtis trigin-
ta peractis ab Aegypto recesserunt. Est
& alia de temporibus figura, per quam
quędã quæ futura sunt, quasi iam gesta
narrantur, vt est illud: Foderũt manus
meas & pedes meos, dinumerauerunt
omnia ossa mea: & diuiserunt sibi ve-
stimenta mea, & his similia: in quibus
futura tanquam iam facta sint, ita di-
cuntur. Sed cur quæ adhuc facienda e-
rant iam facta narrantur? Quia quæ no
bis adhuc futura sunt, apud Dei æter-
nitatem iam facta sunt. Quapropter
quãdo aliquid faciendum esse pronun-
ciatur, secundum nos dicitur: quando
verò quæ futura sunt iam facta dicun-
tur, secundum Dei æternitatem acci-
pienda sunt: apud quem iam omnia
facta

facta sunt, quæ futura sunt.

7. Sexta regula est de recapitulatione. Recapitulatio enim est, dum scriptura redit ad illud, cuius narratio iam transierat, sicut cùm filios filiorũ Noë scriptura commemorasset, dixit illos fuisse in linguis & gentibus suis: & tamen postea quasi hoc etiam in ordine tẽporum requiritur. Et erat, inquit, omnis terra labium vnum, & vox vna omnibus erat. Quomodo ergo secundum suas gentes, & secundum suas linguas erant, si vna lingua erat omnibus: nisi quia ad illud quod iam transierat, recapitulando est reuersa narratio? *Hæc de recapitulatione reperimus in editione vulgata, & in manuscriptis exemplaribus deerant, sed eorum loco sequentia habebantur.*

8. Recapitulatio enim est, dum rerum præteritarum causæ, futuris miscentur gestis, sicut & in Genesi, dum sexto die hominem dicit fuisse factum: denuo recapitulat formatum dicens: Formauit Deus hominem ad imaginẽ suam. Nec non & vbi expletis omnibus operibus, dum Deum dicit septimo die requieuisse, recapitulando subiungit: Istæ generationes cœli & terræ quando creatæ sunt, in die quo creauit Deus cœlũ & terram, & omne virgultum agri antequam

tequam oriretur super terrã. Nondum enim pluerat Dominus Deus super terram: & homo non erat qui operaretur terram: sed fons ascendebat de terra, irrigans vniuersam superficiẽ terræ. Hęc omnia recapitulando in serie narrationis, rebus futuris nectuntur: cùm intra sex dies etiam hæc patrata videantur. *Hactenus ex antigraphis manuscriptis.*

Septima regula est de diabolo & eius corpore, quia sæpe dicuntur ipsius capitis, quæ suo magis conueniunt corpori: sæpe verò eius videtur dicta membrorum, & non nisi capiti congrunnt. (Sicut in Esaia, vbi dum contra Babyloniam: hoc est, contra diaboli corpus multa dixisset sermo propheticus, rursus ad caput, id est ad diabolũ, oraculi sententiam deriuat, dicens: Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui mane oriebaris?) Ex nomine quippe corporis intelligitur caput, vt est illud in Euangelio, de Zizanijs tritico admixtis, dicente Domino: Inimicus homo hoc fecit: hominem ipsum diabolum vocans: & ex nomine corporis caput designans. Itẽ ex nomine capitis significatur corpus, sicut in Euangelio dicitur: Duodecim vos elegi, sed vnus ex vobis diabolus est, Iudam vtique indicans, quia diaboli corpus fuit. Apostata quippe Angelus ·9

Inclusa parẽthesi, habebantur in exemplaribus scriptis: desunt verò in editione vulgata.

lus omnium caput eſt iniquorum, & huius capitis corpus ſunt omnes iniqui: ſicq; cum membris ſuis vnus eſt, vt ſæpe quod corpori eius dicitur, ad eum potius referatur: rurſum quod illi, ad membra iterum ipſius deriuetur.

De Martyrio.

CAP. XXVI.

1. DEi ſeruus aduerſitate vlla nō frãgitur, ſed ſe pro veritatis defenſione vltrò certamini offert, nec vnquã pro veritate diffidit.

2. Sæpe ex diſcipulis ad martyrium eliguntur, qui ſuos doctores ad coronã pręcedũt: & qui ſunt ordine poſtremi, fiũt nonnunquam in certamine primi.

3. Vir ſanctus vltrò ſe in agone pro certamine non debet offerre iuſtitiæ: ſed tamen ſi agonis fructum videt vberrimũm, non debet declinare laboris periculũ. Quòd ſi maiòr eſt labor, quàm animarum lucrum, declinandus eſt labor, quem minimum comitatur augmentum. Vtrunque enim fecit Apoſtolus, qui & periculis ſe vltrò dedit, vbi maximum animarum lucrum vidit: & ſapienter ſe periculo abſtulit, in quo potiorem laborem quàm lucrum eſſe perſpexit. Vltrò ſe Paulus ad Epheſum periculis obtulit, quia potius periculo lucrum vidit. Damaſci autem ideo periculo

riculo ſubtraxit ſemetipſum, quia nullum periculi ipſius arbitratus eſt fructum.

Diſce quomodo ſe ad martyriū offerat quiſque vltrò, vel quomodo iuxta ſententiam Dei cingatur ab altero, & quò nō vult ipſe ducatur: niſi quòd & propter gloriam futuram de certamine iuſtus gaudet, & propter paſsionis violentiam refugit ſubire quod dolet. 4.

Accipe exemplum adeundi ſub trepidatione martyrij, de vſu bellandi, in quo exercitatus quiſque in prælio: & per audaciam certamen aggreditur, & per timorem cunctatione mouetur. 5.

Item accipe exemplum martyrij, de reparatione humani corporis ad ſalutem: dum quiſque & de ſpe reparationis gaudet, & de inciſionibus malorū ceu amariſsimis poculis mœret. 6.

De Sanctorum miraculis.

CAP. XXVII.

ETſi Apoſtolis virtus data eſt ſignorum propter fidem gentium nutriendam, Eccleſiæ tamen data eſt virtus operum propter eandem fidem ornandam. Et tamen in ipſis Apoſtolis plus erat mirabilis virtus operum, quàm virtus ſignorum. Ita & nunc in Eccleſia plus eſt bene viuere, quàm ſigna 1.

ſigna facere.

2. Quòd nunc Eccleſia non ea miracula faciat, quæ ſub Apoſtolis faciebat, ea cauſa eſt: quia tunc oportebat mundum miraculis credere, nunc verò iam credentem oportet bonis operibus coruſcare. Nam ideo tunc ſigna fiebant exterius, vt interius fides roboraretur.

3. Iam in fide miracula quicunque requirit, vanam gloriam, vt laudetur, quærit. Scriptum eſt enim: Linguæ in ſignum ſunt, non fidelibus, ſed infidelibus. Ecce ſignum nõ eſt fidelibus neceſſarium, qui iam crediderunt: ſed infidelibus vt conuertantur. Nam Paulus pro non credentiũ infidelitate patrem Publij de infirmitate febrium virtutibus curat: infirmantem verò Timôthæum fidelem, non oratione, ſed medicinaliter reparat: vt noueris miracula pro incredulis, non pro fidelibus fieri.

4. Antequàm Antichriſtus appareat, virtutes ab Eccleſia & ſigna ceſſabũt: quatenus eam quaſi abiectiorem perſequatur audacius. Ob hanc vtilitatem ceſſabunt ſub Antichriſto, ab Eccleſia miracula & virtutes: vt per hoc ſanctorum clareat patientia, & reproborum qui ſcandalizabuntur, leuitas oſtentatur, & perſequentium audacia,

* ferocior efficiatur. * fortior

De Antichristo & eius signis.

CAP. XXVIII.

OMnis qui secundum Christianæ professionis normam, aut non viuit, aut aliter docet, Antichristus est. 1.

Plerique autem Antichristi tempora non visuri sunt, & tamen in mēbris Antichristi inueniendi sunt. 2.

Antequàm veniat Antichristus multa eius membra præcesserunt, & praue actionis merito caput proprium præuenerunt, secundum Apostolū, qui iam iniquitatis mysterium operari illū affirmat, etiam antequàm reueletur. 3.

Magnitudo signorum fiet sub Antichristo, vt electi si fieri potest in errorem mittantur. Sed si electi, quomodo sunt in errorem mittendi? Ergo ibunt in errorem titubationis ad modicum, præ multitudine prodigiorum, non tamen deijciēdi sunt à stabilitate sua terrorum impulsu, atque signorum. Vnde & ideo ponitur, si fieri potest: quia electi non possunt, sed citò resipiscentes cordis errorem religione coërcebunt: scientes prædictum à Domino esse, vt dum hoc fecerint aduersarij, non conturbentur sancti. 4.

Tam mira facturus est prodigia & signa, dū venerit Antichristus, vt etiam ele- 5.

electis quoddam cordis gignatur ſcrupulum, quod tamen citò exuperet in illis ratio: per quam ſcient in deceptionem reproborum, & electorum probationem eadem fieri ſigna. In quo tempore per patientiam glorioſi erunt ſancti, nō per miracula, ſicut martyres fuerunt priores. Illi enim & perſecutores ſuſtinebunt et facientes prodigia. Proinde & durius bellū ſuſtinebunt: quia non ſolùm contra perſequentes, ſed etiam miraculis coruſcantes dimicaturi ſunt.

6. Grauius ſub Antichriſti temporibus, contra Eccleſiam deſæuiet ſynagoga, quàm in ipſo aduentu Saluatoris Chriſtianos eſt perſecuta.

7. Dum in martyres diabolus iam exercuerit crudelitatem magnam etiam ligatus, crudelior erit tamen Antichriſti temporibus quando etiam erit ſoluendus. Nam ſi tanta ligatus facere potuit, quanta ſolutus faciet?

8. Quantò propinquius finem mundi diabolus videt, tantò crudelius perſecutiones exercet: vt quia ſe cōtinuò damnandum conſpicit, ſocios ſibi multiplicet, cum quibus gehennæ ignibus addicatur

9. Quantò breuius tempus videt ſibi reſtare diabolus, vt damnetur: tantò in ma-

magna persecutionis ira mouetur, diuina iustitia permittente: vt glorificen tur electi, sordidentur iniqui & vt diabolo durior crescat damnationis sententia.

De Resurrectione.

CAP. XXIX.

INchoatio pacis sanctorũ est in hac vita, non perfectio. Tunc autem erit plenitudo pacis, dum ad Dei contemplationem absorpta carnis infirmitate conualuerint. 1.

Resurrectio mortuorum, vt Aposto lus ait, in virũ perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi futura est: in ætate, scilicet iuuentutis, quæ profectu non indiget, & absque inclinatione defectus in perfectione ex vtraque parte & plena est & robusta. 2.

* Qui nunc filiorũ Dei nomine homines fideles vocantur, tamen ex eo ꝙ hanc seruitutem corruptionis patiuntur adhuc iugo seruitutis addicti, sunt accepturi plenam Dei filiorum liberta tem, dum corruptibile hoc induerit incorruptionem. 3. *Quãuis.

Nunc Deus per speculum agnoscitur, in futuro autem quisque electus facie ad faciem præsentabitur: vt ipsam speciem cõtempletur, quam nunc per speculum videre conatur. 4.

In

5. In hac vita electorũ numero ad dexteram pertinentium, & reproborum qui ad ſiniſtram ituri ſunt, Eccleſiam Dei compleri dicitur: in fine autem ſeculi, ſicut Zizania à frumento diſiũgi.

De Iudicio.

CAP. XXX.

1. IVdicij diem nouit Chriſtus, ſed in Euangelio dicere & ſcire diſcipulos noluit. Nam dum dicit idem Dominus per Prophetam: Dies vltionis in corde meo, indicat ſe non neſcire, ſed nolle indicare.

2. De domo Domini ſicut ſcriptum eſt incipit iudicium, quando electi, id eſt domus Dei hîc per flagella iudicantur. Impij verò illic ad damnationem iudicandi ſunt. Vnde & ſequitur: Si autem primum à nobis, quis finis eorum qui non crediderunt?

3. Ad diſtricti examen iudicis nec iuſtitia iuſti ſecura eſt niſi pietate diuina: vt & ipſa iuſtitia qua quiſq; iuſtus eſt, Deo iuſtificante, iuſtificetur. Alioquin apud Deum, & ipſa peccatum eſt. Inde eſt quòd ait Iob: Innocentem & impium ipſe conſumet. Cõſumitur quippe à Deo innocens, quando ipſa innocentia liquidius requiſita, & diuinę innocentiæ comparata, nihil efficitur, niſi & ibi miſericordiæ pietate homo iu

ſtifi-

ſtificetur. Conſumitur item à Deo impius quando examinis diuini ſubtilitate requiritur, eiusque detecta impietas iudicata damnatur.

Conſumitur innocens & impius ſimul fine carnis, non pœna dănationis. 4.

Doctus pariter & indoctus moriuntur, ſed morte carnis, non pœna damnationis. Omnia autem pergunt ad vnum locum, dum morte corporali in terram & iuſtus & impius reuertũtur. Retributio autem diſsimilis, ſicuti per eundem Salomonem dicitur: Quid plus habet ſapiens à ſtulto, niſi quòd illuc pergit vbi vita eſt? Ergo omnes in terram pariter redeunt. Nam vbi vita eſt, non pariter pergunt. 5.

Gemina punitur ſententia impius, dum aut hîc pro ſuis meritis, mẽtis cæcitate percutitur, ne veritatem videat: aut dum in fine damnabitur, vt debitas pœnas exoluat. 6.

Geminum eſt diuinum iudicium: vnum, quo & hîc iudicãtur homines & in futuro: alterum, quo propterea hîc iudicantur, ne illic damnentur. Ideoq; quibuſdam ad purgationem temporalis proficit pœna: quibuſdam verò hîc inchoat damnatio, vt illic perfecta ſperatur perditio. 7.

In iudicio reprobi humanitatẽ Chri 8.

ſti in qua iudicatus eſt videbunt, vt do leant: diuinitatem verò eius non videbunt, ne gaudeant. Quibus enim diuinitas eius oſtenditur, vtique ad gaudiũ demonſtratur.

9. Pro diuerſitate conſcientiarum & mitis apparebit in iudicio Chriſtus electis, & terribilis reprobis. Nam qualem quiſque conſcientiam tulerit, talem & iudicem habebit: vt manente in ſua trãquillitate Chriſto, illis ſolis terribilis appareat, quos cõſcientia in ma lis accuſat.

10. Duæ ſunt differentiæ vel ordines ho minum in iudicio, hoc eſt electorũ & reproborum, qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorum ordo vnus eſt, qui cum Domino iudicat, & alius qui iudicatur: vtrique tamen cum Chriſto regnabunt. Similiter ordo reproborũ partitur in duobus, dũ hi qui intra Eccleſiã ſunt mali, iudicandi ſunt & dam nandi: qui verò extra Eccleſiam inueniendi ſunt, non ſunt iudicãdi, ſed tantùm damnandi.

11. Primus igitur ordo eorum, qui iudicantur & pereunt, opponitur illi ordini bonorum, de quo ſunt qui iudicantur & regnant. Secundus ordo eorum, qui non iudicantur & pereunt, opponitur illi ordini perfectorum: in quo ſunt

ſunt hi qui non iudicantur et regnant. Tertius ordo eorum qui iudicantur & regnant : illi ordini eſt contrarius, de quo ſunt qui iudicantur & pereunt. Quartus ordo eorum qui non iudicantur & regnant, opponitur illi contrario ordini, in quo illi ſunt qui non iudicantur & pereunt,

De Gehenna.

CAP. XXXI.

DVplex damnatorum pœna eſt in gehenna, quorum & mentem vrit triſtitia, & corpus flamma * iuxta viciſsitudinem : vt qui mente tractaue runt quod perficerēt corpore, ſimul & animo puniantur & corpore. 1. *iuſta viciſsitudine.

Ignem gehennæ ad aliquid lumen habere, & ad aliquid non habere : hoc eſt habere lumen ad damnationem, vt videant impij vnde doleant: & nō habere ad conſolationem, ne videant vnde gaudeant. 2.

Apta fit cōparatio de camino trium puerorum ad exemplum ignis gehennæ. Nam ſicut ille ignis non arſit ad trium puerorum ſupplicium * ſed arſit ad comburenda ligamina vinculorum: ita ignis gehennæ & lucebit miſeris ad augmentum pœnarum, vt videant vnde doleant: & non lucebit ad conſolationem, ne videant vnde gaudeant. 3. Similitudo. * &

4. Inter huius vitæ & futuræ infœlicitatis miseriam, multa discretio est. Illic enim & miseria est propter cruciationem dolorum, & tenebræ propter lucis auersionem: quorũ vnum in hac vita, id est, miseria est, aliud non est: in inferno autem vtrunque est.

De Pœnis impiorum.

CAP. XXXII.

1. Similitudo. Sicut fasciculi lignorum ad combustionẽ de similibus colligantur: ita in iudicij die similis culpæ rei, suis similibus iungentur: vt ex æquo pœna constringat quasi in fasciculum, quos actio similes fecit in malum.

2. Sicut vnusquisque sanctus in futuro iudicio pro quantitate virtutũ glorificabitur: ita & vnusquisque impius, pro quantitate facinorum condemnabitur: nec deerit in supplicio futuro dãnationis ordo, sed iuxta qualitatem criminum, Propheta affirmante, discretio erit pœnarum.

3. De charorum quoque suorum supplicijs additur etiam pœna defunctis, sicut apud Inferos diuitis sermo prędicat Euangelicus: sicut pro augendo Iudæ supplicio, dicit etiã Psalmista: Cõmotione moueantur filij eius & mendicent.

4. Impij ex hoc durius in iudicio punien-

niendi sunt mentis dolore, ex quo visuri sunt iustos gloriæ beatitudinem meruisse.

Cunctis videntibus est præcipitandus diabolus: quando sub aspectu omnium bonorum Angelorum & hominum cum eis qui de parte eius erunt in ignem æternum mittendus est. 5.

Dũ sublatus fuerit diabolus vt damnetur, multi electi qui in corpore sunt inueniendi, Domino ad iudicium veniente metu concutiendi sunt, videntes tali sentẽtia impium esse punitum: quo terrore purgandi sunt, quia si quid eis ex corpore adhuc peccati remanserit, metu ipso quo diabolum damnari cõspiciunt, purgabũtur. Hinc est quod ait Iob: Cùm sublatus fuerit, timebunt Angeli & territi purgabuntur. 6.

Multos posse perire ex eis in die iudicij, qui nunc electi esse videntur & sancti, dicente propheta: Vocabit Dominus iudicium ad ignem, & deuorabit abyssum multam, & comedet partem domus. Pars quippe domus deuorabitur, quia illos etiam infernus absorbebit, qui nunc se esse in præceptis cœlestibus gloriantur, de quibus Dominus dicit: Multi dicent mihi in illa die, Domine domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, nónne in tuo no- 7.

mine dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, nescio qui estis.

De gloria Sanctorum.

CAP. XXXIII.

1. NOn faciet in futurũ cor miserum iustorum ex compassione damnatorum condolendi affectio: vbi tantùm erit sanctorum de Dei contemplatione gaudium, vt tristitiæ nullus tribuatur introitus.

2. Sicut comparatus color candidus ni-
nilitú- gro colori fit pulchrior: ita & sancto-
do. rum requies comparata damnationi malorum, gloriosior erit.

3. Sicut iustitia iniustitiæ, sic virtus vitio. Crescit ergo sanctorũ gloria, dum debita damnantur impij pœna.

4. Post resurrectionem sanctis in carne promissa est cœlorum ascensio, dicẽte ad patrem Christo: Volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum. Si enim membra capitis sumus, & vnus in se & in nobis est Christus: vtique vbi ipse ascendit, & nos ascensuri sumus.

Libri Primi finis.

INCIPIT LIBER SECVNDVS.

De Sapientia.

CAPVT PRIMVM.

Mnis qui secundũ Deum sapiens est, beatus est. Beata vita cognitio diuinitatis est. Cognitio diuinitatis virt⁹ boni operis est. Virtus boni operis, fructus æternitatis est. 1.
Nullus autem magis sapiens quàm quem docuerit Deus. 2.
Excelsior est rebus omnibus Sapientia: nec esse potest vlla iustitia sine prudentia. 3.
Qui secundum seculum sapiens est, secundum Deum stultus est. Vnde & propheta: Stultus, inquit, factus est omnis homo à scientia sua. 4.
Primum est scientiæ studium, quærere Deum: deinde honestatem vitæ cum innocentiæ opere. 5.
Nullus sapientiã Dei plenè recipit, nisi qui se ab omni abstrahere actionũ 6.

cura contendit. Vnde & ſcriptum eſt: Sapientia ſcribe in tempore otij, & qui minoratur actu, ipſe percipiet eam.

7. Non ad paruæ intelligentiæ arcem peruenit, qui ſcit ſecreta Dei ſe penetrare non poſſe. Tūc autem Deum rectè cognoſcimus, quando eum perfectè ſcire non denegamus.

8. Interdum quædam neſcire conuenit. Nullus autem in culpa maior eſt, quàm ille qui Deum neſcit.

9. Inueſtigationem veri multorum eſt quærere, ſed paucorum eſt inuenire. Ea autem quæ ſupra hominis intelligentiam ſunt, ſcrutanda non ſunt. Quicquid ſupra hominis intellectum eſt, quærendum non eſt. Conſilio autem diuino ſeruandum eſt, vt hoc credatur eſſe iuſtitia, quod diuinæ placuerit voluntati. Non enim poterit eſſe iniuſtū, quod iuſto placet iudici.

10. Omnis ſapientia ex ſcientia & opinatione conſiſtit. Melior eſt autem ex ſcientia veniens, quàm ex opinatione ſententia. Nam illa vera eſt, iſta dubia.

11. Ad maioris culpæ cumulum pertinet ſcire quequam quod ſequi debeat, & ſequi nolle quod ſciat. Vnde & Dominus: Seruus, inquit, ſciens voluntatem Domini ſui, & non faciens, dignè plagis vapulabit multis. Et Iacobus; Scien-

Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi.

Simplicitatem cum ignauia, vocari stultitiam: simplicitatem verò cũ prudentia, vocari sapientiam. 12.

Vtile est multa scire, & rectè viuere: quòd si vtrunque non valemus, melius est vt bene viuendi studium, quàm multa sciendi sequamur. Non pertinere ad beatitudinem consequendã scientiam rerum: nec esse beatum, multa scire: sed esse magnum beatè viuere. 13.

Nihil prodesse homini scire prudentiam cum ignorantia Dei: & nihil obesse scientibus Deum, ignorantia mundi. Perfectè autẽ scit, qui prius Deum: & ista non pro se, sed pro Deo scit. 14.

Nihil obesse cuiquam si per simplicitatem aliquam de elementis indignè sentiat, dũmodò de Deo vera pronunciet. Nam quãuis de incorporeis corporeisque naturis nequeat quisque disputare, beatum tamen illum facit vita recta cum fide. 15.

De Fide.

CAP. II.

NOn posse ad verã beatitudinem peruenire nisi per fidem: beatum autem esse qui & rectè credendo bene viuit, & bene viuendo, fidem rectam custodit. 1.

2. Deus si creditur, meritò inuocatur & quæritur: ac per hoc tunc perfectè laudatur, quãdo inuocatur & creditur.

3. Non tantùm id credẽdum est quod sensu carnis dinoscimus, sed magis etiam quod intellectu mentis conspicimus: id est, Deum. Sine fide, nemo potest placere Deo. Omne enim quod nõ est ex fide, peccatum est.

4. Fides nequaquam vi extorquetur, sed ratione atque exemplis suadetur. A quibus autem exigitur violenter, perseuerare in eis non potest: exemplo, vt quidã ait, nouellæ arboris, cuius si quis cacumen violenter impresserit, denuo dum laxatur, in id quod fuerat confestim reuertitur.

5. Sicut homo libero arbitrio conditus, sua sponte diuertit à Deo: ita ex propria mentis conuersione credendo, recurrit ad Deum: vt & libertas agnoscatur arbitrij per propriã volũtatem, & beneficium gratiæ, per acceptam fidei * firmitatem. *veritatẽ

6. In corde respicit Deus fidem, vbi se non possunt homines excusare: qui ore simulant veritatis professionem, & corde retentant erroris impietatem.

7. Sicut nihil proficit fides quæ ore retinetur, & corde non creditur: ita nihil profutura est fides quæ corde tenetur, Similitudo.

si

ſi ore non profiteatur. De tali enim ſi-
de propheta ita quoſdam obiurgat di-
cēs: Periјt fides, ablata eſt de ore eorū.
Fides enim quæ corde creditur, cōfeſ-
ſionis oris ad ſalutem profertur.

Vacuam eſſe ſine operibus fidem, & 8.
fruſtra de ſola fide blanditur, qui bo-
nis operibus non ornatur.

Qui crucem portat, debet & mun- 9.
do mori. Nam ferre crucem & mori,
mortificare ſeipſum eſt: ferre, & non
mori, ſimulatio hypocritarum eſt.

Qui per fidem cognitionem Dei ha 10.
bent, & operibus obſcurantur, exem-
plum Balaam ſequuntur: qui cadens
opere apertos oculos habuit per con-
templationis fidem.

Carnalium eſt fidem non pro virtu- 11.
te animi, ſed pro cōmodo quærere tem
porali. Vnde & Dominus dicit: Quæ-
ritis me, nō quia vidiſtis ſigna, ſed quia
manducaſtis de panibus meis.

Chriſtianus malus dum ſecundum 12.
Euangelij doctrinam non viuit: etiam
ipſam fidem, quam verbo colit, oborta
tentatione facilè perdit.

Multi fide tantùm Chriſtiani ſunt, 13.
opere verò à Chriſtiana doctrina diſ-
ſentiunt. Multi quoque fidem Chriſti
ex corde non amant, ſed humano ter-
rore eandem per hypocriſim tenêre ſe

ſimulant. Et qui eſſe non poſſunt apertè mali, per terrorem fictè boni noſcuntur,

14. Amatores mundi pugnant aliquando pro fide, & alijs quidem proficiunt: ipſi verò amore terreno implicati cœleſtia nõ requirunt, ſed verbo tantùm fidem defendunt.

15. Quidam pro fide etiã hæreticos inſequuntur, ſed per arrogantiã eos qui intra Eccleſiam ſunt cõtemnunt. Aduerſarios quidem fidei, confũtant pro infidelitate; ſed fideles præmunt face ſuperbiæ.

De Charitate.

CAP. III.

1. QVamuis nonnulli fide atq; operibus ſanctis eſſe videantur participes: tamen quia priuãtur charitate fraternæ dilectionis, nullum habent incrementum virtutis. Nam ſicut ait Apoſtolus: Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autẽ non habuero, nihil mihi prodeſt.

2. Sine amore charitatis, quãuis quiſq; rectè credat, ad beatitudinem peruenire non poteſt: quia tanta eſt charitatis virtus, vt etiã prophetia & martyrium ſine illa eſſe nihil credantur.

3. Nullum præmium charitate penſatur. Charitas enim virtutum omnium obti-

obtinet principatum. Vnde & vinculum perfectionis charitas ab Apostolo dicitur, eo quòd vniuersæ virtutes eius vinculo religentur.

Dilectio Dei morti comparatur, di- 4.
cente Salomone: Valida est vt mors dilectio: idcirco, quia sicut mors corpus violenter separat animam à corpore: ita & dilectio Dei violēter segregat hominem à mundo & carnali amore.

Qui Dei præcepta contēnit, Deum 5.
non diligit. Neque enim regem diligimus, si odio leges eius habemus.

Tenenda est cum sanctis viris vni- 6.
tas charitatis: & quantò se quisq; subtrahit mundo, tantò opus est, vt se associet bonorum consortio.

Charitas in dilectione Dei & proxi 7.
mi constat. Seruat autem in se dilectionem Dei, qui à charitate nō diuiditur proximi. Qui à fraterna societate secernitur, à diuinæ charitatis participatione priuatur. Nec poterit Deum diligere, qui noscitur in proximi dilectione errare. Christus Deus & homo est. Totum ergo Christum nō diligit, qui hominem odit.

Bonorum discretio est non odire 8.
personas, sed culpas: & recta dicta pro falsis non spernere, sed probare.

Qui imperfecti sunt in Dei amore, 9
D 7 sæpe

ſæpe ſe à vitijs ſeparare diſponunt: ſed pondere vitiorum grauati, rurſus ad ea vitia, quæ optant relinquere, reuoluuntur.

De Spe.

CAP. IIII.

1. QVi malè agere non deſiſtunt, vana ſpe, indulgentiam de Dei pietate requirunt: quam rectè quærerent, ſi ab actione praua ceſſarent.

2. Metuendum valde eſt, vt neque per ſpem veniæ quã promittit Deus, perſeueranter peccemus: neque quia iuſtè peccata diſtringit, veniã deſperemus: ſed vtroque periculo euitato, et à malo declinemus, & de pietate Dei veniam ſperemus. Omnis quippe iuſtus ſpe & formidine nitet: quia nunc illũ ad gaudium ſpes erigit, nunc ad formidinem terror gehennæ adducit.

De Gratia.

CAP. V.

1. INterdum peccantibus nobis Deus ſua dona non retrahit, vt ad ſpem diuinæ propitiationis mẽs humana conſurgat. Nam non poteſt conuerſum ſpernere, qui peccantem ſuis beneficijs prouocat ad ſe redire.

2. Confeſsionem hominis nõ eſſe humanæ virtutis. Nam ſi confeſsionem boni operis non in nobis Deus operatur,

tur, cur per prophetam dicitur: Confeſsio & magnificentia opus eius? Ab illo enim nobis omnia bona, ſua gratia præueniente donantur: Nam nihil boni operis dedimus, per quod confeſſionem fidei accipere mereremur.

Profectus hominis, donum Dei eſt. 3.
Nec à ſe poteſt quiſquam, ſed à Domino corrigi. Non enim quicquam boni habet proprium homo, cuius via non eſt eius, teſtante Propheta: Scio Domine quia non eſt hominis via eius, nec viri eſt vt ambulet & dirigat greſſus ſuos.

Sciant liberi arbitrij defenſores, ni- 4.
hil poſſe homines in bonum ſua præualere virtute, niſi diuinæ gratiæ ſuſtententur iuuamine. Vnde per prophetam Dominus dicit: Perditio ex te tua Iſraël, tãtùm in me auxilium tuũ. Quaſi diceret, Vt pereas tuo merito, vt ſalueris meo auxilio.

Hominis meritum, ſuperna gratia 5.
non vt veniat inuenit, ſed poſtquam venerit facit: atque ad indignam mentem veniens facit in ea meritum quod remuneret, quæ ſolum inuenerat quod puniret. Quid enim ex ſe ille latro meruit, qui de faucibus inferni crucem aſcendit, de cruce paradiſum adijt? Reus quidem ille & fraterno ſanguine ve

nit

nit cruentus, sed diuina gratia in cruce mutatus. Sciendum quòd & nostra sit iustitia in his quæ rectè agimus: & Dei gratia, eo quòd eam mereamur. Hæc enim & dantis Dei, & accipientis est hominis: sicut & panẽ nostrum dicimus, quem tamen à Deo accipere postulamus.

6. Spiritalis gratia non omnibus distribuitur, sed tantummodo electis donatur. Non enim omnium est fides, quam quidem etsi plurimi suscipiunt, opus tamen fidei non consequuntur.

7. In diuisione donorum diuersi percipiũt diuersa Dei munera: nõ tñ concedũtur vni omnia, vt sit pro humilitatis studio quod alter admiretur in altero. Nã quod in Ezechiele animaliũ alæ altera ad alteram percutiuntur, virtutes sanctorum designãtur: mutuo sese affectu prouocantium, atque alterno exemplo inuicem sese erudientium.

8. Munera gratiarum alij ista alij verò donantur illa. Nec dantur itá habere vni, vt non egeat alterius.

9. Posse fieri non est dubiũ, vt hi quos quidam virtutum excellentia antecedunt, Dei repentina præuenti gratia, quosdam compendio sanctitatis præueniant: & dum sint conuersione postremi, subitò efficiuntur virtutis culmi-

mine primi.

Dum quisque aliquod donum accipit, non appetat amplius quàm quod meruerit: ne dum alterius membri officium arripere tentat, id quod meruit perdat. Conturbat enim corporis ordinem totum, qui non suo contẽtus officio subripit alienum. 10.

Mali dona ideo ad damnationẽ accipiunt, quia illis non ad Dei laudem, sed ad suam vanitatem vtuntur. Bonis malè vtuntur, qui ea quæ à Deo illis donata sunt, in malos vsus assumunt. sicut ingenium : sicut & cætera Dei dona. 11.

Multis Dei donis gaudemus, quæ nos ab eo percepisse cognoscimus. Nã quòd sapientes sumus, quod diuites, quòd potentes existimus : nõ alterius, sed potius diuino munere sumus. Vtamur ergo optimè diuinis beneficijs, quatenus & Deum non pœniteat dedisse, & nobis accepisse sit vtile. 12.

Sicut auferre Deus dicitur homini donum aliquod, quod homo non habuit: id est, quod accipere non meruit: sic & obdurare dicitur Deus hominẽ, non eius faciendo duritiam, sed nõ auferendo eam, quam sibi ipse nutriuit. Non aliter & obcæcare dicitur quosdam Deus, non vt in eis candẽ ipse cæcita- 13. Similitudo.

citatem faciat; sed quòd pro eorũ inutilibus meritis cæcitatem eorum ab eis ipse non auferat.

14. Plerisque Dei dona dantur, perseuerantia verò doni non datur. Et inde est quòd quidam principia habent conuersionis bonæ, fine verò malo clauduntur. Electi verò et cõuersionis dona accipiunt, & perseuerantiam doni. Ea ergo causa est quòd quidam & bene incipiunt, & bene finiunt.

De Prædestinatione.

CAP. VI.

1. GEmina est predestinatio, siue electorum ad requiem, siue reproborum ad mortem. Vtraque agitur diuino iudicio, vt semper electos superna & interiora sequi faciat: semperq; reprobos infima & exteriora deserendo sectari permittat.

2. Sicut ignorat homo terminum lucis & tenebrarum, vel vtriusque rei quis finis sit: ita plenius nescit quis ante suúm finem luce iustitiæ præueniatur, vel quis peccatorum tenebris vsq; in suum terminũ obscuretur, aut quis post lapsum tenebrarum conuersus resurgat ad lucem. Cuncta hæc Deo patent, hominibus verò latent.

3. Quamuis iustorum conuersatio in hac vita probabilis sit, incertum tamen homi-

hominibus esse ad quem sint finē prædestinati, sed omnia seruari futuro examini.

Mira dispositio est supernæ distributionis, per quam hic iustus amplius iustificatur, impius amplius sordidatur: malus ad bonum aliquando conuertitur, & bonus ad malum aliquando reflectitur. Vult quis esse bonus & nō valet, vult alter esse malus & non permittitur interire. Datur ei quod sit malus, qui vult esse bonus: alius nec vult, nec datur ei vt sit bonus. Iste nascitur in errore & moritur: ille in bono quo cœpit vsque ad finem perdurat. Tandiu in bono iste stat, quousque cadat: ille male diu viuendo in fine saluatur, respectusque conuertitur. 4.

5. Vult prodesse in bono iustus, nec præualet: vult nocere malus & præualet. Iste vult Deo vacare, sed seculo impeditur: ille negotijs implicari cupit, nec proficit.

6. Dominatur malus bono, bonus dānatur pro impio, impi⁹ honoratur pro iusto. Et in hac tanta obscuritate non valet homo diuinam perscrutari dispositionem, & occultum prædestinationis perpendere ordinem.

De Conuersis.

CAP. VII.

1. INchoantibus præmium promittitur, sed perseuerantibus datur, sicut scriptum est: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

2. Tunc enim placet Deo nostra conuersio: quando bonum quod inchoamus, perseueranti fine cõplemus. Nam sicut scriptum est: Vę his qui sustinentiam perdiderunt, id est opus bonum non consummauerunt.

3. Indulgentia peccatorum sciendum, vbi, quando, vel qualibus datur. Vbi quippe, nisi intra Ecclesiã catholicam? Quando, nisi ante vẽturi exitus diem? Quia ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Qualibus, nisi conuersis, qui per humilitatem ad paruulorum transeunt imitationem? de quibus dicitur: Talium est enim regnum cœlorum.

4. Nemo perpendere potest, quanti sit ponderis iniustitia, vel quanti fulgôris radio iustitia clareat, nisi qui prius toto mentis nisu conuertatur ad Deũ: quatenus ipso lumine, quo illustratur, & suam fœlicitatem agnoscat: & lumen quod cæco corde non intuebatur, intelligat.

5. Cunc autem inattingibilem intelligi

gi posse iustitiam, dũ eam quisq; sequi conuersus tentauerit: quia lux non intelligitur, nisi cùm videtur.

Iudicium quod in hominis potestate consistit, conuersionis est gratia, per quam nosmetipsos iudicamus, quando flentes mala nostra punimus: & bono, quod ex Deo nobis est, solidius inhæremus. 6.

Tripartitus describitur esse vniuscuiusque conuersi profectus: id est, primus corrigendi à malo: secundus faciendi bonum: tertius, consequendi bo ni operis præmium. Nã quod ait propheta: Solue fasciculos deprimentes, mali est emendatio. Quod verò adiecit: Frange esurienti panem tuum, operis boni est actio. In eo verò quòd subiungit: Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, operis boni est retributio. Ergo non proficit facere bonum, nisi correctum fuerit malum. Nec poterit quisquam ad contemplationem Dei proficere, nisi se prius in bonis studuerit actibus exercere. 7.

Multis modis terret Deus homines, vt vel serò conuertantur, atque exinde magis erubescant: quòd tandiu expectati sunt, vt redirent. Nam nunc minis, nunc plagis, nunc reuelationibus quosdam concutit: vt qui voluntate 8.

con-

conuerti deſpiciunt, commoti terroribus corrigantur.

9. Plerique ex ſola mentis deuotione conuertuntur ad Deum: nonnulli verò coacti plagis conuertuntur, qui ex deuotione non conuertebantur. Iuxta illud Pſalmi dicentis: In freno & chamo maxillas eorum cõſtringe, qui non approximant ad te.

10. Pleriq; autem dum deuotiõne non conuertuntur, plagæ ſtimulis feriuntur: qui tamen nec ſub verbere * conſentiunt, vt aliquatenus corrigãtur, ſicut Aegyptus cui & pœnas dedit, & emendare nequiuit. De talibus enim ait propheta: Percuſsiſti eos, & non doluerunt: attriuiſti eos, & renuerunt ſuſcipere diſciplinam.

*ſentiunt

11. Nõnulli viri ſeculares elatione mẽtis tumentes, poſtmodum conuerſi ad Deum, religioſa ſequuntur obedientia Chriſtũ: & qui antea celſitudine mundiali tumebãt, poſtea ipſam elationem in ſtudio humilitatis commutant.

12. Quidam ſunt qui iam ſecretè conuerſi ſunt, quorum conuerſio quia non procedit ad publicum, apud eſtimationem humanam quales fuerunt, tales adhuc eſſe putantur: iam tamen in Dei oculis ſurrexerunt. Item quidam adhuc humano iudicio ſtare cernuntur:

iam

iam tamen in oculis Dei ceciderunt.

Multi apud homines reprobi sunt, 13.
& apud Deum electi: atque multi apud homines electi putantur, & apud Deum reprobi existunt, Salomone dicente: Vidi impios sepultos, qui cũ adhuc viuerent in loco sancto erant, & laudabantur in ciuitate quasi iustorum operũ. Nullus ergo putet se electum, ne forte iam apud Deum sit reprobus.

De Primordijs conuersorum.

CAP. VIII.

Trimodum genus est conuersionis ad Deum, inchoationis cùm 1.
dulcedine, medietatis cum labore, perfectionis cum requie. Sed tamen plerunque alij incipiunt à dulcedine, alij à tentationum amaritudine.

Omnis conuersus ante ex fletu in- 2.
choet peccatorũ, & sic transeat ad desiderium supernorum. Prius enim lachrymis purganda sunt vitia quæ gessimus, & tunc mundata mentis acie id quod quærimus mẽtis gaudio concemplemur: vt dum antea flendo peccati * macula à nobis detergitur, mundatis * caligo.
cordis oculis liberè superna inspiciantur.

Ante necesse est timore conuerti ad 3.
Deum, vt metu futurarum pœnarum carnales illecebræ deuincantur. Deinde

de oportet abiecto timore, ad amorem vitæ æternæ transire. Perfecta enim charitas, foras mittit timorem: qui autem timet, pœnã habet, & non est perfectus. Vnde & Apostolus: Non enim, inquit, accepistis spiritũ seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis: per quem scilicet iam non peccati pœna seruos comprimit, sed amor iustitiæ liberos reddit.

4. Necesse est omni conuerso, vt post timorem consurgere ad charitatẽ Dei debeat quasi filius, ne semper sub timore iaceat quasi seruus. Tũc enim amorẽ nostræ conuersionis ostendimus, si denuò vt patrem diligimus, quem prius seruili mente verè vt Dominum formidabamus.

5. Primordia conuersorum blãdis refouenda sunt modis, ne si ab asperitate incipiant, exterriti ad priores lapsus recurrant. Qui enim conuersum sine lenitate êrudit, exasperare potius quàm corrigere nouit.

6. Conuersus quisque antea ab opere corrigendus est, postea verò à cogitatione: vt prius refrenet prauũ actum, deinde appetitum ac delictũ: vt quod iam in opere nõ appâret, in cogitatione nequaquam perduret.

7. Omnis noua conuersio adhuc pristi

næ vitæ habet commixtionem, propterea nequaquam ea virtus procedere ad hominum oculos debet, donec conuersatio vetus, funditùs ab animo extirpetur.

Quisquis ex deteriore iam melior esse cœpit, caueat de acceptis extolli virtutibus: ne grauius per vanam gloriam corruat, quàm prius per lapsum vitiorum iacebat. 8.

De conflictu conuersorum.

CAP. IX.

QVisque conuersus si mox omnes carnis stimulos calcare cupiat, & summa virtutum subire contendat: si adhuc fortè aliqua aduersa de carnis molestijs tolerat, nō frangatur: quia dispensator bonorum nouit aduersitates reprimere vitiorum, successione virtutum. 1.

Tunc magis grauari se quisque impulsu vitiorum agnoscit, dum ad cognitionem Dei accesserit: sicut populus Israël grauiori onere ab Aegyptijs premitur, dum per Moysen diuina illi cognitio aperitur. 2.

Vitia enim ante conuersionem quasi pacem cum homine habent: quādo autem expelluntur, acriori virtute consurgunt. Fiunt autem inimica conuerso, quæ peccatori prosperè blandiebantur: 3.

tur: atque item fiunt blanda conuerso, quæ peccatori aduersa extiterunt.

4. Multos habet conflictus Dei seruus ex recordatione operum preteritorum: multique post conuersionem etiam nolentes motum libidinis sustinẽt, quod tamen ad damnationem non tolerant, sed ad probationem: scilicet vt semper habeant pro excutiẽda inertia, hostem cui resistant, dummodò non consentiant. Vnde & nouerint serui Dei se etiam à peccatis iam esse mundatos: sed tamen cogitationum turpiũ adhuc interpellatione pulsari.

5. Ante cõuersionẽ præcedit turba peccatorũ, post conuersionẽ sequitur turba tentationum. Illa se obijciunt, ne ad Deum conuertamur: ista se ingerunt. ne liberius cordis oculis Deum cernamus. Vtriusque tumultus insolentiam nobis gignit, intentionemq; nostram sæpe fraude multimoda intercludit.

6. Vtile est Dei seruo post conũersionẽ tentari, quatenus à torpôre negligentiæ solicitantibus vitijs ad virtutes animum per exercitiũ præparet vitiorũ.

De remissa conuersione.

CAP. X.

1. MVltos remissa conuersio in pristinos errores reducit, ac viuẽdi tepôre resoluit: horum ergo exẽpla quisque

que conuerſus euita, ne dum timorem Dei à torpore incipis, rurſus mundanis erroribus immergaris.

Tepidus in conuerſione otioſa verba & vanas cogitationes, noxias eſſe non conſpicit: quòd ſi à torpôre mentis euigilauerit, ea quæ leuia exiſtimabat, confeſtim quaſi horrenda atque atrocia pertimeſcit. 2.

Fraus & deſidia in omni bono opere formidanda eſt. Fraudem verò facimus Deo, quotiens de ipſius donis & muneribus gloriam propriam, & humanam laudem appetimus: & de bono opere noſtro noſmetipſos, non Deum laudamus. Deſidiã verò agimus, quoties per torpôrem languidè ea quæ Dei ſunt operamur. 3.

Omnis ars ſeculi huius ſtrenuos amatores habet, & ad exequendũ promptiſsimos: & hoc proinde fit, quia præſentem habet operis ſui remunerationem. Ars verò diuini amoris pleroſque habet ſectatores languidos, tepidos, pigritiæ inertia congelatos: ſed hoc proinde fit, quòd labor eorum nõ pro præſenti, ſed pro futura remuneratiõe differtur. Ideoque dum eorum laborem mercedis retributio non ſtatim conſequitur, ſpe penè diſſoluta lãgueſcunt. Vnde & magna illorum gloria præ- 4.

dicatur, qui bonæ conuersionis principia augmento solidiore consummant: atque eò ad promerendam retributionem clariores præparantur, quò firmius duri itineris labores & inchoant & consummant.

5. Quidam primo conuersionis calore ad virtutes sese accingunt, accedēte verò progressu, dum immoderatè terrenis rebus incumbunt: puluere infimi appetitus obscurantur, vnde & Dominus de bonis seminibus in spinis iactatis dicit: Quod autē cecidit in spinis, hi sunt qui audiunt verbum Dei, & à solicitudine seculi vel fallacia diuitiarum suffôcant verbum, & sine fructu efficiuntur.

6. Nuper conuersi nequaquam debent in curis exterioribus prouehi. Nam si implicentur, confestim quasi plantata arbuscula, & necdum radice præfixa: concutiuntur pariter & arescunt.

7. Valet interdum conuersis pro animæ salute mutatio loci. Plerunque enim dum mutatur locus, mutatur & mentis affectus. Congruum est enim inde etiā corporaliter auelli, vbi quisq; illecebris deseruiuit: nam locus vbi prauè quisque vixit, hoc in aspectu mentis opponit, quod semper ibi vel cogitauit vel gessit.

De exemplis Sanctorum.

CAP. XI.

AD conuersionẽ seu correctionem 1.
mortalium, multum prosunt exempla bonorum. Mores enim inchoantium non queunt proficere ad bene viuendum, nisi perfectorum informẽtur exemplis patrum.

Reprobi autem non attendunt docu 2.
menta bonorum, quæ imitentur ad melius: sed proponũt sibi exempla malorum * quibus ad suorum morũ peruersitatem * vtantur in peiũs. *quæ *imitãtur

Ob hanc vtilitatem scribuntur san- 3.
ctorum ruinæ & reparationes, vt spem faciant saluti humanæ: ne quisquã post lapsum pœnitendo desperet veniam, dum conspicit sanctorũ reparationem fuisse etiam post ruinam.

Sciant flagitio dediti ad quam vtili- 4.
tatem eorum exẽpla proponantur sanctorum: scilicet vt aut sint quos imitentur ad reparationẽ, aut certè ex eorum comparatione durius de inobedientia puniantur.

Propterea virtutes sanctorũ ad ex- 5.
emplum nostrum Deus proposuit, vt quantò de imitatione eorum conferri possunt nobis iustitiæ præmia: tantò de perseuerantia mali sint grauiora tormenta.

6. Si enim ad boni incitamentum diuina quibus admonemur præcepta deessent, pro lege nobis sanctorum exempla sufficerent. At contrà, dum & nos Deus præceptis suis admoneat, & vitæ sanctorum boni operis nobis exempla proponat, nulla est iam de reatu excusatio: quia & lex Dei ad aures nostras quotidie pulsat, & factorum documenta bonorum, cordis nostri intima prouocant.

7. Et si prauorum sæpe secuti sumus exempla, cur non imitemur sanctorum digna & Deo placita facta? Et si apti fuimus imitari iniquos in malum, cur pigri sumus imitari iustos in bonum?

8. Orandus est Deus, vt virtutes quas præparauit sanctis ad coronam, nobis ad profectum sint positæ, non ad pœnam. Proficient autem ad profectũ nostrum, si * tot exempla voluerimus imitari virtutum. Certè si ea potius auersati quàm imitati fuerimus, ad damnationem nostram erunt, qui ea legendo implere neglexim⁹.

* ecrum

9. Multi vitam sanctorum imitantur, & de moribus alterius effigiem virtutis sumunt: tanquam si imago quælibet intendatur, & de eius similitudine species picta formetur: sicque fit ad imaginem similis ille, qui ad similitudinem

dinem viuit imaginis.

Qui sanctum virum imitatur, quasi exemplar aliquod intuetur, sesque in illo quasi in speculo prospicit, vt adijciat quod deesse virtutis agnoscit. Minus enim seipsum homo ex semetipso considerat: se dum alterum intendit, id quod minus est luminis adijcit. 10.

Perfectorum est iam virorum non quemlibet sanctorum imitando, sed ipsam veritatem intuendo, ad cuius imaginem facti sunt, iustitiam operari. Et hoc indicat quod scribitur: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: quia ipsam intelligendo imitatur diuinitatem, ad cuius factus est similitudinem. Iste ergo tantus est, vt non egeat homine demõstratore iustitiæ, sed ipsam contemplando imitetur iustitiam. 11.

Exempla sanctorum quibus ædificatur homo, varias faciunt cõsectari virtutes: humilitatis ex Christo: deuotionis ex Petro: charitatis ex Ioanne: obedientiæ ex Abraham: patiẽtiæ ex Isaac: tolerantiæ ex Iacob: castimoniæ ex Ioseph: mãsuetudinis de Moyse: constantiæ de Iosue: benignitatis de Samuele: misericordiæ de Dauid: abstinentiæ de Daniele. Sic & cætera facta priorum, quo labore, quo moderamine, quáve 12.

intentione vel compunctione generantur, vir sanctus imitando considerat.

De compunctione cordis.

CAP. XII.

1. Compunctio cordis, est humilitas mentis cum lachrymis exoriens de recordatione peccati & timore iudicij.

2. Illa est conuersis perfectior compunctionis affectio, quæ omnes à se carnalium desideriorum affectus repellit: & intentionem suam toto mentis studio in Dei contemplatione defigit.

3. Geminam esse compũctionem, qua propter Deum anima cuiusque electi afficitur, id est, vel dum operum suorum mala considerat, vel dum desiderio æternæ vitæ suspirat.

4. Quatuor esse qualitates affectionũ, quibus mens iusti tædio salûbri pungitur: hoc est, memoria præteritorum facinorum: recordatio futurarum pœnarum: consideratio peregrinationis suæ in huius vitæ longinquitate: desiderium supernæ patriæ, quatenus ad eam quantotius valeat peruenire.

5. Quisque dum peccatorum memoria compungitur ad lamenta, tunc Dei se sciat visitari præsentia: quando id quod se admisisse recolit, interius erubescit, suoque iudicio pœnitendo iam pu-

punit. Nam tunc Petrus fleuit, quando in eum Christus respexit. Vnde & Psalmista: Respexit, inquit, & commota est & contremuit terra.

Gressus Dei sunt in corde hominis interioris, quando bona desideria surgunt vt calcentur mala. Quando ergo ista in corde hominis fiunt, sciendum est tunc esse Dñm per gratiã cordi humano præsentem: vnde se tunc magis homo acuere ad compunctionem debet, quando sentit Deum interius operantem. 6.

Quomodo mens hominis iusti ex vera compunctione rapiatur, & qualiter infirmata reuertatur, degustata lucis magnitudine, illũ nosse posse qui iam aliquid exinde gustauit. 7.

Sunt qui non ex vera cordis compunctione sui accusatores fiũt, sed tantùm ad hoc esse se peccatores asignãt, vt ex ficta humilitate confessionis, locum inueniant sanctitatis. 8.

De confeßione peccatorum & pænitentia.

CAP. XIII.

EX eo vnusquisque iustus esse incipit, ex quo sui accusator extiterit. Multi autem econtra, semetipsos peccatores fatentur, & tamen semetipsos à peccato non subtrahunt. 1.

2. Magna iam iustitiæ pars est, semetipsum nosse hominem, quòd paruus est: vt ex eo diuinæ virtuti subdatur humilius, ex quo suam infirmitatem agnoscit.

3. Bene se iudicat iustus in hac vita, ne iudicetur à Deo damnatione perpetua. Tunc autem iudicium de se quisque sumit, quando per dignam pœnitentiam sua praua facta condemnat.

4. Amaritudo pœnitentiæ facit animũ & sua facta subtilius discutere, & dona Dei quæ contempsit flendo commemorare. Nihil autem peius quàm culpam agnoscere, nec deflere.

5. Duplicem habere debet fletũ in pœnitentia omnis peccator, siue quia per negligentiam bonum non fecit: seu quia malum per audaciã perpetrauit. Quod enim oportuit non gessit, & gessit quod agere non oportuit.

6. Ille pœnitẽtiam dignè agit, qui reatum suum satisfactione legitima plangit: condemnando scilicet ac deflendo quæ gessit, tantò in deplorando profusius, quantò extitit in peccando procliuius.

7. Ille pœnitentiam dignè agit, qui sic præterita mala deplorat, vt futura iterum non committat. Nam qui plangit peccatum, & iterum admittit peccatum:

catum: quasi si quis lauet laterem crudum: quem quantò magis lauerit, tantò amplius lutum fecit.

Quamuis quisq; sit peccator & impius, si ad pœnitentiam conuertatur, consequi posse veniam creditur. 8.

Nullus enim de bonitate Dei dubitat, sed sola accipientium prauitas conferri sibi indulgentiam abnegat.

In hac vita tantùm pœnitentiæ patet libertas, post mortem verò nullam correctionis esse licentiam constat. Vnde & Dominus dicit: Me oportet operari opera eius qui me misit donec dies est: veniet autem nox, quãdo nemo potest operari. Hinc & Propheta: Date, inquit, Domino Deo nostro gloriam antequam contenebrescat: id est, antequam mors æterna præueniat. In hac vita dum estis, Deum per pœnitentiam glorificate. 9.

Adhuc in hoc seculo pœnitentiam operantibus Dei misericordia subuenit. In futuro autem iam non operamur, sed rationem nostrorum operum ponimus. 10.

Per id deteriorantur plerunque iniqui, quòd per patientiam Dei spatium accipiunt emendandi: qua illi mora viuendi non vtuntur ad pœnitentiam, sed ad peccandi vsurpant audaciam. A 11.

malo autem in deterius vadit, qui tem
pus sibi ad pœnitendum indultum, ad
libertatem praui operis vertit.

12. Festinare debet ad Deum pœnitendo vnusquisque dum potest, ne si dum potest, noluerit: cũ tardè voluerit, omnino nõ possit. Proinde Propheta ait. Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. Et vbi inueniri potest, nisi in hac vita, in qua etiam & propè est omnibus inuocantibus se? Nam tunc iam longè erit quando dixerit: Ite in ignẽ æternũ. Modò autẽ non videtur & propè est: tunc autem videbitur & propè nõ erit: quia videri poterit, & non poterit inueniri.

13. Si quando quisque peccare potest, pœnitet, vitamq́ue suam viuens ab omni crimine corrigit, non dubium quod moriens ad æternam trãseat requiem.

14. Qui autem prauè viuendo pœnitentiam in mortis agit periculo: sicut eius damnatio incerta est, sic remissio dubia. Qui ergo cupit certus esse in morte de indulgentia: sanus pœniteat, sanusq́ue perpetrata facinora defleat.

15. Sunt qui pœnitentibus securitatem citò pollicentur, quibus bene per Prophetam dicitur: Curabant contritionem filiæ populi meĩ cum ignominia, dicentes pax, & nõ erat pax. Cũ ignominia

minia igitur curat contritionem, qui peccanti, & non legitimè pœnitenti, promittit ſecuritatẽ. Vnde & ſequitur: Confuſi ſunt quia abominationẽ fecerunt: id eſt, confuſi ſunt non pœnitendo, ſed pœnas luendo.

Aliter enim confunditur corã iudice 16.
reus, dũ plectitur, atq; aliter qui de malo opere erubeſcens corrigitur. Ille enim, quia reprehenſus eſt, confunditur: iſte, quia ſe malum feciſſe memoratur.

Quamuis per pœnitentiam propi- 17.
tiatio peccatorum fit, ſine metu tamen homo eſſe non debet: quia pœnitentis ſatisfactio diuino tantùm penſatur iudicio, non humano. Proinde quia miſeratio Dei occulta eſt, ſine intermiſsione flere neceſſe eſt. Neque enim vnquã oportet pœnitentem habere de peccatis ſecuritatem. Nam ſecuritas negligentiam parit: negligentia autem ſæpe incautum ad vitia tranſacta reducit.

Dum per pœnitentiam expulſa fue- 18.
rint ab homine vitia, ſi fortè poſt hæc intercedente ſecuritate quælibet culpa ſubrepſerit, confeſtim delectationes priſtinæ vitiorum mentem auidius irrêpunt: pulſanteſque hominem in conſuetis operibus grauius pertrahunt: ita vt ſint nouiſsima hominis illius peiora prioribus.

De desperatione peccantium.

CAP. XIIII.

1. NOn per locorum spatia, sed per affectum bonum vel malum itur receditúrve à Deo. Neque enim gressu pedum, sed gressu operum vel morum elōgamus vel propinquamus ad Deū.

2. Perpetrare flagitium aliquod, mors animæ est: contemnere pœnitentiam & permanere in culpa, descendere in infernum post mortem est. Ergo peccare, ad mortem pertinet: desperare verò in infernū descendere. Vnde & scriptura ait: Impius dum in profundū malorum venerit, contemnit.

3. Sæpe diabolus eos quos conuerti ad pœnitentiam aspicit, immanitate scelerum perculsos ad desperationem deducit: vt subtracta spe veniæ, trahat in diffidentiā, quos nō potuit retinere perseuerantes in culpa. Sed pœnitens prǫuidere debet callidas contra se hostis insidias: sicque Dei iustitiam metuat, vt tamen quamuis in magnis sceleribus de misericordia eius confidat.

4. Amplius lætatur Deus de anima desperata, & aliquando conuersa: quàm de ea quæ nunquam extitit perdita: sicut de prodigo filio, qui mortuus fuerat & reuixit: perierat, & inuentus est: de cuius regressu magnum fit gaudium

dium patris.

Non aliter coram Deo & angelis 5.
copiosius est gaudium de eo qui à peri
culo liberatur, quàm de eo qui nunquã
nouit peccati periculum. Quãtò enim
contristat res perdita, tantò magis si
fuerit inuenta lætificat: sicut in Euan-
gelio, Pastor ille exultat qui perditam
ouem inuentam humeris suis gaudens
reportat.

Nullus desperare debet veniam, e- 6.
tiamsi circa finem vitæ conuertatur ad
pœnitentiam. Vnumquemque enim
Deus de suo fine, non de vita præteri-
ta iudicat. Hoc quippe & legis testimo
nio edocetur: quòd homo de suo extre
mo iustificatur, quando Deus pro asini
primogenito ouem iussit offerri, hoc
est immunditiam vitæ prioris mutan-
dam * per innocentiam boni finis. Vn *in
de & cauda iubetur offerri in hostiam,
id est, vitæ extrema in pœnitentiam.

Multi superna respersi gratia in ex- 7.
tremis suis ad Deum reuertuntur per
pœnitentiam, & quæcunque mala gef-
serunt, quotidianis fletibus purgant, at
que in bonis factis mala gesta commu-
tant: quibus iustè totum quod deli-
querant, ignoscitur: quia ipsi quod ma
lè gesserunt, pœnitendo cognoscunt.

In vita hominis finis querendus est: 8.
quo-

quoniam Deus nō respicit quales antea viximus, sed quales circa finem vitæ erimus.

De his qui à Deo deseruntur.

CAP. XV.

1. DEserente Deo, nullum pœnitere: Deo respiciente sua vnumquemque facta videre & plangere, & vnde ceciderit cōgitare. Nonnulli autem ita despiciuntur à Deo, vt deplorare mala sua non possint etiam si velint.

2. Consilio immundorum spirituum, hoc est quia ipsis negatum est post prę uaricationem regredi ad iustitiam, obserare aditum pœnitentiæ hominibus cupiunt, ne vel ipsi reuertātur ad Deū: eosque socios in perditione habere cōtendunt, quibuscunque fraudibus insistentes: vt aut deserātur à Deo, aut flagelli immanitate desperent.

3. Ingemiscendum est iugiter, & postposita securitate lugendum: ne Dei secreto & iusto iudicio deseratur homo, & perdendus in potestate dæmonum relinquatur. Nam reuerà quem Deus deserit dæmones suscipiunt.

4. Dominici contemptores præcepti, statim vt auertūtur à Deo, à malignis spiritibus occupantur, à quibus etiam vt mala faciant persuadentur. Hinc est illud propheticum: Inimicos Dei persequun-

ſequuntur tenebræ, quæ intelliguntur dæmones. Vnde & in Pſalmo legitur: Immiſsiones per Angelos malos.

Quidam reproborum in poteſtate dæmonum occulto Dei iudicio & iuſtiſsimo rediguntur. Eſaia teſtante: Ipſe miſit eis ſortem, & manus eius diuiſit eis eã in menſura, vſque in æternum poſsidebunt eam. 5.

Quidam electorum dimittuntur diuina iuſtitia incidere in errorem peccati: ſed tamen miſeratione eius reducti denuo conuertuntur. De talibus enim per Prophetã Dominus loquitur: Et dimiſi eum, & reduxi eum, & reddidi ei conſolationem. 6.

Nonnunquam etiã reuertens Deus ad hominem quem deſeruerat, rurſus affligens viſitat: & per lamenta lachrymarum ac pœnitentiæ afflictionem à peccatis expurgat, dicẽte Iob ad Deũ: Propter ſuperbiam, inquit, quaſi leænam capies me, reuerſusq; mirabiliter me crucias. Reuertens enim Deus hominem cruciat, quando quem peccantem deſeruerat, flagellando iterum viſitat. 7.

Malis actibus contra nos amplius cœleſtem iracundiam nequaquã prouocare debemus: quin potius ſi pœnitendo digna Deo acta geſserimus, ſæuerita- 8.

ueritatem eius in clementiam commu tabimus. Nam ille qui nos malos tolerat, nõ dubium eſt quod cõuerſis clementer ignoſcat. Nam quòd ſeruatur nobis tempus pœnitentiæ vt nõ ſimul morte obruamur præcipiti: ſed detur locus ſatisfactionis, hoc totum de Dei procedit clementia, vt nos non dãnet crudeliter, ſed expectet ad pœnitentiã patienter.

De his qui ad delictum poſt lachrymas reuertuntur.

CAP. XVI.

1. IRriſor eſt non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet: nec videtur Deũ poſcere ſubditus, ſed ſubſannare ſuperbus.

2. Canis reuerſus ad vomitum, eſt pœnitens ad peccatũ. Multi enim lachrymas indeſinenter fundunt, & peccare non deſinunt. Quoſdam accipere lachrymas ad pœnitentiam, & effectum pœnitentiæ non habere conſtat: quia inconſtantia mentis nunc recordatione peccati lachrymas fundunt, nunc verò reuiuiſcente vſu ea quæ fleuerant iterando committunt.

3. Qui & præterita vult plangere, & actionib⁹ ſecularibus incubare, iſte iuſtam mundationem non habet: quoniam adhuc agit, quæ pœnitendo deflere

flere debuit.

Esaias peccatoribus dicit: Lauami- 4.
ni, mundi estote. Lauatur itaq; & mun
dus est, qui & præterita plãgit, & flen
da iterum non committit. Lauatur &
non est mundus, qui plangit quæ gessit,
nec tamen deserit, sed post lachrymas
ea quæ fleuerat, repetit. Sic deniq;
alibi animam pœnitentem, atque iterum
delinquentem sermo diuinus increpat,
dicens: Quàm vilis facta es, nimis
iterans vias tuas. Quisquis ergo
culpas præteritas plorat, hunc necesse
est modum teneat: vt sic admissa defleat,
ne iterum flenda committat. Væ
mihi misero Isidôro, qui & pœnitere
retrò acta negligo: & adhuc pœnitenda
committo.

De Peccato.

CAP. XVII.

Duobus modis peccatum committitur, 1.
id est, aut vi cupiditatis, aut
metu timoris: dũ vel quisque vult adipisci
quod cupit, vel timet ne incurrat
quod metuit.

Quatuor modis committitur pecca 2.
tum in corde, quatuor perpetratur ex
opere. Amittitur corde suggestione dę
monum, delectatione carnis, consensu
mentis, defensione elationis. Committitur
opere, nunc latenter, nunc palam,

nunc

nunc consuetudine, nunc desperatione. Istis ergo gradibus & corde delinquitur, & opere malitia perpetratur.

3. Tribus modis peccatũ geritur, hoc est ignorãtia, infirmitate, industria, periculo autem pœnarum diuerso. Ignorantiæ namque modo, peccauit Eua in paradiso, sicut Apostolus ait: Vir non est seductus, mulier autem seducta in præuaricatione fuit. Ergo Eua peccauit ignorantia, Adam verò industria: quia non seductus, sed sciens prudensque peccauit. Qui verò seducitur, quid consentiat euidenter ignorat. De infirmitate autem Petrus deliquit, quando ad metum interrogantis ancillæ Christum negauit, vnde & post peccatum amarissimè fleuit.

4. Grauius est infirmitate, quàm ignorantia quenquam delinquere: grauiusque industria, quàm infirmitate peccare. Industria namque peccat, qui studio ac deliberatione mentis malum agit: infirmitate autem qui casu vel præcipitatione delinquit. Nequius autem de industria peccant, qui non solùm non bene viuunt: sed adhuc & bene viuentes si possunt à veritate diuertunt.

5. Sunt enim qui ignoranter peccant, & sunt qui scienter. Sunt etiam & qui pro ignorantiæ excusatione scire no-

lunt,

ſunt, vt minus culpabiles habeantur: qui tamen ſeipſos non muniunt, ſed magis decipiunt.

6. Neſcire enim ſimpliciter ad ignorantiam pertinet: noluiſſe verò ſcire, ad contumacem ſuperbiam. Voluntatem quippe proprij domini velle neſcire, quid aliud eſt quàm velle dominum ſuperbiendo contemnere? Nemo igitur de ignorãtia ſe excuſet: quia Deus non ſolùm eos iudicat, qui a cognitione ſua reuertuntur: ſed etiam qui neſcierunt teſtante eodem Domino per Prophetam: Diſperdam, inquit, homines à facie terræ, & eos qui auertuntur poſt tergum Domini: & qui non quęſierunt Dominum, nec inueſtigauerũt eum. Et Pſalmus: Effunde, inquit, iram tuam in gentes quæ te non nouerunt.

De leuioribus peccatis.

CAP. XVIII.

1. MVlti vitam ſine crimine habere poſſunt, ſine peccato nõ poſſunt. Nam quamuis in hoc ſeculo magna iuſtitiæ quiſque claritate reſplẽdeat, nunquam tamen ad purum peccatorũ ſordibus caret, Ioanne Apoſtolo teſtante, qui ait: Si dixerimus quia peccatũ non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.

2. Quædam ſunt facta ſimilia pecca-

ctis : sed si bono animo fiant, non sunt peccata: vtpote potestas, si non se vlciscendi cupiditate, sed magis corrigendi studio vlciscatur in reum, qui delinquit.

3. Item sunt peccata leuia, quæ ab incipientibus quotidiana satisfactione purgantur: quæ tamen à perfectis viris velut magna crimina euitantur. Quid autem homines peccatores de magnis sceleribus agere debent, quando etiam perfecti leuia quæque delicta quasi grauissima lugent?

4. Non solùm grauia, sed & leuia sunt cauēda peccata. Multa enim leuia vnū grande efficiunt: sicut solēt ex paruissimis guttis immensa flumina crescere. Innumerositas enim in vnum coacta, exundantem efficit copiam.

5. Peccata quæ incipiētibus leuia sunt, perfectis viris grauia reputantur.

6. Tantò enim maius cognoscitur esse peccatum, quantò maior qui peccat habetur. Crescit enim delicti cumulus, iuxta ordinem meritorum: & sæpe quod minoribus agnoscitur, maioribus imputatur.

De grauioribus peccatis.

CAP. XIX.

1. EXperimento vel contemptu minorum peccatorum maiora committi

mitti peccata, vt durius feriantur pro magnis ſceleribus, qui de paruis corrigi noluerunt. Iudicio autem diuino in reatum nequiorem labuntur, qui distringere ſua facta minora contemnũt.

Multi à crimine in crimen corruunt 2.
qui cognitionem Dei habentes, timorem eius negligunt: & quem nouerunt per ſcientiam, per actionem non venerantur. Ideoque cæcantur diuino iudicio punienda cõmittere, & in pœnam commiſsi facinoris, facinus deterius addere.

Sæpe peccatum alterius peccati cau- 3.
ſa eſt, quod committur cùm aliud ex ipſo quaſi ſua ſoboles oritur: ſicut fieri ſolet, naſci libidinem ex nimia ventris ingluuie.

Pœna peccati peccatum admittitur, 4.
quando pro merito cuiuſque peccati, Deo deſerente in aliud peccatũ deterius itur, de quo amplius qui admiſerit ſordidetur. Ergo procedens peccatum cauſa eſt ſequẽtis peccati: ſequens verò peccatum, pœna eſt præcedentis delicti. Præcedentia itaque peccata, ſequentium ſunt criminum cauſa: vt illa quæ ſequuntur ſint præcedentium pœna.

Præcedentium peccatorum pœna, 5.
ipſa vocatur induratio veniens de diui

na iustitia. Hinc est quòd ait Propheta: Indurasti cor nostrum, ne timeremus te: neq; enim quicunq; iusti sunt à Deo impelluntnr vt mali fiant, sed dũ mali iam sunt, indurantur vt deteriores existant, sicut & Apostolus dicit: Quoniam veritatem Dei non receperunt, vt salui fierent, immisit illis Deus spiritus erroris. Facit ergo Deus quosdam peccare, sed in quibus talia iã peccata præcesserunt, vt iusto iudicio eius mereãtur in deterius ire. Talia quippe peccata præcedentibus alijs peccatis prolabuntur in pœnam, quam peccata merentur.

6. Quædam de ira Dei veniunt peccata, quæ pro merito aliorum compensantur peccatorum. Vnde & Propheta: Ecce, inquit, tu iratus es & nos peccauimus, in ipsis fuimus semper, tanquã si diceret: quia semper in peccatis fuimus, iratus es vt deterius peccaremus.

7. Quid enim sit iram Dei mereri, quid verò prouocare, prudens lector debet scire. Grauior est namq; ira quæ prouocatur, quàm ea quæ meretur. Nam meremur, quando ignorando peccamus: prouocamus, quando scimus bonum facere, nec volumus.

8. Nunc iram Dei dum viui sumus vitare possumus. Timeamus ergo ne veniente

niēte illo terrore iudicij, ſentiri poſsit, dum vitari non poſsit.

De manifeſtis occultisque peccatis.

CAP. XX.

MAioris eſt culpæ manifeſtè quàm occultè peccare. Dupliciter enim reus eſt qui apertè delinquit: quia & agit, et docet. De talibus Eſaias dicit: Et peccata ſua quaſi Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt. 1.

Multi enim publicè delinquentes ſine vllo pudore ſua flagitia prædicant, nec vlla vtuntur ſceleris verecundia. 2.

Quædam iam iuſtitiæ portio eſt, iniquitatem ſuam hominem abſcondere, nec in ſemetipſo de peccatis proprijs erubeſcere. 3.

Peccatum perpetrare crimen eſt, peccatum prædicare clamor eſt, de quo etiam dicit Apoſtolus: Et clamor auferatur à vobis cum omni malitia, id eſt, cum ipſis peccatis. 4.

Ex eo ipſo quo quiſque peccatum quod agit abſcondit, indicat iam eſſe iudicium: quia non erubeſcitur, niſi de conſcientiæ reatu. Ergo ex hoc ipſo quo quiſque de facto ſuo erubeſcit, ipſe ſibi iam iudex fit. 5.

De Peccati amore.

CAP. XXI.

1. ALiud eſt non peccare amore dile-ctionis Dei: aliud timore ſupplicij. Qui enim amore charitatis Dei nõ peccat, horreſcit omne malum amplectendo iuſtitiæ bonum: nec eum delectat peccatum, etiam ſi ſceleris impunitas promittatur. Qui verò ſola pœna ſupplicij in ſe vitia reprimit: quamuis non expleat opus peccati, viuit tamen in eo voluntas peccandi: doletque ſibi eſſe illicitum quod lex prohibere dinoſcitur. Ille ergo mercedem boni operis percipit, qui amando iuſtitiã facit: non is qui eam ſolo metu pœnarum inuitùs cuſtodit.

2. Quidam & diligunt peccatum, & faciunt: quidam diligũt tantùm, & non faciunt: plerique verò faciunt tantùm, & non diligunt. Nonnulli peccatum non faciunt, & tamẽ iuſtitiam odiũt. Grauius autem peccat, qui non ſolùm peccatum diligit, ſed & facit: quàm qui non facit, & diligit: grauiusque interdum qui diligit & non facit, quàm qui facit & odit. Grauiſsimum eſt non ſolùm facere, ſed & diligere peccatum.

3. Sunt quidam qui confeſtim peracto flagitio cõfunduntur: & ſunt qui non ſolùm non dolent geſsiſſe malum, ſed

etiam de ipso malo opere gloriantur. Sicque ad comparationem mali fit deterius, dum de vitijs gratulantes extollũtur in peius. De talibus ait Salomõ: Qui lætãtur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis.

De peccandi necessitate.

CAP. XXII.

INterdum quod mali sumus, necessitate potius, quàm voluntate existimus. Vertenda est autem necessitas mali, in voluntatem boni. 1.

Plerique non voluntate, sed sola necessitate peccant: pertimescentes temporalem inopiam. Et dum præsentis seculi necessitatem refugiunt, à futuris bonis priuantur. 2.

Item nonnulli peccatum voluntate, non necessitate committunt, nullaque coacti inopia existunt iniqui: sed tantùm gratis cupiunt esse mali: Neque enim ipsam rem amant quã appetunt, sed ipsa tantùm peccati malitia delectantur. 3.

De peccandi consuetudine.

CAP. XXIII.

MElius est peccatum cauere, quàm emendare. Facilius enim resistimus hosti, à quo nondum victi sumus, quàm ei à quo iam superati ac deuicti cognoscimur. 1.

2. Omne peccatum antequam admittatur, amplius pertimescitur. Quantumuis autem graue sit, dum in vsu venerit, leue æstimatur, & sine vllo metu committitur.

3. Istis fomitibus quasi quibusdã gradibus coalescit omne peccatum. Cogitatio namque praua delectationẽ parit: delectatio consensum: consensus actionem: actio consuetudinem: consuetudo necessitatem: sicque his vinculis homo implicatus, quadam catena vitiorum tenetur astrictus, ita vt ea euelli nequaquam valeat, nisi diuina gratia manum iacentis apprehendat.

4. Peccatũ admittere, cadere est in puteum: consuetudinem verò peccandi facere, os putei est coangustare, ne is qui cecidit valeat exire. Sed interdum ètiam tales Deus liberat, dum eorũ desperationem ad conuersionem libertatis commutat. Ipso enim miserãte peccata dimittuntur, quo protegente fit ne in deterius peccando eatur.

5. Malum est peccare, peius est peccandi consuetudinem facere. Ab illo facilè, ab hoc cum magno labore resurgitur: dum malæ consuetudini repugnatur.

6. Malè agendi consuetudinem recessum esse Propheta asserit in profundũ, cuius vsu quasi quadam lege homo tenetur

netur astrictus: vt etiam quando non vult, peccatum admittat. A lapsu verò citò resurgere, non est in profundum ire.

Apostolus legem peccati dicit esse in 7.
membris suis, quæ lex consuetudo est, quam peccando concipimus, & non ab ea cùm volumus discedimus: quia iam necessitatis vinculo per consuetudinē retinemur.

Multum veri amor agit in homine, 8.
sed resultat caro malæ consuetudinis lege. Bene autem audacter pro bona conscientia exultat, qui valenter in se reprimit, quod insolenter impugnat.

Frequenter peccare cauendum est, 9.
nam hoc ipsum quod de malo nostro plerunque Deus nobis salutem operatur: quantò mirabile est, tantò perrarum est. Propterea metuēdum est confidere ita saluari, ne fortè dum expectamus à vitijs sanari, & vitia multiplicemus, & salutem non adipiscamur. Ergo studeamus aut non cadere, aut citò conuersi à lapsu consurgere.

Omnino peccare cauendū est. Quod 10.
si humana fragilitate peccatum subrepserit, confestim erit corrigendū, quod nequiter sentitur commissum. Citò enim corrigitur culpa, quæ citò cognoscitur: tardius autem sanatur vulnus,

quod iam putrescẽtibus mẽbris longo pòst tempore curationibus adhibetur.

11. Iteratio peccati grauior est, sicut est si morbus super morbum veniat: sicut si imber super imbrem occurrat.

12. Mora peccandi immanitatem facit sceleris, vnde & Propheta: Væ, inquit, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum. Trahit enim iniquitatem in funiculum, qui tardat conuerti ad Deum. Trahere enim iniquitatem, est moram facere in iniquitatibus. Vnde & Psalmista: Prolongauerunt iniquitates suas, Dominus iustus concîdet ceruices peccatorum.

De peccati recordatione.

CAP. XXIIII.

1. BOnum est homini semper ante oculos propria habere delicta, secũdum Psalmographi sententiam: Et peccatum meum ante me est semper. Sicut enim non oportet reminisci peccati affectum: sic semper necesse est vnumquemque suum in flendo commemorare peccatum.

2. Apud iustum recordatio peccati, facit tædium animi. Qui autem luxuriæ & cupiditati subditi sunt, contumaci superbia etiam de ipso peccati opere gloriantur.

Ser-

Seruo Dei tanta recordatio esse debet peccati, vt ea quæ gessit semper lachrymans confiteatur. Vnde & Psalmista dicit: Conuersus sum in ærumna, dum configitur spina. Peccatũ meum cognitum tibi feci, Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitias meas Domino. Supra dixerat: Quoniam tacui, hoc est, non sum confessus: inueterauerunt om̃ia ossa mea dum clamarem tota die. Quid ergo tacuisse se pœnitet, nisi confessionem peccatorum? Quid clamasse se dolet, nisi defensionẽ malorum? Qui ergo peccatorum suorum defensor extiterit, necesse est vt pœnitendo accuset, quod superbiens praue admisit. 3.

De Cogitatione.

CAP. XXV.

BIpartita est caussa peccandi, id est, operis & cogitationis: quorum vnum iniquitas dicitur, aliud iniustitia quod cogitatione admittitur. 1.

Prius autem actio resecanda est, postea cogitatio. Prius praua opera, postmodum desideria: vicissim autem & à cogitatione opera procedunt, & ab opere cogitatio nascitur: quamuis etsi ab opere malo quisque vacet, pro solius tamen prauæ cogitationis malitia non erit innocens. Vnde & Dominus 2.

per Esaiam: Auferte, inquit, malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.

3. Non enim solùm factis, sed & cogitationibus delinquimus, si eis illicitè occurrentibus delectemur.

4. Similitudo. Sicut vipera à filijs in vtero positis lacerata perimitur: ita nos cogitationes nostræ intra nos enutritæ occîdũt: & concepto interius vipereo veneno consumunt, animamq́; nostram crudeli vulnere perimunt.

5. Non est arbitrij nostri cogitationes prauæ suggestionis non præuenire: iacere autem in animo cogitationem, nostræ attinet voluntati. Illud ergo ad culpam non redigitur, istud culpę propriæ imputatur. Nam cogitationes illicitas suggerere, dæmonum est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est.

6. Plerunque fieri solet, vt immundæ corporalium rerum species quas didicimus, nostris mentibus opponantur, & nolentes eas cogitemus: quantumcunque ab eis aciem mẽtis auertere nitimur, tantò illæ se magis animo ingerunt, obscœnisq́; in nobis motibus obrêpunt. Sed fit hoc pro cõditione mortali, quam meruit primus homo in pœnam sui peccati.

7. Dum vnusquisque diuina illuminatione

ctione præuenitur, ſtatim moleſtijs tur pium cogitationum pulſatur. Sed Dei ſeruus iudicio timoris Dei earum tentamenta à ſemetipſo reijcit: bonisque contrà obiectis cogitationibus turpes à ſe repellit.

Magna obſeruantia circa cordis eſt 8.
cuſtodiam adhibenda, quia aut bonæ aut malæ rei ibi conſiſtit origo, ſicut ſcriptum eſt: Ex corde exeunt cogitationes malæ. Ideoque ſi prius prauę cogitationi reſiſtimus, in lapſum operis non incurrimus.

Non eſt timendum ſi bona malaq; 9.
in cogitationem veniāt, ſed magis gloriandum eſt, ſi mens mala à bonis intellectu rationis diſcernat.

Item nihil iuuat, quòd inter bonum 10.
& malum ſenſu prudentiori diſcernimus, niſi opere aut mala cogitata caueamus, aut bona intellecta faciamus.

De Conſcientia.

CAP. XXVI.

HVmana conditio dum diuerſis vi 1.
tioſitatibus mentem conturbat, etiā ante pœnas gehennæ inconditum ánimæ appetitum iam pœnas conſcientiæ patitur.

Omnia fugere poterit homo præter 2.
cor ſuum. Non enim poteſt à ſe quiſq; recedere. Vbicunque enim abierit, rea-

tus sui cõscientia illũ non derelinquit.

3. Quamuis humana iudicia subterfugiat omnis qui malá agit: iudicium tamen conscientiæ suæ effugere non potest. Nam etsi alijs celat quod egit, sibi tamen celare non potest, qui plenè nouit malum esse quod gessit. Duplex fit ergo in eo iudiciũ, quia & hîc suæ conscientiæ reatu punitur, & illic perpetuali pœna damnatur. Hoc enim significat, Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum. Abyssus enim abyssum inuocare, est de iudicio suæ conscientię ire ad iudicium damnationis perpetuę. In voce cataractarum, id est, in prædicatione sanctorum.

De intentione mentis.

CAP. XXVII.

1. OCulus hominis, intentio est eius operis. Si ergo intentio eius bona est, & opus intentionis ipsius bonũ est. Alioquin malæ intentionis etiam si bonũ in factis opus appareat, bonum tamẽ iam non est: quoniã ex sua intentione aut probatur bonum, aut reprobatur indignum. Bona est ergo intentio quæ propter Deum est: mala verò quæ pro terreno lucro aut vana gloria est.

2. Qui opus bonum bona intentione non faciunt, per hoc magis cæcantur

ope-

opere, per quod illuminari poterant.

Vnusquisque bonum opus quod agit intentione bona agat, quoniã pro mala intentione plerunque opus bonum quod agimus perdimus, & minus à culpa vacamus. 3.

Sæpe quæ apud hominum iudicium bona patent, apud examen diligentissimi & acutissimi iudicis reproba deteguntur. Ideóque omnis sanctus vereatur ne fortè bonum quod agit, pro aliqua animi intentione in oculis Dei reprobum sit. 4.

De sensibus carnis.

CAP. XXVIII.

PEr sensus carnis morbus irrêpit menti. Vnde & per Prophetã Dominus dicit: Omnes * cogitationes terræ ab Aquilone venient, & ponet vnusquisque solium suum in introitu portarum Ierusalẽ. Regna Aquilonis vitia sunt, quæ sedes suas in portis ponunt, quãdo per sensus carnis labem animæ ingerunt: ideóque in ipsis portis, id est, in ipsis sensibus regnant. 1.

* cognationes

Neque enim aliunde peccamus nisi videndo, audiendo, attrectando, gustando atque tangẽdo. Vnde & aliâs dicitur: Intrauit mors per fenestras nostras. Et alibi: Extranei ingrediebantur per portas eius, & super Ierusalem 2.

mittebant ſortem. Extraneos quippe immundos eſſe ſpiritus, qui tanquã per portas ita per ſenſus carnis animam irrêpunt, & eam illecebrando deuincunt.

De Sermone.

CAP. XXIX.

1. DVm quædam parua vitiorum verba non euitamus, in magno linguæ prolabimur crimine: & dum facta quædam non grauia liberè ac ſine metu committimus, ad potiora ſcelera & horrenda peccandi conſuetudine labimur.

2. Sicut plerunq; multiloquorum ſtultitia reprehenditur: ita rurſus nimis tacentium vitia denotantur. Illi enim ſatis laxando linguam in leuitatis vitio defluunt, iſti nimis reticendo ab vtilitate torpeſcunt.

3. Imperiti ſicut loqui neſciunt, ita tacere non poſſunt. Mente enim inerudití, ore loquaces, verbis perſtrepunt, ſenſu nihil dicunt.

4. Sicut falſitatis crimina à proficientibus pertimeſcuntur: ita otioſa verba à perfectis viris vitantur. Nam ſicut ait quidam: Sicut pro otioſo verbo ratio ponitur, ita pro ſermone iniuſto pœna exoluitur. Similitudo.

5. Vani ſermones in ore Chriſtiani eſſe

non debent. Nam sicut malos mores bona colloquia corrigunt: ita praua bonos mores corrumpunt.

Custodia ori ponitur, dum quisque non se iustum, sed quod magis verum est, peccatorem fatetur. 6.

Manum super os ponit, qui bonis operibus linguæ excessum corrigit. Manũ super os ponit, qui malę locutionis culpas, bonæ actionis velamine tegit. 7.

Loquens quæ ad Dominum pertinent, nec faciens, etsi inutilis sibi est, audientibus tamen prodest. 8.

Qui de sapientia laudari se affectãt, loquentem Prophetam attendant: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. 9.

Rectè ex sententia dicit, qui veram sapientiam gustu interni saporis sentit. A sentiendo enim sẽtẽtia dicitur. Ac per hoc arrogãtes, qui sine humilitate dicunt, de sola scientia dicũt, non de sententia. 10.

Ille enim verè sapit, qui rectè & secundum Deum sapit. 11.

In suam dicunt contumeliam doctores, si dum sint ab eis dicta sapienter, nimium tamen eloquenter. Horret enim sapientia spumeum verborum ambitum: ac fuco mundialis eloquentiæ inflatis sermonibus perornatum. 12.

13. Quidam curioſi delectantur audire quoſlibet ſapientes, non vt veritatem ab eis quærant: ſed vt facundiam ſermonis eorum agnoſcant, more poëtarum: qui magis compoſitionem verborum, quàm ſententiam veritatis ſequuntur.

14. Qui bonum ſine charitate dicit, tanquam æs aut cymbalum ſonum facit alijs: ipſe tamen ſibi manet inſenſibilis.

15. Quadrimoda eſt dicendi ratio, quia præuidendum eſt, quid, cui, quãdo, vel quomodo aliquid proferatur.

16. Item quadrimoda eſt * ſentiendi ratio, cùm aut bene ſentiendo quid bene proferatur: aut nihil ſentiendo, nil dicitur: aut parum ſentiendo loquacitas ſola oſtentatur: aut optimè ſentiendo non eleganter profertur quod intelligitur.

* dicendi

17. Item quadripartita eſt loquendi ratio, qua vel bonum bene, vel malũ malè, ſeu bonum malè, vel malum bene profertur.

18. Bonum quippe bene loquitur, qui ea quæ recta ſunt, humiliter annunciare videtur. Malum malè loquitur, qui quodlibet flagitium perſuadere conatur. Bonum malè loquitur, qui quodcunque rectum, arroganter prædicare ſen-

ſentitur. Malum bene loquitur, qui ali quod narrando vitium deteſtatur, vt ab eo homines auertantur.

Corde bene loquitur, qui charitatẽ non diſsimulat. Ore bene loquitur, qui veritatem annunciat. Factis bene loquitur, qui alios bonis exemplis ædificat. 19.

Corde malè loquitur, qui interius cogitationes noxias meditatur, & cogitat. Lingua malè loquitur, qui pro eo quod malè agit flagellatur & murmurat. Factis malè loquitur, qui malè viuendo exemplis ſuis alios ad prauè viuendum informat. 20.

Semel bene loquitur, qui ſe pœnitendo redarguit: Bis bene loquitur, qui bene viuendo & alios inſtruit. 21.

Semel malè loquitur, qui poſt vitiũ citò corrigitur. Bis malè loquitur, qui malè viuit, & malè docet. Item bis malè loquitur, qui et malè cogitat, et malè refert cogitata. Item bis malè loquitur, qui & bonum quod debuit non egit: & malum quod non oportebat, admiſit. 22.

Mali mala reſpondent pro bonis, & aduerſa pro optimis. Boni bona reſpõdent pro malis: & proſpera pro aduerſis. 23.

Aduerſus conuitium linguæ fortitu 24.

do

do adhibenda eſt patientiæ, vt tentationis verba, quæ foris impugnant, tolerantiæ virtute deuicta diſcedant.

25. Non omnis qui patitur probra, iuſtus eſt: ſed qui pro veritate ab alijs innocens patitur, ille tantummodò iuſtus eſt.

26. Inter vituperationes linguæ, & opprobria hominũ, iuſto ſe remedio mẽs iuſti corroborat: vt tantò ſolidius in Deum figatur interius, quantò exterius ab humanis ſpernitur ſenſibus.

27. Qui illatas ſibi contumelias tranquillo animo prodit, dolorem cordis aperit: & virus quod feruet in animo, facilè reijcit.

28. Vulnera enim mẽtis aperta citò exhalant: clauſa, nimis exulcerant.

29. Qui dolorem iniuriæ clauſo pectore tegit, quantò amplius per ſilentium linguam premit, tantò acriorem dolorem intrinſecus nutrit. Vnde & verè quidam Poëtarum gentilium dixit: Quoque magis tegitur, tectus magis æſtuat ignis. Cæcus enim languor vehemens eſt, ac nimius: quia tacitum viuit ſub pectore vulnus.

De Mendacio.

CAP. XXX.

1. MEndaces faciunt vt nec vera dicentibus credatur. Reddit enim

ſæpe

ſæpe hominem multa falſitas, etiam in veritate ſuſpectum.

Sæpe vera præmittit, qui falſa dictu- 2.
rus eſt, vt cùm primùm acquiſierit fidem, ad reliqua mendacia audiẽtes credulos faciat.

Multis videntur vera eſſe quæ falſa 3.
ſunt: & ideo non ex Deo, ſed ex ſuo mendacio loquuntur.

Nonnunquam falſitas veriloquio 4.
adiungitur: & plerunque à veritate incipit, qui falſa confingit.

Latent ſæpe venena circũlinita mel- 5.
le verborum: & tandiu deceptor veritatem ſimulat, quouſque fallendo decipiat.

Nonnũquam peius eſt mendacium 6.
meditari, quàm loqui. Nam interdum quiſque incautus ſolet ex præcipitatione loqui mendacium: meditari autem non poteſt, niſi per ſtudium. Grauius ergo ille ex ſtudio mentiri perhibetur, quàm is qui ex præcipitatione ſola mentitur.

Summoperè cauendũ eſt omne men 7.
dacium, quamuis nonnunquam ſit aliquod mendacij genus culpæ leuioris, ſi quiſque pro ſalute hominum mentiatur. Sed quia ſcriptum eſt: Os quod mentitur occîdit animam: &: Perdes eos qui loquuntur mendacium: hoc quo-

quoque mendacij genus perfecti viri summoperè fugiunt, vt nec vita cuiuslibet per eorum fallaciam defendatur, ne suæ animæ noceant, dum præstare alienæ carni nituntur: quanquam hoc ipsum peccati genus facillimè credamus relaxari. Nam si quælibet culpa sequenti mercede purgatur, quantò magis hæc facilè abstergitur, quàm merces ipsa cómitatur?

8. Multa mentiuntur multaq́ue fingunt homines propter humanam laudem: sicq́ue fit, vt & isti mentiendo pereant, & eos quos laudant ad vanę gloriæ ruinam perducant.

9. Sicut bene sibi conscius, non metuit alienæ linguæ conuitiū: ita & qui laudatur ab alio, non debet errorem alienę laudis attendere, sed magis vnusquisq; testimonium conscientiæ suæ quærat, cui plus ipse præsens est, quàm ille qui eum laudat.

Similitudo.

10. Opus enim suum vnusquisque probet, vt ait Apostolus. Et tunc in seipso tantùm quisq; gloriam habebit, id est: occultè in sua conscientia, non palam in aliena lingua.

11. Perfecti qui alta radice fundati sunt, etsi flamine laudis, ac vituperationis vtcunq; quasi ventorum interdū curuentur impulsu, funditùs tamen non deij-

deijciuntur, sed protinus firmitate radicis ad se redeunt.

Bona mens ad malum nec præmijs nec terroribus vincitur. Nã iniqui terrorem blanditijs miscent, vt aut oblectatione quenquam decipiant, aut terroribus frangant. 12.

Qui laudatur, in auditorum amore inseritur: sed si veraciter & non fictè laudetur, hoc est, si vera sunt quæ de illo dicuntur. 13.

De Iuramento.

CAP. XXXI.

SIcut mentiri non potest qui non loquitur, sic periurare nõ poterit, qui iurare non appetit. Cauenda est igitur iuratio, nec ea vtendum, nisi in sola necessitate. 1.

Non est contra Dei præceptum iurare, sed dum vsum iurandi facimus, periurij crimen incurrimus. * Nonnunquam ergo iuret, qui periurare timet. 2.

* Nunquam

Multi dum loquuntur, iurare semper delectantur, dum oporteat hoc tantùm esse in ore: Est, est: Non, non. Amplius enim quam est & non est, à malo est. 3.

Multi vt fallant, periurant: vt per fidem sacramenti, fidem faciant verbi: sicque fallendo dum periurant & mentiuntur, hominẽ incautum decipiunt. 4.

In-

5. Interdum & falsis lachrymis seducti decipimur, & creditur dum plorãt, quibus credendum non erat.

6. Plerunque sine iuramento loqui disponimus, sed incredulitate eorũ, qui non credunt quod dicimus, iurare compellimur: talique necessitate iurandi consuetudinem facimus.

7. Sunt multi ad credendum pigri, qui non mouentur ad fidem verbi. Grauiter autem delinquunt, qui sibi loquentes iurare cogunt.

8. Quacunque arte verborum quisque iuret, Deus tamen qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui iuratur intelligit.

9. Dupliciter autem reus fit, qui & Dei nomen in vanum assumit, & proximum dolo capit.

10. Non est obseruandum iuramẽtum
*cùm * quo malũ incautè promittitur, veluti si quispiam adulteræ perpetuò cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius est enim non implere sacramentũ, q̃ permanere in stupri flagitio.

11. Iurare Dei est illa ꝓuidentia qua statuit nõ cõuellere statuta. Pœnitẽtia autẽ Dei, rerum permutatio est: non pœnitere autem, statuta non reuocare, vt est illud: Iurauit Dominus & nõ pœnitebit eũ, id est, quæ statuit nõ mutabit.

De

De Vitijs.

CAP. XXXII.

RECedens homo à Deo, ſtatim vitiorum traditur poteſtati, vt dum patitur infeſta vitia, reuertẽdo vnde ceciderat, reſipiſcat. 1.

Et ſi ſancti toto animi niſu contendunt ſuperare vitia, nec extingũt: quid agunt hi, qui non ſolùm non odiunt vitia, ſed toto ea amore ſectantur? 2.

Satis delicatè ſe palpat, qui vult ſine labore vitia ſuperare, dũ peccati legem quam ſibi deſeruiendo vitijs fecit, ſine violentia doloris reſecare non poſcit. 3.

Perfectè renũciat vitio, qui occaſionẽ euitat in perpetrãdo peccato. Nam ſi velis tantundem non peccare, & data occaſione peccaueris: tu tibi & reus, & iudex es: quia & commiſſa damnas, & damnata committis. Se autem iudice reus eſt, qui vitia & accuſat & perpetrat. 4.

Quædam vitia dum non perfectè vitantur, ſuos in ſe faciunt relabi auctores. Nam ſi vnum vitium diſtrictè vitetur, & alia negligantur, inanis labor eſt. Non enim poteſt in vnius obſeruatione virtutis fortiter perdurare, cuius alia vitia dominantur in corde. 5.

Nonnunquam hominem ſua vitia perſequuntur: quia nimirum qui prius volen- 6.

volendo ea sibi fecit socia, postea sentit etiam nolens stimulosa.

7. Nonnulli non antea in errorem vitiorum labuntur, nisi prius interioris rationis perdiderint oculos: sicuti Samson, non antea ab Allophylis ad erroris ligatus est machinam, nisi postquam ei sunt lumina oculorum extincta.

8. Quidam vegetati mentis ratione vitiorum superantur incursu, sicque deinde intentionem bonorum operum perdunt: sicut Rex Babylonis in oculis Sedechiæ prius filios ipsius interfecit, et postea oculos eius euulsit: ac per hoc post malorum operum cõsuetudinem, & interemptionem bonorũ perit quorundam & ratio.

Quòd ex vitijs vitia, & ex virtutibus virtutes oriuntur.

CAP. XXXIII.

1. SIc gignuntur ex peccato peccata, vt dum non euitantur parua, incidatur in maximis: & dum defenduntur admissa, nec lamentãtur, ex flagitio ad superbiam itur. Vnde fit vt duplicati sit criminis reus, qui & admittit scelera per voluntatem, & defendit ea per contumaciæ tumorem.

2. Sic vitio vitium gignitur, sicut virtus virtute concipitur. Ex vitio enim gignitur vitium: sicuti Dauid, qui dum non

nō euitauit adulterium, perpetrauit & homicidium.

Item virtus virtute concipitur, ſicut per veritatē Euangelicæ prædicationis virtutē martyrij Apoſtoli meruerunt. 3.

In cordibus ſeculariter viuentiū, inuicem ſibi ſuccedunt vitia: vt dū vnum abierit, ſuccedat aliud, iuxta Iohelis prophetæ teſtimonium, qui ait: Reſiduum erucæ comedit locuſta, & reſiduum locuſtæ comedit bruchus, & reſiduū bruchi comedit rubigo. Per id ergo iſta ſub vitiorū allegoria colliguntur, quia ſequitur: Expergiſcimini ebrij, & flete. 4.

Aliquando vtiliter peccatur in minimis vitijs, vt maiora vtilius caueantur. Lege Paulum Apoſtolum minora permittentem peccata, ne maiora perpetrentur. Veraciter autem ſanantur vitia quæ virtutibus, & nō vitijs excluduntur. Quorundam autem quædam latentia vitia tunc apparent, quando ab alijs vitijs deſinunt. 5.

De malè vſis virtutibus.

CAP. XXXIIII.

INterdum & malè vſæ virtutes ex ſe vitia gignunt: quod fit per immoderatum animi appetitum, cui non ſufficit donum quod meruit, niſi aut laudes aut lucra damnanda quæſierit. 1.

In-

2. Interdũ virtutes vitia gignunt, dum aliquando pro tempore oportuno minimè relaxantur: ſicque fit, vt quæ loco congruo virtutes ſunt, incongruo vitia deputentur: veluti ſi pro fratris aduentu canonicum non ſoluatur ieiunium.

3. Virtutum igitur diſcretionem à Paulo Apoſtolo ſume, qui ad tempus egit quod agendum eſſe omnino prohibuit.

4. Item quædam virtutes, dum diſcretionem non ſeruant, in vitia tranſeunt. Nam ſæpe iuſtitia dum ſuum modum excedit, crudelitatis ſæuitiam gignit: & nimia pietas, diſſolutionem diſciplinæ parturit: & Zeli ſtudium, dum plus eſt quàm oportet, in iracundiæ vitium tranſit: & multa manſuetudo, torporis ſegnitiem gignit.

5. Prudentis autem viri diſcretio ſolerter proſpicit, ne bonum intemperanter agat, & de virtute iñ vitium tranſeat.

6. Item apud quoſdã ex virtute vitium gignitur, dum quiſque de caſtitatis & abſtinentiæ meritis gloriatur. Nam & qui eleëmoſynam vanæ gloriæ cauſa impartit, ex virtute vitium facit. Sed & is qui de ſapientia arrogantiam habet, & qui pro iuſtitia præmium appetit: et qui aliquod donum Dei quod meruit in ſuam laudem conuertit, aut in malos

los vſus aſſumit, proculdubiò virtutẽ in vitia transfert.

Homines de virtutibus vitia nutriunt ex quibus pereant. Iterum Deus arte potentiſsima ex noſtro vitio virtutes format, quibus nos ab iniquitate reformet. 7.

De ſimilatis virtutibus.

CAP. XXXV.

1. QVædam vitia ſpecies virtutũ præferunt, ideoque pernicioſius ſuos ſectatores decipiunt: quia ſe ſub velamine virtutum tegunt. Nam vitia quæ ſtatim virtutibus contraria appârent, citò dum in palam venerint emendantur: propter quòd ſequaces eorum de talibus criminibus erubeſcunt.

Carnales autem plerunque per inſenſibilem mentis cæcitatem non agnoſcunt vitium eſſe culpabile, quod dignum videtur damnatione. 2.

Item quędam vitia ſpecies virtutum eſſe videntur, ſed tamen virtutes non ſunt. Nam interdum ſub prætextů iuſtitiæ crudelitas agitur: & putatur eſſe virtus, quod nimirum eſt vitium: ſicut & remiſſa ſegnities manſuetudo eſſe creditur: & quod agit torpẽs negligentia putatur agere indulgentia pietatis. Nonnunquam etiam virtutem largitatis imitatur vitium prodigę effuſionis: 3.

& virtutem parcitatis, triſtis tenacitas imitatur: & vitium pertinaciæ abſconditur ſub virtute conſtantiæ. Item timor ſub ſpecie obedientiæ occultatur, & dicitur virtus humilitatis, quòd tamen vitium eſt timoris. Sed & procacitas vocis, pro veritatis libertate accipitur: & vitium pigritiæ, quietis virtutem imitatur. Porro vitium inquietudinis, virtutem ſe vult vocari ſolicitudinis: & præcipitationis facilitas, feruor boni ſtudij creditur: & bene agendi tarditas conſilij mora eſſe videtur, dum tamen iſta ſit virtus, illa vitium. Tali igitur exemplo vitia ſpecies virtutum imitantur: & inde ſe nonnulli eſſe iuſtos confidunt, vnde maximè reprobantur.

4. Similitudo. Aptum exemplum vitiorum de latronis ſpecie ſumitur. Nā ſicut ex inſidijs latro prodit, ſeque iter agentibus iungit, fingens ſe ſocium, donec decipiat improuiſum, & dum ſubitò eruperit ad exitium latro manifeſtus oſtēditur: ita ſe miſcent interdum periculosè virtutibus vitia, quouſq; omnem boni operis efficaciam in ſuis vſibus rapiant, vt anima quę ſibi erat placens de virtutibus, deceptam ſe conſpiciat vitijs damnabilibus.

De appetitu virtutum.

CAP. XXXVI.

AD virtutes difficilè consurgimus, ad vitia sine labore delabimur. Ista enim prona, illa ardua sunt. Grandes enim sudores perpatimur, vt ad cœlum conscendere valeamus. 1.

Quemadmodum ad virtutum tendentes culmē non à summis inchoant, sed à modicis, vt sensim ad altiora pertingant: ita & qui delabuntur ad vitia, non statim à magnis criminibus incipiunt, sed à modicis assuescunt, & sic in maximis proruunt. 2. Similitudo.

Sicut paulatim homo à minimis vitijs in maximis proruit: ita à modicis virtutibus gradatim ad ea quę sunt excelsa conscendit. 3.

Qui autem inordinatè virtutes comprehendere nititur, citò periclitatur. Hæc est causa in rerum natura, vt quęcunque velociter ad profectum tendunt, sine dubio & celeriter finiantur: sicut herbæ, quę tātò festinius pereunt, quantò celerius crescunt. At verò contrà arbores alta radice fundatæ ideo perdurant diutius, quia gradatim ad profectum perueniunt. 4.

Nihil prodest admixto malo, agere aliquid bonum: sed prius est cohibendum à malo, deinde exercendum bonum, 5.

num. Hoc enim indicat Propheta, cùm dicit: Quiescite agere peruersè, discite benefacere.

6. Prius vitia extirpanda sunt in homine, deinde inferendæ virtutes, Nam cohærere & coniungi non potest veritas cum mendacio: pudor cum petulantia: fides cũ perfidia: castitas cum luxuria.

7. Quędã sunt summæ virtutes, quædam verò mediæ. Fides, spes, & charitas summæ virtutes sunt. Nam à quibus habentur, vtique veraciter habentur.

8. Aliæ verò virtutes mediæ sunt, quia & ad vtilitatem & ad perniciem possunt haberi: si de his arroganter quisq; tumuerit, vtpote doctrina, ieiunium, castitas, scientia, siue temporales diuitiæ, de quibus scilicet & bene operari possumus, & malè.

9. Quisquis ex deteriore iã melior esse cœpit, caueat de acceptis extolli virtutibus, ne grauius per virtutes corruat, quam prius ex lapsu vitiorum iacebat.

10. Quem Deus iustificat, ne iterum se de virtutibus erigat, quędam illi virtutum dona tribuit, quædam retrahit: vt dum mens de hoc quod habet erigitur, iterum de hoc quod nequaquam habere cognoscitur, humilietur.

11. Quisquis dono cœlestis gratiæ inspira-

ſpiratus ad virtûtes erigitur, ſi fortè moderante Dei manu aliqua aduerſitate reprimitur, ne de acceptis virtutibus attollatur, frangi non debet: quia & hoc ipſum quòd plagis humiliatur, æquanimiter ferre proculdubiò virtutis eſt magnæ.

De Pugna virtutum aduerſus vitia.

CAP. XXXVII.

TVnc ſe viri ſancti veracius à vitiorũ colluuione detergũt, dum ab eis contra ſingula vitia virtutes ſingulæ opponuntur. Interdum vitia cum virtutibus ad vtilitatem confligunt, vt ipſo certamine vel mẽs exerceatur, vel ab elationis concurſu animus reſtringatur. 1.

Aduerſus impetus vitiorum cõtrarijs virtutibus eſt pugnandum. Contra luxuriam enim cordis eſt adhibenda munditia: contra odium dilectio eſt præparanda: contra iracundiam patientia proponenda. Porro cõtra timorem fiduciæ adhibenda eſt virtus: cõtra torpôrem, Zeli prælium. Triſtitiæ quoq; gaudium, accidiæ fortitudo, auaritiæ largitas, ſuperbiæ humilitas opponenda eſt: ſicq; ſingulæ virtutes naſcentia contra ſe vitia reprimunt, ac tentationum motus virtute diuinæ charitatis extingunt. 2.

3. Libidinem abſtinētia domat. Nam quantùm corpus inedia frangitur, tantùm mens ab illicito appetitu reuocatur.

4. Aduerſus iram tolerantia dimicat: ira autem ſemetipſam necat: ſuſtinendo autem patientia victoriam portat.

5. Triſtitiæ mœrorem, ſpes æterni gaudij ſuperat: & quem turbata mens de exterioribus afficit, dulcedo interioris tranquillitatis lenit.

6. Aduerſus inuidiam præparetur charitas: & aduerſus iræ incendia manſuetudinis adhibeatur tranquillitas.

7. Superbiam autem diaboli, imitantur ſuperbi: aduerſus quam opponitur humilitas Chriſti, qua humiliantur elati.

8. Principalium autem ſeptem vitiorum regina & mater ſuperbia eſt, eademque ſeptem principalia multa de ſe parturiūt vitia: quæ ita ſibimet quadam cognatione iunguntur, vt ex altero alterum oriatur.

9. Sicut princeps ſeptem vitiorum ſuperbia nos eorum poteſtatibus ſubdit: ita Chriſtus ſeptiformi gratia plenus, à dominatu vitiorū nos eruit: & quos illa addicit ſeptēplici vitio, iſte liberat ſeptiformis gratiæ dono.

De Superbia.

CAP. XXXVIII.

OMni vitio deterior est superbia, 1.
seu propter quòd à summis personis & primis assumitur: seu quòd de opere iustitiæ & virtutis exoritur, minusque culpa eius sentitur. Luxuria verò carnis ideo notabilis omnibus est, quoniam statim per se turpis est. Et tamen * dispensante Deo, superbia minor est. Sed qui detinetur superbia, labitur in carnis luxuria: vt per hanc humiliatus, & à confusione exurgat, & à superbia. * pēsante

Omnis peccās superbus est, eo quòd 2.
faciendo * vetita, contemptui habeat diuina præcepta. Rectè ergo initiū omnis peccati superbia: quia nisi præcesserit mandatorū Dei inobedientia, trāsgressionis non sequitur culpa. * vitia

Omnis superbia tantò in îmo iacet, 3.
quantò in altum se erigit: tantoq; profundius labitur, quantò excelsius eleuatur. Qui enim per propriā superbiam attollitur, per Dei iustitiam inclinatur.

Qui inflantur superbia, vento pas- 4.
cuntur, vnde & Propheta: Omnes, inquit, pastores tuos pascet ventus, hoc est * superbiæ spiritus. * superb⁹

Qui de suis virtutibus superbiunt, 5.
ex ipsis iudicādi sunt operibus, quibus

pro virtutibus vtuntur: quia rē bonā, non bona voluntate faciunt. Nam reuerà sine humilitate virtus quælibet, & sine charitate in vitio deputatur.

6. Meritò superbia, diabolus à superna beatitudine corruit. Qui ergo de virtutibus attolluntur, diabolum imitātur: et exinde grauius corruunt, quia de excelso labuntur.

7. Superbia sicut origo est omnium criminum, ita ruina cūctarum virtutum. Ipsa est enim in peccato prima, ipsa in conflictu postrema. Hæc enim aut in exordio mentem per peccatum prosternit, aut nouissimè de virtutibus deijcit. Vnde & omnium peccatorum est maxima, quia tam per virtutes, quàm per vitia humanam mentem exterminat.

8. Ibi cadit superbia, vbi & nascitur: vt non sit superbus aliud culpa, aliud pœna: sed ipsa culpa sit illis & pœna.

9. De superbia nascitur arrogātia, non de arrogantia nascitur superbia. Nam nisi præcesserit occulta elatio mentis, non sequitur aperta iactātia laudis. Ita ergo in culpa præponitur superbia arrogantiæ, sicut præfertur ex origine.

10. Plerunque ad elationis emendationem prouidētia Dei aliquo casu nonnulli cadunt, pro quo lapsu reprehensi à semetipsis humiliter sapiunt, & de mu-

muneribus Dei laudari non appetunt: sed laudant Deum à quo acceperunt, vnde laudari se * nolunt. *volunt

11. Vtilius est arroganti in quocunque vitio labi, & humilem post casum Deo fieri: quàm per elationē superbire, grauioremque ruinam & damnationem per superbiam sumere.

De Fornicatione.

CAP. XXXIX.

1. EX culpa superbię, plerunq; in abominandam carnis immunditiam itur. Nam alterum pēdet ex altero: sed sicut per superbiam mētis, itur in prostitutionem libidinis: ita per humilitatē mentis, salua fit castitas carnis. Deus autem nonnunquam deijcit occultam mentis superbiam, per carnis manifestam ruinam.

2. Libidinis nasci immunditiam de animi occulta superbia cōstat, exemplo primi hominis, qui mox vt per superbiam contra Deum tumuit, statim carnis libidinem sensit, & pudenda operuit. Quapropter vnusquisque suæ deputet culpæ quod cecidit quotiens libidine vincitur: quia nisi præcessisset latens superbia, non sequeretur libidinis manifesta ruina.

3. Nonnunquam gemino vitio Christianus à diabolo appetitur, & occultò

per elationẽ, & publico per libidinem. Sed dum euitat quis libidinem, cadit in elationem. Item dum incautè declinat elationem, cadit ſegniter in libidinem: ſicq́ue ex occulto vitio elationis itur in apertum libidinis: & de aperto libidinis, itur in occultũ elationis. Sed Dei ſeruus diſcretè vtrunque penſans, ſic cauet libidinem, vt nõ incurrat elationem: & ſic premit elationem, vt nõ reſoluat animum ad libidinem.

4. Luxurioſis atq; ſuperbis dæmones plus fautores exiſtunt, dumq́ue cæteris in vitijs ſpiritus maligni deſeruiãt, his tamen maiori familiaritate iunguntur: eisq́ue amplius iuxta corũ deſiderium famulantur.

5. Principaliter his duobus vitijs diabolus humano generi dominatur, id eſt, ſuperbia mentis, & luxuria carnis. Vnde & Dominus in Iob loquitur de diabolo dicens: Sub vmbra dormit in ſecreto calami in locis humẽtibus. Per calamum enim inanis ſuperbia, per loca verò humentia, carnis demonſtratur luxuria. Per hæc enim duo vitia diabolus humanum poſsidet genus: vel dum mentem in ſuperbiam erigit, vel dum per luxuriam carnem corrumpit.

9. Multi luxuriæ ſubditi ſunt, & contumaci ſuperbia de ipſo luxuriæ opere glo-

gloriantur: & inde magis elati sunt, vnde humiliari debuerant.

Ad comparationẽ mali fit deterius, quando non solùm flagitia committuntur, sed etiam de ipsis flagitijs vanitate laudis perditi, extollũtur, sicut scriptum est: Quoniam laudatur peccator in desiderijs animę suæ. Quid enim peius est, quàm in flagitijs miseros gaudere, de quibus iam debent copiosius plorare. 7.

Libido tunc magis quęritur, dum videtur. Nam sicut quidam sapiens ait: Prima fornicationis oculorũ tela sunt. Secunda verborum. Sed qui non capitur oculis, potest verbis resistere. Sufficit natura vbi adhuc liber affectus est. 8.

Qui delectationẽ libidinosę refrenat suggestionis, nõ transit ad cõsensum libidinis. Citò enim resistit operi, qui titillanti consensum non accommodat delectationi. 9.

Durius impugnatur qui vsq; ad consensum, etsi non vsque ad perpetrationem tentatur, quàm is qui sola suggestione pro conditione carnis tentamentis solicitatur. 10.

Stimuli carnis qui in Paulo excitante sathanæ Angelo inerant, ex lege peccati erant, qui in membris hominũ de necessitate libidinis habitant. Quã re- 11.

luctantem dum in se expugnat perficitur virtus: et de infirmitate libidinosæ titillationis, virtutem suscipit gloriosi certaminis.

12. Seruo Dei multa certamina de sua carne mouentur: nam quamuis in amore Dei eorum sit inconcussa intentio, mens tamen in carne quam exterius gestat, interna prælia tolerat. Deus autem qui hæc ad probationem permittit, gratia protegente suos non deserit.

13. Ideo nonnunquam electi in lapsu carnali corruũt, vt à vitio superbię, qua de virtutibus tument, sanentur. Et qui de virtutum effectibus existunt superbi vt cadant: carnis vitio humilientur, vt surgant.

14. Antequam perpetratur adulterium in opere, iam extat in cogitatione. Ex corde enim primũ fornicationes sunt auferendæ, & non prorumpẽt in opere. Hinc est quòd per Prophetam dicitur: Accingite lumbos vestros super vbera vestra, hoc est in corde libidines resecate, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor super vbera est, non in lumbis.

15. Libidinis immoderata licentia, nescit habere modum. Nam dum se vitiosus animus in explenda fornicatione carne luxuriante laxauerit: nihilominus ad alia nefanda scelera suadentibus

tibus dęmonibus transit: dumque immoderatè metas pudoris excesserit, crimen criminibus adijcit, paulatimque ad deteriora procedit.

Non ita suauis est amãtium, immò amentium incerta carnis libido, sicut experta: nec ita délectat fornicatio, dũ primùm committitur: nã repetita maiorem delectationem ingerit. Iam verò si in vsum venerit, tantò perditis dulcior fit, vt superare difficilè sit. Vnde et sæpe ex consuetudine delinquẽdi, quasi captiui ad peccandum cum quadam violentia trahimur: sensusque nostros contra rectam voluntatem in nobis rebellare sentimus. 16.

Si plus oblectat mentem delectatio fornicationis, quàm amor castitatis: adhuc peccatũ in homine regnat. Certè si amplius delectat pulchritudo intimæ castitatis, iam non regnat peccatum, sed regnat iustitia: Nam non solùm de commissa fornicatione peccatum regnat in homine: sed si adhuc delectatur, atque animum teneat, proculdubiò regnat. 17.

Fornicatio carnis, adulterium est: fornicatio animæ, seruitus idolorum est. Est autem & spiritalis fornicatio, secundum quòd Dominus ait: Qui viderit mulierem ad cõcupiscendã eam, 18.

iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.

19. Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur, quamuis quiſq; diuerſa turpitudinis voluptate proſtituatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia, quibus & regnũ Dei clauditur, & homo à Deo ſeparatur.

20. Inter cætera ſeptem vitia fornicatio maximi eſt ſceleris: quia per carnis immunditiam templũ Dei violat, & tollens membrum Chriſti, facit membrum meretricis.

21. Maximè per carnis luxuriam humanũ genus ſubditur diabolo, quàm per cætera vitia. Cùm enim ille varijs tentamẽtis illectos homines conetur peruertere, magis tamen mœchandi deſiderium ſuggerit: quia vtrunque ſexum in hoc vitio amplius ægrotare intẽdit.

22. Dæmones ſcientes pulchritudinem eſſe animæ caſtitatem, & per hanc hominem Angelicis meritis è quibus illi lapſi ſunt coæquari: liuore perculſi inuidiæ, inijciunt per ſenſus corporis, opus deſideriumq́ue libidinis, quatenus à cœleſtibus deorſum deiectam animam pertrahant: ſecumq́ue quos vicerint gloriantes ad tartara ducant.

23. Quando impulſu dæmonum mens ad delectationem fornicationis impellitur, diuini iudicij met⁹, & æterni tormenta

menta incendij ante oculos proponantur: quia nimirum omnis pœna grauioris supplicij formidine superatur. Sicut enim clauus clauum expellit: ita sæpe recordatio ardoris gehennæ, ardorem excludit luxuriæ. Similitudo.

Quidā in iuuentute luxuriosè viuētes, in senectute continentes fieri delectantur: & tunc eligunt * seruire castitati, quando eos libido seruos habere contemnit. 24. *seruare castitatē

Nequaquam in senectute continentes uocandi sunt, qui in iuuentute luxuriosè vixerunt. Tales non habent præmium, quia laboris certamen non habuerunt. Eos enim expectat gloria, in quibus fuerint laboriosa certamina. 25.

De Continentia.

CAP. XL.

A Deo datur continentia: sed petite, inquit, & accipietis. Tunc autem tribuitur, quādo Deus gemitu interno pulsatur. 1.

Prælatam virginitatem esse nuptiarū coniugio. Illud enim bonū, hoc optimū. Coniugiū cōcessum est, virginitas admonita tantū, nō iussa. Sed ideo tantum admonita, quia nimis excelsa. 2.

Geminum est bonū virginitas, quia & in hoc mundo solicitudinem seculi adimit, & in futuro æternum castitatis 3.

tatis præmium percipit.

4. Virgines fœliciores sunt in vita æterna, Esaia testante: Hæc dicit Dominus eunuchis, Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum: et nomen melius à filijs & filiabus, nomen sempiternum dabo eis quod nō peribit. Nec dubium quòd qui casti perseuerant & virgines, Angelis Dei efficiuntur æquales.

5. Amanda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quàm carnis. Castitas enim fructus suauitatis est & pulchritudo inuiolata sanctorum. Castitas securitas mentis est, & sanitas corporis: vnde & aliquos gentilium gymnicos legimus perpetuam Veneris abstinentiam exercuisse, ne virtutem libidine frangerent. Luxuriosa namque vita carnem citò debilitat, fractamque celeriter ducit ad senectutem.

6. Omne peccatum per pœnitentiam recipit vulneris sanitatem: virginitas autem si labitur, nullatenus reparatur. Nam quamuis pœnitendo veniæ fructum percipiat, incorruptionem tamen nullatenus recipit pristinam.

7. Virgo carne non mente, nullum premium habet in repromissione. Vnde & insipientibus virginibus Saluator in iudi-

iudicio veniens, dicit: Amen dico vobis, nescio vos. Vbi enim iudicans mentem corruptam inuenerit, carnis proculdubio incorruptionem damnabit.

Nihil prodest incorruptio carnis, v- 8.
bi non est integritas mentis. Nihilque valet mundum esse corpore eũ qui pollutus est mente.

Multi sunt reproborum, qui carnalis 9.
corruptelę contagium nesciunt: qui sicut infœcundi sunt corpore, ita steriles manent mente operisque boni fœcunditate: qui rectè de virginitate gauderent, si alijs prauis operibus non inseruirent.

Qui continentiam profitetur, & ab 10.
alijs terrenis desiderijs non subtrahitur, quamuis hunc luxuria carnis non polluat, diuersa tamen mundanæ conuersationis operatio maculat.

Virgines de suis meritis gloriantes 11.
hypocritis comparantur * qui gloriam *quia
boni operis foris appetunt, quam intra conscientiam humiles habere debuerunt. Tales igitur ad promissa cœlestia non perueniunt: quia ipsi sibi virginitatis præmium per elationis vitium auferunt, hoc est enim in Euangelio nõ habere virgines in vasis oleum, id est non seruare intra conscientiam boni operis testimonium: sed in facie gloriari apud ho-

homines, non in corde apud Deum:

12. Ruina adulterij accipitur * de contemptu matrimonij: meliusque est vxorem ducere, quàm per libidinis ardorem perire.

* destinatione matrimonij

13. Quosdam coniugale decus, non pro gignendis filijs delectat, sed hoc pro turbulēta carnis & libidinosa consuetudine appetunt: sicq; bono malè vtūtur.

14. Vitia per se mala sunt, cōiugia verò & potestates per se quidē bona sunt: per ea verò quæ circa ea sunt, mala existunt. Cōiugia enim per id mala sunt, per quod dicit Apostolus: Qui autē cū vxore est, cogitat quæ mundi sunt. Et propter fornicationē vnusquisq; suam vxorem habeat. Sic & potestates per elationem, per oppresśionē, per iustitię quoque præuaricationem malæ existunt. Nocent enim nuptiæ, nocent & potestates, sed per id quod eis iuxta ponitur, non per se: exemplo itineris recti, iuxta quod spinæ nascuntur, quæ surgentes è latere nocent eis qui recto itinere gradiuntur.

De Cupiditate.

CAP. XLI.

1. NOn posse quempiā spiritalia bella suscipere, nisi prius carnis edomuerit cupiditates.

2. Non potest ad contemplandū Deū mens

mens esse libera, quæ desiderijs huius mundi & cupiditatibus inhiat. Neque enim alta conspicere poterit oculus, quem puluis claudit.

Omni peccato peior est auaritia, & 3.
amor pecuniarum. Vnde & per Salomonē dicitur: Nihil est scelestius quàm amare pecuniam, hic enim animā suam venalem facit, quoniā in vita sua proiecit intima sua.

Cupiditas omnium criminum ma- 4.
ter est. Vnde & Apostolus ait: Radix omnium malorum cupiditas est: quam quidam appetentes errauerunt à fide. Si ergo succiditur radix criminum, non pullulant cæteræ soboles peccatorum.

Multi causa cupiditatis terrenæ, etiā 5.
ipsam fidem abnegauerunt. Cupiditas enim Christum vendidit. Nam & plerisque tantùm in rebus alienis est desiderium, vt etiam homicidium perpetrare non vereantur: sicut Achab qui appetitum cupiditatis suæ, sanguinis expleuit effusione.

Sæpe iniqui mala quæ concupiscunt 6.
assequuntur, quatenus de affectu mali desiderij fortius puniantur. Electos autem suos Deus non dimittit ire in desideriorum malorum perfectionem, sed in dolorem mentem conuertit eorum, pro eo quòd in seculo nequiter appetunt:

tunt: vt hac experientia resipiscant & conuertantur ad Deum, à quo mente recesserunt. Deum ergo sibi propitium nouerit aduersari, qui quod temporaliter concupiscit, non permittitur adimplere. Secreto autem Dei iudicio fieri creditur, vt durius pereant hi, quorum cupiditatem effectus statim sequitur actionis.

7. Nunquam satiari nouit cupiditas. Semper enim auarus eget: quantoque magis acquirit, tantò amplius quærit: nec solùm desiderio augendi excruciatur, sed etiam amittendi metu afficitur.

8. Inopes nascimur in hac vita, inopes recessuri sumus de hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus, cur peritura tantò amore cupimus?

9. Plerique potentes tanta cupiditatis rabie inflammãtur, vt de confinijs suis pauperes excludant, nec habitare permittant. Quibus rectè per Prophetam dicitur: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum ad agrum copulatis vsque ad terminum loci. Nunquid soli vos habitabitis in medio terræ? Tales quippe homines infernum, id est, diabolũ rapere ad perditionem idẽ Propheta consequenter annunciat, dicens: Propterea dilatauit infernus animam
suam,

ſuam, & aperuit os ſuum abſque vllo termino, & deſcendent fortes eius & ſublimes glorioſíque eius ad eum. Nec mirum quòd morientes inferni ignibus deputētur, qui viuentes flammam cupiditatis ſuæ minimè extinxerunt.

Qui deſiderio cupiditatis exęſtuant, 10.
flatu diabolicæ inſpirationis vruntur. Accendit enim mentem Euę ſuperbia, vt de ligno vetito manducaret. Accendit Cain mentem inuidia, vt fratrē occideret. Accendit Salomonem luxuriæ facibus, vt per ámorem libidinis idôla adoraret. Accēdit Achab cupiditatę, vt homicidiū auaritiæ annecteret. His ergo inſpirationibus diabolus corda hominū occultis deprauat cupiditatibus.

De Gula.

CAP. XLII.

PRima concupiſcētiæ ſuggeſtio pa- 1.
nis eſt, cui ſi minimè ceditur, diuerſa edacitatis deſideria non comprimuntur. Vnde & Daniel, Panē, inquit, deſiderij non comedi: hoc eſt eius concupiſcentiam non impleui.

Prima eſt luxuriæ materies ſaturitas 2.
panis, vnde & Propheta Sodomam de ſatietate panis accuſat, dicens: Hæc fuit iniquitas Sodomorum, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia aquæ. Panem quippe Sodomitę immoderatè ſumen-

ſumentes, in turpitudinem defluxêre flagitiorum, atque inde meruerunt, comitante ſuperbia, cœleſtibus aduri incendijs, ex quo modum non tenuerunt edacitatis.

3. Vtilè eſt cauere gulam ciborumq́ue concupiſcentiam. Quid enim tam noxium quàm vt animus ſeruiat ventri et eſcæ, quæ ſunt deſtruenda, teſtante Apoſtolo ac dicẽte: Deus autem & hunc & hanc deſtruet.

4. Proxima eſt ventri libido: ſicut loco, ita vitio. Vbi enim ventris cura, ibi & eorum quæ circa ventrem ſunt proxima. In ordine namque membrorum genitalia ventri iunguntur. Dumq́ue vnũ ex his immoderatè reficitur, aliud ad luxuriam excitatur.

5. Non ad luxuriam vel ad ſatietatem: ſed tantummodo vt corpus ſuſtentetur, epulis eſt vtendum. Nam vt Philoſophi dixerunt: cibandus eſt venter vt contineat animam, non vt corrumpat.

6. Qui nimium cibis vtuntur, quantò magis ventrem paſcunt, tantò amplius ſenſum mentis obtundunt. Nam Græci dixerunt, ex craſſo ventre ſubtilẽ ſenſum gigni non poſſe. Nam gulæ ſaturitas nimia, aciem mentis obtundit, iugeniumq́ue hebeſcere facit.

7. Libidinis ignes ciborum fomite increſ-

creſcunt: corpus autem quod abſtinentia frangit, tentatio non exurit. Vnde & tres pueros abſtinentes, flamma Babylonij incendij (etſi tetigit) non combuſsit: quia nimirum etſi deſideriorum carnalium ignis abſtinentium mentes inflammat, vſque ad conſenſum tamen concupiſcentiæ vel operis non exurit.

Cui abundantia eſt epularum, arden 8.
tis diuitis intendat ſupplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hîc epularum fuerat copia. In hoc enim ſeculo eſurire & ſitire noluit, propterea illic inter flammas ſitiens, ſtillam aquæ quæſiuit, nec meruit.

Conſiderandum quàm vehementer 9.
arguantur comeſſatio & ſumptuoſa conuiuia. Nã per Prophetam comminatur Dominus: ſe non hanc relaxare iniquitatem his qui eam libenter ambiunt. Dicit enim per Eſaiã: Ecce gaudium & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes: comedere carnes, & bibere vinum. Si dimittetur iniquitas hęc vobis donec moriamini.

Sicut omnes carnales cupiditates per 10.
abſtinentiam reſecantur: ita omnes animę virtutes edacitatis vitio deſtruuntur. Inde eſt quòd & princeps cocorũ muros Ieruſalẽ ſubuertit: quia & ven-

ter

ter cui seruitur à cocis, virtutes animæ destruit. Neque enim posse quempiam virtutum perfectionem attingere, nisi prius ventris edomauerit ingluuiem.

11. Nemo potest dominari cæteris vitijs, nisi prius ingluuiẽ restrinxerit ventris. Nec quisquam facilè poterit à semetipso spiritus immundos expellere, nisi per abstinentiam gulæ. Tunc enim hostes qui extra nos sunt, à nobis fortius superantur, quando prius quæ intra nos sunt vitia extinguuntur. Nam frustra foris agit bellum, qui intus habet periculum.

12. Non qualitatẽ ciborum, sed eorum cupiditatem cauendam. Nam sæpe accuratius præparata, sine gulæ concupiscentia degustantur: & sæpe abiecta & vilia edendi cupiditate sumuntur. Sicque fit vt non sit in culpa ciborũ qualitas, sed illud reputetur in vitiũ, quod cum desiderio degustatur.

13. Quatuor sunt genera distinctionũ in gulæ appetitu, id est: quid, quando, quantũ, & quomodo appetatur. Quid, ad rem ipsam pertinet, quæ appetitur. Quando, si ante legitimum tẽpus quid appetatur. Quantum verò, ad immoderationem refertur. Quomodo, ad impatientiam festinationis ascribitur.

14. Nullus homini tã importunus exactor,

ctor eſt, quàm venter: qui quotidianã refectionem, quotidiana famis exactione adimplet. Cum cæteris enim vitijs, etſi interdum naſcimur, interdum tamen cum eis non morimur: cum iſto autem & naſcimur, cum iſto & morimur.

Plerunque voluptas veſcendi ita ſub 15.
obtentu neceſsitatis ſubrepit, vt dum
putatur ſeruire neceſsitati, voluptatis
deſiderio ſeruiatur: nec facilè diſcerni-
tur vtrum quod accipiatur gulæ an in-
digentiæ deputetur.

De Ebrietate.

CAP. XLIII.

ESca crapulam, potus ebrietatẽ ge- 1.
nerat. Ebrietas autem perturba-
tionem gignit mentis, furorem cordis,
flammam libidinis.

Ebrietas ita mentem alienat, vt vbi 2.
ſit, neſciat. Vnde etiam & malum non ſentitur, quod per ebrietatem committitur. Verum eſt quòd iuxta Prophetam dicitur: Fornicatio & ebrietas auferunt cor. Fornicatio enim ſicut ait Salomon, infatuat ſapientem. Ebrietas ſicut in Loth ſenſus & rationem captiuat. Vnde in Prouerbijs: Potentes, inquit, qui iracundi ſunt vinum non bibant: ne cùm biberint obliuiſcantur ſapientiam,

3. Plerisque laus est multum bibere, & non inebriari. Audiant hi aduersum se dicentem Prophetam : Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.

4. Vino multo deditos & luxuriosè viuentes, Esaias sic arguit dicens: Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum vsque ad vesperum, vt vino æstuetis. De talibus & alio loco dicitur. Væ tibi ciuitas cuius rex iuuenis est, & cuius principes mane comedunt.

5. Multi enim à mane vsq; ad solis occubitum ebrietati & gulæ voluptatibus deseruiunt, nec intelligunt cur nati sunt: sed consuetudine beluina detenti, luxuriæ tantùm tota die epulisque inseruiunt.

6. Clamat Iohel Propheta his qui ebrietati deseruiunt, dicens: Expergiscimini ebrij & flete, et vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Quo testimonio non ait tantùm: Flete omnes qui bibitis vinum, vt bibere omnino nõ liceat, sed adiecit, in dulcedine: quod ad voluptuosam pertinet & prodigam effusionem. Nam quantum satis est necessitati, êdocet Timôtheum bibere Apostolus, dicens: Vino modico vtere.

7. Non solùm ex vino inebriantur homines,

mines, sed etiam ex cæteris potandi generibus, quę vario modo conficiuntur. Vnde & Nazareis qui se sanctificabãt Domino, præceptum est vinum & siceram non bibere. Vtraque enim statum mentis euertũt & ebrios faciunt: luxuriam quoque carnis vtraq; æqualiter gignunt.

Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt, ita & aquam cum mensura sumunt: asserentes ad castimoniam carnis etiam aquæ abstinentiam conuenire. 8.

De Abstinentia.

CAP. XLIIII.

HOc est perfectum & rationabile ieiunium, quando noster homo exterior ieiunat, & interior orat. Facilius per ieiuniũ oratio penetrat cœlum. Tunc enim homo spiritalis efficitur, Angelis coniungitur, Deoque liberius copulatur. 1.

Per ieiunium etiam occulta mysteriorum cœlestium reuelantur, diuiniq; sacramenti arcana pandũtur. Sic namque Daniel Angelo reuelante mysteriorum sacramẽta cognoscere meruit. Hæc enim virtus & Angelorum manifestationes & eorum annunciationes ostendit. 2.

Ieiunia fortia tela sunt aduersus ten- 3.

tamenta dæmoniorum. Citò enim per abſtinentiam deuincũtur. Vnde etiam Dominus & Saluator noſter corũ incurſus ieiunijs & orationibus præmonet ſuperare, dicens: Hoc genus non eijcitur niſi per orationem & ieiunium. Immundi enim ſpiritus ibi ſeſe magis inijciunt, vbi plus viderint eſcam & potum.

4. Sancti quandiu in huius ſeculi vita habitant, deſiderio ſuperni roris corpus ſuum aridum portant. Vnde & Pſalmiſta: Sitiuit, inquit, in te anima mea quàm multipliciter tibi caro mea. Caro enim tunc Deum ſitit, quando per ieiunium abſtinet & areſcit. Abſtinentia & viuificat & occîdit: viuificat animam, corpus necat.

5. Sæpe abſtinentia ſimulatè agitur, ieiuniaque per hypocriſim exercentur. Quidã enim mira inedia corpus ſuum laniant, exterminantes, ſicut ait Euangeliſta, facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunãtes. Ore namq; palleſcunt, corpore atteruntur, cordis alta ſuſpiria ducunt. Ante mortem quoque mortiferis ſe ſupplicijs tradunt: tantumq; miſeri laboris exercitium, non pro Dei amore, ſed pro ſola humanæ laudis admiratione ſectantur.

6. Quidam incredibiliter abſtinent, vt homi-

hominibus curiosis sancti appareant: sed hoc bonum abstinētiæ talibus non est virtus reputanda, sed vitium : quia bono malè vtuntur.

Ieiunium & eleēmosyna in abscondito esse amant, vt solus Deus qui inspicit omnia, meritum operum bonorum rependat. Nam qui ea sub populari manifestatione faciunt, nequaquā à Deo iustificantur: quia iuxta sermonem Euangelicum, mercedem suam ab hominibus recipiunt. 7.

Ieiunia cū bonis operibus Deo acceptabilia sunt. Qui autem à cibis abstinent, & praué agunt, dæmones imitantur: quibus esca nō est, & nequitia semper est. Ille enim bene abstinet à cibis qui & à malis actibus, & à mundi ieiunat ambitionibus. 8.

Qui execrationis studio, non abstinentiæ voto ab escis carnium se suspendunt, hi potius execrādi sunt: quia Dei creaturam vsibus humanis cōcessam reijciunt. Nihil enim fidelibus inquinatum, nihilque esse iudicatur immundum (Paulo testante Apostolo) Omnia munda mundis: coinquinatis autèm et infidelibus nihil est mūdum, sed polluta sunt eorum & mēs & conscientia. 9.

Spernitur ieiunium quod in vespe- 10.

num delitiosa repletione ciborum reficitur. Neq; enim reputanda est abstinentia, vbi fuerit saturitas ventris subsecuta.

11. Spernitur ieiunium quod in vesperum delitijs compensatur, dicēte Esaia Propheta: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur * voluptas vestra * Voluptas enim delitiæ intelliguntur. Sicut enim repetitio debiti & lites, & contentio, & percussio: ita & delitiæ improbantur à Propheta in ieiunio.

*volūtas

*Volūtas

12. Tota enim die epulas in cogitatione ruminat, qui ad explendam gulam vespere sibi delitias præparat.

13. Non est corpori adhibenda immoderata abstinentia, ne dum amplius grauatur caro pondere inediæ, malum agat postea, nec benefacere incipiat: & quæ addicitur, vt vsu mali careat, simul & boni officium, dum plus præmitur, perdat. Solicita igitur discretione carnis est moderanda materies, scilicet, ne aut integrè extinguatur, aut immoderatè laxetur.

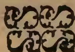
14. Infirmitate carnis nimia præualente ad perfectionem pertingere nemo potest. Nam quāuis sanctitatis amorem quisque habeat: exequi tamen non valet operis meritum, cui intentione cordis deseruire conatur.

Cor-

Corporis debilitas nimia etiam vi- 15.
res animæ frangit, mentis quoque ingenium facit marceſcere: nec valet quicquam boni per imbecillitatem perficere.

Ne quid nimis. Nam quicquid cum 16.
modo & temperamento fit, ſalutare eſt: quicquid autem nimis & vltra modum eſt, pernicioſum fit, ſtudiumque ſuum in contrarium vertit. In omni ergo opere modum & temperamentum oportet habere. Nam omne quod excedit, perículoſum eſt: ſicut aqua quæ ſi nimios imbres præbeat, non ſolùm nullum vſum adhibet, ſed etiam periculum exhibet.

Libri Secundi Finis.

INCIPIT LIBER TERTIVS.

De Flagellis Dei.

CAPVT PRIMVM.

1. Diuinæ ſapiẽtiæ ſubtilitas, ſicut interius vt teſtis ſcrutatur conſcientias: ita exterius vt iudex irrogat pœnas, vt verũ ſit teſtimoniũ Prophetæ: Quia ipſe eſt teſtis & iudex. Miſerere Domine miſero Iſidôro indigna agenti, & digna patiẽti: aſsiduè peccanti, & tua flágella quotidie ſuſtinenti.

2. Ordinata eſt miſeratio Dei, quæ prius hîc hominem per flagella à peccatis emendat, & poſtea ab æterno ſupplicio liberat. Electus enim Dei, doloribus huius vitę atteritur: vt perfectionem vitæ futuræ lucretur.

3. Nequaquam Deus delinquenti parcit, quoniam peccatorem aut flagello temporali ad purgationem ferit, aut iudicio æterno puniendum relinquit: aut ipſe in ſe homo pœnitẽdo punit, quod malè admiſit.

Iuſto

Iusto temporalia flagella ad æterna proficiunt gaudia: ideoq; iustus in pœnis gaudere debet, & impius in prospe ritatibus timere. 4.

Neque iusto, neque reprobo Deus misericordiam & iustitiam subtrahit. Nam & bonos hîc per afflictionem iudicat, & illic remunerat per miserationem: & malos hîc remunerat per temporalem clementiam, & illic punit per æternam iustitiam. 5.

In hac enim vita De⁹ parcit impijs, & tamen non parcit electis: in illa verò vita parcit electis, non tamen parcit impijs. 6.

Periculosa est securitas in hac vita malorum, & bonorum dolor tranquillus. Nam iniquus post mortem ducitur cruciãdus: iustus verò dormit post laborem securus. 7.

Non tantùm de corporalibus passionibus, sed etiam de spiritualibus oportet intelligi: vt quantò quisque aut in corpore aut in mente flagella sustinet, tantò se in fine remunerari speret. 8.

Sæpe occulto Dei iudicio extra flagelli correptionem sunt reprobi in hoc mundo: dumq; multa dãnabilia commisisse videantur, despecti tamẽ à Deo nullo emendationis verbere feriuntur. 9.

Plus corripitur flagello qui à Deo di 10.

ligitur si peccauerit, dicente Propheta: Tantummodò vos cognoui ex omnibus nationibus terræ, idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras. Quem enim diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit.

11. Valde necessarium est iustum in hac vita & vitijs tentari & verberari flagello: vt dum vitijs pulsatur, de virtutibus non superbiat. Dũ verò aut animi aut carnis dolore atteritur, à mundi amore retrahatur: tentari autem oportet iustum, sed tentatione plagæ, non tentatione luxuriæ.

12. Durius circa suos electos in hac vita Deus agit, vt dum fortioribus flagelli stimulis feriuntur, nulla oblectamenta præsentis vitæ delectent: sed cœlestem patriam, vbi certa requies expectatur, indesinenter desiderent.

13. Electos vitæ istius aduersitate probari, vt secundum Petrum, iudicium à domo Dei incipiat: dum in hac vita electos suos DEVS iudicij flagello castigat.

De gemina Percussione Dei.

CAP. II.

1. GEmina est percussio diuina: Vna in bonam partẽ qua percutimur in carne vt emendemur. Altera, ex qua vul-

vulneramur in conſcientia ex charitate, vt Deum ardentius diligamus.

Gemino more Deus reſpicit vel ad veniam, vel ad vindictam. Ad veniam, ſicut Petrum. Ad vindictam, ſicut dum facta Sodomorum, cùm ſe deſcenſurum & viſurum teſtatur. 2.

Trimoda ratione Deus quos voluerit, percutit: id eſt, ad damnationem reprobos: ad purgationẽ quos errare videt electos: ad propagandam meritorum gloriam iuſtos. Primo namq; modo Aegyptus cæſa eſt ad dãnationem. Secundo modo pauper Lazarus ad purgationem. Tertio modo percuſſus eſt Iob ad probationem. 3.

Flagellatur homo plerunque à Deo ante peccatum ne malus ſit, vt Paulus qui Sathanæ Angelo inſtigante carnis tolerabat ſtimulos. Flagellatur etiam & poſt peccatum vt corrigatur, ſicut ille in Apoſtolo, qui traditus eſt ſathanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus eſſet. 4.

Non tamen iuſtè murmurat etiam qui neſcit cur vapulat. Nam Deus ideo plerunque iuſtum flagellat, ne de iuſtitia ſuperbiens cadat. 5.

In hac vita Deus tantò magis ſtudet vt parcat, quantò magis expectando flagellat: ſed alios feriendo corrigit, 6.

alios verò feriendo interficit. Feriendo namque corrigit de quibus dicit: Ego quos amo arguo & castigo. Alios feriendo perimit, quos incorrigibiliter delinquentes aspicit: quosque non iam sub disciplina vt filios pater, sed districta damnatione, vt hostes & aduersarios percutit. De quibus dicit: Flagello inimici percussi te castigatione crudeli. Et iterum: Quid clamas ad me super contritione tua? insanabilis est dolor tuus. Vnde vnusquisque festinet & timeat ne simul feriatur vita eius cũ culpa. Flagellum namque tunc delet culpam, cùm mutauerit vitam. Nam cuius mores non mutat, actiones non expiat.

7. Omnis diuina percussio, aut purgatio vitæ præsentis est, aut initium pœnæ sequentis. Nam quibusdam flagella ab hac vita inchoant, & in æterna percussione perdurant. Vnde per Moysen dominus dicit: Ignis exarsit in ira mea, & ardebit vsque ad inferos deorsum.

8. A quibusdam dici solet: Non iudicat Deus bis in idipsum, qui non attendunt illud quod aliâs scriptum est: Iesus populum de terra Aegypti liberãs, secundo eos qui non crediderunt perdidit. Quamuis enim si vna culpa bis

non

non percutitur, vna tamen percuſsio intelligitur: quæ hîc cœpta illic perficitur, vt in his qui omnino non corriguntur, præcedentium percuſsio flagellorum, ſequentium ſit initium tormentorum. Hinc eſt quod in Pſalmo ſcribitur: Operiantur ſicut diploide confuſione ſua. Diplois enim duplex veſtimentum eſt, quo figuraliter induũtur, qui & temporali pœna, & ęterna damnantur. Vnde & Hieremias ait: Contritio per contritionem, id eſt: gemina damnatio, & hîc & in futuro ſeculo. Et idem alibi: Duplici contritione contere eos, id eſt: gemina pœna, præſenti ſcilicet & futura.

Quibuſdam ſecreto Dei iudicio hîc 9.
malè eſt, illîc bene: ſcilicet vt dum hîc caſtigati corriguntur, ab æterna damnatione liberentur. Quibuſdam verò hîc bene eſt, illîc malè: ſicut diuiti illi accidit, qui hîc potentiæ claritate conſpicuus, poſt mortem gehennæ incendijs traditur cruciandus. Porro quibuſdam & hîc malè & illîc malè eſt, quia corrigi nolentes, & flagellari in hac vita incipiunt, & in æterna percuſſione damnantur.

Intanto quoſdam immergi deſpera 10.
tionis profundo, vt nec per flagella valeant emendari. De quibus rectè per

Prophetam dominus dicit: Fustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt.

11. Plerunque iustus plangit, quia nescit vtrum pro omnibus suis peccatis præsentia patiatur flagella, an pro vno tantùm: & nescit quę sit culpa illa pro qua meruit eiusmodi pati supplicia, & pro ipso ambiguo maximè in mœrore versatur.

12. Quamuis flagella præsentia iustum à peccatis absoluunt, adhuc tamen sub metu vindictæ turbatur: ne instãtes ei plagæ non sufficiant ad purganda delicta. Proinde ergo dum præsentia patitur & futura pertimescit: quodammodo, sicut ait Propheta, pro suis peccatis duplicia recipit.

De Infirmitate carnis.

CAP. III.

1. SVnt nonnulli huius qualitatis homines, qni nesciãt corrigi, nisi alios viderint flagellari: sicq; proficiunt comparatione malorum, dum sibi id accidere timent, in quo deperire alios vident.

2. Quosdam Deus videns nolle proprio voto corrigi, aduersitatum tangit stimulis. Quosdã etiam præsciens multum peccare posse, in salutem flagellat eos corporis infirmitate ne peccent: vt

eis vtilius sit frāgi languoribus ad salutem animæ, quàm manere incolumes ad damnationem.

Visitatio Dei nec semper in bonum accipitur, nec semper in malum. In bonum enim accipitur, sicut est illud: Visita nos in salutari tuo. In malum verò, iuxta illud: In tempore visitationis suæ peribunt. 3.

Tribus ex causis infirmitates accidunt corpori, id est: ex peccato, ex tentatione, & ex intemperantiæ paſsione: sed huic tantùm nouiſsimæ humana potest medicina succurrere: illis verò sola pietas diuinæ misericordiæ. 4.

Qui valētiores sunt & sani, vtilè est illis infirmari, & non peccare: ne per vigorem sanitatis illicitis sordidentur cupiditatum & luxuriæ desiderijs. 5.

Duritia quę mentem premit nec sentitur, vtiliter mutatur in carne, vt sentiatur: atq; intellecta emendetur. Nam citius vulnera carnis sentiuntur, quàm animæ: ideoque per carnis flagella errantes citius corriguntur. Hoc quippe indicant in Pauli oculis squamæ infidelitatis, quæ dum mutatæ sunt per increpationem in oculis carnis: confestim resoluta est duritia mentis. 6.

Est pernitiosa sanitas quæ ad inobedientiam hominem perducit. Est & salûbris 7.

lûbris infirmitas quæ per diuinã correptionem mentem à duritia frangit.

8. Languor animæ, id eſt, peccatorum infirmitas pernicioſa eſt, de qua etiã Apoſtolus ait: Quis infirmatur et ego nõ infirmor? Quis ſcandalizatur & ego non vror? Nam infirmitatem carnis vtilem eſſe idem Apoſtolus approbat dicens: Quando infirmor, tunc fortior ſum.

De Tolerantia diuinæ correptionis.

CAP. IIII.

1. MVrmurare in flagellis Dei peccator homo non debet, quia maximè per hoc quòd corripitur, emendatur. Vnuſquiſq; autem tunc leuius portat quod patitur, ſi ſua diſcuſſerit mala pro quibus illi infertur retributio iuſta.

2. Diſcat non murmurare qui mala patitur, etiam ſi ignorat cur mala patiatur: & per hoc iuſtè ſe pati arbitretur, per quod ab illo iudicatur, cuius nunquam iniuſta iudicia ſunt. Qui flagella ſuſtinet & contra Deum murmurat, iuſtitiam iudicantis accuſat. Qui verò ſe cognoſcit à iuſto iudice pati quod ſuſtinet: etiam ſi pro quo patitur ignoret: per hoc iam iuſtificatur: per quod & ſeipſum accuſat, & Dei iuſtitiam laudat.

Dum

Dum ex rebus prosperis vtilia iu- 3.
stus exempla præstat hominibus, necesse est eum iterum & aduersitatibus tangi, quatenus eius patientia cõprobetur, vt denuo fortitudinis documenta ex eo sumant hi, qui prosperitatis eius temperantiam agnouerunt.

Qui paſsionibus animæ insidiante 4.
aduersario cruciatur, non idcirco se credat alienari à Christo, quia talia patitur; sed magis per hoc Deo commendabilem se esse existimet, si dum hæc patitur, laudet Deum potius, quàm accuset.

Ad magnam vtilitatem diuino iudi 5.
cio mens iusti diuersis paſsionum tentationibus agitatur, pro quibus si Deo gratias egerit, suæque culpæ quòd talibus dignus sit, deputauerit: hoc quod ex paſsione tolerat, ei pro virtutibus deputabitur: quia & diuinam agnoscit iustitiam, & suam intelligit culpam.

De Tentationibus diaboli.

CAP. V.

MVltis calamitatum tentationibus 1.
mens iusti in hac vita pulsatur. Vnde & optat ab hoc seculo funditùs euelli, quo & ærumnis careat, et fixam illîc securitatem inueniat.

Inter eas pœnas quas iustus in cor- 2.
pore patitur, atque eas quas mente per-

frau-

fraudem diaboli tolerat, multum intereſt. Nam grauius fert quas interius luget, quàm eas quas exterius ſuſtinet. Has enim & loco euitat & tempore: illas verò nec loco nec tempore poteſt euitare.

3. Diabolus non amplius tentat electos, quàm Dei volũtas permittit. Tentando autem ſanctorũ profectibus ſeruit, etſi nolens: vtilitati tamen ſanctorum ſeruit diabolus, quando eos tentationibus ſuis non * decipit, ſed potius erudit. Nam tentationes quas ille ad humanum interitum mouet, interdum Chriſtus ad exercitium virtutum ſalubri vtilitate conuertit.

* deijcit

4. Inſidiæ diaboli atque aſtutię, quamuis huc atque illuc quærentes quẽ deuorent diffundantur, à poteſtate tamen diuina non egrediuntur, ne tantùm noceant, quantum malitioſè cõtendunt. Nam quomodo ſanctorum virtus tanta tolerare poſſet, ſi ſuperna diſpenſatio pio moderamine nequitiam dæmonum non refrenaret? Et licet diabolus tentationem iuſtis ſemper inferre cupiat, tamen ſi à Deo poteſtatem nõ acceperit, nullaten⁹ adipiſci poteſt quod appetit. Vnde & omnis voluntas diaboli iniuſta eſt, & tamen permittente Deo omnis poteſtas iuſta. Ex ſe enim tenta-

tentare quoslibet iniustè appetit, sed eos qui tentandi sunt, & prout tentandi sunt, non nisi tentari Deus iustè permittit. Vnde etiam in libris Regum de diabolo scriptum est: quia spiritus Domini malus irruebat in Saul. Vbi iustè quæritur, si Domini, cur malus? Si malus, cur Domini dicatur? Sed duobus verbis comprehēsa est & Dei potestas iusta, & diaboli voluntas iniusta. Nam spiritus malus per nequissimam voluntatem: & idē spiritus Domini per acceptam iustissimam potestatem.

Diabolus non est immissor, sed incentor potius vitiorum. Neque enim alibi concupiscentiæ fomenta succendit, nisi vbi prius prauæ cogitationis delectationes aspexerit: quæ si à nobis spernuntur, sine dubio ille cōfusus abscedit: statimque frangūtur iacula concupiscentiæ eius, contemptæq; iacent, & sine luce faces illius. 5.

Solicitè hostis insidias intelligere pariter & cauere Dei seruum oportet, sicque innocētia vitæ existere simplicem: vt tamē oporteat cum simplicitate esse prudentem. Qui prudentiam simplicitati non miscet, iuxta Prophetam columba est seducta non habens cor. Sed ideo colūba, quia simplex: ideo autem cor nō habēs, quia ignara prudētiæ est. 6.

Sæpe

7. Sæpe fraus ſathanæ ſanctorum cordibus aperitur, quando per ſpeciẽ boni Angelum ſe ſimulans lucis: dum nititur electos decipere, detegitur atque contemnitur. Sic & verba fallacis doctrinæ Deus ſanctos ſuos facit intelligere, quatenus diabolicum errorem interius cognoſcant, ac ſolicitè caueant.

8. Diſcretio ſanctorum tanta eſſe debet, vt inter bonum & malum præditi ratione dijudicent, ne eos diabolus per ſpeciem boni fallat. Hæc eſt enim percunctatio Ioſue dicentis: Noſter es, an aduerſariorum? Propter hoc & Hieremiæ dicitur: Si ſeparaueris precioſum à vili, quaſi os meũ eris. Tunc enim bene de ſe iudicãt ſancti, quãdo ab eis Deus fallacia dæmonum tentamenta facit intelligi.

9. Multi decipiũtur à diabolo, & ignorãt ſe eſſe deceptos, Oſeæ Prophtæ teſtimonio declarante: Comederunt, inquit, alieni robur eius, & ipſe ignorauit. Alieni namque maligni ſpiritus ſignificantur, qui virtutes mentis comedunt, ſed hoc corda negligentium non intelligunt.

10. Tanquam inermis diabolus vincitur, quando de aperta iniquitate hominem deprauare conatur. Armatus verò tunc incedit, dum per ſpeciem ſanctita

tis

tis & virtutis ea quæ ſancta ſunt, deſtruit: ſed tanquam ſint virtutes, quæ ſunt vitia ſectatur ac diligit.

In oculis carnaliũ diabolus terribilis 11.
eſt, in electorũ oculis, terror eius vilis eſt. Ab incredulis vt leo timetur: à fortibus in fide vt vermis contẽnitur, atq; ad momentum oſtenſus repellitur.

Qui ſuggeſtiones diaboli non recipit, 12.
in eius inſidias minimè tranſit. Nã facilè in conſequenti opere repellitur, ſi prima oblectamenta illius reſpuantur. Diabolus enim ſerpens eſt lubricus, cuius ſi capiti, id eſt, primæ ſuggeſtioni non reſiſtitur, totus in interna cordis dum non ſentitur, illabitur.

Tentationum diabolicarum initia 13.
fragilia ſunt, quæ ſi non caueantur, ſed per vſum in conſuetudinem tranſeant, in nouiſsimis fortiter conualeſcunt: ita vt aut nunquam aut cum difficultate vincantur.

Cùm in tota vita diabolus homi- 14.
nẽ præuaricari cupiat, amplius tamen in fine molitur decipere. Hinc eſt quòd in principio contra protoplaſtum ſerpenti eſt dictum: Et tu inſidiaberis calcaneo eius: quia nimirum hominem quem diabolus in curſu præteritæ vitę non decepit, in nouiſsimis ſupplantare diſponit. Proinde quamuis quiſque ſit iuſtus,

iuſtus, nũquam neceſſe eſt vt ſit in hac vita ſecurus: ſed ſemper humilis caueat, ſemperq́ue ne in fine corruat, ſolicitus perhorreſcat.

15. Diabolus ſuis fautoribus blanditur, Dei verò ſeruis molitur tentamẽta contraria, exemplo Domini, qui ſe poſt baptiſmum paſſus eſt à diabolo tentari.

16. Diabolus ſanctos omnes non tenendo poſsidet, ſed tentando perſequitur. Nam quia non in eis intrinſecus regnat, cõtra eos extrinſecus pugnat. Et qui intrinſecus amiſit dominium, exterius commouet bellum.

17. Tunc cõtra eum quem poſsidet diabolus acrius ſæuit, quãdo ſe virtute diuina ab eo expellendum cognoſcit. Vnde immundus ſpiritus tunc diſcerpſit grauius puerũ in quo habitabat, quando ad Chriſti imperium exire ab eo coactus eſt. Quod factum & ad Iob verba reſpicit, vbi in nouiſsimis Vehemoth caudam ſuam quaſi cedrus aſtringit.

18. Plus cõtra eos diabolus diuerſis tentationibus inſiſtit, qui poſſunt & alijs ſua vtilitate prodeſſe: vt dum illi impediuntur, non proficiant, qui docendi ſunt.

19. Malignus ſpiritus hoc quod intra nos mundare cupimus, ſine intermiſ-
ſione

ſione tentat iterum ſordidare. Sancti autem eorum inſidias præſago ſpiritu præcognoſcunt, & quicquid in ſemetipſis terrenum ſentiunt, indeſinẽter operibus ſanctis atque virtuoſis exhauriunt, vt de intimis puri inueniantur.

Eodẽ blandimento decipiuntur nũc 20.
per diabolum homines, quo protoplaſti in paradiſo ſunt decepti. Multis enim vitiorum præſtigijs mentes reprobrum tentando deludit. Nunc enim promiſsis decipit, nunc rebus tranſitorijs quaſi neceſſarijs illicit: nunc etiam ipſa inferni ſupplicia, quaſi leuia et tranſitoria ſuggerit: quatenus miſerorum corda in cupiditatem laſciuiamq; diſſoluat, ſecumque ad tartara ducat.

Argumenta machinationum mala- 21.
rumque cogitationum ſemina, quæ in cordibus hominum diabolus fundit: ita ſepe vndique captam implicãt mentem, vt ex qua parte euadere quiſq; tentauerit, ſine periculo exire non poſsit: veluti ſi iures hoc facere, quod ſi feceris pecces: ſi nõ feceris: reus periurij ſis. In tanto ergo mali diſcrimine vt euadendi aditus pateat, minora potius eligenda ſunt, vt maiora vitentur.

Diabolus quando decipere quen- 22.
quam quærit, prius naturam vniuſcuiuſque intendit, & inde ſe applicat, vnde

de aptum hominem ad peccãdum inſpexerit.

23. Ex ea parte diabolus homines tẽtat, qua eos pro exereſcente humore facilè inclinari ad vitia conſpicit: vt ſecũdum humoris conſperſionẽ adhibeat & tentationem. Lege Balaam qui in figura diaboli contra populum Dei, & ex ea parte præcipit pernicioſos prætendere laqueos, ex qua ſenſit eos facilius eſſe lapſuros. Nam & qui aquam alicubi deducit, non eam per aliam partẽ mittit, niſi vbi impetum eius intenderit.

24. Nullus culpam non exiſtimet quam ex conſperſione propria ſuſtinet: ſed quantum valet contra id quod tolerat, pugnet. Nam ſi conſperſioni ceditur, tentationi vel vitio nequaquam reſiſtitur.

25. Ideo diabolus in ſacris eloquijs Vehemoth, id eſt, animal dicitur: quia de cœlis lapſus ad terras cecidit, iuxta Pſalmiſtã, iumentis inſipientibus comparatus. Ideo Leuiathan, id eſt, ſerpens de aquis dicitur: quia in huius ſeculi mari volubili verſatur aſtutia. Auis verò propterea nominatur, quia per ſuperbiam ad alta ſuſtollitur. Et rectè his tribus vocabulis appellatur, quia pro ſuo merito aërem quaſi auis pro carcere meruit: Vehemoth terram, quia vt ani-

animal brutum in îmis delectatur: Serpens, eo quòd in huius seculi mari insana iactetur fluctuatione. Exinde enim quòd per membra sua diabolus operatur, sortitur vocabula: ita vt quod singuli agunt incitante illo, ipse nominetur ex eo. Quem enim non decipit diabolus? vnde animal est, hoc est, per carnis luxuriam tentat: vnde serpens est, hoc est cupiditatis ac nocendi malitia. Quem autem nec sic decipit, insidiatur ei, vnde auis est: hoc est superbiæ ruina. Vndique enim dolos præparat, quousque inueniat viam, per quam incautum decipiat.

Aliud est intrare mẽtem cuiusquam 26.
diabolum, aliud verò inhabitare. Nam & in cordibus sanctorum diabolus ingreditur, dum malam suggestionẽ insinuat: sed non habitat in eis, quia in suo corpore, non in eos transducit. Qui verò in corpore eius sunt, ipsos inhabitat, quia ipsi sunt templum eius. Et si subrêpat mentibus electorum diabolus, non autẽ in eis requiescit, sicut in cordibus reproborum: nã calore fidei mox excitatur vt exeat ab eis.

Nonnulli quos iam auido ore diabo 27.
lus deuorarat, rursus diuini iudicij occulta miseratione ab eius ore eripiuntur, & saluti restituuntur. Nam sæpe

multos quos antiquus hoſtis luxuriæ voragine immerſos tenuit, potentia diuina per pœnitentiam ab eius faucibus traxit.

28. Quomodo bonorum interitũ Propheta electam dicit eſſe diaboli eſcam, dum alibi ſcriptum ſit de illo: Fœnum ſicut bos comedet? Niſi quòd in oculis Dei fœnum ſunt, qui electus cibus ſecundum homines eſſe videntur. Ac per hæc qui de bonorum numero pereunt, apud homines electi, apud Deum fœnum exiſtunt.

29. Eum diabolus iam deglutiſſe dicitur, quem iam perfecto ſcelere deuoraſſe videtur. Eum verò quem non deglutiuit operis perfectione, ſed tentationum illecebris mordet vt deuoret, adhuc quaſi in maxilla mandit. Vnde & Paulus habet ſtimulos carnis quibus humilietur, non habet peccandi perfectionem qua deglutiatur.

30. Os diaboli verba eius ſunt. Verba verò eius inſpirationis occultę ſunt, quibus corda hominum alloquens occultis vrit cupiditatibus.

31. Quidam ob incorrigibilem iniquitatem, quia ſpontè non corriguntur, immundis ſpiritibus * vexandi traduntur: vt arripiendi eos dæmones corporaliter habeant poteſtatem, terroribuſque

*vorandi

que

que eorum afflicti humilientur, pœniteant & saluentur. Sicut & Apostolus Corinthijs scribens dicit: Tradere huiusmodi hominem sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini. Vtilè est enim quosdam peccantes vt in anima saluentur, sathanæ corporaliter deputari: quatenus ex præsenti correptione futurum iudicium timeāt, & de cętero delinquere caueant. Quidam autem potestate dæmonum ad emendationem deputātur: quidam verò despecti ad solam perditionē traduntur.

Nunquam cessat diabolus aduersus hominem iustum. Aut enim tribulationes cordis illi exaggerat, aut dolores corporis suscitat. Hinc est quòd Apostolus ait: Datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus sathanæ, qui me colaphiset. 32.

Sæpe mentē iusti varijs vexationum doloribus vis dæmonum cruciat: vnde & interdum vsq; ad desperationis angustiam coarctatur. Permanēti autem in Dei amore animæ, & ipsa talis angustia ad meritum proficit. Nam siue in animo siue in corpore per instinctum immundorum spirituum quælibet aduersa iustus patiatur, ex Dei vtiq; permissu id patitur. Quod si hoc ipsum ad 33.

Dei gloriam humilis referat, & dicat quòd pro corporis paſsione Iob dixit: Si bona ſuſcepimus de manu Domini, mala autē quare non ſuſtineamus? Iſte qui ſic loquitur, non ſeparatur à Deo, ſed coniungitur, quamlibet atroci angustia torqueatur.

34. Multa iuſtus aduerſa in anima patitur inſtigatione dæmonum, ſed talibus tentamentis perire à vita æterna nō poteſt: quia pius Dominus ad damnationem culpæ non reputat, quòd de ſuæ maieſtatis permiſſu, nolēs qui patitur, portat. Nam ibi peccamus, vbi cupiditate vel voluntate deflectimus. Vbi verò violēter adijcimur, & ſi facinus aut flagitium non eſt: miſeria tamē & pro flagitio & facinore eſt. Sed qui Deum pro irrogata laudat miſeria, commiſſo proculdubiò caret facinore.

De Tentamentis ſomniorum.

CAP. VI.

1. PLerunque dæmones in noctibus occurrētes humanos ſenſus per viſiones conturbant, vt formidulos & timidos faciāt. Aliquoties etiam ex deſperatione peccatorum mentem conuerſi per ſoporem conturbant, horrida que gehennę ſupplicia * immittunt. Nonnunquam autem & aperta impugnatione graſſantes, humana corpora

*minātur

ver-

verberant: quòd tamen Deo permittente malis fit ad vindictam, iustis ad tolerantiæ gloriam.

Plerunq; immũdi spiritus eos quos incumbere in seculi amore cõspiciunt, dormientes quadam vana spei prosperitate illudunt. Quosdã verò quos formidare aliqua aduersa præsentiunt, dormientes inani terrore concutiunt. Sicque miserorum corda varijs illusionibus intentantes modò vana prosperitate demulcent, modò inani formidine terrent. 2.

Qui autem nullis aut raris conscij sunt delictis, aut nũquam aut raro terroribus fatigantur nocturnis, sed pacato somno quiescentes: interdum etiam per soporem quædam arcana & mystica contuentur ac vidẽt. Qui verò corda sua grauioribus vitijs polluerunt, conscientiæ pauore illusi, species tremendas aspiciunt. Fallax enim imago mentes miserorum diuersis illudit imaginibus: & quos vigilantes in vitia traxit, dormientes fatigat, vt nunquã securos requiescere finat. 3.

Nonnunquam etiam electorũ mentes horrendis imaginibus somniorum spiritus immundi terrificare conantur: & quos vigilantes vitijs tẽtant nec superant, acriter dormientes impugnãt. 4.

5. Sancti autem & si ad momentũ huiusmodi visionibus cõmoueãtur: mox tamen euigilantes illusionum vanitates despiciunt, intẽtionemq́ue suam protinus ad Deum conuertunt.

6. Diuersę sunt qualitates somniorum. Quędam enim ex saturitate seu inanitione occurrunt, quæ etiam per experientiam nota sunt: quædam verò ex propria cogitatione oriuntur. Nam sæpe quæ in die cogitamus, in noctibus recognoscimus.

7. Nonnullę autem visiones spirituum immundorum fiunt illusione, Salomone probante: Multos, inquit, errare fecerunt somnia & illusiones vanæ. Porro quædam iusto fiunt modo, id est, supernæ reuelationis mysterio, sicut legitur in lege de Ioseph filio Iacob: qui per somnia fratribus præferendus prędicitur. Vel sicut in Euangelio de Ioseph sponso Mariæ: qui vt fugeret cum puero in Aegyptum somnio admonetur. Nonnunquam etiam & permixtè accidunt visiones, id est cogitatione simul & illusione: atque item cogitatione & reuelatione, Daniele dicente, Tu, inquit, rex cogitare cœpisti in stratu tuo quid esset futurũ post hæc, & qui reuelat mysteria ostendit tibi quæ futura sunt. * Et inde sæpè ea in quibus co-

*Etenim

cogitationum nostrarum sensum porrigimus, quodam mentis excessu reuelantur, dum requiescimus.

Quamuis nonnulla vera sint somnia, facilè tamen credi eis non opus est: quia diuersis imaginationum qualitatibus oriuntur, & vnde veniant rarò considceratur. Tam facilè igitur somnijs fides adhibenda non est, ne fortè sathanas in Angelum lucis se transformans quemlibet incautum fallat, & aliqua erroris fraude decipiat. 8.

Nonnunquam dæmones deceptoria fraude ita quosdam curiosos obseruant, eisque illudunt, vt quædam somnia non aliter eueniant quàm ostenduntur. Vt enim in multis fallant, interdum & vera pronunciãt. Sed quamuis ita accidant, contemnenda sunt, ne fortè de illusione procedant, recolẽtes testimonium scripturæ dicentis: Si dixerint vobis, & ita euenerit, non credatis. 9.

Somnia similia sunt augurijs, & qui ea intendunt reuera augurari noscuntur. Nõ esse vera somnia quæ cogitans animus die noctuque sibi imaginatur. Mentes enim nostræ nonnunquam ipsæ sibi somnia fingunt. 10.

Sæpe dum priora mala per tristem memoriam ad mentem reducũtur, per 11.

hæc gehennæ vindictam in nobisipsis recolendo imaginamur. Huiusmodi mentis imaginationes, quæ aut de præteritis admissis, aut de futuris supplicijs memoria vigilantibus fiunt: & per visiones somniaque occurrunt, cogitationum mentes concutiunt. Nam vna vi memoriæ fiunt vtraque siue vigilantibus siue dormientibus nobis.

12. Tenui admonitione, horribili fauore etiam per quietem concutimur: & quàm grauia sunt quæ commisimus, & quàm dura quę pertimescimus, mentis aspectu etiam in somnio contemplamur.

13. Non esse peccatum quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur: sed tunc esse peccatum, si antequam illudamur cogitationis affectibus præueniamur. Luxuriæ quippe imagines quas in veritate gessimus, sæpe dormientibus in anima apparent: sed innoxiè, si non concupiscendo occurrant.

14. Qui nocturna illusione polluitur, quamuis etsi extra memoriã turpium cogitationum sese persentiat inquinatum: tamen hoc vt tentaretur culpæ suæ tribuat, suamque immunditiam statim fletibus tergat.

De Oratione.

CAP. VII.

HOc eſt remediũ eius qui vitiorum tentamentis æſtuat, vt quotiens quolibet tangitur vitio, toties ad orationem ſe conuertat: quia frequens oratio, vitiorum impugnationem extinguit. 1.

2. Tam perſeueranter intendere oportet animum noſtrum orando atq; pſallendo, quouſq; importunas deſideriorũm carnalium ſuggeſtiones quæ noſtris obſtrepũt ſenſibus, fortiſsima intentione ſuperemus: ac tãdiu inſiſtere, quouſque perſiſtendo vincamus. Nam negligētes orationes, nec ab ipſo homine impetrare valent quod volunt.

3. Quando quiſque orat, ſanctum ad ſe ſpiritũ aduocat. At vbi aduenerit, confeſtim tentamenta dæmonum, qui ſe mentibus humanis immergunt, preſentiam eius ferre non ſuſtinentes effugiunt.

4. Oratio cordis eſt, nõ labiorum. Neque enim verba deprecantis Deus intendit, ſed orantis cor aſpicit. Quòd ſi tacitè cor oret, & vox ſileat: quãuis homines lateat, Deum latere non poteſt; qui conſcientiæ præſens eſt. Melius eſt autem cum ſilentio orare corde ſine ſono vocis, quàm ſolis verbis, ſine intui-

tuitu mentis.

5. Nunquam est sine gemitu orãdum: nam peccatorum recordatio, mœrorem gignit. Dum enim oramus, ad memoriam culpam reducimus, & magis reos nos tunc esse cognoscimus. Ideoque cùm Deo assistimus, gemere & flere debemus: reminiscentes quàm grauia sunt scelera quæ cõmisimus, quamque dira inferni supplicia quæ timemus.

6. Mens qualem se in oratione offert, talem post orationẽ se conseruet. Nam nihil proficit oratio, si denuo committitur, vnde iam iterum venia postuletur. Ille enim precis desideratum effectum sine dubio percipit, qui quod orando ablui postulat, delinquendo non iterat.

7. Mens nostra cœlestis est, & tunc orando Deum bene contẽplatur, quando nullis terrenis curis aut erroribus impeditur. Apta est enim ad bonum in sua natura, in aliena verò turbatur.

8. Pura est oratio quam in suo tempore seculi non interueniunt curæ: longè autem est à Deo animus, qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. Tunc ergo veraciter oramus, quando aliũde non cogitamus. Sed valde pauci sunt qui tales orationes habeant.

beant. Et licet in quibuſdam ſint, diffi cilè tamen eſt vt ſemper ſint.

Mens quæ ante orationem vacans à Deo in illicitis cogitationibus occupatur, dum in orationem venerit, confeſtim illi imagines rerum, quas nuper cogitauit occurrunt, aditumq́ue precis obſtruunt: ne ſe mens libera ad cœleſte deſiderium erigat. 9.

Purgandus eſt primum animus atq; à temporalium rerum cogitationibus ſegregandus, vt pura acies cordis ad Deũ verè et ſimpliciter dirigatur. Nam reuera tunc impetranda diuina munera credimus: quando ſimplici affectu aſsiſtimus, cùm oramus. 10.

Multis modis interrũpitur orationis intentio, dum ſe per incuriam vana mundi ingerunt in cuiuſcunque orantis animo. Tunc autem magis diabolus cogitationes curarum ſecularium humanis mentibus ingerit: quando orantem aſpexerit. 11.

Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare quis valeat poſtulata: hoc eſt, ſi aut quiſque adhuc mala committit: aut ſi delinquenti ſibi debita non dimittit. Quod geminum malum dum quiſque à ſemetipſo abſterſerit, protinus ſecurus ſtudio orationis incũbit: & ad ea quæ impetrare precibus cupit, 12.

mentem liberè erigit.

23. Qui læditur non desistat orare pro se lædentibus: alioquin iuxta Domini sententiam peccat, qui pro inimicis non orat.

24. Sicut nullũ proficit in vulnere medicamentum, si adhuc ferrum in eo sit: ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente, vel odium manet in pectore..

Similitudo.

25. Tantus debet esse orãtis erga Deum affectus, vt non desperet precis effectũ. Inaniter autẽ oramus, si spei fiduciam nõ habemus. Petat ergo vt Apostolus ait, vnusquisque in fide nihil dubitans: nam qui dubitat, similis est vndæ maris, quæ à vento fertur atque dispergitur.

26. Diffidentia nascitur impetrãdi orata, si se adhuc animus sentiat circa peccandi affectionem versari. Non enim potest habere precis certam fiduciam, qui adhuc in præceptis Dei pigritat, & peccandi recordatione delectatur.

27. Qui à præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat accipere non meretur: nec impetrat ab illo bonũ quod poscit, cuius legi non obêdit. Si enim id quod Deus præcipit facim⁹, id quod petimus sine dubio obtinemus. Nam sicut scriptum est: Qui auertit aurem suam

ſuam ne audiat legem, oratio eius exe-
crabilis erit.
Multum apud Deum vtraq; ſibi ne- 28.
ceſſario commendâtur, vt oratione o-
peratio, & opere fulciatur oratio. Vn-
de etiā Hieremias ait: Leuemus corda
noſtra cum manibus ad Deum. Cor e-
nim cū manibus leuat, qui orationem
cum opere ſubleuat. Nam quicunque
orat, & non operatur, cor leuat, et ma-
nus nō leuat. Quiſquis verò operatur,
& non orat: leuat manus & cor nō le-
uat. Sed quia operari neceſſe eſt & ora-
re, bene iuxta Prophetam vtrumq; di-
ctum eſt: Leuemus corda noſtra cum
manibus ad Dominum, ne de negligen
tia mandatorum corde reprehēdamur,
dū ſalutē noſtrā obtinere aut ſola ora-
tione, aut ſola operatione cōtendimus.
Poſtquam bonum opus agimus, la- 29.
chrymæ orationum fundantur, vt me-
ritū actionis, humilitas impetret precis.
Culpabiliter manus ad Deum ex- 30.
panditur, qui facta ſua orando iactan-
ter prodit, ſicut Phariſæus in tēplo ia-
ctanter orabat, ſeſeque magis quàm
Deum de operibus iuſtis laudari vo-
lebat.
Quorundam oratio in peccatū con- 31.
uertitur, ſicut de Iuda proditore ſcri-
bitur. Qui enim iactanter ōrat, laudem

appetendo humanam, non solùm eius oratio non delet peccatum, sed etiã ipsa vertitur in peccatum. Sicut Iudæi & Hæretici, qui licet ieiunare et orare videantur, eorum tamen oratio non delet peccatum: nec ad purgationis proficit meritum, sed mutatur potius in peccatum.

32. Ideo interdum oratio electorum in pressuris eorũ differtur, vt impiorum peruersitas augeatur. Verùm dum iusti temporaliter audiuntur, pro eorum fit salute, qui eos affligunt: vt dum illis temporali remedio subuenitur, prauorum oculi ad conuersionem aperiãtur. Vnde & trium puerorũ frigidus ignis fuit, vt Nabuchodonosor Deũ verum agnosceret. Sicut & Propheta in Psalmis ait; Propter inimicos meos eripe me.

33. Proinde tardius exaudiuntur quorundam orationes, vt dum differuntur, fortius excitati maioribus præmijs cumulentur: exemplo pruinarum & repressione messium, in quibus quantò tardius sata semina exeunt, tãtò ad frugem cumulatius crescunt.

34. Quoties orantes non citò exaudimur, nostra nobis facta in oculis proponamus: vt hoc ipsum quod differtur, diuinæ reputetur iustitiæ, & no-

nostræ culpæ.

Interdum quòd perseueranter orantes non citò exaudimur, vtilitatis nostræ est, non aduersitatis. Sæpe enim multos Deus non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad salutem. 35.

Multi orantes non exaudiũtur, quia prouidendo illis Deus meliora quã petunt reseruat: sicut cõtingere solet paruulis, qui ne in scholis vapulent, Deum exorant: sed nõ datur illis postulationis effectus, quia impeditur talis auditio ad profectum. Non aliter quibusdam contingit electis. Deprecantur enim Deum pro nonnullis vitæ huius commodis vel aduersis. Prouidentia verò diuina temporaliter eorum desiderio consulit: quia meliora illis in æternum promittit. 36.

Oratio priuatis locis opportunius funditur, magisque obtentu impetrat, dum Deo tantum teste depromitur. 37.

Proprium autem hypocritarum est offerre se in oratione videntibus, quorum fructus est, non Deo placere, sed gloriam ab hominibus comparare. 38.

Non in multiloquio exaudiũtur homines à Deo, quasi plurimis eum verbis conentur inflectere. Neque enim cõciliat eum multiplex orantis sermo, sed pura synceraque orantis intentio. 39.

Bo-

40. Bonum eſt corde ſemper orare, bonum etiam & ſono vocis Deum ſpiritualibus hymnis glorificare. Nihil eſt ſola voce canere, ſine cordis intẽtione: ſed ſicut ait Apoſtolus: Cantantes in cordibus veſtris, hoc eſt nõ ſolũ voce, ſed & corde pſallentes. Vnde & alibi: Pſallam ſpiritu, pſallam & mente.

41. Sicut orationibus regimur, ita pſalmorum ſtudijs delectamur. Pſallendi enim vtilitas triſtia corda conſolatur, gratiores mentes facit, faſtidioſos oblectat, inertes exuſcitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quamuis dura ſint carnalium corda, ſtatim vt pſalmi dulcedo inſonuerit, ad affectum pietatis animum eorum inflectit.

42. Dum Chriſtianum non vocis modulatio, ſed tantum verba diuina, quæ ibi dicuntur debeant commouere: neſcio tamen quo pacto modulatione canentis maior naſcitur compunctio cordis. Multi enim reperiũtur, qui cantus ſuauitate commoti ſua crimina plangunt: atque ex ea parte magis flectuntur ad lachrymas, ex qua pſallentis inſonuerit dulcedo ſuauiſsima.

43. Oratio in præſenti tantùm vita prò remedio peccatorum effunditur: pſalmorum autem decantatio perpetuam Dei laudem demonſtrat in gloriã ſempiter-

piternam, ſicut ſcriptum eſt: Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Cuius operis miniſterium quicunque fideliter intentaque mente exequitur, quodammodo Angelis ſociatur.

De Lectione.

CAP. VIII.

ORationibus mundamur, lectionibus inſtruimur: vtrumque bonum eſt, ſi liceat: ſi nō liceat, melius eſt orare quàm legere. 1.

Qui vult cum Deo ſemper eſſe, frequenter debet orare, frequenter & legere. Nam cùm oramus, cum Deo loquimur: cùm verò legimus, Deus nobiſcum loquitur. 2.

Omnis profectus ex lectione & meditatione procedit. Quæ enim neſcimus, lectione diſcimus: quæ autem didicimus, meditationibus conſeruamus. 3.

Geminum confert donū lectio ſanctarum ſcripturarum: ſiue quia intellectum mentis erudit, ſeu quòd à mundi vanitatibus abſtractum hominem ad amorem Dei perducit. Excitati enim ſæpe illius ſermone, ſubtrahimur à deſiderio vitæ mundanę, atque accenſi in amore ſapientiæ: tantò vana ſpes mortalitatis huius nobis vileſcit, quantò am- 4.

amplius legendo ſpes æterna claruerit.

5. Geminum eſt lectionis ſtudium: primum, quomodo ſcripturæ intelligantur: ſecundum, qua vtilitate vel dignitate dicantur. Erit enim antea quiſque promptus ad intelligendum quę legit, deinde conſequenter idoneus ad proferendum quæ didicit.

6. Lector ſtrenuus potius ad agendum quæ legit, quàm ad ſciendũ erit promptiſsimus. Minor enim pœna eſt, neſcire quid appetas: quàm ea quæ noueris, non implere. Sicut enim legendo ſcire concupiſcimus: ſic ſciẽdo recta quæ didicimus implere debemus.

7. Lex Dei & præmium habet, & pœnam legentibus eam. Præmium his qui eam bene viuendo cuſtodiunt: pœnam verò eis qui eam malè viuendo contemnunt.

8. Omnis qui à præceptis Dei diſcedit opere, quoties eadem Dei præcepta legere vel audire potuerit, corde ſuo reprehenſus confunditur: quia id quod non agit memoratur, & teſte conſcientia interius accuſatur. Vnde & Dauid Propheta deprecatur, dicens: Tũc non confundar, dũ reſpicio in omnia mandata tua. Grauiter namque vnuſquiſq; confunditur, quando mandata Dei vel legendo, vel audiendo reſpicit, quæ viuendo

nendo contemnit. Corde enim reprehenditur, dum mandatorum meditatione docetur: quia non impleuit opere, quod diuina didicit iuſsione.

De Aſsiduitate legendi.

CAP. IX.

NEmo poteſt ſenſum ſcripturæ ſacræ cognoſcere, niſi legendi familiaritate, ſicut eſt ſcriptum: Ama illam & exaltabit te: glorificaberis ab ea, cũ eam fueris amplexatus. 1.

Quantò quiſque magis in ſacris eloquijs aſsiduus fuerit, tantò ex eis vberiorem intelligẽtiam capit: ſicut terra, quæ quantò amplius excolitur, tantò vberius fructificat. 2.

Quantò amplius ad quamlibet artem homo conſcendit, tantò magis ad hominem ars ipſa deſcendit, ſicut in lege ſcribitur: Moyſes aſcendit in montem, & Dominus deſcendit. 3.

Verum eſt de otio ſpiritali, quòd ille tantum ſecreta diuinorum ſcrutatur mandatorum: qui ab actione terrenæ curæ euacuauerit animum, & ſedula familiaritate ſcripturis ſanctis inhæſerit. 4.
Nam ſicut cæcus & videns poteſt quidem vterque ambulare, ſed non ſimili libertate, dum cæcus pergens quo non videt, offendat: videns verò offendicula cauet, & quò ſit pergẽdũ agnoſcat: Similitudo.

ſcat: Sic & qui nubilo terrenę curæ fuſcatur, ſi tentet Dei ſcrutari myſteria, non valet: quia caligine curarum non videt. Quòd illè tantundem efficere valet, qui ſeſe de exterioribus ſeculi curis abſtrahit, & totum in ſe in ſcripturarum meditatione defigit.

5. Quidam habent intelligentiæ ingenium, ſed negligunt lectionis ſtudium: & quod legendo ſcire potuerunt, negligendo contemnunt. Quidam verò amorem ſciendi habent, ſed tarditate ſenſus præpediuntur: qui tamen aſsidua lectione capiunt quod ingenioſi per deſidiam non nouerunt.

6. Ingenium tardius etſi non per naturam; per aſsiduitatem tamen lectionis augmentatur. Nam quamuis ſenſus hebetudo ſit, frequens tamen lectio intelligentiam adhibet.

7. Sicut qui tardus eſt ad capiendum, pro intentione tamen boni ſtudij premium percipit: ita qui præſtitum ſibi ex Deo ingenium intelligentiæ negligit, condemnatione reus exiſtit: quia donū quod accepit deſpicit, & per deſidiam delinquit.

Similitudo.

8. Quidam Dei iudicio donum ſcientiæ quod negligunt, accipiunt: vt durius de rebus creditis puniantur. Tardiores autem ideo quod ſcire cupiunt diffi-

difficulter inueniunt, vt pro maximo exercitio laboris, maximum præmium habeant retributionis.

De Doctrina sine Gratia.

CAP. X.

DOctrina sine adiuuante Dei gratia, quamuis infundatur auribus, ad cor nunquã descendit: foris quidem perstrepit, sed interius nihil proficit. Tunc autem Dei sermo infusus auribus ad cordis intima peruenit, quando Dei gratia mentem interius vt intelligat tangit. 1.

Sicut enim quosdam flamma charitatis suæ Deus illuminat, vt vitaliter sapiant: ita quosdam frigidos torpentesque deserit, vt sine sensu persistant. 2.

Plerique acumine intelligendi viuaces existunt, sed loquendi inopia anguftantur. Quidam verò in vtrisque pollent: quia & sciendi copiam & dicendi efficaciam habent. 3.

De superbis Lectoribus.

CAP. XI.

PLerique scientia accepta scripturarum, non ad Dei gloriam, sed ad suam laudem vtuntur: dum * & ipsa scientia extolluntur, & ibi peccant, vbi peccata mundare debuerant. 1.

*ex

Nunquam consequuntur legendo perfectam scientiam arrogantes. Nam quam- 2.

quamuis ſapientes in ſuperficie videan tur, medullitùs tamen veritatis arcana non tangunt: quia ſuperbiæ nube præpediuntur. Sēper enim ſuperbi legunt, quærunt, & nunquam inueniunt.

3. Diuinæ legis penetralia humilibus & bene ad Deum intrantibus patent: prauis autem atque ſuperbis clauduntur. Nam quamuis diuina eloquia in lectione arrogantibus ſint aperta, in myſterio tamen clauſa ſunt atque occulta.

4. Dum ſermo Dei fidelibus lux ſit, reprobis autem ac ſuperbis quodammodo tenebreſcit: & vnde illi illuminantur, inde iſti excæcantur.

De carnalibus lectoribus & hæreticis.

CAP. XII.

1. NEquaquam legem intelligit, qui carnaliter verba legis percipit: ſed is qui eam ſenſu interioris intelligentiæ proſpicit. Nam qui ad literam legis intendunt, eius occulta penetrare non poſſunt.

2. Multi enim non intelligendo ſpiritaliter ſcripturas, nec eas rectè ſentiendo in hæreſim deuoluti ſunt, atque in multis erroribus defluxerunt.

3. In ſolis fidelibus religata eſt lex, teſtante Domino per prophetam: Signa teſti-

teſtimonium, ſigna legem in diſcipulis meis, ne eam aut Iudæus intelligat, aut hæreticus, quia non eſt Chriſti diſcipulus. Vnitatem quippe pacis quam Chriſtus docuit non ſequũtur, de qua idem Dominus dicit: In hoc cognoſcẽt omnes, quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem inter vos habueritis.

Scripturas hæretici ſano ſenſu non 4.
ſapiunt, ſed eas ad errorem prauæ intelligentiæ ducunt: neque ſemetipſos earum ſenſibus ſubdunt, ſed eas peruersè ad errorem proprium pertrahunt.

Doctores errorũ prauis perſuaſioni- 5.
bus ita per argumenta fraudulentiæ illigant auditores ſuos, vt eos quaſi in labyrinthum implicent, à quo exire vix valent.

Tanta eſt hæreticorum calliditas, vt 6.
falſa veris, malaque bonis permiſceãt: ſalutaribusque rebus plerunq; erroris ſui virus interſerunt, quò facilius poſſint prauitatem peruerſi dogmatis ſub ſpecie perſuadere veritatis.

Plerunque ſub nomine catholicorũ 7.
doctorum hæretici ſua dicta conſcribunt, vt indubitanter lecta credantur. Nonnunquam etiã blaſphemias ſuas latenti dolo in libris noſtrorũ doctorum inſerunt, doctrinamque veram adulterando corrumpunt; ſcilicet vel adij-

Veluti quõdam Origenis ſcripta hę reticorũ verſutia deprauata.

ta noſcun adijciendo quæ impia ſunt, vel aufe-
tur. rendo quæ pia ſunt.

8. Cautè meditanda cautoque ſenſu probanda ſunt, quæ leguntur, vt iuxta Apoſtolica monita & teneamus quæ recta ſunt, & refutemus quæ contraria veritati exiſtunt: ſicq; in bonis inſtruamur, vt à malis illæſi permaneamus.

De Libris gentilium.

CAP. XIII.

1. POëtæ ideo in libris ſuis Venerem impudicam, Martemque adulterum, Deũ appellare voluerunt, vt perſuaderent mentibus hominum quaſi Deum imitari malum: vt dum libidinoſa perſuaſione eorum flagitia confidenter committunt, non quaſi homines peritos, ſed quaſi cœleſtes deos imitari videantur.

2. Ideo prohibetur Chriſtian⁹ figmenta legere poëtarum, quia per oblectamenta inanium fabularum, mentẽ excitant ad incentiua libidinum. Nõ enim ſolùm thura offerendo dæmonibus immolatur, ſed etiam eorum dicta libentius capiendo.

3. Quidam plus meditari delectantur gentilium dicta, propter tumentem & ornatum ſermonem: quàm ſcripturam ſanctã propter eloquium humile. Sed quid prodeſt in mundanis doctrinis pro-

proficere, & inanefcere in diuinis? Caduca fequi figmenta, & cœleftia faftidire myfteria? Cauendi funt igitur tales libri, & propter amorē fanctarum fcripturarum vitandi.

Gentilium dicta exterius verborum eloquentia nitent, interius vacua virtutis fapientia manent. Eloquia autem facra exterius incompta verbis apparent: intrinfecus autem myfteriorum fapientia fulgent. Vnde & Apoftolus: Habemus, inquit, thefaurum iftum in vafis fictilibus. 4.

Sermo quippe Dei occultum habet fulgorem fapientiæ & veritatis, repofitum in verborum vilifsimis vafculis. 5.

Ideo libri fancti fimplici fermone confcripti funt, vt non in fapientia verbi: fed in oftenfione fpiritus homines ad fidem perducerentur. Nam fi dialectici acuminis verfutia, aut rhetoricæ artis eloquentia editi effent, nequaquã putaretur fides Chrifti in Dei virtute, fed in eloquentiæ humanę argumentis confiftere: nec quenquam crederemus ad fidem diuino infpiramine prouocari, fed potius verborum caliditate feduci. 6.

Omnis fecularis doctrina fpumantibus verbis refonans, ac per fe eloquentiæ tumorem attollens per doctrinam 7.

ſimplicem & humilem Chriſti euacuata eſt, ſicut ſcriptũ eſt: Nónne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi?

8. Faſtidioſis atque loquacibus ſcripturæ ſanctæ minus propter ſermonẽ ſimplicem placent. Gentili enim eloquentiæ comparata videtur illis indigna. Quòd ſi animo humili myſteria eius intendant, confeſtim aduertunt quàm excelſa ſunt, quæ in illis deſpiciunt.

9. In lectione non verba, ſed veritas eſt amanda. Sæpe autem reperitur ſimplicitas veridica, & falſitas cõpoſita: quæ hominem ſuis erroribus illicit, & per linguæ ornamenta laqueos dulces aſpergit.

10. Nihil aliud agit amor mũdanæ ſcientiæ, niſi extollere laudibus hominem. Nam quantò maiora fuerint literaturæ ſtudia: tantò animus arrogantiæ faſtu inflatus maiore intumeſcit iactantia. Vnde & bene Pſalmiſta ait: Quia non cognoui literaturam, introibo in potentias Domini.

11. Simplicioribus literis non eſt præponendus fucus grammaticæ artis. Meliores ſunt enim communes literæ, quia ſimpliciores, & ad ſolam humilitatem legentium pertinẽtes: illæ verò nequiores, quia ingerunt hominibus pernicioſam mentis elationem.

Me-

Meliores esse grāmaticos quàm hæreticos. Hæretici enim haustum letiferi succi hominibus persuadendo propinant. Grammaticorum autem doctrina potest etiam proficere ad vitā, dum fuerit ad meliores vsus assumpta. 12.

De Collatione.

CAP. XIIII.

CVm sit vtilis ad instruendum lectio, adhibita tñ collatione maiorem intelligentiam præbet. Melius est enim conferre, quàm legere. 1.

Collatio autem docibilitatem facit. Nā propositis interrogationibus cunctatio rerum excluditur: & sæpe obiectionibus latens veritas approbatur. Quod enim obscurum aut dubium est, conferendo cito perspicitur. 2.

Multum prosunt in collatione figuræ. Res enim quæ minus per se aduertuntur, per comparationem rerum facilè capiuntur. Nam sæpe sub specie alia, spiritales causas scripturæ diuinæ insinuant: & nisi per aliquam euidentem ostensionem, vix apparent occulta legis mysteria. 3.

Sicut instruere solet collatio, ita contentio destruit. Hæc enim relicto sensu veritatis, lites generat, & pugnando verbis etiam in Deum blasphemiā ingerit. Inde & hereses et schismata, qui- 4.

bus ſubuertitur fides, veritas corrumpitur, ſcinditur charitas.

5. Contentioſorum ſtudium non pro veritate, ſed pro appetitu laudis certat: tantaq́ue eſt in his peruerſitas, vt veritati cedere neſciant, ipſamq́ue rectam doctrinam euacuare contendant.

6. In diſputatione infidelium cauenda eſt propoſitionum artificioſa ſubtilitas, quę callidis obiectionibus retia tendit. Ita enim verſutis aſſertionibus prauorum diſputatio innodatur, vt recta eſſe ſimulent, quę peruerſa perſuadent.

7. Lectio memorię auxilio eget. Quod ſi fuerit naturaliter tardior, frequenti tamen meditatione acuitur, ac legendi aſsiduitate colligitur.

8. Sæpe prolixa lectio longitudinis cauſa memoriã legentis obliterat. Quòd ſi breuius ſit, ſubmotoq́ue libro ſententia retractetur in animo: tunc ſine labore legitur, & ea quæ lecta ſunt recolendo memoria minimè excidunt.

9. Acceptabilior eſt ſenſibus lectio tacita, quàm aperta. Amplius enim intellectus inſtruitur, quando vox legentis quieſcit, & ſilentio lingua mouetur. Nam clarè legendo & corpus laſſatur, & vocis acumen obtunditur.

De Contemplatione & Actione.

CAP. XV.

ACtiua vita innocētia est operum bonorum: contemplatiua, speculatio supernorum. Illa communis multorum est: ista verò paucorum. 1.

Actiua vita mundanis rebus bene vtitur, contemplatiua verò mundo renuncians, soli Deo viuere delectatur. 2.

Qui prius in actiua vita proficit, ad contemplationem bene conscendit. Meritò enim in ista sustollitur, qui in illa vtilis inuenitur. 3.

Quicunque adhuc temporalem gloriam aut carnalem affectat cōcupiscentiam, à contemplatione prohibetur, vt positus in actualis vitæ operatione purgetur. In ista enim prius per exercitium boni operis cuncta exaurienda sunt vitia, vt in illa iam pura mentis acie ad contemplandum Deum quisque pertranseat. Et licet conuersus statim ad contemplationem conscendere cupiat, tamen ratione cogitur vt prius in actiuæ vitæ operatione versetur. 4.

Exemplum enim actiuæ & contemplatiuæ vitæ de Iacob sume: qui dum Rachel, hoc est ad visum principiū destinaret, quæ contemplationem significat: Lya illi, hoc est laboriosa vita supponitur, quæ actiuam demonstrat. 5.

6. Sicut ſepultus ab omni negotio terreno priuatur: ita & contemplationi vacans ab omni occupatione actuali auertitur. Et ſicut ab actuali vita conſcendentes in contemplationis quiete ſepeliuntur: ita ab actione ſeculi recedentes eos vita actiua in ſe quaſi ſepeliendo ſuſcipit: ac per hoc vitę mundanæ actiua vita, & vitæ actiuæ contemplatiua ſepulchrum eſt.

Similitudo.

7. Viri ſancti ſicut à ſecreto contẽplationis egrediuntur ad publicum actionis: ita rurſus ab actionis manifeſto ad ſecretum contemplationis intimæ reuertuntur, vt intus Deum laudent vbi acceperunt, vnde & foris ad eius gloriam operantur.

8. Sicut aquilæ moris eſt ſemper oculum in radium ſolis infigere, nec deflectere niſi eſcæ ſolius obtẽtu: ita & ſancti à contemplatione ad actualem vitam interdum reflectuntur, conſiderantes illa ſumma ſic eſſe vtilia, vt tamen iſta humilia ſint paululum noſtræ indigentiæ neceſſaria.

Similitudo.

9. In actiuæ vitæ genere humana intentio perſeueranter incedit: in cõtemplatione autem ſeſe per interualla reſumit, quia diuturnitate contemplandi laſſatur.

10. Viſio animalium in Ezechiele, quæ ibant

ibant & non reuertebantur, pertinent ad vitæ actiuæ perſeuerantiam: & iterum ea animalia quæ ibant & reuertebantur, pertinent ad contemplatiuæ vitæ menſuram: in qua dum quiſque intenderit, ſua reuerberatus infirmitate reflectitur: atque iterũ renouata intentione ad ea vnde deſcenderat rurſus erigitur. Quòd fieri in actiua vita non poteſt, de qua ſi quiſque deflectat vel ad modicum, ſtatim vitiorum excipitur fluxu.

Oculus dexter ſcandalizans quem euelli Dominus præcepit, vita contemplatiua eſt. Duo oculi in facie, actiua vita & contemplatiua in homine. Qui igitur per contemplationem ceciderit in errorem, melius eſt ſi euellat cõtemplationis oculum, ſeruans ſibi vnum vitæ actiuæ obtutũ: vt ſit vtilius illi per ſimplicem actionem ire ad vitã, quàm per contemplationis errorem mitti in gehennam. 11.

Sæpe mens ad ſumma ab imis erigitur: & ſæpe à ſummis ad infima pondere carnis inclinata reflectitur. 12.

Multos Deus ex carnalibus ſua gratia viſitat, & ad contemplationis faſtigium eleuat. Multosq́ue à contemplatione iuſto iudicio deſerit, & lapſos in terrenis operibus derelinquit. 13.

De Contemptoribus mundi,

CAP. XVI.

1. EA quæ ſeculi amatoribus chara ſunt, ſancti velut aduerſa refugiunt: pluſquã aduerſitatibus mundi gaudent, quàm proſperitatibus delectantur.

2. Alienos eſſe à Deo, quibus hoc ſeculum ad omne commodum proſperatur. Seruis autẽ Dei cuncta huius mundi contraria ſunt: vt dum iſta aduerſa ſentiunt, ad cœleſte deſiderium ardentius excitentur.

3. Magna apud Deum refulget gratia, qui huic mundo contemptibilis fuerit. Nam reuera neceſſe eſt, vt quẽ mundus odit, diligatur à Deo.

4. Sanctos viros in hoc ſeculo legimus peregrinos eſſe & hoſpites. Vnde & reprehenditur Petrus quòd tabernaculũ in monte figere cogitauit: quia ſanctis in hoc mundo tabernaculum non eſt, quibus patria & domus in cœlo eſt.

5. Sancti viri ideo contemnere cupiunt mundum, & motum mentis ad ſuperna reuocare: vt ibi ſe recolligant, vnde defluxerant, & inde ſe ſubtrahant, vbi diſperſi ſunt.

6. Iuſti qui rebus honoribuſque ac vitæ blandimentis renunciant, proinde ſe ab omni terrena poſſeſsione mortifi

cant,

cant, vt Deo viuant: ideoque seculi huius blanditias calcant, vt validiores ad vitam illã de huius vitæ mortificatione consurgant. Cuncta quippe temporalia quasi herbæ virentes arescunt & transeunt: ideoque pro æternis rebus, quæ nunquam arescunt, rectè ista Dei seruus contemnit, quia in eis stabilitatem non aspicit.

Qui post renunciationem mundi ad supernam patriã sanctis desiderijs inhiat, ab hac terrena intentione quasi quibusdam pēnis subleuatus erigitur, & in quo lapsus erat, per gemitũ conspicit: & vbi peruenerit, cum gaudio magno intendit. Qui verò à contemplationis requie reflexus, in curis huius seculi incidit: si ad memoriam sui reuertatur, protinus ingemiscit: quantumq; fuerint trãquilla quę perdidit, & quàm confusa sint in quibus cecidit, ex ipsa laboris sui difficultate cognoscit. Quid enim in hac vita laboriosius, quàm terrenis desiderijs æstuare? Aut quid hîc securius, quàm huius seculi nihil appetere? Qui enim hunc mundũ diligunt, turbulentis eius curis & solicitudinibus conturbantur. Qui autem eum odiunt, nec sequuntur: internæ quietis tranquillitate fruentes, futuræ pacis requiem, quam illîc expectãt, hîc quo- 7.

dammodo habere iam inchoant.

De Sanctis qui se à consortio seculi separant.

CAP. XVII.

1. SAncti viri funditùs seculo renunciantes, ita huic mundo moriũtur, vt soli Deo viuere delectentur: quãtoq; ab huius seculi conuersatione se subtrahunt, tantò internæ mentis acie præsentiam Dei & Angelicæ societatis frequentiam contemplantur.

2. Malorum tam praua sunt opera manifesta, vt hi qui supernam patriã desiderant: non solùm mores eorum, sed & consortia fugiant. Quidam etiã corporaliter separari desiderãt ab iniquis, vt eorũ non inuoluãtur delictis. Nonnulli etsi nõ corporali discessu, spiritali tamen ab eis intentione recedunt: qui etsi communes sunt conuersatione, discreti tamen sunt corde vel opere. Et licet sæpe in medio carnalium vitã Deus protegat electorum, tamen satis rarum est, vt quis inter seculi voluptates positus à vitijs maneat illibatus, in quibus etsi non citò implicetur, aliquando tamen attrahitur. Neque enim diu tutus esse poterit, qui periculo proximus fuerit.

3. Via sine offendiculo, vita monachi sine cupiditatis & * timoris impedimen-

* amoris

mento. Dum enim quiſque à conſortio mundi abſtrahitur, nec cupiditas eũ obligat, nec ſentientem cruciat.

Bonum eſt corporaliter remotum 4.
eſſe à mundo, ſed multò eſt melius voluntate, vtrunque verò perfectum. Ille ergo perfectus eſt, qui à ſeculo & corpore & corde diſiunctus eſt.

Onager vt ait Iob contemnit ciuita 5.
tem, & monachus communem ſecularium ciuium cõuerſationem. Hi aduerſa vitæ noſtræ appetunt, proſpera contemnunt: vt dũ ab eis hæc vita deſpicitur, futura inueniatur.

De Præceptis altioribus monachorum.

CAP. XVIII.

ALia ſunt præcepta quæ dantur fi- 1.
delibus communem vitam in ſeculo agentibus: atque alia ſeculo huic renunciãtibus. Illis enim dicitur vt ſua omnia bene gerant: iſtis vt ſua omnia derelinquant. Illi præceptis generalibus aſtringuntur: iſti præcepta generalia perfectius viuendo tranſcendunt.

Ad perfectum nõ ſufficit, niſi vt ab- 2.
negatis omnibus ſuis, etiam ſeipſum quiſque abneget. Sed quid eſt ſeipſum abnegare, niſi voluntatibus proprijs re nunciare? Vt qui ſuperbus erat, ſit humilis: qui iracundus, eſſe ſtudeat man-

ſuetus. Nam ſi ita quis renunciet quæ poſsidet omnibus, vt ſuis non renũnciet moribus, non eſt Chriſti diſcipulus. Qui enim renũciat omnibus rebus ſuis, ſua abnegat: qui verò renũciat moribus prauis, ſemetipſum ſcilicet abnegat. Vnde & Dominus: Qui vult, inquit, poſt me venire, abneget ſemetipſum.

De Profeſsione monachorum.

CAP. XIX.

1. QVi non rigida intentióne monachi profeſsionem ſectantur, quantò ſuperni amoris propoſitũ diſſolutè appetunt: tantò procliuius ad mundi amorem denuo reducuntur. Nam profeſsio non perfecta, præſentis vitę repetit deſideria: in quibus etſi nõdum monachus alliget opere, iam tamen alligat cogitationis amore. Longè quippe à Deo eſt animus, cui hæc adhuc vita dulcis eſt. Iſte enim quid de ſupernis appetat, quídve de infimis fugiat, neſcit. Nam ſicut ſcriptũ eſt: Qui apponit ſcientiam, apponit & dolorem.

2. Quantùm quiſque potuerit ſuperna ſcire quæ appetat, tantò de infimis acrius quib⁹ inhæret dolere debet. Propter hoc enim & Iacobus Apoſtolus dicit: Miſeri eſtote, lugete & plorate: ri-

ſus

ſus veſter in luctũ conuertatur, & gau dium in mœrorem. Hinc etiam Domi nus: Beati, inquit, qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Et rurſum: Væ vobis qui ridetis, quoniam flebitis.

Qui ad hoc conuerſionem ſanctita- 3.
tis prætendit, vt alijs quandoque præeſſe deſideret, iſte non diſcipulus Chriſti, ſed prauitatis ſectator exiſtit: quia nõ pro Deo, ſed pro ſeculi honore portare ſtudet crucis Chriſti laborem.

De Humilitate monachi vel opere.

CAP. XX.

SVmma virtus monachi humilitas, 1.
ſummum vitium eius ſuperbia eſt. Tunc autem ſe quiſque monachum iudicet, quando ſe minimum exiſtimauerit, etiam cùm maiora virtutum opera geſſerit.

Qui mundũ deſerunt & tamen vir- 2.
tutes præceptorum ſine cordis humilitate ſequuntur: iſti quaſi de excelſo grauius corruũt, quia deterius per virtutis elationem deijciuntur, quàm per vitia prolabi potuerunt.

Omnis Dei ſeruus, de ſuis meritis 3.
nõ debet extolli, dum poſſe videat ex inferioribus ſibi prælatiores alios fieri. Nouerit autem omnis ſanctus ſe alterius non præponere ſanctitati. Semper

enim Dei serui conscientia humilis esse debet, & tristis: scilicet vt per humilitatem non superbiat, & per vtilem mœrorem cor ad lasciuiam non dissoluat.

4. Dei seruus dum bonum aliquod opus agit, vtrum ei ad boni remunerationem pertinet quæ facit, incertus est: ne fortè discussione cœlestis iudicis reus pensetur, & in his quæ Dei sunt negligenter aut superbè aliquid operasse inueniatur. Ideoque pro hoc ipso tristis mœrensque efficitur, atque indesinenter turbatur, reminiscens proculdubiò scriptum esse: Maledictus qui facit opus Dei negligenter. Nam veraciter condemnamur, si per torporem ea quæ bona sunt, agimus.

5. Dei seruum sine intermissione legere, orare, & operari oportet: ne fortè mentem otio deditam spiritus fornicationis subripiat. Cedit enim labori voluptas: animum autem vacantem citò præoccupat. Contuêre Salomonē per otium multis fornicationibus inuolutum: & per fornicationis vitium vsque in idololatrîam lapsum.

De Monachis qui curis seculi occupātur.

CAP. XXI.

1. HI qui pro Dei amore seculo renunciant, & tamen curis rerum fami-

familiarium implicantur: quãtò se rerum studijs occupant, tãtò à charitate diuina seipsos separant. Qui simul & terrenis parêre curis & diuinis exercere student: vtrunque complecti: simul non valẽt. Nam duas curas pariter inesse pectori humano nõ posse: & duobus seruientem dominis, vtrisque placere, difficilè esse.

Nisi prius à secretioribus cordis ex- 2.
pellatur importuna secularium multitudo curarum, anima quæ intrisecus iacet, nequaquam resurgit. Nam dum se per innumeras seculi cogitationes spargit, ad considerationem sui se nullatenus colligit.

Arguitur eorum tepor, qui Deo va- 3.
care volentes, & mundo renunciant, et curas proprias aspernantur: sed dum propinquorum vtilitates procurant, à Dei amore se separant.

Vir spiritalis ita prodesse debet suæ 4.
propinquitati, vt dum illis gratiam carnis præstare studet: ipse à spiritali proposito nequaquam declinet. Multi enim monachorum amore parentum, non solùm terrenis curis, sed etiam forensibus iurgijs inuoluti fuerunt: & pro suorum temporali salute, animas suas perdiderunt.

Interdũ ordinata discretio est, dum 5.
nega-

negatur parenti quod præſtatur extraneo: vt noueris non prohiberi pietatis officium, ſed negari carnalitatis affectum. Parentibus enim carnaliter præſtatur, quod extraneis piè impenditur.

6. Sicut noſtra nobis non odienda eſt anima, ſed eius carnales affectus odio habere debemus: ita nec parentes odio à nobis habendi ſunt, ſed eorum impedimenta, quæ nos ab itinere recto prepediunt: dum tamen Dominus ita præcepit à nobis parentes odire, ſicut & animas noſtras.

Similitudo.

7. Figuram ſanctorum virorum renunciantium ſeculo vaccas deſignaſſe allophilorum arcam Dei geſtantes. Nam ſicut illæ pignorum affectibus à recto itinere minimè digreſſæ ſunt: ita & vir ſanctus mundo renuncians, parentêlæ obtentu non debet à bono impediri propoſito.

De his qui à Deo mundi amore præpediuntur.

CAP. XXII.

1. MVlti cupiunt conuolare ad gratiam Dei, ſed timent carere oblectamento mundi. Prouocat quidem eos amor Chriſti, ſed reuocat cupiditas ſeculi. Qui proinde obliuiſcuntur voti, quia capiuntur illecebris vanitatis.

Quæ-

Quæcunque mens procellis vanitatum mundi huius inuolueris, lignum conſcende crucis, vt à mari, id eſt tempeſtate huius ſeculi libereris. Nam nullus te à lacu mortis humanæ ſaluabit, niſi * cruce Chriſti eleuêris. 2.

* Chriſt⁹ eruerit

Qui ſeculo renunciare diſpoſuit, tranſgreſsionis reatu aſtringitur, ſi votum mutauerit. Atrociter enim in diſcuſsione diuini iudicij arguendi ſunt, qui quod profeſsione ſpoponderant, implere opere contempſerunt. 3.

Mirabiliter comparatur ſimilitudo à voluptatibus mundi conāti redire ad Deum, retinentibus eum cupiditatibus ſeculi, ei qui dormitans exurgere cogitur, & ſopore ſomni deprimitur. Ille enim ad bonum redire, & voluptatum faſcibus non irretitur. Iſte melius eligit vigilare, ſed ſoporis torpore tenetur. 4.

A bono in deterius lapſos ſupra carbones frigidos fieri nigriores, quia per torporem mētis ab igne charitatis Dei extincti ſunt: & per mundi appetitum à luce ſupernæ illuminationis priuati nigredine peccatorum fuſcantur. 5.

Quidam intentionem bonæ operationis metu extingūt inopiæ, nec permittuntur infirma mente deſiderata perficere: & cùm indigere in mundo me- 6.

metuunt, à gloria ſuperna ſemetipſos abſcindunt.

7. Multis conſiliorum argumentis inſidiatur eis diabolus in acquirendo plurima, qui in paucis & modicis deuouerant eſſe contenti. Opponit igitur in eorum mẽtes futuras filiorum egeſtates, perſuadet habere plura, vnde ſibi egenisq; ſufficiat: quatenus his blandimentis intentionem bonæ deuotionis ſubuertat, atque in terrenis lucris deceptam mentem reducat.

8. Multis argumentis inſidiatur diabolus eis qui renunciant ſeculo, vt eius ſe iterum amori ſubſternant. Grauius autem illos in concupiſcentijs ſeculi ferit, quos poſt renunciationem ad mũdi amorem reduxerit. Et maximè per cenodoxiam ſubijcit. ſibi diabolus monachum: vt quem per ſeculi amorem retinere non potuit, ab humilitatis culmine ſubtrahat, & ſuperbiæ tumore ſibi ſubditum faciat.

9. Dei ſeruus ſemper fallentis diaboli præuidere debet inſidias, & magis in bonis operibus cordis debet adhibere cautelam: ne per vanam gloriam perdat ſemetipſum ac pereat, cunctaque bona amittat, quæ rectè agendo obtinuerat.

De

De Iactantia.

CAP. XXIII.

TAm in factis, quàm in dictis ca- 1.
uenda est iactantia: flenda tamen
est ruina qua sibi quisque magis quàm
Deo placere, & laudem ab hominibus
comparare studeat.

Vanus & erroris est animus plenus, 2.
famam appetere: & ad capiendam terrenam laudem studium dare. Circunspice temetipsum homo, nihilque tibi arroges de his quæ in te sunt præter peccatum. Non declinat ad dexteram, qui non sibi, sed Deo tribuit bona quæ agit: neq; ad sinistram se vertit, qui de diuina indulgentia peccandi licentiam non præsumit. Hoc est quod Pròpheta ait: Hæc via, ambulate in ea, neque ad dexteram neque ad sinistram declinantes.

Verum est quòd natura expetit dele- 3.
ctari in laudib⁹: sed tũc rectè, si in Deo, non in se quisque laudetur, sicut scriptum est: In Domino laudabitur anima mea.

Sæpe vanam gloriam contemnẽdo, 4.
in aliud genus elationis inciditur, dum in se quis gloriatur, pro eo quòd contemnat ab hominibus laudem.

Quibusdam concessum est tantum 5.
bene agere et fructum boni operis non habe-

habere, quod ipsi sibi auferunt per studium humanæ iactantiæ.

6. Semper suam aspiciant fœditatem, qui vanæ gloriæ fauores diligunt: & perdidisse bonum opus doleant, quod pro humana ostentatione fecerunt.

7. Amator vanæ gloriæ vnde possit semper laudari agere non quiescit: & subinde illi vires vanitatis prauus appetitus auget.

8. Boni operis inchoatio, non debet citò palam ad hominum cognitionem venire: ne dũ boni inchoatio humanis oculis reseratur, à virtute perfectionis inanescat intentio sanctitatis. Ante maturitatis enim tempus, messes florentes citò pereunt, germinaque inutilia fiunt.

9. Virtutes sanctorum per ostentationis appetitum domino dæmonũ subijciuntur immundorum, sicut Ezechias Rex qui diuitias suas Chaldæis per iactantiam prodidit, & propterea perituras per Prophetam audiuit: vt significaret Dei seruum suas dum vanæ glorię studio prodiderit, perdere: & statim dæmones suorum operum dominos facere, sicut ille per ostentationem Chaldæos rerum suarum dominos fecit.

10. Optima est illa discretio, vt & nota sint opera nostra ad Dei agendam gloriam:

riam: & occulta pro elatione vitanda humana. Ille autē debet publicare bonum quod agit, qui perfecta humilitate fundatus, nulla iam elatione contingitur. Nam is qui se intelligit adhuc amore laudis pulsari, facta bona in occulto agat: ne fortè quod egerit perdat.

Interdum viri sancti dum cupiunt 11. funditùs suam mutabilitatem corrigere, aliquando tumore tanguntur elationis suæ, conscij actionis iustitiæ: sed ab huius subreptionis malo humilitatis compunctione purgantur.

Viri sancti nonnunquàm quosdam 12. de se audientes instruunt, & tamen in his alta se consideratione custodiunt: nedum alios à terrena intentione erigunt, ipsi in terrenæ laudis appetitu demergantur.

Quidam per incautam virtutum ia- 13. ctantiã relabuntur ad vitia: & quidam dum vitiorum impulsum frequenter plangunt, de ipsa infirmitate per humilitatem validius conualescunt.

Plerunque vtile est arrogãtibus de- 14. seri à Deo, quatenus suæ infirmitatis conscij ad humilitatem redeant, & humiles post casum existant.

Nonnulli falsa opinione arrogantię 15. se esse perfectos existimant, dum non sint qui obortis tētationib⁹ innotescãt.

Tan-

16. Tantò quiſque ſit veritati vicinior, quantò ſe eſſe longius ab ea fuerit arbitratus. Hoc enim humilitatis eſt, quæ Deo hominem iungit.

17. Sicut ſolis radius dum conſpicitur, acies oculorum hebetatur: ſic & qui immoderatè altiora ſe ſcrutatur, ab intentione veri obtunditur.

Similitudo.

18. Sicut aquila ex alto ad eſcas collabitur: ſic homo de alto bonæ conuerſationis per carnalem appetitum ad inferiora demergitur.

De Hypocriſi.

CAP. XXIIII.

1. HYpocrita verba ſanctorum habet, vitam non habet: & quos per ſermonem doctrinæ genuerit, non fouet exemplis ſed deſerit: quia quos verbo ædificat, vita & moribus deſtruit.

2. Hypocritæ ſimulatores dicũtur, qui iuſti non eſſe quærunt, ſed tantùm videri cupiunt. Hi mala agunt, & bona profitentur. Per oſtentationem quippe boni apparent: per actionem verò mali exiſtunt.

3. Omnia poſſunt à ſimplicibus vitia perpetrari, ſimulatio verò & hypocriſis non committitur, niſi à malè aſtutis per calliditatem valẽtibus vitia ſub ſpecie virtutum celare, & non verã ſanctitatem obijcere.

San-

Sancti non solùm gloriã supra mo- 4.
dum suum omnino non appetunt: sed
etiam hoc ipsum videri refugiũt, quod
esse meruerunt. Hypocritæ autem ma-
litiæ suæ occulta tegentes ante oculos
hominum quadam innocentiæ sancti-
tate se vestiunt, vt venerentur. Quibus
bene diuina voce dicitur: Væ vobis hy-
pocritæ, quia similes facti estis sepulcris
dealbatis, quæ foris quidem apparent
hominibus speciosa, intus verò plena
sunt ossibus mortuorum. Ita & vos
quidem foris apparetis hominibus iu-
sti, intus verò pleni estis auaritia &
iniquitate.

Dupliciter damnãtur hypocritæ, si- 5.
ue pro occulta iniquitate, siue pro * a- * operta
perta simulatione. Ex illo enim con-
demnantur, quia iniqui sunt: ex isto,
quia ostendunt quod non sunt.

Non semper latent hypocritæ, nam 6.
etsi in principio sui quidam non pate-
ant, prius tamen quàm vita eorum fi-
niatur, quàm simulatè vixerint, deter-
guntur. Omne enim syncerum perma-
net: nam quæ simulata sunt, diuturna
esse non possunt.

Non eorum desperãda est salus, qui 7.
adhuc aliquid terrenum sapiunt, dum
possint & in occultis agere vnde iusti-
ficentur. Hi enim meliores sunt hypo-
critis,

critis, eo quòd mali sint in aperto, & in occulto boni. Hypocritæ verò in occulto mali sunt, & bonos se palam ostendunt.

8. Hypocritam iustus arguere prohibetur, ne deterior castigatus existat, dicente Salomone: Noli arguere derisorem ne oderit te.

De Inuidia.

CAP. XXV.

1. Liuor alieni boni suum punit authorem. Nam vnde bonus proficit, inde inuidus contabescit.

De his latius disseruim[9], in opusculo nostro quod edidimus, de pio viuendi modo lib. 3. ca. 7

2. Homines prauè viuētes sicut de bonorum lapsibus gratulantur: ita de eōrum rectè factis, boniq́ue perseuerantia confunduntur.

3. Inuidus membrum est diaboli, cuius inuidia mors introiuit in orbē terrarum. Sicut & superbus membrū est diaboli, de quo scriptū est: Omne sublime videt: Et ipse est rex super omnes filios superbiæ.

4. Nulla est virtus quę nō habeat contrarium inuidiæ malum. Sola miseria caret inuidia, quia nemo inuidet misero, cui reuera non liuor obijcitur, sed sola misericordia adhibetur.

5. Multi & bonos imitari nolunt, & de bonorum profectibus inuidiæ liuore tabescunt, Quo fit vt nec illi corrigantur

gantur à malo ſuo, ſed per inuidētiam deteriorentur: vt bonos à recto ſtudio quantum in ipſis eſt, ſi potuerint depra uare conentur.

Quando malos boni proficere vi- 6.
dent, non ſcandalizentur: ſed quē ſint finem habituri maximè cogitent.

Hoc omnis inuidus alienis virtuti- 7.
bus præſtat, quod B. Iob ſathan præſtitit. Nam dum æmulatur proſperitatibus commouit aduerſa. Sed dum credidit eum diabolus poſſe proſterni: inde eius aucta ſunt merita, atque inde claruerunt probabiliora patientiæ dócumenta.

Ita requirunt inuidi aditum malæ fa 8.
mæ, per quam bonorum vitam maculent, ſicut quærebant oſtium Sodomitæ, quo domum Loth nocituri introirent. Illi verò cæcitate erroris percuſsi, parietes videbant, oſtium non inueniebant. Non aliter inuidi videndo velut parietem virtutes diſsimulant, vitia verò perquirunt, per quę eorum conſcientiam vrant.

De Simulatione.

CAP. XXVI.

FRaudulentiæ genus in modū pha 1.
retræ ſubtiliter inſidiarum ſagittas celat, vt * falſam faciat ſecuritatem, decipiatq́ue callidè eum contra quem moli-

* falſa fe- riat ſecu- ritate.

molitur occultè.

2. Cauendus eſt inimicus qui manifeſtus eſt, ſed magis ille qui videri nõ poteſt. Facilè enim vincimus quæ videmus, quæ autem non videmus, difficilè à nobis expellimus.

3. Rarò nocetur homo ab extraneis, ſi ſui eum non lædant. Magis enim inſidijs noſtrorum, quàm aliorum periclitamur.

4. Latent ſępe venena circumlîta melle verborum: & tandiu deceptor bonitatem ſimulat, quouſque fallendo decipiat.

De Odio.

CAP. XXVII.

1. NOn homines ſed eorum vitia odio habenda ſunt. Flebiliter autem deplorandi ſunt, qui odio in fratrem tabeſcunt: & contra alios perniciosum animi dolum ſeruant.

2. A regno Dei ſe ſeparant, qui ſemetipſos à Charitate diſſociant.

3. Similitudo. Sicut mater Eccleſia prauè ab hominibus hæreticis premitur, ſed tamẽ eos venientes ad ſe benigna charitate amplectitur: ita & ſinguli noſtrûm quoſcunque inimicos ſuſtinemus, reuertentes materna imitatione amplecti ſtatim debemus.

4. Citò eſt ignoſcendum cuiquã dum veni-

veniam postulat.

Non posse peccata remitti ei qui in 5.
se peccanti debita non remittit. Formã
enim nobis indulgentiæ Deus ex merito conditionis nostræ imposuit, dum ita orare nos præcepit: Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Iustum est enim Dei iudicium, tantumque peccatori à se indulgeri ostendit, quantum alterutro vnusquisque in se offenso indulget.

Quidam de suis fidentes meritis, pi- 6.
grè in se delinquentibus veniam præstant: sed nihil proficit esse illibatum à culpa, qui non est paratus ad veniam: dum potius hæc magna sit culpa, quando tardius relaxantur fraterna delicta.

Qui fratrem sibi tardius recõciliat, 7.
Deum sibi tardius placat. Frustra enim propitiari sibi Deum quærit, qui citò placari in proximum negligit.

De Dilectione.

CAP. XXVIII.

DVo sunt erga dilectionem proxi- 1.
mi cõseruanda, vnum ne malum quis inferat, alterum vt bonum impendat. Primum vt caueat lædere, sequenter vt discat præstare.

Amicitia est animorũ societas. Hæc 2.
quippe à duobus incipit. Nam minus

quàm inter duos dilectio esse non poterit.

3. Antiqui dixerunt de societate duorum, vnam esse animã in duobus corporib⁹, propter vim scilicet amoris, sicut in Actibus Apostolorum legimus: Erat illis cor vnum & anima vna. Non quia multa corpora, vnam habebant animã: sed quia vinculo & igne charitatis coniuncti, vnum omnes generaliter sine dissensione sapiebant.

4. Amicitia & prosperas res dulciores esse facit, & aduersas cõmunione temperat, leuioresque reddit: quia dum in tribulatione amici consolatio adiungitur, nec frangitur animus, nec cadere patitur.

5. Tunc verè amicus amatur, si nõ pro se, sed pro Deo ametur. Qui verò pro se amicum diligit, insipienter eum amplectitur. Multum in terra demersus est, qui carnaliter hominem moriturum plus diligit, quàm oportet. Qui enim intemperanter amicum amat, pro se magis illum quàm pro Deo amat. Quantùm ergo bonus est qui pro Deo fratrem diligit, tãtùm perniciosus, qui eum pro seipso amplectitur.

6. Plerunq; diligit in alio homo quod ipse odit in se, vtpote in infantibus. Amamus enim quandam eorum igna-
uiam,

uiam, & tamẽ odimus, quia ignaui esse nolumus. Sic lapides, equos, & cętera quælibet diligimus, sed tamen nolumus hoc esse, etiam si posſimus.

De Amicis fictis.

CAP. XXIX.

CItò per aduersa fraudulentus patet amicus: nam in prosperitate incerta est amicitia: nec scitur vtrûm persona, an fœlicitas diligatur. 1.

Sæpe per simulationem amicitia colitur, vt qui non potuit apertè decipere, decipiat fraudulenter. 2.

Tunc quisque magis fit pietati iustitiæque diuinæ contrarius, quando despicit amicũ aliqua aduersitate percussum. Qua in re & sibi occasionem mercedis tollit, & erga percuſsionem proximi crudelis existit: veluti actum est in Lazarum vlcerosum, diuitemque superbum. Per aduersa igitur & prospera comprobatur, si vtique verè diligatur Deus & proximus: quia dum aduersa procedunt, amicus fraudulentus detegitur: statimque despicit quem se diligere simulauit. 3.

Amicitia certa nulla vi excluditur, nullo tempore aboletur. Vbicunque enim se verterit tempus, illa firma est. 4.

Rari sunt amici, qui vsque ad finem existant chari. Nam multos à cha- 5.

ritate aut aduersitas temporis, aut contentio quælibet actionis auertit.

6. Sæpe per honores, quorundam mutantur & mores: & quos ante conglutinatos charitate habuerunt, postquã ad culmẽ honoris venerint, amicos habere despiciunt.

De Amicitia ex munere orta.

CAP. XXX.

1. INter veros amicos amicitia ex beneuolentia oritur, inter fictos beneficio adiungitur.

2. Non sunt fideles in amicitia, quos munus, non gratia copulat. Nam citò deserunt, nisi semper acceperint. Dilectio enim quæ munere glutinatur, eodem suspenso dissoluitur. Illa vera est amicitia quæ nihil quærit ex rebus amici, nisi solam beneuolentiam, scilicet vt gratis amet amantem.

3. Plerunq; amicitia ex necessitate vel indigentia nascitur: vt sit per quem quisq; quod desiderat, consequatur. Ille autem eam veraciter quęrit, qui nihil egendo eam appetit. Nam illa ex inopia breuis est & fucata, ista pura atque perpetua.

De Concordia malorum.

CAP. XXXI.

1. AMicitia in rebus tantum bonis habenda est: nã qui ea in malo vtuntur,

tur, non ſibi amici, ſed inimici exiſtũt.

Concordiam malorum contrariam 2.
eſſe bonorum, Et ſicut optandum eſt
vt boni pacem habeant cum inuicem:
ſic optandum eſt vt mali inuicem ſint
diſcordes. Vnanimitatem quippe ma-
lorum bonorum eſſe contrariam Pau-
lus Apoſtolus approbat, qui malos con
tra ſe diuidit, quos in necem ſuam con
cordaſſe conſpexit. Inde & in lege, ma
re rubrum, hoc eſt concordia malorum
hominum diuiditur, vt electorum via
tendens ad beatitudinem non impedia
tur. Impeditur autem iter bonorum, ſi
mare, hoc eſt vnitas non diuidatur ini-
quorum.

De Correptione fraterna.

CAP. XXXII.

NOn debet vitia aliena corripere, 1.
qui adhuc vitiorum contagioni-
bus ſeruit. Improbum eſt enim argue-
re quenquã in alio, quod adhuc depre-
hendit in ſemetipſo.

Qui veraciter fraternam vult corri- 2.
pere ac ſanare infirmitatem, talem ſe
præſtare fraternę vtilitati ſtudeat, vt eũ
quem corripere cupit, humili corde ad-
moneat: & hoc faciens ex compaſsio-
ne quaſi communis periculi, ne fortè
& ipſe ſubijciatur tentationi.

Sicut viri ſpirituales alieni peccati 3.

Similitudo. emendationem expectant: ita proterui delinquentibus deridendo insultant, & quantum in ipsis est, eos insanabiles putant: nec inclinant cor ad compatiẽdi misericordiam, sed superbientes detestantur atque blasphemant.

4. Nonnunquam accidit vt inter amicos aliqua redargutionis enutrita discordia, maiorem postea charitatẽ parturiat: vtpote dum corriguntur ea quę displicere in amico videntur, & hoc quidem primum non sine quadam æmulatione admonit⁹ suscipit, sed correptus postmodũ gratias agit. At contra multi pro parua læsione vim charitatis rescindunt, & ab amore dilectionis sese perenniter retrahunt.

5. Plerique correptionẽ suam officium charitatis existimant. Pleriq; verò hoc ipsum quod ex charitate corripiuntur ad iniuriam contumeliæ trahunt. Vnde euenit vt ex eo deteriores efficiantur, per quod emendari obediendo potuerunt.

6. Salubriter accipiunt iusti quotiens de suis excessibus arguũtur. Superflua autem est humilitas eorum, qui se gessisse accusant quæ nõ admiserunt. Qui verò sine arrogãtia bona facta sua pronunciat, proculdubio nequaquam peccat.

Est

Eſt quorundam excuſatio peruer- 7.
ſorum, qui dũ pro ſuis facinoribus ar-
guuntur, verba iuſtorum pro cenſura
declinanda abijciunt: ſeruantes ſe diui-
no iudicio, quo puniendi ſunt durius,
dum temporaliter contemnunt iudi-
cari ſeſe ab hominibus.

Iniquis moleſta eſt veritas, & amara 8.
diſciplina iuſtitiæ: nec delectantur niſi
placentia propriæ imbecillitatis: iniu-
ſtitiæ fœcundi, & ſteriles veritati: cæci
ad contuẽdam lucem, & oculati ad te-
nebrarum aſpiciendum errorem.

Corda reproborum lubrica ſunt ad 9.
malum conſentiendum & fluxa: ad bo
num verò conſentiendum duriſsima.

Probat Salomon, & iuſti emenda- 10.
tionem correpti, & ſtulti obſtinatio-
nem admoniti, dicens: Doce iuſtum, &
feſtinabit accipere. De ſtulto autẽ ait:
Qui erudit deriſorem, ipſe ſibi facit in-
iuriam.

Nonnullos tantæ eſſe prauitatis ho 11.
mines, qui dum ipſi à malo corrigi ne-
gligunt, corripientium vitam falſa cri-
minatione detractant: & ad ſui ſcele-
ris ſolatium vſurpant, ſi vel falſo com-
pererint quod ad infamiam bonorum
obijciant, ſicut eſt illud ex Salomone:
Bona in malum conuertit impius, &
in electis imponit maculam. Vę autem

 illi,

illi, qui & ſuam renuit vitam corrige-re, & bonorum non deſinit detrahere famæ.

12. Plerique mali ſimiles ſibi in malum defendunt, & patrocinio ſuo prauos contra correptionem bonorum ſuſcipiunt, ne vnde diſplicent emendentur: adijcientes in ſe aliena delicta, vt non tantùm de ſuis malis, ſed etiam de aliorum facinoribus puniantur, quorum peccata defendunt.

De Præpoſitis Eccleſiæ.

CAP. XXXIII.

1. VIr Eccleſiaſticus & crucifigi mundo per mortificationem propriæ carnis debet: & diſpenſationem Eccleſiaſtici ordinis, ſi ex Dei voluntate peruenerit, nolens quidem ſed humilis gubernandam ſuſcipiat.

2. Multis intercipit ſathanas fraudibus eos qui vitæ & ſenſus vtilitate præſtantes, præeſſe & prodeſſe alijs nolunt: & dum eis regimen animarum imponitur renuunt, conſultius arbitrantes otioſam vitam agere, quàm lucris animarum inſiſtere. Quod tamen decepti agunt per argumentum diaboli fallentis eos per ſpeciem boni: vt dum illos à paſtorali officio retrahit, nequaquam proficiant, qui eorum verbis atque exemplis inſtrui poterant.

Sancti viri nequaquam occupationum secularium curas appetunt, sed occulto ordine sibi superimpositas gemunt. Et quamuis illas per meliorem intentionem fugiant, tamen per subditam mentem portant. Quas quidem summopere si liceat vitare festinãt: sed timentes occultam dispensationẽ Dei, suscipiunt quod refugiunt, exercent quod vitare noscuntur. Intrant enim ad cor, & ibi consulunt quid velit occulta voluntas Dei: seseque subditos debere esse summis ordinationibus cognoscentes, humiliant ceruicem cordis iugo diuinæ dispensationis. 3.

De indignis Præpositis.

CAP. XXXIIII.

1. NOn sunt promouẽdi ad regimen Ecclesiæ, qui adhuc vitijs subiacent. Hinc est quòd præceptum est Dauid, non ædificare visibile tẽplum, quia sanguinum vir: id est, belli frequentia illi esset. Qua figura illi spiritaliter admonentur, qui vitiorum adhuc corruptioni sunt dediti, ne templum ædificent: hoc est, Ecclesiam docere præsumant.

2. Non debet honoris ducatum suscipere, qui nescit subiectis tramitæ vitæ melioris præire. Neq; enim quisquam ad hoc tantum præficitur, vt subdi-

torum culpas corrigat, et ipſe vitjs ſeruiat.

3. Qui non ſe dignũ ad Epiſcopatum exiſtimat, locũ eius qui dignus eſt non præoccupet. Nam tam ſanctum eſt ſacerdotij nomen, vt nulla vitiorum nota maculari ſe ſinat. Grauius enim condẽnabitur, qui indignus ſuſcipit quod non meretur.

4. Qui regimen ſacerdotij contendit appetere, ante ſe diſcutiat, ſi vita honori ſit congrua: quòd ſi nõ diſcrepat, humiliter ad id quod vocatur, accedat. Reatũ quippe culpæ geminat, ſi quiſpiam cum culpa ad ſacerdotale culmen aſpirat. Heu me miſerum inexplicabilibus nodis aſtrictum. Si enim ſuſceptum regimen Eccleſiaſtici ordinis retineam, criminis conſcius timore concutior: ſi verò deſeram, ne deterior ſit culpa ſuſceptũ gregem relinquere amplius formido: vndique miſer metuo, & in tanto rei diſcrimine quid ſequar, ignoro.

5. Vniuſcuiuſque caſus tantò maioris eſt criminis, quantò & prius quàm caderet erat virtutis. Præcedẽtium namque magnitudo virtutum, creſcit ad cumulum ſequentium delictorum.

6. Plerique ſacerdotes ſuæ magis vtilitatis cauſa, quàm gregis præeſſe deſiderant:

derant: nec vt prosint præsules fieri cu piunt, sed magis vt diuites fiant, & honorentur. Suscipiunt enim sublimitatis culmen, nō pro pastorali regimine, sed pro solius honoris ambitione: atq; abiecto opere dignitatis, solam nominis appetunt dignitatem.

Dum mali sacerdotes Deo ignorāte non fiant, tamen ignorantur à Deo, ipso per Prophetam testante: Principes extiterunt, sed non cognoui, sed hoc nescire Dei, reprobare est. Nam Deus omnia nouit. 7.

De indoctis Præpositis.

CAP. XXXV.

SIcut iniqui & peccatores ministerium sacerdotale assequi prohibentur: ita indocti & imperiti à tali officio retrahuntur. Illi enim exemplis suis vitam bonorum corrumpunt: isti verò sua ignauia iniquos corrigere nesciunt. Quomodò docere poterunt, quod ipsi non didicerunt? Desinat locum docendi suscipere, qui nescit docere. Ignorantia quippe præsulum, vitæ non congruit subiectorum. Cæcus enim si ceco ducatum præbuerit, ambo in foueam cadunt. 1.

Sacerdotes indoctos per Esaiā Prophetam Dominus improbat dicens: Ipsi, inquit, pastores ignorabant intelli- 2.

gentiam. Et iterum: Speculatores cæci omnes, id est imperiti Episcopi. Nescierũt, inquit, vniuersi, canes muti non valentes latrare: hoc est plæbes commissas non valentes resistendo malis per verbum doctrinæ defendere.

De Doctrina & exemplis præpositorum.

CAP. XXXVI.

1. TAm doctrina quàm vita clarere debet Ecclesiasticus doctor. Nã doctrina sine vita arrogantem reddit: vita sinė doctrina, inutilem facit.

2. Sacerdotis prædicatio operibus confirmanda est, ita vt quod docet verbo, instruat exemplo. Vera est illa doctrina, quam viuẽdi sequitur forma. Nam nihil turpius est, quàm si bonum quod quisque sermone prædicat, explere opere negligat. Tunc enim vtiliter prædicatio profertur, quando efficaciter adimpletur.

3. Vnusquisque prædicator & bonę actionis, & bonæ prædicationis habere debet studium: nam alterum sine altero non facit perfectum.

4. Omnis vtilis doctor plebibus subiectis ita se præstare debet atque insistere doctrinæ, vt quãtò claret verbo, tantò clarescat & merito, Nam quòd Apostolus

ſtolus Timótheo præcipit cum omni imperio docere: non hortatur ad tumorem ſuperbiæ, ſed ad bonam actionem & vitæ authoritatem: videlicet ne libertatem præberet peccandi, ſi benè doceret, & malè viueret. Vnde & Dominus: Qui ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, & ſic docuerit, minimus erit in regno cœlorum. Vides quòd authoritate magiſterij caret, qui quod docet non facit.

Sicut in numiſmate metallum, figura, & pondus inquiritur: ita in omni doctore Eccleſiaſtico, quid ſequatur, quid doceat, quomodo viuat. Per qualitatem igitur metalli doctrina, per figuram ſimilitudo patrum, per pondus humilitas deſignatur. Qui verò ab his tribus diſcrepauerit, nõ metallum, ſed terra erit. 5. Similitudo.

De his qui bene docent, & malè viuunt.

CAP. XXXVII.

INterdum doctoris vitio etiam ipſa vera doctrina vileſcit: quia dum non viuit ſicut docet, ipſam quam prædicat veritatem contemptibilem facit. 1.

Arcus peruerſus, eſt lingua magiſtrorum docentium bene, & viuẽtium malè. Et ideo quaſi ex peruerſo arcu ſagittam emittunt, dum ſuam prauam 2.

vitam propriæ linguæ ictu cōfodiunt.

3. Qui diuina prædicāt, & ex eiusdem prædicationis dignitate viuere minus curant, habentes verbum Dei in ore, & in opere non habentes, multa bene docentes, nihil autē operantes: imitantur Balaam Ariolū, qui corruēs opere, apertos habuit oculos ad contuendam lucem doctrinæ.

4. Qui bene docet & malè viuit, tanquam æs aut cymbalum sonum facit alijs, ipse tamen sibi manet insensualis.

5. Qui benedocet & malè viuit, quòd docet bene, viuētibus proficit: quòd verò malè viuit, seipsum occidit. Sicut sacerdos qui si dignè agit, vt sacerdotem decet, ministerium eius & ipsi & alijs vtile est: indignè autem viuens, alijs quidem vtilis est loquendo: se autē interficit prauè viuendo, ac per hoc quod in illo mortuum est, proprium eius est: quod verò viuit in eo, id est sacrum ministerium, alienum est.

6. Qui bene docet & malè viuit, æquatur cæreo, qui bonam quidem alijs lucem præstat: se verò in malis suis cōsumere videtur atque extinguere.

7. Qui bene docet, & malè viuit, videtur bonum malo coniungere: lucē tenebris commiscere: veritatem mendacio mutare.

De

De Exemplis prauorum sacerdotum.

CAP. XXXVIII.

SAepe per quos iustitia docetur, per 1.
ipsos peccati morbus irrêpit, & mors ad plebem pertransit, scilicet vel dum mala docent, vel dum praua faciunt.

Plerique sacerdotes & clerici prauè 2.
viuentes forma cæteris in malum existunt, qui in bonis exemplum esse debuerunt. Hi enim quoscunque exemplo malæ conuersationis suæ perdunt, de illis rationem sine dubio reddituri sunt.

Ex carnalium præpositorum exem- 3.
plo, plerunque fit vita deterior subditorum, & plebis merito fiunt tales sacerdotes, qui exemplo deteriore populum destruant non ædificent. Ex merito enim plebis nonnunquam Episcopi deprauātur, quatenus procliuius corruāt qui sequuntur.

Capite languente cætera corporis 4.
membra inficiuntur. Vnde & scriptum est: Omne caput languidum, & omne cor mœrens, à planta pedis vsq; ad verticem, nō est in eo sanitas. Caput enim languidum, est doctor agēs peccatum, cuius malum ad corpus peruenit, dum eo vel peccante vel prauè docēte pestifer languor ad plebem subditā transit.

De-

5. Deteriores ſunt qui ſine doctrinis ſeu exemplis vitam moreſque bonorum corrumpunt, his qui ſubſtantias aliorum prædiaque diripiunt. Hi enim ea quæ extra nos ſunt, ſed tamen noſtra auferunt: corruptores verò morum propriè noſipſos diripiunt, quoniã diuitiæ iuſtorum mores eorum ſunt. Multum ergo diſtant damna morũ à damnis temporalium rerum : dum iſta extra nos ſunt, mores verò in nobis.

De Præpoſitis carnalibus.

CAP. XXXIX.

1. PRouidentia plerunque diuini conſilij ordinantur præpoſiti, mundana & exteriora ſectantes: vt dum temporalibus rebus ſe totos impẽdunt, ſpiritales tutiorem vitam contemplationis exerceant: quia duræ ſunt quietè viuere volentium ſarcinæ curarum Epiſcopalium. Prouidet ſæpe Deus curis deditos ſecularibus, ad ſuſceptionẽ regiminis: vt dum hi exteriora ſine tędio procurant, ſpiritales rebus interioribus ſine impedimento rerum terrenarum deſeruiant. Dei ergo ordinationem accuſant à quo inſtituuntur, qui Epiſcopos condemnant: dum minus ſpiritualia, ſed magis terrena ſectantur. Ex diuini enim tabernaculi diſpoſitione ob iniurias mundi ferendas & turbines,

quoſ-

quoſdam inſtitui Epiſcopos ſecularibus curis inſiſtentes : vt hi qui interius ſuperna deſiderant, nullo terreno obſiſtente negotio, liberius hoc quod amant, intendant. Non eſt itaque iudicãdus à plebe rector inordinatus, dum magis nouerint populi, ſui fuiſſe meriti, peruerſi regimen ſuſcepiſſe pontificis. Nam pro meritis plebium, diſponitur à Deo vita rectorum. Exemplo Dauid peccant ad comparationẽ principum, qui ex merito plebis præuaricantur.

Sentẽtia dãnantur Cham filij Noẽ, qui ſuorum præpoſitorũ culpas in publico produnt: ſicut Cham qui patris pudenda non operuit, ſed deridenda monſtrauit. Habituri ſunt Spem meritum & Iaphet, qui reuerẽter operiunt quę patres ſuos exceſsiſſe cognoſcunt: ſi tamen patrum facta non diligant, ſed tantũ operiãt nec imitentur. Nam ſunt qui prępoſitos ſuos peruersè iudicant, dum terrenis ſtudijs eos plus viderint eſſe intentos, ſi vel parum iã ipſi de ſpiritualibus cognouerunt. 2.

Rectores à Deo iudicandi ſunt, à ſuis autem ſubditis nequaquam iudicandi ſunt: exemplo Domini, qui per ſe vendentes columbas & nummulariorum menſas proprio euertit flagello, et proiecit 3.

iecit à tẽplo: vel etiam ſicut dicit Pſalmiſta: Deus ſtetit in ſynagoga deorũ, in medio autem deos diſcernit.

4. Quòd ſi à fide exorbitauerit rector, tunc erit arguendus à ſubditis: pro moribus verò reprobis tolerandus magis, quàm diſtringendus à plebe eſt.

De iracundis Doctoribus.

CAP. XL.

1. IRacundi doctores per rabiem furoris, diſciplinæ modum ad immanitatem crudelitatis conuertunt: & vnde emendare ſubditos poterant, inde potius vulnerant.

2. Ideo ſine menſura vlciſcitur culpas præpoſitus iracundus, quia cor eius diſperſum in rerum curis, non colligitur in amorem vnius deitatis. Mens enim ſoluta in diuerſis, cathena charitatis non aſtringitur, ſed malè laxata, malè ad omnem occaſionem mouetur.

De ſuperbis Doctoribus.

CAP. XLI.

1. BOnus doctor & in humilitate ſeruat diſciplinã, & per diſciplinam non incurrit ſuperbiam.

2. Elati autem paſtores plebem tyrannicè premunt, non regunt: quique non Dei, ſed ſuam gloriam à ſubditis exigunt.

3. Multi ſunt qui in verbo doctrinæ

non humiles, ſed arrogantes exiſtunt: qui & ipſa recta quæ prædicant, non ſtudio correctionis, ſed vitio elationis annunciant.

Multi ſunt qui non ex conſultu ędificandi, ſed ex tumore ſuperbiendi docent: nec vt proſint ſapientes ſunt, ſed vt ſapientes videantur docere ſtudent. 4.

5. Eſt imitatio praua arrogantium ſacerdotum, per quam imitātur ſanctos rigore diſciplinæ, & ſequi negligunt charitatis affectione: videri volunt rigidi ſeueritate, ſed formam humilitatis præſtare nequeunt: vt magis terribiles, quàm mites aſpiciantur.

Superbi doctores vulnerare potius quàm emendare norunt, Salomone teſtante qui ait: In ore ſtulti virga ſuperbiæ, quia increpando rigidè feriunt, & compati humiliter neſciunt. 6.

Bene alieni peccati curanda vitia ſuſcipit, qui hoc ex cordis dilectione, & humili conſcientia facit. Cæterum qui delinquentem ſuperbo vel odioſo animo corripit non emendat ſed percutit. Quicquid enim proteruꝰ vel indignatus animus protulerit, obiurgantis furor eſt, non dilectio corrigentis. 7.

De Humilitate præpositorum.

CAP. XLII.

1. QVi præficitur ad regimen, taliter erga disciplinam subiectorũ præstare se debet, vt non solùm authoritate, verùm etiam humilitate clarescat. Sed tamen ita erit in eo virtus humilitatis, ne dissoluatur vita subditorum in vitijs: atque ita authoritas aderit potestatis, ne per tumorem cordis, seueritas existat immoderationis. Hæc est enim in Dei sacerdotibus vera discretio, qua nec per libertatẽ superbi, nec per humilitatem remissi sint. Hinc est quòd sancti cum magna constantia redarguerunt etiam principum vitia, in quibus cùm summa esset humilitas: loco tamen necessario, liberè transgressores iustitiæ increpabant.

2. Aliquando subditis nos oportet animo esse humiliores, quoniã facta subditorum iudicantur à nobis, nostra verò Deus iudicat.

3. Agnoscat Episcopus se esse conseruum plebis, non dominum verum: hoc charitas, non conditio exigit.

De Doctrinæ discretione.

CAP. XLIII.

1. NOn omnibus vna eademque doctrina est adhibẽda: sed pro qualitate morum, diuersa exhortatio erit do-

doctorum. Nam quosdam increpatio dura, quosdam verò exhortatio corrigit blanda.

Sicut periti medici, ad varios corporis morbos, diuerso medicamine seruiunt, ita vt iuxta vulnerum varietates medicina diuersa fit: sic & doctor Ecclesiæ, singulis quibusque hominibus congruum doctrinæ remedium adhibebit, & quid cuique oporteat pro ætate, pro sexu, ac professione annunciabit. 2. Similitudo.

3. Non omnibus ea quæ clausa sunt, aperiẽda sunt. Multi sunt enim qui capere non possunt, quibus si indiscretè manifestentur, statim aut detrahunt aut negligunt.

4. Prima prudentiæ virtus est, eã quam docere oporteat æstimare personam. Rudibus populis seu carnalibus plana atque communia, non summa atque ardua prædicanda sunt: ne immensitate doctrinę opprimantur potius quàm erudiantur. Vnde & Paulus Apostolus ait: Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Carnalibus quippe animis, nec alta nimis de cœlestibus, nec terrena conuenit prædicare, sed mediocriter, vt * initia eorum moresque *vitia

que desiderant edoceri.

5. Coruus dum suos pullos viderit al-
Similitudo. bi coloris, nullis eos cibis alit, sed tandem donec paterno colore nigrescant, & sic illos frequenti cibo reficit: ita & Ecclesiæ doctor strenuus, nisi eos quos docet, viderit ad suam similitudinem pœnitentiæ confessione nigrescere, & nitore seculi deposito lamentationis habitum de peccati recordatione induere: vtpote adhuc exterioribus, hoc est carnalibus, non aperit intelligentiæ spiritalis profundiora mysteria: ne dum audita non capiunt, prius incipiant contemnere, quàm venerari mandata cœlestia.

6. Aliter est agendum erga eos qui nostro committuntur regimini si offendunt, atque aliter cum his qui nobis commissi non sunt: qui si iusti sunt, venerandi sunt: si verò delinquũt, pro sola charitate, vt locus est, corripiendi sunt: non tamen cum ea seueritate sicut hi qui nobis regẽdi commissi sunt.

7. Prius docendi sunt seniores plebis, vt per eos infra positi facilius doceantur. Vnde & Apostolus: Hæc, inquit, commendo hominibus fidelibus qui idonei sunt & alios docere.

8. Ingenium boni doctoris, est incipere à laudibus eorũ, quos salubriter obiurga-

iurgatos corrigere cupit: ſicut Apoſtolus ad Corinthios facit, quos à laudibus inchoat, & increpationibus probat. Sed erant apud Corinthios, qui & laude & increpatione digni eſſent. Ille verò indiſcretè loquitur, qui ſic vtraque omnibus loquitur, vt omnibus vtraque conuenire videantur.

De Silentio doctorum.

CAP. XLIIII.

PRo malo merito plebis, aufertur doctrina prædicationis. Pro bono merito audientis, tribuitur ſermo doctoris. 1.

In poteſtate diuina conſiſtit, cui velit Deus doctrinæ verbum dare, vel cui auferre: & hoc pro dicentis aut pro audientis fit merito, vt modò pro culpa plebis auferatur ſermo doctoris: modò verò pro vtilibus meritis tribuatur. Nam & bonus docet bonum, & malus malum: & bonus malum, & malus bonum: quod tamen fit iuxta meritum populorum. 2.

Non omnia tempora congruunt doctrinæ, ſecundũ Salomonis ſententiam dicentis: Tẽpus tacendi, & tempus loquendi. Non quidem per timorem, ſed per diſcretionẽ, propter malorum incorrigibilẽ iniquitatem, nonnunquam electos oportet à doctrina ceſſare. 3.

4. Interdum doctores Ecclesiæ calore charitatis ardentes conticeſcunt à docendo, quia non eſt qui audiat, teſtante Propheta, qui ait: Ciuitates auſtri clauſæ ſunt, & non eſt qui aperiat.

5. Qui docendi accepit officium, interdum ad tempus facta proximi taceat, quæ ſtatim corrigere nequaquam exiſtimat. Nam ſi corrigere poteſt & diſſimulat, verum eſt quòd conſenſum alieni erroris habeat.

6. Plerique ſancti doctores pro mali pertinacia, quia iniquos emendare nequeunt, his tacere diſponunt: ſed calorem ſpiritus feruoris, quo aguntur ferre non ſuſtinentes, iterum in increpationem proſiliunt iniquorum.

De Præbenda ſacerdotali protectione in plebe.

CAP. XLV.

1. QVibus docendi forma commiſſa eſt, multum ſubeunt periculi, ſi contradicentibus veritati reſiſtere voluerint: dum Propheta doctorem Eccleſiæ inſtruat, ad ſummum vſq; iuſtitiæ peruenire, cùm dicit: Super montem excelſum aſcende tu qui Euangezas Syō, ſcilicet vt ita præemineat merito ſicut & gradu. Sequenter, ne fortè debeat à docendo timore reſtringi, audiat; Exalta in fortitudine vocem

tuam,

tuam, & noli timere. Vnde & Hieremiæ ita Dominus ait: Accinge lumbos tuos, & surge: loquere ad eos, ne formides à facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum. Vnde apparet, quia & non timere, donum Dei est.

Qui personā potentis accipit, & veritatem loqui pertimescit, grauius culpæ mulctatur sententia. Multi enim sacerdotes metu potestatis veritatem occultant, & habentur rei, qui à bono opere, vel à iustitiæ prædicatione, rei alicuius formidine aut potestate terrente auertuntur. Sed heu proch dolor inde metuunt, quia vel amore rerum secularium implicantur, vel quia aliquo facinoris onere confunduntur. 2.

Multi præsules Ecclesiarum timentes ne amicitiam secularium perdant, & molestiam odiorum incurrant, peccantes non arguunt, & corripere pauperum oppressores verentur: non pertimescentes quòd de veritate sint reddituri rationem, pro eo quòd conticescunt de plebibus sibi commissis. 3.

Quando à potentibus pauperes opprimuntur, ad eripiendos eos boni sacerdotes protectionis auxilium ferūt: nec verentur cuiusquam inimicitiarum molestias, sed oppressores pauperū palam arguunt, increpant, excommuni- 4.

cant: minusque metuunt eorum nocen di insidias, etiam si nocere valeant.

5. Similitudo. Sicut peruigil pastor contra bestias, oues custodire solet: ita & Dei sacerdos super gregem Christi solicitus esse debet, ne inimicus vastet, ne persecutor infestet: ne potentioris cuiusquam cupiditas vitam pauperum inquietet. Praui autem pastores non habent curam de ouibus, sed sicut legitur in Euangelio de mercenarijs, vidēt lupum venientem & fugiunt. Tunc enim fugiunt, quando potentibus tacēt, & malis resistere metuunt.

De Disciplina sacerdotis in his qui delinquunt.

CAP. XLVI.

1. SAcerdotes pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant: aut peccantes non arguant, testāte Domino ad Prophetam: Speculatorem dedi te domui Israël. Si non fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua mala, ille in iniquitate sua morietur: sanguinē autem eius de manu tua requiram. Sic enim Heli sacerdos pro filiorum iniquitate dānatus est: & licet eos delinquentes admonuerit, sed tñ non vt oportebat, redarguit.

2. Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, & sagaci solicitudine vnum-

vnumquemq; probare: iuxta testimonium Domini ad Ieremiam loquentis: Probatorem, inquit, dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis vias eorum.

Sacerdotes studio corrigendi facta 3.
perscrutari debent subiectorum, vt emendatos lucrifacere possint. Sicut autem peccatorem conuenit argui: ita iustum non exulcerari.

Sacerdotes curam debent habere de 4.
his qui pereunt, vt eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut si incorrigibiles existunt, ab Ecclesia separentur.

Atrociter arguuntur, qui decipiendo 5.
peccantes non solùm quia nō arguunt pro peccato, sed etiam adulanter decipiunt, dicente Propheta: Et erunt qui beatificant populum istum seducētes, & qui beatificantur præcipitati.

Atrociter iterum arguuntur qui pec 6.
cantem non recipiunt, sed despiciunt & spernunt: nec alterius delictum tanquam proprium ingemiscunt. De talibus per Esaiam Dominus comminās dicit: Qui dicunt recede à me, non appropinques mihi, quia immūdus es: isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die: Inde est quòd & Apostolus omnibus omnia factus est, nō imitatio-

tatione erroris, sed compaſsionis miſeratione: ſcilicet vt ita vitia aliena fleret, quemadmodum ſi tali & ipſe impli caretur errore.

7. Boni paſtores, populi debent delicta deflere, & totos ſe planctibus tradere, imitantes Hieremiam Prophetam dicentem: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, et plorabo die ac nocte interfectos populi mei? Tanquam propria igitur delicta, plebis peccata ſacerdos flere debet, ſed affectu compatiendi, non accuſatione commiſsi.

8. Nonnulli præſules gregis, quoſdam pro peccato à communione eijciunt, vt pœniteant, ſed qualiter poſt viuere debeant, ad melius exhortando non viſitant. Quibus congruè ſermo diuinus increpans cõminatur: Paſtores qui paſcitis populum meum, vos diſperſiſtis gregem meum, eieciſtis, & non viſitaſtis eos: ecce ego viſitabo ſuper vos malitiam ſtudiorum veſtrorum.

9. Bonorum ſtudia ſacerdotum, multa diligentia etiam parua plebium facta perquirunt, vt dum in minimis ſubditorum peccatis ſe acerrimos præſtant, de maioribus malis cautos ſibi ſubiectoſque ac ſolicitos faciant.

10. Sicut medici, morbos imminẽtes cu-

randos suscipiunt, futuros verò ne irrêpant, medicinæ obiectu quadã præscientia antecedunt: ita & doctores boni, si ea quæ malè acta sunt, resecant: vt ea quæ admitti possunt ne perpetrentur, doctrina sua succurrente præueniant. Similitudo.

11. Qui blando verbo castigatus non corrigitur, acrius necesse est vt arguatur. Cum dolore enim abscindenda sunt, quæ leuiter sanari non possunt.

12. Qui admonitus secretè de peccato corrigi negligit, publicè arguendus est, vt vulnus quod occultè sanari nescit, manifestè debeat emendari.

13. Manifestà peccata non sunt occulta correptione purganda. Palã enim sunt arguendi, qui palam nocent: vt dum aperta obiurgatione sanãtur, hi qui eos imitando deliquerant, corrigantur.

14. Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Vtilius est enim vt pro multorum saluatione vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur.

15. Ita contra delinquentes sermo est proferendus, sicut eius qui corripitur expostulat salus. Quòd si opus est aliquam medicamenti asperitatem verborum prædicatione aspergere, lenitatem tamen corde opus est retinere.

16. Doctores nonnunquam duriùs feriunt increpationibus ſubditos: qui tamē à charitate eorum quos corripiunt, non recedunt.

17. Sæpe Eccleſię cenſura, arrogantibus videtur eſſe ſuperbia: & quod à bonis piè fit, crudeliter fieri putatur à prauis: quia non diſcernunt recto oculo, quod à bonis recto fit animo.

18. Notandum eſt vehemēter ab omni pontifice, vt tantò cautius erga commiſſos agat, quantò durius à Chriſto iudicari formidat: nam ſicut ſcriptum eſt: In qua menſura menſi fueritis, in ipſa remetietur vobis.

19. Quotidie namque omnes delinquimus, & in multis erroribus labimur.

20. Qui in noſtris delictis clementes ſumus, in alieno peccato rigorem tenere nequaquam debemus. Multi aliorum vitia cernunt, ſua non aſpiciunt. Et cùm ipſi maximis criminibus obnoxij teneātur, minora peccata fratribus non dimittunt.

21. Hypocritæ trabem in oculo ſuo conſiſtentem non ſentiunt, & hærentē feſtucam in lumine fratris intendunt.

22. Facilius reprehēdimus vitia aliena, quàm noſtra. Nam ſæpe quæ peruerſa in alijs iudicamus, in nobis nocibilia eſſe minus ſentimus: & quòd in alijs repre-

reprehendimus, agere ipsi non erubescimus.

Facilius vitia vniuscuiusque quàm virtutes intendimus: nec quid boni quisq; gesserit agnoscere cupimus, sed quid mali egerit perscrutamur. 23.

De Subditis.

CAP. XLVII.

PRopter peccatum primi hominis, humano generi pœna diuinitùs illata est seruitutis: ita vt quibus aspicit non congruere libertatem, his misericordius irroget seruitutem. Et licet peccatum humanæ originis per baptismi gratiam cunctis fidelibus dimissum sit, tamen æquus Deus ideo discreuit hominibus vitam: alios seruos cõstituens, alios dominos: vt licentia malè agendi seruorũ, potestate dominantiũ restringatur. Nam si omnes sine metu fuissent, quis esset qui à malis quempiam prohiberet? Inde & in gentibus principes regesque electi sunt, vt terrore suo populos à malo coërcerent, atq; ad rectè viuendum legibus subderent. 1.

Quantum attinet ad rationem, non est personarum acceptio apud Deum: qui mundi elegit ignobilia et contemptibilia, & quæ nõ sunt, vt ea quæ sunt destrueret: ne glorietur omnis caro, hoc est carnalis potentia coram illo. 2.

Vnus enim Dominus ęqualiter & Dominus fert consultum & seruis.

3. Melior est subiecta seruitus, quā elata libertas. Multi enim inueniuntur Deo liberè seruientes sub dominis constituti flagitiosis, qui etsi subiecti sunt illis corpore, prælati tamē sunt mente.

De Prælatis.

CAP. XLVIII.

1. Vir iustus aut omni potestate seculari exuitur, aut si aliqua cingitur, non sub illa curuatur, vt superbus tumeat: sed eam sibi subijcit, vt humilior innotescat. Probatur autē hoc Apostolico exemplo, qui data sibi potestate, etiam ne ad hoc vsus est quod licebat, sed dū possēt, vt illicita abnuit: seseque vt paruulum in medio eorum, quibus præerat ostendit.

2. Qui in appetendis honoribus seculi, aut prosperitatibus mūdi instanti desudat labore, & hîc & in futuro vacuus inuenitur à requie: tantoque sarcinis peccatorum grauabitur, quantò à bonis operibus extitit alienus.

3. Quantò quisque amplius secularis honoris dignitate sublimatur: tātò grauius curarum ponderibus aggrauatur: eisq; magis mente & cogitatione subijcitur, quibus sublimitatis gradu præponitur. Nam vt quidam Patrum ait: Om-

Omne quod ſupereminet, plus mœroribus afficitur, quàm honoribus gaudet.

Quantò quiſq; curis mundi maioribus occupatur, tantò facilius vitijs premitur. Si enim vix valet peccata animus deuitare quietus, quãtò minus occupatione ſeculari deuinctus? 4.

Non ſtatim vtile eſt omnè poteſtatis inſigne, ſed tunc verè eſt vtile, ſi bene geratur. Tunc autem bene geritur, quando ſubiectis prodeſt, quibus terreno honore præfertur. Poteſtas bona eſt, quando Deo donãte eſt, vt malum timore coërceat, non vt temerè malum committat. Nihil autẽ peius eſt, quàm per poteſtatem peccandi, libertatem habere: nihilque infœlicius malè agendi fœlicitate. 5.

Qui in hoc ſeculo bene imperat, ſine fine in perpetuum regnat: & de gloria ſeculi huius ad æternam tranſmeat gloriam. Qui verò prauè regnum exercent, poſt veſtem fulgentem, lapillorumque nitorem, & nudi & miſeri ad infernum torquendi deſcendunt. 6.

Reges à rectè agendo vocati ſunt, & ideo ſicut rectè faciendo regiũ nomen obtinetur, ita peccãdo amittitur. Nam & viros ſanctos proinde reges vocari in ſacris eloquijs inuenimus, eo quòd 7.

rectè agant, sensusq́; proprios bene regant: & motus resistentes sibi rationabili discretione componant. Rectè igitur illi reges vocantur, qui tam semetipsos, quàm subiectos bene regendo modificare nouerunt.

8. Quidam ipsum nomen regiminis ad immanitatem transuertunt crudelitatis: dumq́; ad culmen potestatis venerint, in apostasiam confestim labũtur: tantoque se tumore cordis extollunt, vt cunctos subditos in sui comparatione despiciant: eosque quibus præesse contingit non agnoscant. Quos congruè Ecclesiastes admonet dicens: Ducem te constituerunt, noli extolli, sed esto illis quasi vnus ex ipsis.

9. Dum mundi reges sublimiores se cæteris sentiunt, mortales tamen se esse agnoscãt: nec regni gloriam qua in hoc seculo sublimantur aspiciant, sed opus quod secum ad inferos portent, attendant. Si ergo amissuri sunt huius temporis gloriam, illa agant quæ post finem sine fine possideant.

10. Dum Apostolus dicat: Non est potestas nisi à Deo, quomodo Dominus per Prophetam de quorundam principatu dicit: Ipsi regnauerunt, sed non ex me? Quasi diceret, nõ me propitio, sed me irato. Vnde & inferius per eundem Pro-

Prophetam addidit: Dabo, inquit, tibi regem in furore meo. Quo manifestius elûcet, bonam malamque potestatem à Deo ordinari: sed bonam propitio, malam irato.

Reges quando boni sunt, muneris est Dei, quando verò mali, sceleris est populi. Secundum enim meritum plebium, disponitur vita rectorum, testante Iob: Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. Irascēte enim Deo talem rectorē populi suscipiunt, qualem pro peccato merentur. Nonnunquam pro malitia plebis etiam reges mutantur: & qui ante videbantur esse boni, accepto regno fiunt mali. 11.

De Iustitia principum.

CAP. XLIX.

QVi rectè vtitur regni potestate, ita se præstare omnibus debet, vt quantò magis honoris celsitudine claret, tantò semetipsum mente humiliet: præponens sibi exemplum humilitatis Dauid, qui de suis meritis nō tumuit, sed humiliter sese deijciens dixit: Vilis incedo, et vilior apparebo ante Deum qui elegit me. 1.

Qui rectè vtitur regni potestate, formam iustitiæ factis magis quàm verbis instituit. Iste nulla prosperitate erigitur, nulla aduersitate turbatur: non 2.

innititur proprijs viribus, nec à Domino recedit cor eius: regni fastigio humili præsidet animo: non eum delectat iniquitas, non inflammat cupiditas: sine defraudatione alicuius ex paupere diuitem facit: & quod iusta potestate à populis extorquere poterat, sæpe misericordiæ clementia donat.

3. Dedit Deus principibus prȩsulatum pro regimine populorum, & illis eos præesse voluit cum quibus vna est eis nascendi moriendique conditio. Prodesse ergo debet populis principatus, non nocere: nec dominando premere, sed condescendendo consulere: vt verè sit vtile hoc potestatis insigne, & dono Dei pro tuitione vtantur membrorum Christi. Membra quippe Christi, fideles sunt populi, quos dum ea potestate quàm accipiunt optimè regũt, bonam vtique vicissitudinem Deo largitori rependunt.

4. Bonus rex facilius ad iustitiam à delicto regreditur, quã de iustitia ad delictum transfertur: vt noueris hîc esse casum, illic propositum. In proposito eius esse debet, nunquam deuiare à veritate. Quòd si casu titubare contigerit, mox resurgere.

De

De Patientia principum.

CAP. L.

PLerunque princeps iustus, etiã ma- 1.
lorum errores dissimulare nouit:
non quòd iniquitati eorum cõsentiat,
sed quod aptum tempus correctionis
expectet: quando eorum vitia vel e-
mendare valeat vel punire.

Multi aduersus principes cõiuratio- 2.
nis crimine deteguntur, sed probare vo-
lens Deus clementiam principum, il-
los malè machinari permittit, istos nõ
deserit. De illorum malo, bene istis fa-
cit, dum culpas quas illi faciunt, isti mi
ra patientia indulgent.

Reddere malum pro malo, vicissitu- 3.
do iustitiæ est: sed qui clementiam ad-
dit iustitiæ, non malum pro malo cul-
patis reddit, sed bonum pro malo of-
fensis impartit.

De delictis Principum siue exemplis.

CAP. LI.

DIfficilè est principem regredi ad 1.
melius, si fuerit vitijs implicatus.
Populi enim peccãtes iudicẽ metuunt,
& à malo suo legibus coërcentur. Re-
ges autem nisi solo Dei timore metuq;
gehennæ coërceantur: liberè in præ-
ceps proruunt, & per abruptum licen-
tiæ in omne facinus vitiorum labun-
tur:

Quan-

2. Quantò quisque in superiori constitutus est loco, tantò in maiori versatur periculo: & quantò splendoris honore excelsior, tantò si delinquat peccator est maior. Potentes enim potenter tormenta patientur. Cui etenim plus committitur, plus ab eo exigitur, etiam cum vsura pœnarum.

3. Reges vitam subditorum facilè exemplis suis vel ædificant, vel subuertunt; ideoque principem non decet delinquere, ne formã peccandi faciat peccati eius impunita licentia. Nam rex qui ruit in vitijs, citò viam ostendit erroris, sicut legitur de Hieroboam qui peccauit, & peccare fecit Israël. Illis namq; ascribitur, quicquid exẽplo eius à subditis perpetratur.

4. Sicut nõnulli bonorum principum Deo placita facta sequuntur: ita facilè multi praua eorum exempla sectãtur. Plerique autem apud iniquos principes necessitate magis quàm voto mali existunt, dũ imperijs eorum obediunt. Nonnulli autẽ sicut prompti sunt sequi reges in malum: sic pigri sunt imitari illos in bonum.

5. Sæpe vnde mali reges peccant, inde boni iustificantur, dum præcedentium cupiditatem & malitiã corrigũt. Nam reuera peccatis eorum communicãt, si quod

quod illi diripuerunt, isti retentant.

Cuius peccatum quisque sequitur, necesse est vt eius pœnam cõsequatur. Neque enim impar erit supplicio, cuius errori quisque par est ac vitio. 6.

Quòd Principes legibus teneantur.

CAP. LII.

IVstum est principem legibus obtemperare suis. Tunc enim iura sua ab omnibus custodienda existimet, quando & ipse illis reuerentiam præbet. 1.

Principes legibus teneri suis, nec in se conuenit frustrare iura, quę in subiectis constituunt. Iusta est enim vocis eorũ authoritas, si quod populis prohibent, sibi licere non patiantur. 2.

Sub regiminis eorum disciplina, seculi potestates subiectę sunt: & quamuis culmine regni sint præditi, vinculo tamen fidei tenentur astricti: vt & fidem Christi suis legibus prædicent, & ipsam fidei prædicationẽ moribus bonis conseruent. 3.

De Potestate principum in Ecclesia.

CAP. LIII.

PRincipes seculi nonnunquam intra Ecclesiã potestatis adeptæ culmina tenent: vt per eandẽ potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi vt quòd non præ- 1.

prævalet ſacerdos efficere per doctrinæ ſermonē, poteſtas hoc impleat per diſciplinæ terrorem.

2. Sæpe per regnum terrenum cœleſte regnū proficit, vt qui intra Eccleſiam poſiti, contra fidem & diſciplinam Eccleſiæ agunt, rigore principum conterantur: ipſamq; diſciplinam, quam Eccleſiæ humilitas exercere non prævalet, ceruicibus ſuperborū poteſtas principalis imponat: & vt veneratione mereatur, virtute poteſtatis impartiat.

3. Cognoſcāt principes ſeculi Deo debere ſe rationem reddere propter Eccleſiam, quam à Chriſto tuendam ſuſcipiunt. Nam ſiue augeatur pax & diſciplina Eccleſiæ per fideles principes, ſiue ſoluatur: ille ab eis rationem exiget, qui eorum poteſtati ſuam Eccleſiam credidit.

De Iudicibus.

CAP. LIIII.

1. AD delictum pertinet principum, qui prauos iudices contra voluntatem Dei populis fidelibus preferunt. Nam ſicut populi delictum eſt, quando principes mali ſunt, ſic principis eſt peccatum, quando iudices iniqui exiſtunt.

2. Bonus iudex ſicut nocere cuilibet neſcit, ita prodeſſe omnibus nouit.

Alijs enim præstat censuram iustitiæ, alijs bonitatem: iudicia sine personarum acceptione suscipit, non infirmat iustitiam auaritiæ flamma, nec studet auferre alteri, quod cupiat sibi.

Boni iudices iustitiam ad solā obtinendam salutem æternam suscipiunt, nec eam muneribus acceptis destruūt: vt dum de iusto iudicio temporalia lucra non appetunt, præmio æterno ditentur. 3.

Omnis qui rectè iudciat, statêram in manu gestat, & in vtroque penso iustitiam & misericordiā portat: sed per iustitiam reddit peccati sententiam, per misericordiam peccantis temperat pœnam: vt iusto libramine quædā per æquitatem corrigat, quædā verò per miserationem indulgeat. 4.

Qui Dei iudicia oculis suis præponit, semper timens tremensque in omni negotio reformidat, ne de iustitiæ tramite deuians cadat: & vnde non iustificatur, inde potius condemnetur. 5.

De prauis Iudicibus.

CAP. LV.

NEminem stultorum vel improborum oportet iudicem esse. Nam stultus per ignauiā ignorat iustitiam: improbus autem per cupiditatem corrumpit ipsam quam didicit veritatem. 1.

Gra-

2. Grauius lacerantur pauperes à prauis iudicibus, quàm à cruentiſsimis hoſtibus. Nullus enim prædo tam cupidus eſt in alienis, quàm iudex iniquus in ſuis.

3. Latrones inacceſsis faucibus ac latebroſis latentes inſidias ponũt, iſti palam rapacitatis auaritia ſæuiunt.

4. Hoſtes in alienorum tantum ſanguinem intendũt, iudices quaſi crudeliſſimi carnifices ciuium, oppreſsione ſua ſubiectorum vitam extinguunt. Qui enim deſtruant multi ſunt, rari ſunt autem qui populos legum moderamine regant.

5. Plerunque & boni iudices ſunt, ſed miniſtros rapaces habent. Horum figura, vt ait quidam, tanquam Scylla pingitur atque deſcribitur: ipſa quidẽ humana ſpecie, ſed capitibus caninis accincta & circundata. Non aliter quibuſdã poteſtatibus accidit, vt ipſorum humanitatem immanitas iniquorũ ſociorum perturbet.

6. Sæpe iudices praui cupiditatis cauſa aut differunt, aut peruertũt iudicia: nec finiunt cœpta partiũ negotia, quouſq; marſupia eorum qui cauſantur exhauriant. Quando enim iudicant, non cauſam, ſed dona conſiderant: & ſicut negligẽtes ſunt in diſcuſsione cauſarum,

ſic

ſic in eorum damno ſoliciti ſunt.

Iudices praui iuxta Prophetæ verbum quaſi lupi rapientes prædam veſpere, non derelinquunt in mane: hoc eſt de præſentis vitæ tantum commodis cogitant, non de futuris. Vita enim iſta veſperum, futura verò mane accipitur. Et bene ait quaſi lupi, quia luporum more cuncta diripiunt, & vix pauca pauperibus derelinquunt. 7.

De Verboſis & elatis iudicibus.

CAP. LVI.

VErboſi iudices & elati vt ſapientes videantur, non diſcutiunt cauſas, ſed afferunt: ſicq́ue conturbant iudicij ordinem, dum non ſuo contenti officio aliena præſumunt. 1.

Quidam dum iudicare incipiũt, iraſcuntur, ipſamq́ue iudicij ſententiam in inſaniã vertũt. De quibus rectè per Prophetam dicitur: Qui conuertunt in furorem iudicium. Qui enim iratus iudicat, in furorem iudicium mutat, cùm ante profert ſententiam, quàm cognoſcat. 2.

Furor in iudice inueſtigationem veri non valet attingere, quia mens eius turbata furore ab inueſtigatione alienatur iuſtitiæ. 3.

Iracundus iudex iudicij examen plenè conſiderare non valet: quia caligine furo- 4.

furoris non videt. Qui autem repulso furore discutit, facilius ad contuendam veritatem mentis serenitate consurgit, & sine vlla perturbatione ad æquitatis intelligentiam peruenit.

De Iudicibus qui acceptione personarum & causa amicorum, subuertunt iudicium.

CAP. LVII.

1. NOn est persona in iudicio consideranda, sed causa, sic enim scriptum est: Non accipias personam in iudicio. Et iterum: Nō misereberis pauperis in iudicio. Qui enim consanguinitatis vel amicitiæ fauore, siue inimicitiarum odio iudicium peruertunt, sine dubio in Christum, qui est veritas et iustitia, peccare noscuntur.

2. Iniqui iudices errant in veritate sententiæ, dum intendant in qualitatem personæ, & exulcerāt sæpe iustos, dum improbè defendūt iniquos; qui autem rectè præsidere studet, nec partem palpare nouit, nec cohibere à iustitia didicit.

Quibus rebus peruertitur iudicium.

CAP. LVIII.

1. QVi rectè iudicat, et præmium inde remunerationis expectat, fraudē in Deum perpetrat: quia iustitiam, quàm gratis impartiri debuit, acceptio-

ceptione pecuniæ vendit.

Bonis malè vtũtur, qui iuſtè pro tem 2.
porali lucro iudicant. Tales quippe ad veritatem non iuſtitiæ defenſio, ſed amor pecuniæ prouocat. Quibus ſi ſpes nummi ſubtrahitur, confeſtim à iuſtitiæ defenſione recedunt.

Acceptio munerum præuaricatio ve 3.
ritatis eſt. Vnde & pro iuſto dicitur: Qui excutit manus ſuas ab omni munere, iſte in excelſis habitabit.

Diues muneribus citò corrumpit iu 4.
dicem. Pauper autem dum non habet quod offerat, non ſolùm audiri cõtemnitur, ſed etiam contra veritatem opprimitur.

Citò violatur auro iuſtitia, nullam- 5.
ꝗue reus pertimeſcit culpam, quam redimere nummis exiſtimat. Plus enim obtinet mentem cenſoris, amor lucri, quàm æquitas iudicij.

Tres ſunt munerũ acceptiones, qui- 6.
bus contra iuſtitiam humana vanitas militat, id eſt, fauor amicitiarum, adulatio laudis, & corporalis acceptio muneris. Facilius autem peruertitur animus, rei corporeæ munere, quàm gratiæ laudisꝗue fauore.

Quatuor modis peruertitur huma- 7.
num iudiciũ, timore, cupiditate, odio, & amore. Timore, dum metu poteſta-

tis

tis alicuius veritatē loqui pauescimus. Cupiditate, dum præmio muneris alicuius corrumpimur. Odio, dum contra quemlibet aduersa molimur. Amore, dum amico vel propinquis complacere contendimus. His enim quatuor causis sæpe æquitas violatur, sępe innocentia læditur.

De Falso teste.

CAP. LIX.

1. ETsi mendaciū gratis dicitur, quantò magis si vænale quæritur! Neque enim deerit multiplex conuentus falsorum, si tantum præsentia sit nummorum.

2. Testis falsidicus, tribus est personis obnoxius. Primum Deo quem periurando contemnit, & sequenter iudici quem mentiēdo fallit: postremò innocenti, quem falso testimonio lædit.

3. Testibus falsis cōiunctis tardè mendacij falsitas reperitur. Quòd si separati fuerint, examine iudicantis citò manifestantur. Nam sicut in vnitate prauorum grandis est fortitudo: ita in separatione maior infirmitas.

4. Fraudulentia citò reprehēditur, cùm mendacium falsidicorum sibi cōuenit. Vnum penè crimen habent, & qui falsitatem promit, & qui supprimit veritatem: quia & ille obesse vult, & iste pro-

prodesse non vult.

Peior est testis qui lædit, quàm qui præstare nolit. Nam ille malignus est, iste inutilis. 5.

Iniquus testis quamuis sua falsitate corpori rebusque officiat, animę tamen nihil oberit: immò maximum lucrum confert, si impetitus ęquanimiter tulerit. Erit autem ille apud Deũ condemnatus, qui aduersus innocẽtem falsum testimonium vel dicit, vel dicentibus credit. Nam nõ solùm ille reus est qui falsum de alio profert: sed & is qui citò aurem criminibus præbet. 6.

Qui metu potestatis veritatem occultat, eiusdem veritatis iracundiam sibi cœlitùs prouocat: quia plus pertimescit hominem, quàm diuinam trepidat indignationem. Beatus cuius testimonio innocẽs ab scelere obiecto purgatur impius, cuius proditione etiam iniquus perimitur. Neque enim decet Christianum morti obnoxium prodere, & ad effundendum sanguinem infœlicium voce testificationis præbere sermonem. Sermo enim iusti tantum ad ministeriũ debet esse salutis: ira verò indignationis & tribulationis & immissionis per angelos malos. 7.

De Causidicis.

CAP. LX.

1. NEgotiorum forẽsium sectatores, propter proximi dilectionem, seculare negotium deserere debent, aut certè manente proximi charitate, negotium sequãtur terrenum. Sed quia perrarum est, vt inter iurgantes charitas maneat, postponenda est rei causatio, vt perseueret dilectio.

2. Antiqui forensem eloquentiam canînam facundiã nuncupabãt, eo quòd causidici in certaminibus causarum omissis quæ agunt, veluti canes alterutrum sese lacerant: iurgiaque causarum ad iniurias suas commutant.

De Oppressoribus pauperum.

CAP. LXI.

1. PAuperum oppressores tũc se sciant grauiori dignos sententia, quando præualuerint his, quibus nocere voluerunt. Nam tantò atrocius futuro supplicio condemnandi sunt, quantò hic fortius contra miserorum vitam inualuerint.

2. Audiant iudices & qui præsunt populis, quia pro temporalibus molestijs quas plebibus ingerunt, æterno incendió cremabuntur, testãte Domino per Esaiam prophetam. Iratus, inquit, sum super populum meũ, & dedi eos in ma

nu

nu tua: nō posuistis eis misericordiam, sed aggrauasti iugum tuum valde. Descende in puluere, sede, tace, & intra in tenebras. Veniet super te malū, & nescies ortum eius: & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare. Veniet super te repentè miseria, quam nescis.

Magis mala facientibus, quàm patientibus dolere debemus. Illi enim praua faciendo in malum proficiunt: isti patiendo, à malo corrigūtur. Deus autem per malas voluntates aliorum, in alijs multa operatur bona. 3.

Malignantium hominum voluntas nequaquam potest impleri, nisi Deus dederit potestatem. Nam dum homines Deo permittente malum quod concupiscunt, perficiunt: ipse dicitur facere qui permittit. Inde est quod scriptū est per Prophetam: Si erit malū quod Dominus non fecit? Veruntamē quòd iniqui mala expetunt voluntate, idcirco Deus perficiēdi dat potestatem per suam bonam voluntatem: quia de nostro malo, ipse multa bona operatur. 4.

Quidā cùm Dei voluntati resistunt, nescientes Dei consilium faciunt: quo noueris sic Deo subiecta esse omnia, vt ipsi qui eius dispositioni aduersantur, eius impleant voluntatem. 5.

6. Propterea in hac vita boni iudicātur à malis, vt iterum in illa vita mali iudicentur à bonis: siue vt etiam sit hîc bonis temporalis afflictio, & illic æterna remuneratio.

7. Idcirco sunt necessarij mali, vt quoties boni offendunt, flagellentur ab illis. Hinc est quòd Assur virgam furoris sui testatur Dominus. Sed quoties ita fit, de Dei indignatione procedit: vt Deus per illos in eos sæuiat, quos flagellando emendare desiderat. Sed ille iustissima voluntate, illi verò sæpe crudeli intentione, sicut per Prophetā de eodem Assur dicitur: Ipse autem non sic arbitratur, sed ad conterendum paratum est cor eius.

8. Atrocem super eos diuinum furorem venturum, qui existunt persecutores, & violenti fidelibus. Consolando enim per Prophetam Deus suos ita iudicare permittit aduersarios: Eos, inquit, qui iudicauerunt te, ego iudicabo: et cibabo hostes tuos carnibus suis, & quasi à musto sanguine suo inebriabuntur.

9. Habet aliquem vsum & malorum iniquitas, quòd electos Dei suis moribus laniant, ac per hoc vita impiorum sibi deperit, iustorum autem non perit, sed proficit: dum eos mali per tribula-

bulationis exercitium, ad præsentem odiendam vitam, & futuram deside-randam erudiunt.

Interdum prodest peruersorum pra 10.
uitas vtilitati iustorum, dum eos malitia sua erudiunt: & ad regna cœlorum requirenda, molestia temporali impellunt. Probatur hoc exemplo Israëliticę plebis, quæ tūc durius agebatur in Aegypto, quando oportebat eā per Moysen ad terram repromissionis vocari: & ex malis quæ in Aegypto patiebatur discedere, et ad promissam patriam festinare.

Iniqui dum cōstantiam iusti in per- 11.
secutionibus suis aspiciunt, mentis confusione tabescunt. Et dū aduersa ostentant nec vincunt, tandem de suæ peruersitatis insania confunduntur.

Stulti contra bonos studium nocen 12.
di semper assumunt, quibus dum prosperitas elūcet, iactanter de suis meritis gloriantur, & bonorum atque iustorum afflictionibus detrahunt: dumque eis aduersa contigerint, mox ad blasphemiā pusillanimitate animi conuertuntur.

Quidam simplicium nescientes di- 13.
spensationem Dei, in malorum profectibus scandalizantur, dicentes iuxta Prophetam: Quare via impiorum pro-

ſperatur, bene eſt omnibus qui præuaricãtur, & iniquè agunt? Qui enim hoc dicunt, non mirentur quòd prauorum hominum temporalem & caducã fœlicitatem aſpiciunt: ſed magis nouiſsima eorum intendant, quanta illis poſt hæc æterna ſupplicia præparentur, dicente Propheta: Ducunt in bonis dies ſuos, & ſubitò ad inferna deſcendunt.

De tribulatione Iuſtorum.

CAP. LXII.

1. IVſtus in aduerſis probari ſe cognognoſcat, non deijci.

2. Viri ſancti plus formidant proſpera, quàm aduerſa: quia Dei ſeruos proſpera deijciunt, aduerſa verò erudiunt. Ideoque ſancti viri conſtantia, ita portare debet aduerſa, vt frangi non queat.

3. Tunc magis ſunt Dei oculi ſuper iuſtos, quando eos affligi ab iniquis prouidentia ſuperna permittit. Nam tunc eis gaudia diſponuntur æterna, quando præſenti tribulatione probantur.

4. Omnes vitæ huius tribulationes aquis comparãtur prætereuntibus: propterea, quia ſi quid in hac vita tribulationis acciderit, non ſtat, ſed celeriter tranſit.

5. Qui vitæ futuræ præmia diligenter excogitat, mala omnia vitæ præſentis æquanimiter portat: quoniam ex illius dulce-

dulcedine, huius amaritudinem temperat: & ex æternitate illius, breuitatem huius despicit transitoriam.

Grauari diuerso malo tẽporali, pro vtilitate iustorum est, quia cùm dolore grauantur, cupiditatis & luxurię, vitiorumq́ue exteriorum mala non appetunt. 6.

Plus prodesse saluti tentationes seculi, quàm prosperitates constat: nam ex prosperitate in deterius itur, ex tentationis verò dolore, in melius proficitur. 7.

Vnusquisq; ad tentationes animum preparare debet. Minus enim dum speratur tentatio, grauat: dure autem premit, si non sperata aduenerit. 8.

Sapientis est contra omnia aduersa ante meditari: nec inueniri casus debet, quem non consilia eius præueniant. 9.

De Amatoribus mundi.

CAP. LXIII.

MVndi amatores non solùm ex eo rei sunt, quòd infima pro summis appetunt: verùmetiam & miseri per hoc, quòd graui ęrumna ad ipsa desiderata peringunt. 1.

Grauius torquetur impius, mundi aggerando commoda, quàm iustus, tolerando aduersa. Qui enim bona mũdi dili- 2.

diligit, velit nolit timoris & doloris pœnæ ſuccumbit. Quique plus quàm oportet res tranſitorias diligunt, maiorem ſibi ingerunt dolorem rei ablatæ, quã amorẽ parturiebant poſſeſſe. Cum graui enim dolore amittuntur, quæ cũ magno amore habentur. Minus autem carendo dolemus, quæ minus poſsidendo diligimus.

3. Sciant ſeculi lucra ſectantes, quantum ſint vana vel aduerſa quæ diligũt, quæ etiam nec in hoc ſeculo ſine contritione graui conquirunt, & pro quibus in futuro ſupplicio pœnas dabunt.

4. His qui in voluntate deſideriorũ ſecularium perſiſtunt, bene per teſtimonium Prophetæ dicitur: Factus eſt Effraim panis ſubcineritius, qui non reuerſatur: id eſt, ita obruuntur cæcitate ſecularis amoris, vt nunquam reſipiſcant ad DEVM amorem retorquere mentis.

5. Multis mortuus eſt mundus, ipſi tamen vicisſim mundo mortui nõ ſunt. Bona enim ſeculi diligunt, & tamen ipſa quæ diligunt minimè conſequũtur: in vtroque vacui, quia & futura perdunt, & præſentia non acquirunt.

6. Egeſtas eſt electorum, quòd peregrinantur à bonis ſempiternis, & in hoc exilio

exilio diutius remorantur. Egeſtas eſt reproborum, quod abundant vitijs, & virtutibus vacuantur, ſeque eſſe inopes neſciunt. Quod probatur per Apocalypſim Ioannis, qui contra huius mundi amatores ſic ait: Dicis quòd diues ſum ego & locuples, & nullius egeo: & neſcis quia tu es miſer & miſerabilis & pauper, & cæcus & nudus.

Glorię tẽporalis ſequaces, etſi nitidi 7.
ſunt foris fulgore potentię, interius tñ vacui ſunt elatione ſuperbiæ: ſicuti calami exterius quidem nitent, ſed interius vacuantur.

Ob hoc reprobi exterins vt calami 8.
nitidi: interius verò vacui. Electi verò exterius quaſi arborum cortices fœdi, interius verò ſolidi.

Qui pretioſo cultu incedunt, au- 9.
diant Prophetam, quemadmodum deteſtatur eorum corporalia ornamenta: & quos ſucceſſus habeat cultus ſecularis cõpoſitus & ornatus: hoc eſt pro ſuaui odore, fœtorem: & pro Zona, funiculum, & cætera.

Legant Prophetam diuites, quorum 10.
ſpes opulentia eſt, & audiant eum dicentem: Væ qui opulenti eſtis. Quantò enim quiſque potentia maior eſt, tantò magis liber eſt ad peccandum. Nam patrimonium grande, grandis

tentatio eſt.

11. Plus venerantur homines in hoc ſeculo pro temporali potẽtia, quàm pro ſanctitatis reuerentia. Suſcipiunt enim quòd magis ſunt diuites, & quòd homines ſunt, omnino deſpiciunt.

12. Sunt quidam iuſti qui ſine læſione cuiuſquam ſuis rebus vtuntur. Itẽ ſunt quidam diuites humiles, quos non inflat ſuperbia rerum: veluti pleriq; fuerunt ſancti veteris teſtamenti, qui & affluebant diuitijs, & tamen humilitate pollebant. At contra, quoſdã ſuperbos diuites, rerum copia facit elatos, quorum non ſunt opes in vitio, ſed voluntas. Nam crimen in rebus non eſt, ſed in vſu agentis.

13. Eſt elatio pauperum, quos nec diuitiæ eleuant, & voluntas ſola in eis ſuperba eſt. His etſi opes deſunt, propter mentis tamen tumorem, pluſquàm ſuperbi diuites condemnantur.

14. Securus vult eſſe diues, pauper eſſe nõ vult. Sed quomodo erit diues, quietus, quem ſuis ſtimulis res ipſæ ne careantur, ſemper faciunt inquietum? Et ideo eligit cupiditas, inquietum eſſe timidum diuitem: quàm ſecurum pauco ſumptu contentum eſſe & pauperem.

15. Bonis bene vtuntur, qui diuitijs ſibi con-

concesſis in rebus ſalutaribus perfruuntur. Bonis malè vtuntur, qui aut iuſtè pro temporali lucro iudicant, aut aliquid boni pro vanæ gloriæ appetitu faciunt. Malis malè vtūtur, qui noxias cogitationes, operibus prauis perficiunt. Bene malis vtuntur, qui luxuriam carnis coniugali honeſtate reſtringunt. Sed ſicut malo bene vti, bonum eſt: ſic bono bene vti melius eſt. Et ſicut bono malè vti, malum eſt: ſic malo malè vti peſsimum eſt.

De Diuitijs & eleëmoſynis.

CAP. LXIIII.

GRauiter in Deum delinquūt, qui diuitijs à Deo conceſsis, non in rebus ſalutaribus, ſed in vſibus prauis vtuntur. 1.

Neſciunt impartire pauperibus, oppreſsis ſubuenire deſpiciunt: & inde magis augent delicta, vnde redimere debuerunt.

Hoc habet tantum bonum poſſeſſio præſentium rerum, ſi vitam reficiat miſerorū: pręter hoc tentatio eſt mundi lucrum: tantoque maiora ſupplicia in futurum dabunt, quantò & ipſa maiora ſunt: Potentes enim potenter tormenta patientur. 2.

Terrena omnia ſeruādo amittimus, largiendo ſeruamus. Patrimoniū enim 3.

retentũ perit, manet autem erogatum. Diu enim cũ rebus noſtris durare non poſſumus: quia aut nos illas moriendo deſerimus, aut illæ nos viuentes deſerunt.

4. Pro diuerſitate vſus, alij de reb⁹ mundanis pereunt, quas cupidius rapiunt: alij verò ſaluantur, dum in eorum pulchritudine, conditoris pulcherrimam prouidentiam laudantes mirantur: vel dum pro miſericordiæ operibus ex eis cœleſtia bona * mercantur.

*mereantur

5. Miſericordia à compatiendo alienæ miſeriæ vocabulum ſortita eſt. Nullus autem in alio miſericors eſſe poteſt, qui prauè viuendo in ſe miſericors non eſt. Qui enim ſibi nequam eſt, cui bonus erit?

6. Nulla ſcelera eleëmoſynis poſſe redimi, ſi in peccatis voluntariè quis permanſerit. Tunc autem fructus eleëmoſynarum indulgentiam conſequitur, quando ab ſcelerum opere deſinitur. Verũ eſt quod peccata omnia miſericordiæ operibus expurgãtur, ſed ſi iam caueat peccare qui miſericordiam impartitur. Cæterum nulla eſt delicti venia, quando ſic procedit miſericordia, vt eam ſequantur peccata.

7. Non eſt eleëmoſyna, quæ gloriæ magis cauſa, quàm miſericordiæ impar-

partitur intuitu.

Quali intentione ab vnoquoq; largitur, taliter & apud Deum recipitur. Qui ergo hîc de bono opere laudē pręsentem appetit, ſpē perdit, & gloriam mercedis in futuro non recipit. 8.

Dum cauſa iactantiæ pauper paſcitur, etiam ipſum miſericordiæ opus in peccatum conuertitur. 9.

In tantùm eleēmoſynarū opera peccata extinguunt, atque intantùm ad regnum ſeculi futuri proficiunt, vt etiam iudex cœleſtis in futuro iudicio veniēs, in dextera conſiſtentibus dicat: Eſuriui & dediſtis mihi manducare: ſitiui et dediſtis mihi bibere: Hoſtes eram & collegiſtis me: nudus eram & cooperuiſtis me. Quibus etiam bene promittit dicens: Venite benedicti patris mei, percipite præparatum vobis regnum. His autem quos nulla præcedentia eleēmoſynarum facta ſequuntur, æterni iudicis voce ſic dicitur: Eſuriui enim & non dediſtis mihi manducare: ſitiui & non dediſtis mihi bibere. Quibus iuſtè dicitur: Diſcedite à me maledicti in ignē æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. 10.

Qui hîc miſericordiam non impartit, illîc pietatis fructum non inuenit: exemplo ardentis diuitis, qui in infer- 11.

no ad tenuiſsima petenda compulſus eſt, qui hîc tenuiſsima negare ſtuduit. Quid tribui ſubtilius, quid diſtrictius petere poterat? Guttam aquæ ardens petijt, qui micas panis negauit. Serò diues oculos aperuit, quando Lazarum pauperem requieſcentem vidit, quem iacentem ante ianuas videre deſpexit.

12. Non ſolùm qui eſurienti, & ſitienti & nudo beneficium largitatis impendit, vel ſi quid aliud indigenti largitur: ſed & qui inimicum diligit, & qui lugenti affectum compaſsionis & conſolationis impartit: aut errantem fratrem charitatiuè corrigendo, ad viā veritatis reuocat, aut in quibuſlibet neceſsitatibus conſilium dat, eleēmoſynam proculdubio facit. Nam & doctrinæ vel diſciplinæ bonum eleēmoſyna eſt, & miſericordia carnali eminentior eſt.

13. Quicunque egēs poſcit, etiam ſi indigentem ſe ſimulet, ex toto illi corde commiſereri oportet. Et licet ille fortaſſe falſam indigentis ſpeciem præferat, is tamen qui ſimpliciter impartit, fructum miſericordiæ non amittit.

14. Quantūuis quis ſit egēs, nullus tamē vnde tribuat indigenti, excuſationem inopiæ poteſt prætendere, quando ex

præ-

præcepto saluatoris etiam calicē aquæ frigidæ præcipiamus indigenti præbere. Nam si aliud nō habentes, idipsum benignè tribuamus, mercedem procul-dubio non amittimus. Cæterum si amplius possumus, & egestatem simulando minus largimur: non egentem, sed Deum fallimus: cui conscientiam nostram abscondere non possumus.

Duæ sunt eleëmosynæ, vna corporalis, scilicet egenti dare quicquid potueris. Altera spiritalis, dimittere à quo læsus extiteris. Harum prima adhibenda est miseris, secunda malis. Erit ergo quod semper impartias, etsi non pecuniam, saltem vel gratiam. 15.

Non est eleëmosyna cum murmuratione præbenda, ne comitante tristitia, merces pereat dispensata. Tunc autem bene tribuitur, quando cum mentis hilaritate præbetur. Vnde & Apostolus: Hilarem, inquit, datorem diligit Deus. Metuendum est itaque ne pauper aut cum tædio, nostra oblata suscipiat: aut ne omnino prætermissus, mœrens tristisque recedat. 16.

De rapinis alienis eleëmosynam facere, non est officium miserationis, sed emolumentum magnum sceleris. Vnde & Salomon: Qui offert, inquit, sacrificium de rapina pauperum, tāquam 17.

ſi quis victimet filium in conſpectu patris ſui. Qui enim iniuſtè tollit, iuſtè nunquam diſtribuit: nec bene alteri præbet, quòd ab alio malè extorquet.

18. Magnum ſcelus eſt, rem pauperum præſtare diuitib⁹: & de ſumptibus inopum, acquirere fauores potentum: arenti terræ aquam tollere, & flumina quæ non indigent, irrigare.

19. Nonnunquam largitas diuitũ prodiga, non ad vtilitatẽ, ſed ad elationem effunditur: comparata hypocritis qui non ad ædificationem docent audientium, ſed ad ſuæ gloriæ exaggerãdum coturnum.

20. Reprehenſibilis eſt ſuperflua effuſio largitatis. Nam qui modum ſeruat, auarus nulli eſt, ſed omnibus largus eſt.

21. Diſpenſator nõ debet eſſe prodigus, ſed diſcretus: largiri enim debet quantum oportet, vt tenendo menſuram in vno, ſufficiat pluribus.

Quòd tantum in vita eſt licitum operari bonum.

CAP. LXV.

1. TAntum enim in hac vita eſt licitum operari bonum: illic namq; non iam operatio expectatur, ſed retributio meritorum.

2. Hæc vita impijs longa & grata eſt, in oculis autem iuſtorũ amara & breuis.

uis. Et licet vita ista breuis sit, mora tamen sibi fieri creditur: quia quantumlibet breue sit tẽporis spatium, tamen si viuenti parum est, non amanti proculdubio longum est.

Qui vitæ præsentis longitudinem non de suo spatio, sed de eius fine considerat, quàm sit breuis & misera satis vtiliter pensat. Vita enim præsens, quia ipsis suis incremẽtis deficit, breuis est. Suo enim augmento perit, dũ id quod videtur in futuro proficere, in præterito deficit. Item ex ipso esse breuis vita præsens ostenditur, ex quo non permanet, sed finitur. Tela enim consummatur filis, & vita hominis expletur diebus singulis. 3.

Quòd diu in hac vita viuitur, quæritur vtrum augmentum, an rectius detrimẽtum dicatur. Sed quomodo possit rectè dici augmentum, quod per dimensiones ætatum, ad mortis tendit detrimentum? 4.

Qui vitam longam quæris, ad eam tende vitam pro qua Christianus es, id est ad æternam: non ad istam, de qua ad eruendum te, descendit vita æterna: id est Christus verbum carni coniunctum. Hæc est enim vita vitalis, nam ista mortalis est. 5.

Mori oportet hominẽ in carne mun 6.

do,

do, ne moriatur in anima Christo. Nã verè tunc viuere quisq; creditur, si secundum seculum moriens, in solo Deo viuere delectetur.

7. De mora vitæ istius, tædium patitur iustus, eo quòd ad desideratã patriam tardè perueniat: & vitæ præsentis ærumnam segnius amittat.

De Metu mortis.

CAP. LXVI.

1. QVamuis sancti ab huius vitæ ærumnis liberari se cupiant, cito volẽtes exire de corpore, Dei tamen dispensatione plerunque diu in hac vita versantur: vt per lõga tolerantiæ experimenta, solidius eorum patiẽtia roboretur.

2. Multi odio vitam habent, & tamen mori timent: quòd plerisque in angustia contingere solet: sicque contrario affectu, & viuendi habent tædium, & moriendi metum.

3. Solicitè debet vnusquisque viuere, et semper terminum vitæ suæ considerare, vt de contemplatione illius, animus se semper ad alta sustollat, & huius seculi blanditias cum timore caueat. Scriptum est enim: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

4. Venturi exitus ignorãtia incerta est,

& dum mori quis non existimat, tollitur. Vnde vnusquisque festinet, ne in iniquitatibus suis rapiatur, simulq; finiatur vita cum culpa. Nam incentor diabolus, eos quos viuētes accendit ad vitia, subitò morientes pertrahere molitur ad tormenta.

Sæpe diuites in hac fallaci vita, dum 5.
de potentiæ gloria, vel rerum abundantia gestiunt, ab his repētè, hora qua nesciunt, improuiso exitu rapiuntur: atq; absorbente profundo, cruciandi æternis gehennæ incendijs deputantur. De quibus bene per Prophetā dicitur: Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt.

Iniquus moriens qui imitatione sua 6.
multos ad culpā traxerat delectatione peccati, multos à culpa reuocat terrore tormenti. Quod etiam Psalmista testatur dicens: Lætabitur iustus cùm viderit vindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorum. In peccatorum enim morientium sanguine iusti lauant manus: quia dum eorū pœna conspicitur, conspicientis vita mundatur. Cuius enim talis tā crudelis exitus cernitur, non solùm qui viderit refugit, sed alios etiā ab imitatione illius, quanta valuerit exhortatione cōpescit.

In exitu vitæ, animæ electorum ni- 7.
mio

mio terrentur metu, incerti vtrum ad præmium, an ad ſupplicium tranſeant.

8. Quidam autẽ electi in fine ſuo purgantur à leuibus quibuſdam peccatis: quidam verò in ipſo exitu ſuo hilareſcunt ex æternorum contẽplatione bonorum.

9. Quamuis quis in hac vita ſit iuſtus, tamen dum ex corpore iſto egreditur pertimeſcit, ne dignus ſupplicio ſit. Nullus eſt enim homo abſque peccato: nec aliquis poteſt de Dei ſecurus eſſe iudicio, cùm etiam & de otioſis verbis reddenda ſit ratio.

10. Finem iuſtorum optimum, vocatio tranquilla commendat, vt ex eo intelligantur ſanctorum habere conſortium Angelorum, ex quo ab hoc corpore ſine vexatione dura tolluntur.

11. Prauos homines apoſtatæ Angeli excipiunt morientes, vt eis ſint ipſi tortores in pœnis, qui fuerunt ſuaſores in vitijs.

12. Et ſi pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat, fides tamen pro eis lugere vetat. Illi enim deplorandi ſunt in morte, quos miſeros infernus ex hac vita recipit: non quos cœleſtis aula Chriſti lętificandos includit.

13. Hic eſt Chriſtianæ miſerationis affectus, vt pro vnoquoque mortuo ſacrificium

ficiũ Deo offeratur. Inde eſt quod ſcriptum eſt: Et mortuo ne fraudes miſericordiam.

FINIS.

SANCTI ISIDORI DE CONTEM. MVN. LIBELLVS AVREVS.

Enit ad manus meas quidam liber, cuius forma perſuaſit animum meum quoddam lamentum mihi et omnibus peccatoribus, imitatus perfectũ non eius operis eloquiũ, ſed meum votum. O homo quicunque es, perlege dum aduerſitatibus mundi tãgeris, teipſum ſenſerim iudicem: diſcute & ſtatim cognoſces, quia omnes afflictiones quas in hoc ſeculo pateris, retributiones tibi iuſtiſsime inferunt.

Homo loquitur.

ANima mea in anguſtijs poſita eſt, ſpiritus meus eſtuat, cor meũ fluctuat, anguſtia affligit me, circundatus ſum malis, circumſeptus criminibus,

bus, vbique infœlicitas mea me profequitur, vbicunque ſum mala mea inſequuntur me ſicut vmbra mortis, & ſic mala mea fugere non poſſum, cur ego miſer natus ſum? cur ego miſer veni in mundum videre lucem? O mors quàm dulcis es miſeris et ſuauis, amara viuentibus. Mors malorum hominum finem imponit; melius eſt bene mori, quã malè viuere, melius eſt non eſſe, quàm infœliciter eſſe.

Racio loquitur.

O Homo eſto in cunctis caſibus firmus, patienter tollerare omnia, non eſt à te iſta acerbitas pœnarũ, dum tibi aliena pericula memoras, min⁹ tua delebuntur. Pœna huius mundi breuis. Tribulatio huius mundi finem habet, tranſeunt omnia, quæ in mundo ſunt, nec permanent, quàm in breui finiuntur, & omne quod finem habet, breue eſt. Impoſsibile eſt quòd ſi homo es, ꝗ non guſtes anguſtias & dolores, quia anguſtiæ & pœnæ ſunt omnibus communes. Nemo eſt, qui in hoc ſeculo nõ doleat, nullus eſt, qui in hac vita nõ ſuſpiret. Oportet enim nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei, & condignæ paſsiones huius temporis non ſunt, quod æternũ ſupra modum eſt: vtiles enim ſunt tribulationes hu-

ius vitæ, humana tentatio non te occidit, sed probat te. Quãtò magis in hoc seculo frangimur, tãtò in perpetuo solidamur: quantò in præsenti affligimur, tantò in futuro gaudebimus, semper hic Deus vulnerat, quos ad salutem parat perpetuam, si hic à flagellis atterimur, purgati in iudicio inueniemur, in fornace probatur aurum, vt careat sordibus. Ad perditionem istam nõ fiunt ista, sed ad probationem. Non murmures, non blasphemes, non dicas quare ista sustineo, sed peccaui, sed vt fui dignus non te cœpi. Aequalem peccati mei non sentio, mihi minus percussus, quàm merebar agnosco, non sunt tanta supplicia, quã fuerunt peccata. Nam qui in flagellis murmurat, dominũ pl⁹ cruciat. Cogita ô homo quascunque mundi pœnas & cruciatus sustineas, compara hoc tantum gehennæ ignis, sentiamus illas pœnas. Time hic committere peccata, pœnæ istę sunt temporales, illæ sunt fine fine. Si fueris cõuersus, nihil enim est, quòd pateris. Qui hic castigatur & corrigitur, illic liberabitur. Tua contra te dimicant arma, sagittis tuis vulneraris, per quæ peccasti, per hæc & torquearis, secutus es carnẽ, in carne flagellaris, in ipsa geme, quia in ipsa peccasti. Vnde corruisti ad vitia, inde

inde habebis tormenta. Diſcute conſcientiam tuã, loquatur tibi cor tuum, ſi rapit te furor inflammat ira, commouet indignatio, ſupramodum iraſceris, zelaris bonis inuidis, in leuioribus alienis à fæcibus inuidus. Cui non detraxiſti, cuius non laceraſti vitam, & iactaſti infamiam. Quotidie nouis precibus inuolueris noua peccata ſemper facis, infœlix non te pudet per multas aſpergi libidines, iam tandem ceſſa peccare, noli miſer diu perſeuerare in peccato. Impone finem peccatis, habeat iniquitas tua terminum, vel finem delictorum tuorum, conſidera magnitudinem, pertracta homo, ne pereas vide.

Homo loquitur.

Heu me miſerũ tãta ſunt vitia mea, vt vix dilui poſsint, ſpontaneo meo ſtudio pollui, proprio meo arbitrio perdidi, bonam voluntatem maculaui. Volo facere bona, ſed deſidero ſemper nociua, voluptatibus carnis arguor, et à conſuetudine peccati.

Ratio loquitur.

Relucta igitur ô anima contra prauam conſuetudinem, vince ſenſum carnalem, pone tibi aduerſus præſentes ardores carnis, ignẽ futuri iudicij, memória ardoris gehennæ, exultat ardorem luxuriæ, fornicationis pœnam metus ſupplicij æterni vincat. Patienter leuiora portabis, ſi grauiora fueris recordatus,

datus, proinde quæ in futuro patieris, verſetur in aīo tuo & mente & oculis imago futuri iudicij, & futuram Dei ſententiam ſemper cogita & formida. Terreat te gehennæ ignis, vitæ tuæ ter minum pone. Et quotidie reſpice, & de morte tua ſemper cogita, finem vitę ſemper conſidera, eſto ſolicitus, ne ſubito moriaris. Quotidie vltima dies approximat, ad mortem currimus, neſcim⁹ quid hodie, aut cras nobis, eueniat, finis noſter abſcōditus eſt à nobis, proximus eſt nobis mortis occurſus. Timeamus ne dies illa nos apprehendat, & ne nos repentinus interitus ſubito nos rapiat, ne calamitas æterna cōprehendat. Spiritus qui ad peccandum ſuccedit, cito rapit peccantem, quem inflectit ad vitia, pertrahit ſubito ad tormenta. Quantos ad pœnam improuiſus exitus rapit? Quanti verò ad mortem ſubito rapiuntur, & ad infernum demerguntur?

Ratio loquitur de exemplis reſpiciēdis.

Aſpice ergo quid timeas ex alienis tormentis, reſpice ex alieno periculo quid paueſcas, vita foueā, certè in qua vides alium cecidiſſe, pericula aliena in te formida, alienos caſus in te pertimeſce. Vocatio autē morientis, tua ſit emendatio. Aliorum perditio, tua ſit caſtigatio, Retrahat te à peccato interi-

tus impiorum, delinquentium finis te corrigat.

Ratio loquitur de conuersione peccatoris. Quod male fecisti dum adhuc potes emenda, dum tempus est, clama, dum datur tibi spatium, luge, dũ datur tibi licẽtia, pœnite, dũ potes, festina. Dum adhuc viuis remedium tibi futurũ acquire, priusquã mors præueniat, priusquam infernus te recipiat, vbi nullus est indulgentiæ locus, vbi nulla pœnitendi libertas, vbi nulla datur licentia correctionis, vbi nullus est recursus ad confessionem, ad veniam nullus regressus.

De conuersione, & cõfessione. Habeas confessionem, habeto fiduciã. Confessio sanat, confessor veniam inuenit. Ergo nullatenus de misericordia Dei desperes, sed ad pœnitentiam reuertere: depone iniustitiam, spera vitam, relinque iniquitatem, spera salutem. Nulla tam grandis culpa, quàm desperatio. Quamuis peccator sis criminibus vestitus, non denegabitur tibi locus pœnitentiæ, facilè peccantibus, per misericordiã oĩa delicta absterguntur.

Homo loquitur. Heu me miserum spem perdidi, fiduciam amisi, fractus fuit animus meus, de desperatione tamen regressus sum, iam habeo fiduciam, iam spem habeo de pietate Dei, spero de misericordia Dei, non dubito, iam in pace redeo.

Ergo

Ergo age dũ licet, pete, quærere non cesses, erumpe in vocẽ fortiter, clama, plange iniquitates tuas, malitiã tuam deplora, quæ prauè egisti fletibus dilue, & quæ illicitè commisisti terge lachrymis. *Ratio loquitur.*

Heu me infœlicem, tãtis peccatis & criminibus sum irretitus, quẽ primum plorem, quem primum plangam, quem luctum faciam, nõ possum referre memoriam tantorum criminũ gestorum, peccata mea mihi sensum doloris tulerunt, coagulatæ sunt lachrymæ meæ, obriguit animus meus, nullo mœrore cõpungitur, anima mea in stupore versa est, insensata est anima mea, ô lachrymæ vbi estis reclusæ? vbi estis fontes lachrymarũ? aspergite faciẽ meam, humectate maxillas meas, genas meas irrigate, date mihi planctum amarum, hei mihi tam grauiter cecidi, tam grauiter lapsus sum, lugeo, quia in hoc seculo patior, sed ne grauiora in futuro patiar pertimesco. Omnia præsentia me dilaniant. Sed futura me magis conturbant: grauia sunt quæ sustineo, sed grauiora in perpetuũ pertimesco. (Omnia præsentia.) Succurre mihi Deus meus antequã moriar, antequã mors præueniat, antequã me tartarus rapiat, priusquã ab igne inferi deuorer, priusquam *Homo loquitur.*

me flamma ſubijciat, priuſquam ſine fine crucier. Deus timore tuo terreor, & pauorem præmetuo, diem iudicij pertimeſco, vbi ſi iuſtus vix ſaluabitur, ibi ego miſer approbabo, quid faciã cũ venerit formido tremendi iudicij? quid ero dicturus cùm ante tribunal Chriſti fuero præſentatus? væ mihi in die illa, in qua peccaui, & quando exiui de vtero matris meæ. Melius fuiſſet mihi, ſi natus nõ eſſem, quàm me æternus cruciaret interitus? Plorate me cœlum & terra, lugete me omnis creatura, flete me oĩa elementa, quia cecidi grauiter, lapſus ſum crudeliter, et corrui miſerabiliter. Nullum inuenitur peccatum, cuius ſordibus non ſim inquinatus ſemper ad peccatum redij, ſemper peccata mea iteraui, nunquam in melius mutaui mores, nunquam à peccatis receſsi, plurimos maculaui, multos prauis moribus peruerti, ego multis cauſa malorum fui, orate pro me ideo omnes ſancti.

Homo loquitur ad Deum.

Conuertere Deus meus, mei ne obliuiſcaris in finem, nõ me in perpetuum deſeras, nec me in poteſtate diaboli derelinquas, licet ſim peccator, tu autem es clemẽs, tu pius, tu multæ miſerationis. Nullum relinquis, nullum recuſas ad miſericordiam, ſed vltro foris tardi-

tatem peccatoris expectas vt redeant. Quanti ſcelerati, quanti luxurijs dediti, quanti concupiſcentiam ſecuti per miſericordiam tuam ad indulgentiam peruenerunt? Multis non mœrentibus veniam gratis donaſti. Oſtende in me miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis, non abneges, quod omnibus promiſiſti. Scelera mea nō defendo, peccāta mea tibi manifeſto, diſplicet mihi quod feci, diſplicet mihi quod peccaui, Deus mihi propitiare. Errorē meū confiteor, culpā meā cognoſco, reatū meū aperio. Suſcipe ſancte pater omnipotēs clamorē meū, peccaui Deus meus, parce malis meis, ſana animā meā, quia peccaui tibi, ſi enim iniquitates obſeruaueris dñe, domine quis ſuſtinebit? Nullus ſine peccato, nullus mundus à delicto eſt, inter ſanctos nemo maculatus, & inter angelos reperta eſt prauitas. Si aſtra non ſunt munda in cōſpectu tuo, quantò magis abominabilis eſt homo, qui bibit quaſi aquam iniquitatem, qui iacet in puluerē, & habitat in domo, lucet & habet terrenum fundamentum? Memorare qua ſubſtantia cinis ſum & pulüis, ergo operi manuū tuarum porrige dexteram. Cōſolare infirmum, & leua iacentem, pateāt tibi vulnera mea, da medicinam, per quā ſanari debeam

medelam impende, munda viciatum, reforma corruptũ, extingue in me flammam & iacula ignita diaboli vt vltra non penetrent. Tu enim ſcis tentationes quas patior, tu ſcis vbi lapſus ſũ, vbi infœlix demerſus ſum? Corrui incautus in foueam turpitudinis, deſcẽdi miſer in profundum omnium malorum habitaculum. Ecce dies metuendus aduenit, vltima dies appropinquat, parce mihi antequam vadam, antequam de vita iſta egrediar, ſolue vincula peccatorum antequam moriar.

Ratio loquitur ad animam. Age itaq; ô anima vt dignum eſt, age vt rectum eſt, propone vt amplius non pecces. Caue culpas tuas iterare. Caue mala repetere, poſt pœnitentiæ luctum non redeas ad peccatum. Culpam pro qua veniam poſtulaſti, iterare non præſumas, caue ne facias quod iterũ plangas, inanis eſt pœnitẽtia quam inquinat culpa, vulnus iteratur tardius ſanatur, nihil proſunt lamenta ſi replicantur peccata.

Perſiſte in confeſsione, ſta in pœnitentia fortiter, viam bonam quam cœpiſti non deſeras, propoſitum bonæ vitæ iugiter conſerua, tũc erit perfectum opus tuum, ſi vſque in finem perdurauerit. Salus perſeuerantibus datur, premiũ perſeuerantibus promittitur, non

eſt

est beatus qui incipit bonum, sed qui perseuerauit vsque in finem. Quæso te ô anima, deprecor te ne quid vltra leuiter agas, ne quid temerè facias, nõ redeat iniquitas, quia peccata nõ nocent, quando non placent.

De ipsius consideratione.

Scito ô homo temetipsũ, scito quid es, quid eris, & quare natus sis, & qua cognitione sis factus, & propter quid sis in seculo procreatus. Memento conditionis tuæ, qualẽ te fecit Deus, qualem te factor condidit, qualem te creator instituit. Considera vnde venis & erubesce vbi sis, & ingemisce quò vadis & contremisce.

De breuibus cogitationibus vitandis.

Cor tuum quotidie discute, et examina, mentẽ tuã nulla te insipiens doctrina decipiat, sed esto in fide iustus, nihil contra præceptum Dei facias, in illis quibus delectatur corpus animam non declines, carnalibus delectationib⁹ nõ consentias, calca subiectionis vitium, culpam ibi emenda vbi nascitur, à cogitatione noxia custodi animam tuam, et mentem tuam. Sit animus tuus ab omni pollutione purgatus, Sit mẽs tua pura, nullæ sordes tibi resideant, in ipso vitio cogitationis resiste, vt euadas.

De castitate.

Custodi te à fornicatione, nulla iam immundicia polluaris, nulla in te fornicatio conualescat, melius est mori,

quàm libidinibus maculari. Continentia hominem Deo proximũ facit. Castitas enim hominem Deo iungit. Castitas in cœlum hominem pertrahit, vbi ista manserint, ibi etiã & Deus permanet. Castitati regnum cœlorũ promittitur. Fornicatio aũt in infernũ demergit, & ad pœnas æternas perducit. quod si adhuc carnis molestias sentis, si adhuc carnis stimulo tangeris, si adhuc caro te impugnat, si adhuc luxuria certat, memoriã mortis cogita, diẽ exitus tui præpone tibi, prępone etiam tibi futurum iudicium, & futura tormenta, perpetuos ignes, & pœnam æternam.

De oratione. Ora lachrymis indesinenter, ora iugiter, precare Deum die ac nocte, sit oratio tua sine cessatione, sit frequẽs oratio tua, vt non deficiat, semp̃ geme, semper emitte lachrymans luctum vnigeniti, fac planctum amarum, surge in nocte ad precem, orationes sint arma tua, oratio frequens iacula diaboli submergit, hæc virtus est aduersus tentationũ incursus, immundus spiritus frequenti oratione vincitur, oratio dæmonia superat, omnibus malis præualet oratio.

De ieiunio. O homo, tolle securitatem, nec in te confidas. Corpus tuum castiga ieiunijs, & abstinentia exerce corpus palli-

da

da ora gere, aridum porta corpus in fame & siti, & abstinentia aresce. Abundantia ciborũ sunt fomenta vitiorum. Non potes tentationes & diabolũ vincere, nisi ieiunijs erudiaris: escis enim libido crescit. Ciborũ satietas luxuriam suscitat, nimium vicium edacitate crescit. Saturitati libido semper est adiuncta: per ieiuniũ libido restringitur, per ieiunium libido superatur: abstinentia enim carnem superat & luxuriam refrenat.

De potu & aspectu.

Pocula quippe instrumenta luxuriæ sunt, igni enim adiecto fomite incendium magis crescit; adiecta igni materia plus augetur flamma oculi tui prima tela libidinis, visa prima concupiscentia mulieris, mens enim per oculos capitur, subtrahe visum, attrahe oculos à petulantia, non eos defigas in specie carnis, nullam ad concupiscendum aspicias, tolle occasionem peccati, aufer materiam delinquendi. Si vis esse à fornicatione tutus, esto corpore & visione discretus.

De consortio mulierũ

Corpore quippe seiunctus à peccati intentione discedes. Contra serpentem positus non eris diu illæsus. Ante ignẽ consistens & feruens, si aliunde dissolueris proximus periculo diu tutus non eris. Sæpe quod voluptas non potuit

aſsiduitas ſuperauit.

De labore. Ocioſitas enim debitum, citò luxuria ſubripit, grauius libido vrit, quẽ ociosum inuenit. Cedet libido laboribus, cedet operi, cedet induſtriæ, & labori, quapropter præcaue, ocium non diligas, ocium non ducas, corpus laboribus exerce, quære tibi opus vtile, quo animæ tuæ implicetur intentio dum operatur.

De lectione Vaca lectioni diuinæ, in meditatione ſcripturarum, vaca in lege Dei, habeto in diuinis lectionibus frequentiam, aſsiduitas legendi ſit tibi: lectio enim docet quod caueas, lectio oſtendit quod teneas, quo tendas, quo ſenſus & intellectus augetur, multum proficis cùm legis, ſi tamen facis quod legis.

De humilitate tenenda. Eſto humilis, eſto in humilitate fundatus, eſto nouiſsimus & vltimus omnium, nulli te præponas, nulli te ſuperiorem deputes, exiſtima omnes ſuperiores eſſe tibi quamuis ſis ſummus, humilia te, & ſi hoc feceris habebis gloriam. Quantò eris humilior, tantò ſequetur te altitudo. Caue iactantiam, caue gloriæ ſtudium, nõ te extollas de aliquo. Vexillum Chriſti eſt humilitas, excelſa eſt patria, humilis via quę quærit

rit patriam, non recuses viam; qui intrat per ostiũ, quod est Christus humiliet se, & sic sano capite poterit intrare. Alas superbiæ non extendas, pennas elationis non erigas. Nihil enim de te presumas, nihil boni tibi tribuas. Nulli superbias de bonis factis, ne glorieris, descende vt ascendas, humiliare vt exalteris, ne exaltatus humilieris. Qui exaltatur deijcitur, & qui eleuatur prosternitur. De excelso grauior casus est, de alto ruina maior. Superbia angelos deposuit, inflatos deiecit arrogãtia, sublimes humiliauit.

De constantia mentis.

In infirmitatibus tuis ne contristeris in lãguoribus tuis gratias age Deo. Vale magis mente, quàm carne, aduersis probari te in dolore cognosce, non extollaris in prosperis, æqualis esto in omnibus: mente, nec gaudio, nec mœrore commutes, quodcunque euenerit tibi libera mente sustine.

De patientia in aduersis.

Promptior esto ad suscipiendũ, quàm ad inferẽdum molestiam. Esto patiens & mansuetus, serua patientiam & mansuetudinem, præpara te cõtra asperum verbum, tolera clypeum, nulli vnquam resiste, sed omnibus prompto animo pare, vera patientia ponenda, vbi malitia ab aliquo infertur. Quamuis quisque irritet, quãuis criminetur, quãuis

conuitium dicat, quamuis iniuriam faciat, tu ſile, tu tace, tu diſsimula, tu exerce ſilentium, iniuriæ nôn reſpondeas per contumeliã, non cõdemna, tacendo citius vinces. Diſce à Chriſto modeſtiam, Chriſtum attende, & nôn dolebis iniurias, pro nobis nanque paſſus relinquit exemplum, palmis enim percuſſus, flagellis cæſus, & ſputis deriſus, clauis confixus, ſpinis coronatus, lancea perforatus, cruci damnatus ſemper conticuit, quicquid tibi aduerſum contigerit, pro tuo crede venire peccato. Conſideratione ergo iuſtitiæ dolorẽ tempera, leuius portabis, ſi pro quibus inferuntur, intenderis.

De pace habenda. Pacem ama, pacem dilige, pacem & manſuetudinem cum omnibus retine, & charitatẽ amplectere. Proba te amplius amare, quàm ipſe ameris, odientes ad pacẽ inuita, habeto ſtabilitaem mentis & animi benignitatem, promptus eſto in affectu, affabilis in ſermone, grato animo affare omnes, fuge rixas, vita lites. Caue contentiones, litis occaſionem tolle, viue ſemper in pace, in nulla cauſa cõtẽdas, in nulla actione decertare ſtudeas, Contẽtio odium & ſcandalum facit, & diſcordiam concitat.

De cõpaſ- Si ceciderit inimicus tuus noli gaudere,

dere, sed adiuua eum, et de interitu inimici tui similiter, ne fortè conuertat Deus iram suã, & veniat super te. Qui autem gaudet de inimici sui casu, cito incidet in eum. Condole ergo super illum qui afflictus est in alienis calamitatibus, & mœroribus nõ sis durus, non sis ferreus, non sint tibi dura precordia, sed alienam miseriã, quasi tuam luge. *sione habenda.*

In omnibus actionibus tuis, in omni opere tuo, et in omni cõuersatione tua, sequere bonos, æmulare sanctos, noli imitari prauos, habeto ante oculos exempla bonorum, intende ad bene operandum virtutes sanctorum. Intende ad bene viuendum documenta iustorum, habeto testimonium bonum, bonam famam custodi.

De custodia aurium

Claude & aures tuas ne audiant malum, respue sermones impudicos, fuge inhonesta verba. Vanus enim sermo cito polluit mentes audientium, & facilè agitur quod libenter auditur.

De custodia oris.

Nihil de ore tuo exeat quod aliqui noceat, hoc pcedat de labijs tuis, quod aures non polluat auditoris, fugienda est turpitudo sermonis. Sermo vanus index est vanæ conscientiæ. Mores omnium lingua ostendit, & qualis sermo ostẽditur, talis & animus cõprobatur. Ab ocioso sermone compesce lin-

guam. Sermo enim ociosus, non erit sine culpa. Caue à fabulis & verba vana non loquaris, respice verbum quod ædificat audientes, vnusquisque reddet rationem in die iudicij, ante faciem iudicis stabunt verba. Qui ociosum verbum non reprimit, cito ad noxam transit. Si sermo tuus reprehensibilis sit expectationi audiĕtium vtilius studeto qui,non quodlibet, sed quod oportet, discerne quid loqueris, quid taceas, diu ante cogita quid dicas, cùm non possis quod dicis, fuge casus lingua, lingua tua non te perdat. Amicum semper habebis silentium. Scito quo tempore loquaris, considera quando dicas tempori congruere, loquere tempore cōgruo, tace, tacitus quoque sis vsque ad interrogationem, et non dicas priusquā audias. Interrogatio os tuum aperiat, sint verba tua pauca, tolle verbositatē sermonis superfluā, linguosus homo imperitus est. Sapiēs vir paucis vtitur verbis. Scientia facit breuem sermonem, loqui multum stultitia est, maneat igitur in verbo mensura, in sermone sit statura, modum loquendi non transeas.

De contem tu laudis. Caue gloriani laudis, populi cōtemne fauorem, despice laudem, desidera occultè magis esse bonus in conspectu Dei, quam ab hominibus laudari. Non exqui-

exquiras si quis te extollat, aut si quis condemnat, ne fortè seducat, ne vitupe ratio frangat, si contemnis laudem, facilè & vituperationē reijcies, non ideo te bonum existimes, si bonus prædiceris, in aliena lingua consciētiam tuam interroga, discerne te tuo non alieno iudicio, neque ex aliorum sermone, sed ex tua mente te metire, nemo magis sci re potest quid sis, sicut tu qui cōscius tibi es. Quid enim prodest dum malus es si bonus prædiceris?

De honesta conuersatione.

Quapropter vita simulationem, vita fictionem, obscuriori veste nō simules sanctitatem, qualis haberi vis talis esto. Sit in ingressu tuo simplicitas, in motu puritas, in gestu grauitas, in incessu honestas, nihil dedecoris, nihil lasciuiæ, nihil petulantiæ, nihil insolentiæ, nihil leuitatis in incessu appareat. Non præbeas de te alijs spectaculum, non des de te alijs obtrectandi locum. Cunctis ergo benignus, nemini blandus, paucis familiaris.

De bonorū consortio.

Vita malos, caue iniquos, fuge improbos, sperne ingratos, à te fuge turmas hominum maximè eorum qui ad vicia proni sunt. Bonis te coniunge, bonorū consortium appete, bonorum societatem require. Qui cum sapientibus graditur sapiens erit. Amicus stultorū efficitur

tur ſimilis. Similis enim ſimili coniungi ſolet, periculoſum eſt enim vitam cum malis ducere, & cum his qui prauè viuunt ſociari. Melius eſt habere odium malorum, quàm eorum ſocietatem.

Contra vitium detractionis. Abſcinde à lingua tua vitium detractionis, alienam vitam detrahēdo non laceres, de malo alieno os tuum non inquines, non detrahas peccātibus, ſed condole, quod in alijs detrahis in te potius pertimeſce, quando alijs detrahis, te diſcute, quando alium mordes, tua peccata redargue. Si vis detrahere ad tua peccata recurre, vitam tuam reſpice nō alienā. Nunquam alijs detrahes, ſi te bene ipſum reſpicies, de tua ſalute eſto ſolicitus, detrahentes nō audias, ſuſurrantibus auditum non præbeas, pari reatu detrahentes, & audiētes tenentur. Quod ad te nō pertinet, noli quærere, quid inter ſe loquātur homines cognoſcere nunquam deſideres. Tanto corrige vitia tua, quanto ſtudio proſpicis aliena.

Contra genus mendacij. Omne genus mendacij quantum potes ſummopere fuge, nec caſu, nec ſtudio loquaris falſum, quia os, quod mentitur occidit animam. Refuge ergo fallaciam, declina mendaciū, caue falſum, purè loquere, eſto in verbo verax, omne

quod

quod à veritate discordat iniquitas est, neminē mentiendo decipias, neminem mentiendo in errorem inducas. Nō aliud loquaris, & aliud facias, non aliud dicas, & alio animo teneas.

De iuramento. Prohibe etiam tibi iuramentum, tolle iusiurādi vsum quia periculosum est, assiduitas iurandi periurij consuetudinem facit, veritas iuramento non indiget, fidelis sermo sacramenti retinet locum. Sit in ore tuo est est, non non.

De voto reddēdo. Fac bonum quod spopōdisti, & non sis in verbis facilis & in factis difficilis. Melius est non promittere quā post promissa non soluere, displicent Deo qui vota sua non reddūt, in malis promissis rescinde fidē, in turpi voto muta decretū, & quod incautè vouisti, ne facias. Impia enim promissio cum peccato adimpletur.

Quod Deo pateant omnia. Verbum iniquū nec in corde tuo dicas, verbum malum nec in silentio abscondi potest, quod intus agis vel dicis palam positum puta. Si homines tacēt, iumenta loquuntur. Ita ergo peccatum declina, quasi celare non possis, ibi pecca, vbi Deum nescis esse, nihil celatur ante Deum, diuinis enim iudicijs eris reus. Quāuis sis hominibus, absconditus ipse cor inspicit: quod intus disponitur, ipse comprehendit, etiā quod ho-

mo in se ignotat, ille nouit.

De bona cõscientia. Nemo potest semetipsum etiam effugere, & si te non damnat publica fama, condemnat propria consciẽtia, nulla pœna grauior conscientia, vis autem nunquam esse tristis, bene viue. Secura mens tristitiam leuiter sentit, bona vita semper gaudium habet. Cõscientia autem rea semper in pœna est, reus autem animus nunquã securus est, mala mens multis percutitur stimulis. Si autem in iustitia permãseris, nec plaga nec mors terrebit te. Consilium autem & opus tuum semper ad Deum conuerte. In omni opere tuo auxilium Dei posce, nihil præsumas, in audacia tua nihil imponas.

Quæ virtutes sint occultæ. Vis autem virtutes tuas augere, noli prodere occulta, virtutes tua oratione absconde, bonam famam pro arrogantia, fuge videri quod esse meruisti, quòd manifestando potes amittere, tacendo custodi.

De confessione. Vitia verò cordis tui reuela, prauas cogitationes illico manifesta, quia occidit animam, peccatũ enim proditum cito curatur, crimen autẽ tacendo ampliatur, silentio culpa crescit. Si patet vitium, fit ex magno pusillum, si celatur magis crescit, malum autem caue, priusquam emendare oporteat, melius

lius est enim vt vites vitia quam emendes, ne cum incurreris reuocare non possis.

Ante factum cogita, ante opus praemeditare diu quamuis agere diuq; acquire, diu proba & sic age cum diu cogitaueris tunc fac quod probaueris. In bonis autem agendis tarditas remoueatur à te, quod bene agere vis tolle moras, in crastinum nihil differas, in bonis dilatio nocet, in his quae expedit differre, impedit. *De praemeditatione.*

Nihil sapientia melius, nihil prudentia vtilius, nihil scientia suauius, nihil stultitia peius, summum bonũ est scire quod caueas, summa miseria est nescire quò cẽdas. Ignorãtia est mater erroris, & est nutrix vitiorum. Indoctus cito decipitur. Sapiens autem cito reprehendit. Insidias noxias non vitamus nisi per sapientiam. Sapiens autem omnia prudenter examinat. Inter bonũ & malum sapiens dijudicat. Dilige igitur sapientiam & manifestabitur, accede ad illam & veniet ad te, esto illi assiduus & instruet te. *De sapientia.*

Disce quod nescis, ne doctor inutilis inueniaris, ante sis auditor quam doctor, per disciplinam nomen magnum accipies & bonũ, quod didiceris doce, discendi & docendi non contẽnas studium, *De doctrina.*

dium, doctrina quātò plus fuerit data, tantò plus abundat. Sapientia dando fit largior, retinendo minuitur: verbum tamen semper præcedant opera, quòd ore dicis opere imple, quod verbo doces operibus ostende. Esto non solùm magister, sed imitator virtutis. Si doces & facis gloriā habebis, sic instrue alios vt te ipsum custodias. Sic doce vt humilitatem non amittas, cū autem doces noli vti obscuritate verborum, ita loquere vt intelligaris. Caue ne dum alios docendo erigis, ipse laudis appetitu demergaris: in omni tempore, sis paratus ad docendum, nullum tempus sit vacuum quòd non ædifices, apertè prædica. Suspicienda est enim veritas personarum, & quem quoquomodo erudias tracta. Communia omnibus, secretiora perfectioribus loquere, aperta cunctis, operta paucis annuntia, non erubescas loqui quod nôsti defendere, quæ alijs deesse videris tace: collationes enim faciendo, quæ alijs obtecta sunt, clarescunt, conferēdo difficilia aperiuntur.

De curiositate. Nulla autem tibi sit curiositas scire latentia, scire nō cupias quòd scire non liceat, in disputatione tolle certamen, tolle pertinaciam vincēdi, cede cito veritati, non cōtradicas iustitiæ, non con-

tendas euacuare quod rectum est, plus dilige audire quam dicere, in principio audi, nouissimus loquere, melior est sermo nouissimus quam primus, & melior finis orationis, quàm principium, in omni re finis attenditur.

De obedientia.

Venerare vnumquemq; pro suo merito sanctitatis, secundum dignitatem redde vnicuique honorem, superiori æstimes æqualem, senioribus præsta obedientiam, famulare imperijs eorum, obedi cunctis in bonis pręceptis. Ita autem obtempera homini, vt voluntatem Dei non offendas, impositas tibi curas humiliter exple, esto obediens diuinæ dispensationi, voluntati eius contraire non audeas, omnia non tribulato, sed tranquillo corde dispone.

De prælatione.

Subditis magis venerari stude quàm timeri, subiecti plus reuereantur quàm conditionis necessitate deseruiantur. Talem te redde subditis, vt magis ameris quàm timearis. Summa charitate subditos rege, non sis terribilis in subditos, sic eis dominare vt tibi delectentur seruire, et in disciplina modestia modũ serua, nec nimiũ nec parũ indulgeas, tene modũ in omni opere tuo, & in omni re tene tẽperamentũ, ne nimis, ne nimium aliquid, ne infra, ne vltra q̃ oportet: bona quæque immoderato vsu

noxia

noxia efficiantur in omnem actionem tene discretionem, temperare cuncta prudentis est, ne de bono fiat malum, prospice quoque aliquid cui aptum sit, tempera vbi, quãdo, qualiter, quandiu facere iubeas. Causas rerum & temporum regulas inspice: singulorũ operum discretionem agnosce: Cũ bene distinxeris opus tuũ, optimè iust⁹ eris, quod tibi vis fieri fac alteri. Talis esto alijs quales optas esse alios. Testimonio tuo nulli noceas: non inferas alijs mala, ne patiaris similia: in te serua modestiam, in alijs conserua iustitiam, tene viris veritatem, caue falsitatem, nullum contra veritatem defendas, nullum contra iudices, in omnibus veritatẽ custodi, nulla ambitiõe mouearis, nec munera accipiẽdo causam alterius malam facias, semper munera dissipant veritatem de iusto iudicio, temporalia bona non appetas, pro iustitia nullũm premiũ quęras iustitiam pro salute vitæ æternæ distribuas, qui pro sententia munera affectat, futuram gloriam non habebit. In prima iustitia est humanæ fragilitati non ignoscere, non ames damnare, sed magis emendare & corrigere, tene rigorem in discussione iustitię, misericordiam in diffinitione sententiæ. Ita clemens esto in alienis culpis sicut

in tuis. Nō iudices aliquem diſtrictius quam te, ſic alios iudica vt ipſe iudicari cupis. Qua pœna alium iudicaueris eadem ipſe iudicandus eris, lex tua te con ſtringit, iudicium quod alijs imponis ipſe portabis. In qua menſura menſus fueris remetietur tibi & adijcietur, nul lum iudices arbitrio alicuius, periculoſum eſt diſpoſitione aliquem iudicare, ante proba & ſic iudica. Indubijs Dei iudicio réſerua ſententiam, quod noſti tuo, quod neſcis diuino committe iudicio.

Quamuis ſis humilis humilitatē tene, quamuis ſublimis, ſuperbiam reprime. Caue autē honorem, quia ſine culpa teneri non poteſt. Sublimitas hono rum magnitudo ſcelerum eſt. In maiori gradu ſine dubio maior eſt pœna. Qui paruus eſt proximus eſt, venię po tentes autem potentiora tormenta patiūtur, & potētioribus maior inſtat cru ciatus, iudicium duriſsimū fiet his qui præſunt, poteſtates cito patiuntur minas & quantò maior honor tantò maiora pericula. Alta arbor vento forti agitatur, excelſæ turres, grauiorē caſum faciunt, altiſsimi montes ſæpe fulgoribus feriuntur. In potentibus hominibus cito cadit inuidia; gloria enim inuidiā facit. Inuidia enim periculum facit.

De contemptu mundi.

di te suspende, & Deo seruire stude. Mundi gloriam, tãquam mortuus non aspicias, ab affectu vitæ istius te separa, & sicut sepultus non habeas curam de seculo. Contemne viuens, quod post mortem habere non potes.

De eleëmosyna.

Quod habes habeto ad misericordiam, quicquid tribuis cum charitate tribue, præbe misericordiam sine murmure, da eleëmosynam sine tædio, maior sit beneuolentia, quàm datum. Tale erit opus tuum, qualis fuerit intẽtio tua. Quod affectu bono dispensatur, hoc accipit Deus, qui autem cũ tædio dat mercedẽ, perdit. Nõ enim misericordia est, vbi nõ est beneuolẽtia. Non facias misercordiam de spolio alieno. Bonum quod facis, per misericordiã facito, non p iactãtiam, nihil ꝓpter humanã laudẽ facias, sed propter vitã ęternã, quicquid facis pro remuneratione vitæ æternæ facias. Si laus hic quæritur, remuneratio perditur. Ecce fili ostẽdi tibi normam viuendi, nulla ignorantia amodo te excuses à peccato, non vitæ æternæ inscius, non sis imprudens, aut ignarus, legem quam debes sequi, descripsi tibi. Cognitionem mandatorũ habes, iam amodo scis, quid sit rectè viuere. Vide ne vllum offendas, ne bonũ quod nosti dimittas, donũ sanctũ acceptũ retine.

SENTENTIÆ TROPOLOGICAE BEATI NILI EPISCOPI ET Martyris antiquiſsimi : iam recens au-ctæ, & à multis craſsis mendis vindi-catæ , priſtinoque nitori in gratiam Tyronum ſpiritualium reſtitutæ : per Hubertum Scutteputeum Bethlee-mitici Monaſterij iuxta Lo-uanium, Ordinis D. Auguſtini Ca-nonicum.

/

GENEROSO AC NOBILI ADOLESCENTI IOANNI EE, CLArißimi viri Ioannis Ee Bruxellani D. de Herêt & Oesterhem, legitimo & vnico filio: Hubertus Scutteputæus Canonicus Bethleemitanus, Ordinis D. Augustini. S. P. D.

Nihil magis conducere probitati, & honestæ conuersationi per totam vitam, Ioãnes optime generosißimeque Adolescens, omnibus animi & corporis fortunæque dotibus ornatißimè: quàm à primis annis rectam educationem & directionem ad honestatem, testatur Sanctus Propheta Hieremias, dicens: Bonum est viro cùm portauerit iugum Domini ab adolescentia sua. Et vir sapientia Dei plenus Solomon (qui disputauit à cedro Libani vsque ad hisòpum, quæ exijt per parietem) idipsum sentiens, ait: Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit non recedet ab ea. Hinc etiam quẽdam de septem Sapientibus olim dixisse memoriæ proditũ est: Bene consueuisse, pudebit postmodum dis-

dissuescere, & iterũ:Bona loquamur:transiet sermo in effectum, iuxta illud:Qui non assuescit virtuti, dum iuuenescit, à vitijs nescit discedere quando senescit. Quod enim in iuuentute non discitur, in matura ætate nescitur. Et econtra: Quod in iuuentute addiscitur, in matura ætate seruatur. Aegrè namq; dediscitur, quod didicit ætas tenerior: quia, Quò semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu. Quicquid enim in nos primũ instituerimus, hoc manebit: & ad initiorum nostrorum regulam, reliqua vita decurret. Nihil igitur consultius, quã optimis assuescere: nã plus est bene instituí, quàm bene nasci. Optimi autem sunt ad institutionem morum primi quiq; anni. Habent enim in se lentum quiddã & molle, quod facile formari queat, atque ad arbitrium volentis trahi: & in cunctis ferè rebus citius assuescitur omne quod tenerum est. Ipsa quoque literarum studia, teneris melius inseruntur ingenijs. Idq; penitùs inhærere sensibus solet, quod primitùs sederit in mente. Hoc itaque plurimùm in bene viuendi ratione valet, dum adhuc mobilis est ætas, et animus duci facilis: exercenda boni consuetudo, & iugi meditatione cõfirmanda est. Consuetudo autẽ est, quæ aut vitia, aut virtuteis nutrit. Quæque in his plurimùm valet, cum quibus ab ineunte ætate simul creuerit. Non enim pa

rum

rum differt, sic, vel sic, à iuuentute assuesci: quia dediscit animus serò, quod didicit diu. Refert Græca Historia, Alexandrum potentissimum Regem, orbisque dominatorē, in moribus et incessu Leonidis Pædagogi sui, non potuisse carere vitijs, quibus paruulus adhuc fuerat imbutus. Nec mirum. Tenent enim consuetudines & mores praui, quem à vitæ primordijs cœperūnt, atque quotidie duriores existunt: quia teste beato Gregorio, quot vicibus prauæ frequentationis astringuntur, quasi tot vinculis ad mentem ligantur. Sæpe nōnulli (inquit) exire à prauis actibus & moribus cupiunt: sed quia eorundem actuum pondere premuntur, in malæ consuetudinis carcere inclusi, à semetipsis exire non possunt. Difficilè enim est, peccati consuetudinem vincere: quia assidua consuetudo, vitium in naturam conuertit. Diuturnus mos natura ipsa firmior est: & leuiora peccata, si nō prohibeas, subinde nascuntur, & magnitudinē assequūtur. Facilius est à principio non se vitio dedere, & effugere nascens, quàm natum abscindere, atque eò superiorē fieri. Reticulo aquam ferre, & laterē lauare facilius est, quàm vitium in hominis animo tempore diuturno plantatum eximere. Idcirco adolescentes ingenui, principū ac procerū filij, qui omni genere virtutū in matura ætate & morum ornati esse desiderant,

 vitia,

vitia, ac prauos mores à teneris (quod aiunt) vnguiculis, necesse est vt fugiãt: atque in sensu & gestu grauitatem, in motu simplicitatem, in incessu honestatem, in sermone pondus, in verbis modum, in vultu pudorem, dulcem, claram ac stabilem modestiam addiscere debent: ita vt vultus nec proteruè exasperetur, nec molliter dissoluatur: sed semper habeat rigidã dulcedinem, & dulcem rigorem. Ex motu enim & incessu corporis, indicatur integritas mẽtis, secundum illud Ecclesiastici decimo nono: Ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Speculum mentis est facies: & taciti oculi, cordis fatentur arcana. Amictus corporis, & risus dentium, & incessus hominis, enunciant de illo, scilicet qualis sit: quia per illud quod foris siue bene, siue malè agitur, interior animi qualitas intuentium oculis patenter indicatur. Animus enim in corporis gestu appâret: & species corporis simulâchrum est mentis, figuraque probitatis. Quòd autẽ inordinati motus corporis, dissolutionem indicent mentis, probatur testimonio Solomonis, qui dicit: Homo apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur dolum, & in omni tempore iurgia seminat: quia quum mens interius à custodia sua soluitur, membra foris ad omnem

actum

actum inordinatè commouentur. Sed nihil magis adolescentes & pueros decet ingenuos, ac ingenui mores: vt videlicet totus cultus, vultus, gestus, incessus, & habitus corporis ingenuam modestiam, & verecundam indolem præ se ferat. Hinc plurimum laudis ingenui adolescentes, generi suo, nobilitatique applicant, cum honestis ac probis moribus, virtutumque operibus præditi sunt: cumq; prauorum hominũ contubernia & familiaritates declinant: atque bonorum virtuosa acta imitando, sua facere student. Optimũ enim est eis bonorum sequi vestigia virorum, eorumque frui consortio atque colloquio (ad bonum enim zelum animum excitant) quia quum illorum vitam moresq; conspiciũt, quid in se gerere debeant, subtilius cognoscunt. Bonorum enim vita, cæteris est viuendi norma. Quapropter sicuti pictores, cùm imaginẽ ex imagine pingunt, exemplar identidem respectantes, lineamenta eius transferre conantur magno studio & labore ad suum opificium: ita qui sese meditatur omnibus virtutum numeris absolutum reddere, veluti simulâchra quædam spirantia & actuosa, proborum mores, doctorumque hominũ vitas respicere debet, probaq; illorum opera, sua imitando facere. Legimus apud Plutarchum, Demosthenem contuitum Callistratum ab omnibus honorari, quia egregiè

perorauerat, incitatũ fuisse ad artis Oratoriæ studium. Et apud Valerium Maximum, Themistoclem insomnes agentes noctes, hæc in medium protulisse verba: Trophæa Miltiadis me excitant. Hinc & veteres Orthodoxæ fidei patres, S. Polycarpus et Augustinus præclara Spiritussancti organa, fulgidaque Ecclesiæ Catholicæ sydera, aliorum sanctimonia insignium virorũ audientes præclara opera, illorũ exempla sibi assiduè ante oculos mentis suæ proposuerunt: ipsique tanquam stimulis quibusdam spiritualibus et aculeis, quotidie incitabãtur ad eorum sectanda & æmulanda vestigia: vnde tandem ad sublime sanctitatis culmen ac fastigium sunt prouecti. Hinc etiam ait Lucius Annæus Seneca, quòd aliquis vir bonus & sanctus eligendus sit nobis, ac semper ante oculos habendus: vt sic tanquam illo spectante viuamus, & omnia tanquam illo vidente faciamus. Certè nihil æquè ad perfectionis apicem atque fastigium prouehit, nihil adolescentem ingenuum ad omne opus bonum intãtũm dispo nit & confirmat, nihil sic omnibus virtutum numeris in matura ætate & moribus hominem absolutum reddit: sicuti à primis annis illustrium memorabilia virorum acta intueri, familiaritatem seu communionem cum probis & sanctis habere: atq; illorum pia virtutum opera, sua imitando

pro-

propria facere. Multum profectò vtilitatis habet communis vita sanctorum: quia qui sancto viro adhæret, ex eius aßiduitate visionis, vsu locutionis, exemplo accipit operis, quomodo vitam suam varijs exornet virtutibus. Karò enim homo vel bonus vel malus efficitur, nisi ob societatis caussam: quia puerorum cor tãquam tabula in qua nihil pictum est, esse dicitur: illud ergo quod à iuuenili ætate imbuitur, vsque ad senilem retinet, siue bonũ siue malum sit. Itaq; generosißime adolescens, vt plurimum laudis generi tuo nobilitatiq́ue applices, fuge, fuge, inquam, eorum conspectum atque colloquium, quibus contrariũ est bonæ & honestæ vitæ propositum: quoniam etsi fortè prauis eorum moribus non maculeris, tuorum bonorum morum probitate imbutus, certè tamen vel leuiter resolueris, vt securior, aut erigeris vt melior. Et cum his versare, qui possunt te probum cõseruare: quia si fueris socius conuersationis eorum, eris proculdubiò & particeps virtutis eorum. Cum sancto, inquit diuinus Psalmographus, sanctus eris, & cum viro innocente, innocens: & cum electo, electus: & cũ peruerso, peruerteris. Sicut enim mala conuersatio nocet, ita nimirum bona prodest. Multis autem nocuit societas mala: & qui delectatur habitare cũ improbis, nõ erit à contagione peccati immunis. Memento scriptu

ræ sacræ dicentis: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Hinc sanctus Papa Gregorius, cuius laus & eruditio in Ecclesia non est incelebris: Infirmi, inquit, vitare debent societatem prauorum: ne mala quæ frequenter aspiciunt, & corrigere non præualent, delectentur imitari. Diuus Ioannes quoque Episcopus Constantinopolitanus, qui ob venustatem eloquij, nominatur Chrysostomus, quod os aureũ interpretatur: Bonus, inquit, malo si connectitur, aut pares redduntur, aut citò ab inuicẽ separãtur: Amicitiæ enim pares aut quærũt, aut faciunt. Rerum etenim natura sic est, vt quotiens bonus malo coniungitur, non ex bono malus melior redditur, sed ex málo bonus contaminatur. Diuersitas enim rerum nunquã potest habere concordiam, & multos solicitat nefanda societas. Præstat ergo habere malorum diuortiũ, quàm consortium: quia ad mala facta, malus socius, socium trahit. Veluti enim bona laudibus extollenda est vita, & frequens conuersatio sanctorum: sic vituperanda societas est malorum. Procliuis est malorum æmulatio & quorum virtuteis assequi nequeas, citò imitaris vitia. Tu igitur optime generosissimeq; adolescẽs, omnibus animi & corporis fortunæque dotibus ornatissime, consortia prauorum hominum

vita,

vita, & conuentus malignantium: & ab ijs qui loquuntur iniqua, turpia seu ociosa, omni tempore declina: atque perfectorum consortio virorum fruere, & à verbis eorum ac pijs monitis, ne auertas aures tuas: ac in maiorum tuorum gloriam, virtutem & decorem rerum gestarum oculos intende, vt illorum exemplo animatus, à genealogîa tua nō degeneres, sed potius per virtuosa opera, & piam vitam, bonamq; conuersationem, genealogîam tuam amplificare conare. Nam aliâs frustra tibi de nobilitate generis, amplæque familiæ applaudis: quia splendidum & nobilem non maiorū nobilitas, sed animi virtus efficere solet. Quid enim sunt ei, quem sordidant mores, præclara stemmata? Aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant? Ipse enim se vacuum, teste Lucio Apuleio, ab omnibus bonis ostēdit, qui gloriatur in parentibus. Si laudas, inquit, aliquem, quia generosus est, parētes eius laudas. Videtur nanque esse nobilitas quædam, de meritis veniens laus parentum. Quòd si igitur claritudinē prædicatio facit, illi sunt clari necesse est, qui prædicantur, hoc est laudatur, huiusmodi aūt sunt parentes. Id quod inter cætera quæ suo loco requirenda sunt, ipse etiam Satyricus in eum, qui gloriatur in maiorum suorū nobilitate, quam ipse, quia vitiosus, sit ignobilis, inuehens, satis apertè

versibus subsequentibus arguit.
Iuuenalis Satyra octaua.

Stemmata quid faciunt? quid prodest Pontice longo
Sanguine censeri? pictosque ostendere vultus
Maiorum? & stantes in curribus Aemilianos?
Si coram Lepidis malè viuitur, &c.
Tota licet veteres exornent vndique ceræ
Atria, nobilitas sola est atq; vnica virtus.
Prima mihi debes animi bona, sanctus haberi,
Iustitiȩq; tenax factis, dictisq; mereris?
Plance, tumes alto Drusorum sanguine, tanquam
Feceris ipse aliquid, propter quod nobilis esses.
Dic mihi Teucrorum proles, animalia muta
Quis generosa putet nisi fortia? &c.
Malo pater tibi sit Thersites, dummodò tu sis
Aeacidæ similis Vulcaniaque arma capessas,
Quàm te Thersitæ similem producat Achilles,
Et tamen vt longè repetas, longeq; reuoluas

No-

Nomen, ab infami gentem deducis
asylo.
Maiorū primus quisquis fuit ille tuo-
rum
Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere
nolo.

Non ergo ex maioribus Satyricus, sed ex sese ac propria virtute nobilitatem (quæ vera nobilitas est) sumendam duxit: quippe turpissimum censens, vt suum homo decus, & ornatum extrinsecus ab alijs quæreret ac mutuaretur: quum bruta etiam animalia, non aliunde quàm ex seipsis probari soleant. Generosos itaque existimare debemus, non qui ex bonis & probis originem duxerunt: sed qui honesta, & virtutibus ornata sequenda sibi proponunt, vel adepti sunt. Nemo ergo in maiorū suorum nobilitate gloriari debet, nā vt quod incredibilè videtur, dicamus: nescio quomodò magis ille resplendet, qui ex parentibus à virtute prorsus alienus, ipse tamen fuerit virtute decoratus. Melius est enim de contemptibili genere clarum fieri, quàm de claro genere contemptibilem nasci. Qui enim de claro clarus nascitur, gloria claritudinis non est eius solius, sed etiam generis. Qui autem de contemptibili genere clarus egreditur, tota gloria claritudinis eius est solius. Vnde Sostratus olim Tibicen, cùm quidā ei obiectaret, quòd ex ignobilibus pro-

gnatus esset parentibus: Atqui, inquit, ob id ipsum debui magis laudari, & in admiratione esse, quòd à me genus initiũ cœpit. Itemq; Plutarchus in Apophthegm. Iphicrates, quoniã Cerdonis esset filius, ad Hermodium qui sibi ignobilitatem exprobrauit: Meum, inquit, genus à meipso initium sumit, tuum autem in te finit. Eximia quippe virtus sponte sua, suum consequitur decus: nec vlla speciosior statua, quàm honorifica bene actæ vitæ memoria. Nobilis namque est & ingenuus, quem nobilitat sua, non aliena virtus: quia splendidũ neminem si suam non habet, aliena claritudo efficit. Melius est enim à patre ignobili descendere, & morigeratum esse, quàm à nobili, per vitia degenerare. Ergo gloriam parentum ingenue adolescens floccipende: quia nobilitas virtutum sola veneranda est. Vnde D. Alanus Libro de Planctu naturæ:

Quid tibi nobilitas, quid clarum nomen auorum,
Si seruus vitijs factus es ipse tuis?
Nobilis est enim, si quis virtute refulget.
Degener est solùs, cui mala vita placet.

Item alius quidam.

Non præsigne genus, nec clarum nomen auorum,

Sed

Sed probitas vera nobilitate viget.

Nihil verò æquè nobilitat hominem sicuti virtus. Vnde de virtutibus solùm gloriandum est, imò nec de ipsis quidem. Nescit enim Religio Christiana de virtutibus extollere, aut personas accipere: nec conditiones hominum, sed animos inspicit singulorum. Hinc Boëtius de Philosoph. Consolat. lib. 3. Metro. 6.

Omne hominum genus in terris
Simili surgit ab ortu.
Vnus enim rerum pater est,
Vnus cuncta ministrat.
Ille dedit Phœbo radios,
Dedit & cornua Lunæ.
Ille homines etiam terris
Dedit, & sydera cœlo.
* Hic clausit membris animos
Celsa sede petitos.
Mortaleis igitur cunctos
Edit nobile germen.
Quid genus & proauos strepitis?
Si primordia vestra
Authoremque Deum spectes,
Nullus degener extat,
Ni vitijs peiora fouens
Proprium deserat ortum.

Omneis quippe homines, inquãtũ homines, sunt æquè nobiles: cùm enim nobilitas sit quædam excellentia contracta ab origine, nobilitas hominis præcipuè debet attẽdi ex

ca

*Platonico more loquitur, qui voluit omneis animas simul esse creatas in cœlo, & postea mitti in corpora: quod nõ est verũ, sed animæ creantur in corporibus.

ea parte qua est homo: hoc est, ex parte animæ. Cùm ergo in omnibus sit eadem origo animæ, quia omneis animæ sunt à Deo, omneis homines sunt æquè nobiles: solũ autem illi sunt ignobiles, qui degenerãt à sua origine. Anima autem suam à Deo originem sumpsit: ideoque illi soli à nobilitate degenerant, qui vitiosis moribus se deturpant. Sic ergo optime generosissimeque adolescens, vitam moresque tuos compone, vt & natalibus & virtutibus clarus existas. Tunc enim clarum, tunc sublimem, tunc nobilem, tunc integram nobilitatem tuam puta, si dedigneris seruire vitijs, et ab eis non superari: à quo enim qui superatur, huius seruus efficitur. Bene Vale. Mitto tibi Sententias Tropologicas B. Nili Episcopi & Martyris antiquissimi, ad quas tu, & ego, vitam moresq; nostros, sedulò exigere debemus.

Ex Monasterio nostro Bethleemitano
Canonicorum Regularium D.
Augustini. Anno
1566.

DE BEATO NILO Martyre & eius paſ= ſione.

VEnerabilis Beda Monachus & Presbyter Monaſterij ſanctorũ Petri & Pauli Apoſtolorum, quod eſt in Anglia, Ordinis. S. Benedicti, vir in diuinis ſcripturis ſtudioſiſſimus, et valde eruditus, atq; in ſecularibus literis peritiſſimus Philoſophus, qui obijt ſub Leone Imperatore, Anno Domini 732. Indictione 15. Aetatis ſuæ Anno 72. ita ſcribit de Beato Nilo Epiſcopo & Martyre, in illo opere, quod intitulatur, Martyrologium Sanctorum: Beatus, inquit, Nilus Martyr, perſecutionis tempore, in Palæſtina, ciuitate Gaza, cum Peleo Coepiſcopo, et plurimis Clericis, pro Chriſti cõfeſſione igne conſumptus eſt. Circa Ann. Domini. C C L X X. Feſtiuitas verò Martyrij eius agitur in Eccleſia Ter= tio decimo Calendas Octobris.

SEN-

SENTENTIÆ TROPOLOGICAE B. NILI EPISCOPI ET Martyris antiquiſsimi.

Imorem pariter & deſideriũ erga Deũ habere neceſſe eſt: erga homines verò cunctos, puro conſcientiæ teſtimonio vti decet.

Deũ ipſum in ſingulis quæ agis ſemper præſentem eſſe exiſtima.

Laudem fuge: at vituperij te pudeat.

Cùm virtuosè quid agis, gaude: ideo tamẽ te extollere noli, ne in portu naufragium accidat.

Quantò magis in lege proficies: tantò plus ad perfectionem tibi deeſſe intelliges.

Vniuſcuiuſq; rei ante principium finem exquire.

Die ac nocte vltima tibi coram oculis verſetur hora: & nullum vitæ deſiderium ad terrena te detrahet.

Cum eo homine à quo bonos abhorrere cernis, nullum tibi ſit cõmercium.

Nemini ſiue dictis, aut factis, vel ſtudijs nocere velis.

Ob

Ob ea quæ in præſenti vitá florida videntur ne læteris: nam graminis flos etſi leniter attrectetur, tabeſcit.

Ne decipiant te res illæ, quæ in hoc mundo celebres ac ſplendidæ vidétur. Omnino enim prætereunt, & nihil ex apparentibus ſtabile eſt.

In aduerſis gratias age, et iugũ tuum leue erit.

In tentationibus ſis cautus: quamplurimos enim maiorum redarguerũt.

Dei tolerantiam ne incuſa, commune etenim eſt phármacum.

Scelera odio proſequere, ſed propter ea Deum incuſare noli.

Rectè agere potius quàm alios reprehendere conemur: nam & multa in nobis exiſtunt, quæ ab alijs taxari poſſunt.

Aſsiduè pſalmis incumbas, Deus enim nominatus dæmones expellit.

Oratio cũ ſobrietate fiat, ne Deum in his quæ reſpuit, placare conemur.

Semper mens Deo inhæreat, cœleſtisque tua cogitatio fiat.

Oculos refrena, nam cùm haud aduertis circumflectuntur.

Linguam coërce, ſæpius enim præfert quæ ſatius eſt celare.

Aures tuas non cuiuis ſermoni præbe: malus enim ſermo, malorum operum

rum dux est.

Legis meditatione intellectus agrũ colito: id si frequentabis, cogitationes peruersas extirpabis.

Virtuteis celare, at, vitæ testeis multos acquirere memento.

Carnis voluptates odio prosequere: nam corporis sordes, animam quoque inficere solent.

Ventri quantum indiget, non quantum cupit impende.

Delitias ne amplectere, amorem enim præsentis vitæ conciliant: verùm, Dei odium generant.

Vitæ gaudia fuge, nam labilia cùm sint in eis exultantes deserunt.

Diuitias si posſides distribue: sin minùs, haud collige.

Ieiunia armaturam: orationẽ muros: lachrymas verò balneum existima.

Exitus nouiſsimi cum gemitu recorderis: hinc enim animæ cõpunctio oritur aſsidua.

Pauperes foueto: illi enim iudicẽ nobis placatum reddunt.

Sanctis necessaria communicato: per illos enim nobis cum Deo fit conciliatio.

In Ecclesia non secus ac cœlo versare: ideo in ea nihil loquere vel cogita terrenum.

Vt contenti simus necessarium existima: sic enim Deo nostri curam iungimus.

Possessionis modus est corporis necessitas: eius verò excessus, nō vsus aut necessitas, sed vitium est.

Bonum est intra fines necessitatis manere, & omnibus viribus cōtendere ne transcendamus illos. Nam si quis vel modicum per cupiditatem ad vitæ delitias deflexerit, nullus deinceps quo minùs peragat coërcere potest.

Carnem tuam sanctis afflige laboribus: veruntamen penitùs eam domari posse haud existimes.

Vino vtere moderatè, quēadmodum enim ingurgitatum haud mediocriter offendit: ita temperatè haustum biben tem corroborat.

Qui dediti sunt ebrietati & gulæ, illi somnium genuinū syncerumq; non capiunt, & terribilibus insomnijs afficiuntur.

Qui obseruat insomnia, similis est vmbram suam persequenti.

Quando in somnis dæmonibus obedire incipimus, tunc etiam vigilantes deinceps illudit.

Iram compesce, nam cùm modum excesserit, infamiæ flamma existit.

In valetudine aduersa, oratione pri-

mò:

mò: inde verò medicis ac phârmacis vtere.

Sacerdotes omneis honora, cum bonis verò tantum ambula.

Dei domũ venerare: at, Dei domum construere ex teipso adnitere.

Ecclesiam frequentato: à motibus enim ac perturbationibus exterioribus nos liberare solet.

Cùm omnia terrena sint fluxa, ne te perturbent euanida.

Quotiescunque te voluptatis inuadit affectus, turpitudinem humanam offensamque oppone diuinam.

Præcipuè auditum ac visum munire memẽto: potissimùm enim illac malitiæ tela penetrant.

Cùm oras, ad Deum mentem attolle: quòd si inde exorbitet, iterum colligere stude.

Sensus haud vnquam desinit cogitationes generare: at tu prauas expellere, bonas verò fouere assuesce.

Humilitate gaude, nam ex ipsa decidere haud poteris altè.

Labori ita est incumbendum, vt mòtus carnales comprimi valeant: at cùm ægritudo incubuerit, corpus restaurandum erit, vt sanitatem adipiscatur, non eneruetur delitijs.

Cogitationes prauas alijs cogitationi-

tionibus bonis depelle.

Decorem cœleſtium conſidera bonorum, & rerum terrenarum deſiderio non capieris, nec aliquid earum tibi iucundum erit.

Cùm Deum humiles exaltare, potentes verò deprimere cernis: non tàm Deo, quàm hominibus id acceptum refer, quibus haud tutum eſt mediocritatem ſupergrediendo attolli.

Cogitationes prauas diaboli ſemen exiſtima: ſic enim illæ deſinent, ſcelerumque ſator confuſus recedet.

A riſu immoderato abſtine, nam animam eneruat: legis quoque frenum laxare conatur, niſi tēpeſtiuè remedium adhibeatur.

In opera & orationes animam diuidere oportet: ita enim haud multos in nobis introitus diabolus inueniet.

Opus eſſe non mediocre legis meditationem exiſtima: Nam cùm lingua menti concurrit, haud vulgaris in libris labor peragitur.

Cùm operi manum adhibes, lingua cantet, mens verò oret: Deus enim à nobis vt ſui memores ſimus exigit.

Omne opus oratione ſignato, potiſſimùm verò illud, cui cogitationes eſſe vides circumfluas.

Si manuum tuarũ opera diuina fieri cupis,

cupis, partem ex ijs indigentibus distribue.

Sanctorum gaude colloquio: per ipsos enim Deus tibi manifestabitur.

Semper aliquid lucri ex sanctorum speculatione consequi adnitere: formam quoque & aspectum eorum obserua, ambo etenim prodesse solent. Verùm, sanctos ab operibus dignosce: à fructu enim omnis discernitur arbor.

Innocentiam in corde, castitatem verò in corpore exerce: vtraque enim Dei templum ædificat.

Secularium conuersationes mentem ac cogitationes à Deo separant: ideo seculares ne crebrò alloquere, alloquentes verò declina.

Cùm cõuitio afficeris, cõsidera num rem aliquam conuitio dignam perpetraueris: quòd si insontem te esse cognoueris, conuitium fumum existima.

Cùm tibi iniuria accidit, ad tolerantiam confuge: iniuriæ verò nocumentum iniuriantes prosequetur.

Cùm audis diuitias, gloriã, seu temporalem potentiam laudibus extolli: quàm labilia hæc sint considera, sicque illecebras effugies.

Tribulationes patienter sustine: inter eas enim virtuteis, quemadmodum inter spinas rosæ germinant.

Nullam rem virtute precioſorem exiſtima:nã cùm imago Dei ſit,quemadmodum & ipſe immutabilis exiſtit.

Peccatorem fortunatè agentem luge: iuſtitię enim gladius extenſus capiti illius imminet.

Matrem vitiorum ſegnitiem putato, quæ enim poſsides auferre ſolet: quæ verò non poſsides, ne ea conſequaris prohibet.

Cùm quis peruersè agit, nec tamen pudet, graui eſt ſaucius vulnere,ac de illius ſalute penè deſperatum eſt.

Vitæ conſidera inconſtantiam: & nihil à verò tramite te flectere poterit.

Terrenis ac fluxis delitijs ne oblecteris:animam enim (tanquam hamus piſces)ineſcatam decipiunt.

Tentationes declina, ingruentibus verò virilitatem oſtende.

Pauperem lachrymantem ne deſpicias, ne & tuæ preces lachrymabiles quandoque deſpiciantur.

Philoſophia, præcipua eſt hominis poſſeſsio: at, cùm ſit vnigenita ſola, à ſolo poſſeſſore intelligi dignatur.

Indumentum Dei eſt virtus, hanc contexe, & fiet ſtola, qua tu qui eam confeciſti in regno Dei Angelorũ inſtar,amiciri poteris.

Quæ in terra furari poſſunt declina, cœleſtia verò operare: nam illa prædônum manibus eripi poſſunt, iſta verò minimè.

Delitias expellere oportet, ad opera enim perducunt, ex quibus ſuſpiria poſtquàm ad ſe reuerſus homo fuerit, oriuntur.

Cogitationes carnales abominari conuenit: corpus enim corrumpunt, animam verò inquinant.

Neque bona terrena abſque laboribus acquirũtur: cur igitur cœleſtia propter labores declinamus?

Cùm virtutis te labor affligit, cogita quòd labor eſt temporaneus, merces verò æterna.

Qui voluptatibus obſcœnis detinentur, quàm breui illis frui concedatur, quàm diu verò pœnas ac ſupplicia pro eis expenſuri ſint cogitent.

Quantùm vita ſordidior, tantùm anima eſt beſtialior: meritò igitur rationale tanquàm ſeipſum puniens deplorandum.

Cuncta corruptioni ſubiacêre exiſtima: virtutem verò ſolam corruptionis expertem.

Quæ hominem ratione priuare ſolent cuncta fuge: ea verò quæ cœleſti ſemine te defluxiſſe oſtendere valent,

pêr-

pĕrage.

Si ventri imperabis, impera & linguæ: ne seruituti istius subiaceas, huius verò libertate inutili, exultes.

Deum ama, nec illi domesticos prefer: ne & tu ipsius iuxta vocem eius indignus cùm non volueris, inueniaris.

Fortiter tribulationes perfer, eis enim qui in illis decertant, coronæ plicantur.

Beatus qui malum patitur, infœlix verò qui facit: nam patiens, Christi hæres: at faciens, diaboli cohæres esse deprehenditur.

Bonus ieiunij panis, quandoquidem à voluptatum fermento liberat.

Orationis vis sancta: ad nos enim sanctum sanctorum pertrahit.

Nec tibi iustitia absque virtute consistere videatur: nam sine ipsa omne opus immundum est.

Si pauperibus seueris, quæ tua sunt semina: nam aliena zizanijs sunt amariora.

Frustra quis est misericors, nisi sit & iustus: agrum enim colit, quem metere nequit.

Virtutem planta, non vt homines decipias: sed vt videntibus vtilitatem afferas.

Honestè etiam non agentem hone-

ſta, loqui decet: vt opera bona incipere diſcat, cùm verborum turpium eum pudeat.

Si cœlum deſideras, nihil tibi cum terra: haud enim hæc illa ad iſtud tendere permittit.

Ne velis ditari vt pauperibus inde benefacias: Deus enim iuſtũ ex ijs quæ poſsidet miſericordiæ exercere opera ſanciuit.

Si potus aquæ frigidæ iuſtificat miſericordem: quàm retributionem pauperibus denegãtem manere exiſtimas?

Matres virtutũ caſtitas & compaſſio: quo pacto igitur ſine vna vel alia Chriſto militare poteris?

Ne cõpaſsionem neglige: hæc enim ex cœlo nobis ſalutem noſtram detraxit.

Noli contemnere caſtitatem: nam iſtius organum creatorem carnem factum hominibus exhibuit.

Ne dicas, ex inimicis vltionem ſumam: iuſtum enim iudicem in cœlis habebimus.

Nec diuitias, neque delitias ſiue gloriam âppete: hæc enim corruptiones ſunt vitæ, nos verò corruptibiles haud ſumus.

Peccantem luge, non pauperem: coronabitur enim iſte, ille verò plecte-

ctetur.

Vitæ curſum inordinatè rotantem derîde: at, ſortem ad quam dormientes in illa deuoluit, caue.

Deo loquere multa, hominibus verò pauca: at legis meditatione, vtraque rectè diſpones.

Balneum animæ bonum oratio eſt lachrymoſa: at, cum oratione memor ſis cuius rei gratia lachrymas effundis.

Seculi principes ne beatos exiſtima: potentes enim cùm potenter præſint, ipſi quoque iudicem auſteriorem habebunt.

Filij Adã cùm ſimus, vt laboremus eſt neceſſe: nã niſi hîc laborauerimus, in futuro ſeculo retributionem non lucrabimur.

Cùm Eua prognati ſimus, neceſſe eſt vt affligamur: verùm ſi iucundè tribulationes ſuſtinemus, in benedictionem nobis maledictio vertetur.

In rebus gerendis conſcientia pro lucerna vtere: hæc enim quidnam in vita bonum, pariter & quid malum ſit, oſtendit.

Noſipſos dijudicemus & iudex placabitur, vt bonus enim gaudet, cùm peccatorem onus ſuum deferentem videt.

Si sordidum quid à nobis commissum est, pœnitentia abluatur: imaginis enim nostræ puritatem imitari tenemur.

Priusquàm animæ denudentur vlcera, lachrymis sunt curanda: vt phârmaco isto pœna valeat euitari.

Quemadmodũ vinculis astricti grauiter incedunt: ita negotijs implicati secularibus, virtutis cursum purè perficere haud valent.

Vita quieta multis pecunijs anteponenda est.

Oportet peccatum odio habere, ita enim ipsius laqueus priusquàm perdat, euitatur.

Qui peccatum in peccatoribus non odit & arguit, inter peccatores etsi peccatum nõ committit iudicabitur.

Ob proximi peccatum tanquàm tuum suspira, quãdoquidem omneis peccatis sumus obnoxij.

Cùm proximum affligi cernis, iudicis reminiscaris, & tuum vulnus curabis: consilij etenim phârmacum commune est.

Cùm quid dicere seu facere intẽdis, priùs excusationem quàm paulò pòst prætendere conaberis, perpende: timoreque delictum corriges, & modestius in cunctis ages.

Timor pariter & pudor à peccato te absterreant: quamuis non facilè sit his vtrisque rectè vti.

Quoties tristitia affligeris, considera quanta bona sanctis pręparata sint: indeque fructus (gaudium scilicet spiritale)tibi nascetur.

Cùm omneis res tuæ bene procedunt expecta mutationem: & rursus aliâs inopinatis malis circundatus, fausta & meliora tibi promitte.

Malum insperatum omnino perturbat cùm ingruit: quod verò expectabatur compositam & præparatam ad periculum mentem inueniens, calamitatem leuiorem reddit.

Bonum speratum si secus & in contrarium cadens nos fallat, affectum vix vllo mitigandum solatio gignit.

Quando bonũ aliquod à Deo petieris, nec ille te statim audierit, noli teipsum negligere, nec animum deijcere. Sæpenumerò enim non conducit tibi tua petitio ad præsens tempus.

Fidelem erga omneis humiliari decet, quorum quibusdam enim solùm humilitatem præ se ferre, potius ficta quàm vera humilitas esse redarguitur.

Nemini contra legem Dei auxilium seu præsidium feras: absurdũ enim est quempiam hac digniorem censere.

Malis patrocinium ne præstes, quòd si secus feceris: non solùm scelerũ adiutor eris, verùm & peccati communione inquinaberis.

Nulli malæ rei defensorem te aut patronum adhibeas. Videberis enim tu quoque eiusmodi facere, si facientibus alijs auxiliator fueris.

Non tantum ij qui scelerate aliquid faciunt, verùmetiam qui istos laudibus afficiunt, eorũdem cum illis vel etiam grauiorum participes erunt suppliciorum.

Non modò à vitijs cauere debemus, ac ea vitare, verumetiam eos, qui talia faciunt aduersarij.

Inanis est omnis oratio, quæ ad corrigendum adhibetur, si auditorum voluntas & studium ad deterius inclinans, consilio nostro aduersatur.

Peccantem admonere priusquã accusare velis: cõtumelia enim posterior, compassio verò prior esse debet.

Sanctos semper audire vel alloqui stude: ad bonum enim zelum animam excitant.

Mentem propriam vnusquisque Ecclesiæ loco domi habeat, ibique veræ Ecclesiæ sacrificia peragat.

Si in Ecclesia cõgregatio peragitur, tu quoque interesse velis: quòd si non per-

peragitur, tu conticens Apostolicum Euangelium versare.

Veram virtutis gloriam eam quam sancti possident arbitreris: etenim immortalis cùm sit, post vitæ præsentis occasum permanet.

Tùm maximè odio malitiam habebis, cùm fulgurantem dæmoniorum super nos gladium esse considerabis.

Si errantem redarguis, compassionis benignaque commisce verba, et aures emollientur, cor verò illuminabitur.

Quum sanctis loqueris, quæ spiritū sunt loquere, quibus tamē vita tua manifestè conueniat: sic enim virtuteis celantem exhilarabis.

Quemadmodum neque virtuteis, ita neque vitia absconsa remanere valent.

Infinita sunt mala quæ commaculant animum, à quibus expurgari & êlui omnino non licet: necessariò enim relinquūtur cuiuis mortali sordes, quas * leuiores fieri credi potest, tolli autem omnino non possunt. λωφησαι

Ita curras vt vincas, hoc est indesinenter: per virtutis enim semitam currere oportet, donec vitæ stadium exuperemus.

In virtutis quæstu negligens ne fias, ne inanis labor labori accumuletur.

Patientiam ad necessitatem exerce, vt in ea necessitatis tempore omnem armaturam præparatam inuenias.

Inordinatis resiste cogitationibus, ac illis per eá quæ in lege continentur responde.

Diligentia multa à rebus terrenis oculos contine: ex illis enim fumus oritur qui animam fuligine denigrare solet.

Si consuetudine aliqua praua detinêris, eam paulatim rescinde: & sine labore ab anima spinas extirpabis.

Purè Deum cùm purus sit dilige: mundiq; negotia secundaria arbitrare.

Nihil philosophia gloriosius puta: nam cùm mater legis sit, regni quoque Dei consors existit.

Si Dei templum esse desideras, sacrificium orationis asiduè offer.

Prauè viuentem ne consule: qui enim malis gaudet, bona consulere non valet.

Cùm à Deo corriperis ne murmura: nam vt pater castigat, ideo tanquàm benefáciens gratiarum actione dignus existit.

Si contumelia afficeris, gaude: nam si iniustè copiosa erit retributio tua: sin iustè & resipueris, flagellorum pœnam euitabis.

Quæ

Quæ triſtia & hilaria in vita accidunt humana, vmbra, fumo, & rotæ ęquipara: tanquàm enim vmbra haud permanēt, et veluti fumus euaneſcunt, inſtarque rotæ vertuntur.

Si omne peccatum ſuperare cupis, rebus alienis operam ne impende.

Homo cùm ſis ſuperbiam fuge: etſi ditiſsimus exiſtas, nunquàm tamen Deum habebis oppoſitum.

Præſtantioribus ſubiectum eſſe vtiliſsimum eſt.

Cùm in Dei exiſtas domo, ne eleueris: nam & qui regibus corā aſtant, neque ſuperbiunt, vel ſe iactant.

Vitam propriam ne deſpice: nec præter legem quid inconſultè pêrage, vt non præter legē quoque perniciem incurras.

Alieno infortunio ne arrideas, ne & tu cùm haud velis ab alijs irridearis.

Semper in operibus bonis vlterius procedere cura: nā ſi minutum minuto accumulaueris quotidie, breui diuitias ab omnibus expetendas congregabis.

Ad virtutem, via bona & compendiaria vitæ ſecularis eſt fuga.

Qui incorruptibilium tenetur deſiderio, nullius momenti quæ corruptibilia ſunt cenſere debet.

Si vitā expetis ſempiternam, huma-

nam mortem ſemper expecta.

Odio præſentem vitam proſequere: quàm inordinatè enim ipſius verſetur rota cernis.

Ea bona quorum vſus labitur, poſſeſsioque corrumpitur, ne appete.

Fortunatè agentibus corride, infortunatis verò condole: Iſtud enim philo ſophiæ eſt documentum, hoc verò miſericordiæ indicium.

Cunctis rebus anima præferatur, & virtutis curſus indefatigatè cõſummabitur.

Omnia terrena ſunt corruptibilia, anima verò eſt immortalis, quapropter immortalia corruptibilibus anteferre decet.

Capillus albus factus animam hinc abituram teſtatur & clamat.

Fortiter perfer aduerſa, & cõſequêris æterna præmia.

Cùm tibi omnia negotia tua bene ſuccedunt, expectes quoque iacturam.

A Deo ne pete accepta, ſed tantum vtilia: iſta enim ſi petes, haud concedentur: vbi verò conſequêris, officient.

Paupertatem incuſare noli, immobilem enim legis athletam conſtituit.

Diuitijs ne exultes, illarum etenim curæ plurimum hominem à Deo ſeparant.

Per-

Perfecti animi eſt curæ vacuitas: impij autem curis conteri.

Inſipiens prætor rectam rationem, motus tranquillitatem, & requiẽ ſemper odiſſe ſolet.

Voluptas dolorem non exhibet, nec mœrorem gaudium, nec triſtitiam lætitia.

Supplicium ſi cupis euitare ęrumnoſum, nulli vnquàm conuicieris: in talibus enim numen irritatur.

Si à te cunctam aduerſitatem repellere intendis, proximum tuum maledictis haud inceſſe, ne ille quoque contra te incitetur.

Contemnere & nolle pati calamitates, magnæ & variæ eſt inſipiẽtiæ proprium.

Humilitatem, etſi magnus exiſtas, dilige: vt in die iudicij exaltari queas.

Nemini detrahere velis, & rarò in vita tua inimicum habebis.

Puram amplectere vitam, vt cum ſecuritate peccantibus obuiã irẽ poſsis.

Non temerè quempiam increpa, ne ab hominibus arrogantiæ inculperis.

Prope eſt finis, ô piger, accingere ad iudicium.

Cùm vernum tempus ſit breue, animæ agrum à ſpinis purgare non differamus.

Quamuis nihil iudicem lateat, tamen quotidie tanquàm latere posſimus, peccamus.

Etſi homines opera tua haud cernant, Angelorum tamen verecundia ducaris: multi enim nobiſcum verſantur, & à cunctis prauis ſe auertunt operibus.

Qualem libram iudicis ſubiturus ſis, aſsiduè mediteris: & quicquid in vita tua adulterinum erit, emendabitur.

Otium & intermiſsionem damnoſa arbitrare: ſemper igitur aliquid pêrage, cuius rationem in futuro iudicio poſsis reddere.

Bonorum futurorũ multitudo, pulchritudo, & magnitudo eſt inexperta: At præſentia, vmbra, fumus, bulla.

Maligna ne ſemina, ver etenim propinquum cùm ſit, ſpinarum agricolam excipiet ignis.

Tanquàm roſæ in vita hypocritæ, auari, & voluptuarij: verùm parumper ſuſtine, & gramen videbis conculcatum.

Omne opus malum contra nos diabolũ armat, armatus verò grauiter contra armantes inſurgit.

Vis inimicum exarmare? peccatum abſcinde.

Væ impio, quia cùm illuminabuntur

tur omnia, tum ipſe ſolus obſcurabitur.

Væ blaſphemo, nam lingua eius ligabitur, & quo pacto iudici loqui poterit?

Væ iniuſto, ad iudicem enim auſtêrum & iuſtum legiſlatorem perget.

Væ amaro, quia diuitiæ ipſum fugient, & ignis ſuſcipiet.

Væ ſecordi, quæret enim tempus quod malè conſumpſit, & querens non inueniet.

Væ ſuperbo, nam cùm ſepulchrum ingredietur quis nam ſit, intelliget.

Vę ſcortatori, quoniam ſtola eius nuptialis ſordebit, & ex regijs nuptijs turpiter eijcietur.

Væ conuitiatori, & cum ipſo væ ebrio: cum mœchis enim conſtituētur, & cum homicidis punientur.

Væ delicatis, nam tempore exiguo tanquàm vitulus iugulandus ſaginabitur.

Væ hypocritæ, quia paſtor ſuum eſſe negabit, & iudex eum lupum eſſe demonſtrabit.

Beatus qui per anguſtam incedit ſemitam: coronatus etenim cœlorū regnum ingredietur.

Beatus qui voluptates calcat, nam coram illo dæmones trement.

Bea-

Beatus puro corde, & anima ſimpli ci: iudicare enim dignus eſt mundum, & non ipſum mundus.

Beata vita ſublimis, humilis verò prudentia: Chriſtũ enim imitatur, cui & aſsidebit.

Beatus à cuius lingua lex non recedit: ab huius enim tabernaculo Deus non ſeparabitur.

Beatus qui multis benefacit, iudicandus enim multos inueniet aduocatos.

Beatus qui virtutem non corrumpit: in iudicis enim ventilabrum haud incidet.

Beatus qui ſe virtutibus exornat antequàm accendatur ignis.

Beatus qui ad vitam ſempiternam feſtinat: præſentia enim corruptiones eſſe ad mortem trahentia intelliget.

Beatus qui mala abigit priuſquàm cum puro conglutinatur.

Beatum eſt timere Deum, et ſollicitè cogitare illũ diem, quum occulta cuncta manifeſtabuntur: ad hæc quid facient negligẽtes, cùm nullam amplius vtilitatem pœnitentia afferet?

Beatus cuius eſt vita excelſa, ſpiritus autem humilis.

Hæc obſerues præcepta, vt te hominibus clarum reddant, acceptum verò Deo, Iſtis enim numen gaudet, tali-

buſ-

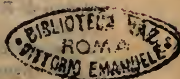
busque virtutis colitur operibus.

Hortor igitur omneis, vt his dictis mentem adhibeant, grauiterque perpendant: quánam lance eorum facta paulò pòst expendi debeant.

Sententiarum Tropologicarum Beati Nili Martyris antiquissimi finis.

Nota censoria.

Nihil esse in his Sentẽtijs quòd religioni vel pietati repugnet, testatur. R.D. Cunerus Petri, à Brouvvershauẽ Pastor S. Petri Louanij. Anno M. D. LXIII. Die XVI. Iulij.

INDEX PRÆCIPVARVM MATERIARVM IN S. ISIDORI SENTENTIARVM LIBRIS CONTENTARVM.

Prior numerus Librum, secundus Caput, tertius eiusdem libri & capitis paragraphum designat.

Ami-

Con-

Cul-

In-

Le-

Mur-

Pec-

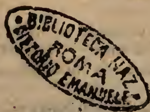
Prin-

uita-

Super-

Vo-

FINIS INDICIS MATERIARVM.

VITA S. ISIDORI EPISCOPI, EX CATALOGO SCRIPTORVM Ecclesiasticorum Ioannis Trithemij Abbatis Spanheimensis.

ISidôrus Iunior, Episcopus Hispalēsis post Leandrum, vir in diuinis scripturis eruditissimus, & in secularibus literis nulli suo tempore secundus, ingenio subtilis, sensu clarus, eloquio compositus, carmine excellēs & prosa, non minus sanctitate quàm doctrina insignis effulsit. Hic dicitur Iunior, ad differentiam senioris Episcopi Cordubensis, cuius alibi fecimus mentionem, vel alterius etiam, qui eum præcessit, Hispalensis Episcopi. Scripsit autem iste Isidôrus Iunior multa præclara opuscula de quibus duntaxat reperi subiecta, ad Braulionem Episcopum Cæsaraugustanum Etymologiarū libros XX.

In Genesim allegoricè	Lib. I.
In Exodum	lib. I.
In Numeros	lib. I.
In Leuiticum	lib. I.
In Deuteronomium	lib. I.
In Iosue	lib. I.
In Iudicum	lib. I.

In

Syno-

Synonymorũ vel Soliloquiorũ lib. II.
De viris illustribus lib. I.
De summo bono sententiarũ lib. III.
De origine officiorum lib. II.
De sancta Trinitate lib. I.
De officio Missæ lib. I.
De computo & natura rerum lib. I.
Sermonum lib. I.
Lamentum pœnitentis lib. I.
De Astronomia lib. I.
Historiam seu Chronicam lib. III.
De Grammatica & vocabulis lib. I.
Allegoriarum lib. I.
De hæresibus lib. I.
De corpore & sanguine Domini. lib. I.
Decretum canonum lib. I.
De proprietate rerum lib. I.
Ecclesiasticorum dogmatum lib. I.
De Cosmographia lib. I.
Epistolarum ad diuersos lib. I.

Alia quoque multa scripsisse dicitur quæ ad notitiam meam non venerunt. Claruit sub Heraclona Imperatore, filio Heraclij, Anno Domini 630. temporibus Sisebuti regis Gotthorum in Hispania, & ob sanctissimam vitam et conuersationem suam, catalogo sanctorum insertus est, cuius festum celebratur 18. Calend. Februarij.